

Starters verbinden met buurtbewoners

Het stimuleren van verbinding tussen starters en buurtbewoners in de
publieke ruimte op nieuwbouwprojecten

-een case study in Utrecht, Nederland-

Else Gerritse

Masterthesis Geo-communicatie
Universiteit Utrecht
Jebber

Juli 2017

Niemand is zo rijk om zonder burens te kunnen
-Oud Deens gezegde

Starters verbinden met buurtbewoners

Een onderzoek naar het stimuleren van verbinding tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten

Trefwoorden: starter, sociale duurzaamheid, nieuwbouw, verbinding, ontmoetingsplaatsen, buurtactiviteiten

Universiteit Utrecht

Masterthesis Geo-communicatie (22,5 ECTS)

Faculteit Geowetenschappen

Universiteit Utrecht

Auteur: Else Gerritse (3976211)

E-mail: Gerritse.else@gmail.com

Begeleiding Universiteit Utrecht: Krisztina Varró

Begeleiding Jebber: Monique van Loon

Datum: 01 juli 2017

Voorwoord

Dit voorwoord betekent voor u, als lezer, het begin van mijn masterthesis 'Starters verbinden met buurtbewoners'. Voor mij, als schrijver, betekent dit het einde van een heel leuk hoofdstuk; het einde van het schrijfproces van mijn masterthesis waarmee ik hoop af te studeren op de master Geo-Communicatie aan de Universiteit Utrecht, het einde van mijn studentencarrière, het einde van een tijd waar ik ontzettend van heb genoten. Echter betekend dit hopelijk ook het begin van heel nieuw spannend hoofdstuk; starter, zowel in mijn werkcarrière als woonstarter. In mijn ogen is het dan ook een gepaste manier om mijn 'studenten' hoofdstuk af te sluiten met een onderzoek over starters.

Al vanaf het begin van de master Geo-communicatie keek ik op tegen de maanden van isolatie die de masterthesis zou gaan heten. Niet meer met mijn medestudenten samenwerken, maar alleen achter de computer in de bibliotheek. Daarnaast was het belangrijk voor mij om een onderzoek uit te voeren dat niet in een la verdwijnt, ergens in het Unnik-gebouw op de universiteit, maar ook bijdraagt aan de samenleving. Gelukkig kreeg ik de kans van Monique van Loon de directeur van Jebber om een eigen onderzoek uit te voeren en tegelijkertijd mee te werken bij Jebber. Hierdoor werd het schrikbeeld van de koude bibliotheek ingeruild voor een leerzaam traject waarbij ik als onderzoeker aan de slag kon in de praktijk op een plek met fijne mensen en ook nog eens heerlijke koffie! Daarom wil ik graag Monique bedanken voor deze kans, voor jouw betrokkenheid en voor jouw bekende woorden "Begin maar gewoon, doe maar". De ervaringen die ik met het stagelopen, het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van de thesis heb opgedaan, zijn van grote betekenis. In het algemeen wil ik de andere van Jebber bedanken voor jullie gastvrijheid en interessante kijk op de starters en de woningmarkt.

Ook wil ik graag mijn begeleidster Krisztina Varró van de Universiteit Utrecht hartelijk bedanken voor haar feedback en adviezen tijdens het proces. Wetenschappelijk feedback op mijn onderzoek heeft ervoor gezorgd dat weer kritisch naar het onderzoek werd gekeken. Daarnaast heb ik het zeer gewaardeerd dat u het gestress van mij als masterstudente maar al te goed begreep.

Tenslotte wil ik de mensen in mijn directe omgeving bedanken, waaronder met name mijn ouders en Stijn Kerkhove, omdat zij mij hebben bijgestaan in dit proces met waardevolle feedback en emotionele steun.

Het is een leerzaam proces geweest met zeker de nodige uitdaging. Ik hoop zeer dat u vindt dat ik aan de uitdaging heb voldaan. Ik wens iedereen veel plezier en succes met lezen (het zijn 'maar' 100 pagina's).

Else Gerritse
Utrecht, juli 2017.

Samenvatting

In Nederland en in het bijzonder in Utrecht is er een groot tekort aan starterswoningen. Het woningtekort leidt tot een groot aantal nieuwbouwprojecten. Dit kan gevolgen hebben voor de sociale dynamiek binnen een gebied. Het blijkt dat de nieuwe bewoners weinig verbinding hebben met de buurtbewoners die al langere tijd er wonen. Dit wordt vaak aangeduid als sociale duurzaamheid. Met name wanneer er een relatief korte tijd een grote homogene groep in een buurt komt wonen, blijkt dit gevolgen te hebben voor de verbinding tussen buurtbewoners. Vanwege het tekort aan starterswoningen, zullen veel nieuwbouwprojecten gericht zijn op starters. Hierdoor komen in een korte tijd een grote groep starters in een buurt te wonen, waardoor de sociale duurzaamheid in het geding komt bij deze nieuwbouwprojecten. Om toch te voldoen aan de sociale duurzaamheid moet inzicht worden verkregen in hoe verbinding tussen starters en andere buurtbewoners kan worden gestimuleerd in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten. Hierbij is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Hoe kan verbinding tussen starters en andere buurtbewoners in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten in Utrecht worden gestimuleerd?

Vanuit de bestaande literatuur blijkt dat verschillende condities invloed hebben op de verbinding tussen buurtbewoners. Er is hierbij gesteld dat verbinding tussen buurtbewoners kan worden gestimuleerd als de voorkeuren van de condities van de starters en buurtbewoners overeenkomen met elkaar. De condities zijn: de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner, ontmoetingsplaatsen en activiteiten. Verder moet er rekening worden gehouden met de zorgen ten aanzien van een nieuwbouwproject als conditie voor verbinding. Het onderzoek is gedaan aan de hand van een case study: het nog te ontwikkelen nieuwbouwproject De Kwekerij in de subwijk Abstede/Gansstraat. Om een antwoord te kunnen formuleren op de hoofdvraag, is gebruikt gemaakt van kwantitatief (enquêtes) en kwalitatief onderzoek (interviews). Uit het onderzoek blijkt dat starters andere starters uit de buurt het liefst als interactiepartner willen hebben. Ook zijn hun directe buren aantrekkelijk als interactiepartner en zijn er overeenkomsten in levensstijl van de studenten, waardoor deze groep door de starters ook als interactiepartner worden gezien. Daarnaast is een overeenkomende voorkeur van de starters en de andere buurtbewoners dat zij horecavoorzieningen als ontmoetingsplaatsen gebruiken. Verder is een overeenkomst dat starters en andere buurtbewoners het liefst activiteiten doen waar gegeten, gedronken en muziek kan worden geluisterd. De starters en de andere buurtbewoners willen dat activiteiten door een commissie worden georganiseerd, betaalbaar zijn en niet te lang duren. Verder zijn de zorgen over het nieuwbouwproject De Kwekerij dat het een dicht omsloten terrein met (te) veel beton wordt. Er kan op basis van de resultaten van deze case study worden geconcludeerd dat verbinding tussen starters en buurtbewoners op nieuwbouwlocaties kan worden gestimuleerd door de publieke ruimte in te richten naar de voorkeuren van starters, de directe buren van deze groep en studenten, waarbij horecavoorzieningen worden gefaciliteerd. Verder in de publieke ruimte betaalbare activiteiten rond eten, drinken en muziek te laten organiseren door een commissie, waarbij de publieke ruimte een open toegankelijk terrein moet zijn met veel groen. Gemeente, projectontwikkelaars en corporaties kunnen de publieke ruimte op nieuwbouwlocatie inrichten op basis van de bovenstaande genoemde voorkeuren om zo verbinding tussen starters en buurtbewoners te stimuleren. Er is echter niet bekend in welke mate verbinding kan worden gestimuleerd door rekening te houden met de

voorkeuren van de starters en andere buurtbewoners. Dit betekent dat na dit verkennende onderzoek verder onderzoek nodig is om te bepalen in welke mate de voorkeuren van de starters (en andere buurtbewoners) meespelen in het stimuleren van verbinding in de publieke ruimte van nieuwbouwprojecten.

Abstract

In The Netherlands and especially in the city of Utrecht there is a large housing shortage for newcomers on the housing market. This shortage has led to a large number of new housing construction projects, which can affect the social dynamics within an area. It appears that the new residents have little connection with the residents who have lived there already for a long time. This is often referred to as social sustainability. Especially when a large homogeneous group starts living in a new area in a relatively short time, it appears to have an effect on the connection between neighborhood residents. Due to the lack of newcomers housing, many new housing construction projects is focused on the group of newcomers. As a result, if a large group of newcomers starts living in a new area in a relative short period of time, it will endanger the social sustainability in these new housing building projects. In order to meet social sustainability, insight must be gained in how to stimulate connection between newcomers and other neighborhood residents in the public space of these new housing construction projects. The following research question has been drawn:

How can connection between starters and other neighborhood residents in the public space be encouraged for new construction projects in the city of Utrecht?

Existing literature indicates that different conditions influence the connection between neighborhood residents. It has been suggested that connection between neighborhood residents can be stimulated if the condition preferences of newcomers and neighborhood residents correspond to each other. The conditions are: The attractiveness of neighborhood residents as an interaction partner, meeting places and activities. Furthermore, the concerns of neighborhood residents, regarding a new construction project as a condition for connection, should be taken into account. The study was done by means of a case study: the new construction project "De Kwekerij" in the suburb Absteede/Gansstraat. In order to formulate an answer to the main question, quantitative (surveys) and qualitative research (interviews) has been performed. The study shows that newcomers want preferably other newcomers in the same neighborhood as interaction partner. Also, their immediate neighbors are attractive as an interaction partner. There are also similarities in their lifestyle as compared with the lifestyle of students, so this group is also seen by the newcomers as interaction partner. In addition, there is a similar preference of newcomers and other neighborhood residents to use catering facilities as meeting places. Furthermore, newcomers and other neighborhood residents prefer to perform activities in places where can be eaten, drunk and/or music can be listened. The starters and other neighborhood residents want these activities to be organized by a commission, that the activities are affordable and that they do not take too much time. Furthermore, there are some concerns about the new construction project "De Kwekerij" that it will be developed as a too much enclosed area with lots of concrete. Based on the results of this case study, it can be concluded that connection between newcomers and neighborhood residents can be promoted on new housing construction sites by setting up public spaces considering the preferences of newcomers, the immediate neighbors of the newcomers and students, by facilitating catering facilities. Furthermore affordable activities in the public area should be organized by a committee including food, drink and music facilities. The public space must be preferably be an open-access area with lots of greenery. Local authorities, project developers and housing

corporations can set up the public space at new housing construction projects based on the above mentioned preferences to stimulate connectivity between newcomers and neighborhood residents. However, it is not known to what extent connectivity can be stimulated by taking into account the preferences of the newcomers and other neighborhood residents. This means that after this exploratory investigation, further research is needed to determine to what extent the preferences of the starters (and other neighborhood residents) play an important part in stimulating connection in the public space of new housing construction projects.

Inhoudsopgave

1. Inleiding

1.1 Aanleiding.....	17
1.2 Doel- en vraagstellingen.....	18
1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevanties.....	19
1.3.1 Maatschappelijke relevantie.....	19
1.3.2 Wetenschappelijke relevantie.....	20
1.5 Leeswijzer.....	20

2. Probleemschets: verbinding bij nieuwbouwprojecten

2.1 Oorzaak: de Nederlandse woningmarkt.....	25
2.1.1 Uitdagingen op de Nederlandse woningmarkt.....	25
2.1.2 Duurzame stedelijke ontwikkeling.....	26
2.2 Gevolgen voor verbinding tussen buurtbewoners.....	26
2.2.1 Sociale duurzame nieuwbouwprojecten.....	26
2.2.2 Sociale duurzaamheid en starters in Utrecht.....	27
2.2.3 Jebber starters en verbinding.....	28
2.3 Aanpak.....	28

3. Theoretisch kader

3.1 Verbinding.....	33
3.1.1 Typen verbondenheid in de stad.....	33
3.1.2 Waar vindt verbinding plaats?.....	35
3.1.3 Stimuleren van verbinding.....	36
Stimuleren door middel van de publieke ruimte.....	37
Conditie van invloed op verbinding.....	39
3.2 De aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner.....	40
3.2.1 Behaviorale geografie; homofilie principe.....	40
3.2.2 Perspectieven op leefstijl in woononderzoeken.....	41
3.2.3 Levensstijl en buurtbewoners.....	42
3.2.4 Afstand.....	44
3.3 Ontmoetingsplaatsen.....	45
3.3.1 Verschillende benadering voor ontmoetingsplaatsen.....	45

3.3.2 Functie van ontmoetingsplaatsen	46
3.3.3 Fysieke kenmerken van ontmoetingsplaatsen	48
3.3.4 Online ontmoetingsplaatsen	49
3.4 Activiteiten	50
3.4.1 Definitie activiteiten	51
3.4.2 Soorten activiteiten	51
3.4.3 Organiseren en meedoen	52
3.5 Conceptueel model	52

4. Methodiek

4.1 Onderzoeksstrategie	57
4.1.1 Interviews	58
4.1.2 Enquêtes	58
4.2 Onderzoekseenheden	59
4.2 Dataverzameling interviews	60
4.3.1 Typen interviews	60
4.3.2 Topiclist	61
4.3.3 Selectie en werving participanten	60
4.3.4 Verloop interviews	61
4.4 Verwerking van de interviewdata	64
4.4.1 Verslaglegging interviews	64
4.4.2 Analyse	64
4.5 Dataverzameling Enquêtes	65
4.5.1 Verschillende soorten enquêtes	65
4.5.2 Operationalisering	66
4.5.3 Selectieproces	67
4.5.4 Representiviteitsanalyse	70
4.5.5 Respondenten omschrijving	72
4.6 Analyse enquêtedata	72
4.6.1 Betrouwbaarheid construct	72
4.6.2 Likertscores	72

5. Case study: De Kwekerij in subwijk Abstede/Gansstraat

5.1 Bewoners	77
--------------------	----

5.2 Ontmoetingsplaatsen.....	78
5.3 Activiteiten.....	80

Resultaten

6. Verbinding met interactiepartners

6.1 Huidige verbinding tussen starters en buurtbewoners	83
6.2 Huidig interactiepartners van starters en buurtbewoners	85
6.2.1 Leeftijd als bepalend kenmerk	85
6.2.2 Afstand als bepalend kenmerk	87
6.3 Behoeftte aan contact met buurtbewoners.....	89
6.3.1 Behoeftte aan een interactiepartner op basis leeftijd	90
6.3.2 Behoeftte aan interactiepartner basis van afstand	92

7.Voorkeur van ontmoetingsplaatsen

7.1 Favoriete ontmoetingsplaats.....	93
7.2 Wijkvoorzieningen.....	97
7.2.1 De tevredenheid over bestaande wijkvoorzieningen	97
7.2.2 Mogelijke wijkvoorzieningen.....	100
7.3 Online ontmoetingsplaatsen	101

8.Voorkeur van activiteiten

8.1 Favoriete activiteiten	104
8.2 Activiteiten in de buurt.....	105
8.3 Voorwaarden aan activiteiten	107

9.Zorgen en gebruik van De Kwekerij

9.1 Gebruikmaken van De Kwekerij	109
9.2 Fysieke zorgen over De Kwekerij.....	111
9.3 Sociale zorgen over de Kwekerij	112

10.Conclusie

10.1 Conclusie.....	117
10.2 Theoretische reflectie	120
10.3 Methodologische reflectie.....	121
10.4 Aanbevelingen nieuwbouwlocaties.....	123

Literatuurlijst

.....	127140
-------	--------

Bijlagen - interne bundel

Bijlage I: Topidisten.....	140
I.1 Topic list voor de starters, volwassenen en studenten.....	140
I.2: Topic list voor student/woonbestuur	141
I.3: Topic list voor wijkadviseur.....	143
I.4: Topic list voor ondernemer	144
I.5: Topic list voor schooldirectrice	145
I.6: Topic list voor schooldirectrice	146
Bijlage II: Voorbeeld mail naar deelnemers interview	148
Bijlage III: Enquête	149
Bijlage IV: Chi- kwadraat toets goodness-of-fit.....	155
IV.1: Representiviteit van geslacht.....	155
IV.2: Representiviteit van leeftijd.....	155
Bijlage V: Omschrijving van de respondenten.....	156
Bijlage VI: Cronbach's Alpha.....	160
VI.1: Zwakke verbindingen	160
VI.2: Sterke verbindingen.....	160
Bijlage VII: SPSS resultaten van hoofdstuk 6.....	161
VII.1: Zwakke verbinding met levensstijlgroep.....	161
VII.2: Sterke verbinding en levensstijlgroep.....	162
VII.3: Zwakke verbinding en contact met zelfde leeftijd	163
Bijlage VIII: Lijst van ontmoetingsplaatsen	164
Bijlage IX: SPSS resultaten hoofdstuk 7	165
IX.1: Sterke verbinding en de tevredenheid van voorzieningen.....	165
IX.2: Statische toets zwakke verbinding met tevredenheid voorzieningen.....	165
IX.3: Statische toets sterke verbinding met tevredenheid voorzieningen.....	166
Bijlage X: Lijst van activiteiten	168

1. Inleiding

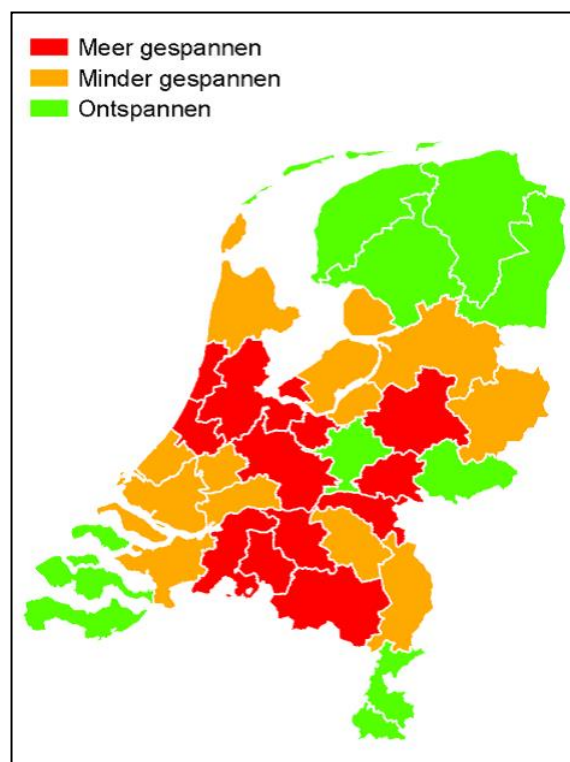
In dit hoofdstuk wordt uiteengezet waar het onderzoek over gaat. Het doel van dit hoofdstuk is de context waarbinnen het onderzoek plaatsvindt duidelijk te maken. Hierbij wordt ingegaan op de aanleiding, het doel, de vraagstellingen en de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie van dit onderzoek. Het hoofdstuk sluit af met de opbouw van deze thesis

1.1 Aanleiding

Nederland kampt namelijk met een gespannen woningmarkt. Vooral in de noordvleugel van de Randstad is het woningtekort flink opgelopen (Planbureau voor de leefomgeving [PBL], 2016, p. 125), zie figuur 1.1. Hier wordt ook in de kranten aandacht aan gegeven. Zo luidde in 2013 een krantenkop van Nu.nl: *“Woningtekort verdubbelt”*. Nu vier jaar verder en nog steeds wordt het nijpende probleem van het tekort aan woningen in de kranten vernoemd. *“Het tekort aan woningen groeit in heel het land”* staat in april van dit jaar in de Trouw (Julen, 2017). Het woningtekort in Nederland blijft een probleem. In het bijzonder voor starters blijkt er een groot woningtekort te zijn in de stedelijke regio's van Nederland. Starters zijn verhuizende huishoudens die voor de verhuizing geen hoofdbewoner zijn van een woning, maar na de verhuizing wel. Hierbij kunnen zij verhuizen vanuit het ouderlijk huis, maar ook vanuit een onzelfstandige woning, zoals een studentenwoning (Holdsworth & Solda, 2002; Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieubeheer [VROM], 2017). Naast het tekort in woningen hebben zij te maken met jarenlange wachttijden voor huurwoningen en onbetaalbare koopwoningen (Luijten, Kam, Van Der Kaashoek, Ouwekerk & Klinker, 2005, pp. 5-7; Bestuur Regio Utrecht, 2009, p. 9).

Het woningtekort en de problemen hieromheen die starters ervaren, vraagt om een oplossing. Veel stedelijke regio's in Nederland zetten in op duurzame verstedelijking door te bouwen binnen stedelijk gebied door middel van nieuwbouw, transformatie en verdichting (PBL, 2016, p. 126). De bouw van nieuwe woningen brengen echter een uitdaging met zich mee. Er komt namelijk een keten van nieuwe verhuizingen op gang gezet. De huishoudens die naar de nieuwbouwwoningen verhuizen verschillen over het algemeen sterk van huishoudens die rondom de vrijgekomen woningen wonen. De nieuwe bewoners maken over het doorgaans nauwelijks gebruik van voorzieningen in een buurt en ondernemen vooral activiteiten daarbuiten. Koedoot en de Haan (2005) stellen dat verbeterde sociale binding tussen de nieuwe en oudere bewoners bij nieuwbouwprojecten veelal ook geen van sprake is. Dit blijkt voornamelijk het geval als er een grote homogene groep verhuist naar een buurt (Koedoot & de Haan, 2005). De verbinding tussen mensen wordt aangeduid als sociale duurzaamheid (Whitehead, 2007, p. 8). Vanwege de gevolgen voor de sociale dynamiek in een buurt waar nieuwbouw plaatsvindt, blijkt het realiseren van sociale duurzaamheid bij nieuwbouwprojecten in de praktijk lastig. Daarnaast nemen weinig partijen sociale duurzaamheid op in hun bouwprogramma

Figuur 1.1: Situatie op de Nederlandse woningmarkt in 2016.

Bron: Rijksoverheid, 2016.

(Van Dorst, 2005, p. 20). Dit terwijl duurzaamheid juist vooropstaat bij de ontwikkeling van nieuwbouwprojecten (PBL, 2016, p. 126). Daarom is het van belang om inzicht te krijgen in hoe met sociale duurzaamheid rekening kan worden gehouden bij nieuwbouwprojecten. Dit wordt aan de hand gedaan van het stimuleren van verbinding tussen starters en buurtbewoners

De context waarin dit onderzoek plaatsvindt, is de stad Utrecht. Deze stad heeft het grootste actuele tekort aan startershuisvesting, ruim 3.000 woningen (Regio bestuur Utrecht, 2010, p. 26). Vanuit de gemeente wordt daarom duurzame nieuwbouwontwikkelingen binnen bebouwd gebied gestimuleerd. Tot en met 2019 start de bouw van ruim 13000 woningen (Vastgoedmarkt, 2017). Een deel van deze woningen wordt gericht gebouwd voor starters. Hierdoor kunnen bij nieuwbouwprojecten een grote homogene groep in een bestaand stukje stad zich vestigen. Dit gaat het geval zijn bij het nieuwbouwproject De Kwekerij. Dit nieuwbouwproject wordt op dit moment ontwikkeld door Jebber. Op De Kwekerij kan sociale duurzaamheid worden gestimuleerd.

Binnen het onderwerp van sociale duurzaamheid bij nieuwbouwprojecten voor starters resteert de volgende vraag: hoe kan verbinding worden gestimuleerd tussen starters en andere buurtbewoners bij nieuwbouwprojecten. Deze problematiek van afnemende verbinding tussen buurtbewoners komt voor bij nieuwbouwprojecten in heel Nederland. In het kader van het woningtekort voor starters en het belang van sociale duurzaamheid bij nieuwbouwprojecten is het dus noodzakelijk om op zoek te gaan naar inzichten hoe verbinding kan worden gestimuleerd tussen starters en andere buurtbewoners in de publieke ruimte van nieuwbouwprojecten. Vanuit het bovenstaande worden in de volgende paragraaf het doel en de onderzoeksvragen beschreven.

1.2 Doel- en vraagstellingen

Uit de voorgaande paragraaf blijkt dat nieuwbouwprojecten invloed kunnen hebben op de verbinding tussen buurtbewoners. Op basis hiervan kan een doelstelling worden omschreven. Het doel van dit onderzoek is inzicht bieden in hoe verbinding tussen starters en andere buurtbewoners in de publieke ruimte kan worden gestimuleerd bij nieuwbouwprojecten. Door vanuit de wetenschappelijke literatuur te formuleren hoe verbinding kan worden gestimuleerd in buurten en dit aan te vullen met de informatie die uit dit onderzoek voortvloeit, ontstaat er een beeld van hoe verbinding tussen starters en buurtbewoners kan worden gestimuleerd in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten. Zodoende kan er geschetst worden hoe verbinding kan worden gestimuleerd volgens starters en buurtbewoners en hoe dit kan worden toegepast bij duurzame nieuwbouwprojecten die gericht zijn op starters.

Om de doelstelling te bereiken en structuur te bieden aan dit onderzoek, zijn er een hoofdvraag en deelvragen geformuleerd. De hoofdvraag luidt als volgt:

Hoe kan verbinding tussen starters en andere buurtbewoners in de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten in Utrecht worden gestimuleerd?

Om tot een antwoord op deze vraag te komen, zijn deelvragen opgesteld. Iedere deelvraag behandelt een apart onderdeel van de verbinding tussen starters en buurtbewoners. De deelvragen zijn als volgt geformuleerd:

1. Hoe is de verbinding tussen starters en buurtbewoners in de subwijk Abstede/Gansstraat?

2. Met wie hebben starters verbinding in hun buurt en wat is de behoefte hierin? En hoe zit dit voor de andere buurtbewoners?
3. Wat zijn ontmoetingsplaatsen volgens starters en in hoeverre komt dit overeen met andere buurtbewoners?
4. In hoeverre is er een relatie tussen enerzijds de ontmoetingsplaatsen en anderzijds de behoefte en verloop van verbinding, zowel bij starters als bij de andere buurtbewoners?
5. Welke activiteiten ondernemen starters om in contact te komen met andere? En komen deze overeen met de activiteiten die andere buurtbewoners ondernemen?
6. In hoeverre is er een relatie tussen enerzijds de activiteiten en anderzijds de behoefte en verloop verbinding, zowel bij starters als bij de andere buurtbewoners?

1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevanties

Dit onderzoek naar de verbinding tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten is vanuit verschillende perspectieven interessant. In deze paragraaf wordt het onderzoek in breder context geplaatst voor een beter begrip. Ten eerste wordt de maatschappelijke relevantie behandeld. Vervolgens wordt de wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek uitgelicht.

1.3.1 Maatschappelijke relevantie

De maatschappelijke relevantie van het onderzoek is ten eerste dat er nieuwe inzichten worden verkregen over sociale duurzaamheid. Sociale duurzaamheid kan een bijdrage leveren aan de leefbaarheid van buurten (Van Dorst, 2005, pp. 24-27). Inzichten krijgen in hoe verbinding kan worden gestimuleerd tussen starters en buurtbewoners, kan de leefbaarheid doen vergroten in buurten in Nederland waar nieuwbouw plaatsvindt.

Daarnaast brengt dit onderzoek niet alleen de behoeften van sociale groepen in kaart gebracht, maar ook onderlinge relaties tussen verschillende mensen en de betekenissen die daaruit voortvloeien. Deze relationele kijk kan ook vruchtbaar zijn voor verschillende gemeenten, omdat dagelijkse interacties bepalend zijn voor hoe wijkinterventies, stadsinterventies geïntegreerd worden (Soenen, 2001, p. 30). Ook is dit onderzoek van belang voor bewoners van buurten waarin nieuwbouwprojecten worden gerealiseerd. In dit onderzoek worden nieuwbouwprojecten als kans gezien voor het stimuleren van verbinding en dus het stimuleren van sociale duurzaamheid in buurten. Verder hebben in dit onderzoek de starters een leidende rol. Het onderzoek gaat uit van de wensen van starters. Wanneer wordt ingespeeld op de wensen, behoefte en voorkeuren van starters betreffende verbinding, kunnen zij hiervan baat hebben.

Tenslotte is het onderzoek een aanzet voor het ontwerpen van een implementatieplan waarmee projectontwikkelaars de doelen van sociale duurzaamheid bij nieuwbouwprojecten kunnen bereiken. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van Jebber. Dit bedrijf ontwikkelt, beheert en verhuurd woningen voor starters in Utrecht, waarbij zij streven naar het voorzi en in de woonwensen van deze groep. Het bedrijf is daarom gebaat bij de uitkomsten van dit onderzoek. Jebber ziet kansen om op basis van dit onderzoek meer inzicht te krijgen in de sociale duurzaamheid bij nieuwbouwprojecten.

1.3.2 Wetenschappelijke relevantie

In de wetenschappelijke literatuur wordt er sociale duurzaamheid veel bekeken vanuit de breedste zin van het woord (Van Well, 2004; Whitehead, 2007). Hierbij wordt dit in de wetenschappelijke literatuur nog weinig in verband gebracht met de woningmarkt en buurten. De VROM-raad (2010) heeft overigens wel een rapport uitgebracht waarin verstedelijking met een duurzame ontwikkeling wordt verbonden. Uit dit rapport blijkt tevens dat het nog zoeken is naar de juiste aanpak hiervan en de betekenis van sociale duurzaamheid hierbij. Daarnaast is een wetenschapper die zich hiermee bezig heeft gehouden: Van Dorst (2005). Bij dit onderzoek was het doel om het begrip leefbaarheid in relatie tot een duurzame ontwikkeling te operationaliseren, waardoor er een overlap ontstaat tussen de begrippen waarmee ontwerpaanbevelingen gegeven kunnen worden voor een duurzaam leefbare woonomgeving. De nadruk wordt hierbij meer gelegd op leefbaarheid, dan op het stimuleren van verbinding tussen buurtbewoners. Het verband tussen sociale duurzaamheid en verbinding tussen buurtbewoners met nieuwbouwprojecten blijkt een gat in de literatuur te zijn. Er is tevens wel veelvuldig geschreven over verbinding tussen buurtbewoners (Jacobs, 1972; Granovetter, 1973; Putnam, 2000; Soenen, 2001; Blokland, 2008; Van Eijk & Engbersen, 2011). Hierbij hebben de wetenschappers vaak uiteenlopende meningen over het concept. Zo bekijkt Putnam (2000) verbindingen op basis van sociaal kapitaal, en Blokland (2008) kijkt naar verbindingen op basis van herkenbaarheid in de ruimte. In de wetenschappelijke literatuur wordt veelal niet ingegaan op hoe verbinding kan worden gestimuleerd. Dit onderwerp is onderbelicht in de wetenschap. Toch hebben diverse wetenschappers zich hierover gebogen (Fled, 1981; Koedoot & de Haan, 2005; Flap & Völker, 2005). Deze onderzoeken zijn voornamelijk gericht op het opstellen van theoretische modellen, maar zonder dat deze empirisch worden getest. Met de geografische context wordt dus geen rekening gehouden. Voornamelijk de verschillen tussen buurtbewoners worden in de modellen niet meegenomen. Onderzoeken met dit onderwerp gaan vaak over jongeren of ouderen (Cramm, Van Dijk & Nieboer, 2013; Visser, Bolt, & van Kempen, 2014). De starters worden in het bijzonder weinig in verband gebracht met verbinding en met nieuwbouwprojecten. Onderzoeken die gedaan worden zijn veelal gericht op de woonwensen specifiek over de woningen en niet zo zeer op de omgeving (Boogaard & Ligtvoet, 2006; Hoefnagel, 2011). Hier is een duidelijk gat in de literatuur zichtbaar: er moet meer aandacht worden besteed aan hoe verbinding tussen starters en buurtbewoners kan worden gestimuleerd bij nieuwbouwprojecten, om zo meer inzicht te krijgen in sociale duurzaamheid.

1.4 Leeswijzer

Deze thesis bestaat uit elf hoofdstukken, hieronder wordt de inhoud van elk hoofdstuk samengevat.

Hoofdstuk 1 - Dit hoofdstuk vormt de inleiding van het onderzoek en beschrijft de aanleiding, de doelstelling, de onderzoeksvragen en de relevanties.

Hoofdstuk 2 - In dit hoofdstuk wordt het probleem geschetst van het woningtekort in Nederland, waarbij in wordt gegaan op de sociale duurzaamheid bij nieuwbouwprojecten. Ook wordt er uitgeweid over Jebber, dat eerder in de inleiding genoemd is.

Hoofdstuk 3 - Dit hoofdstuk is de theoretische achtergrond van het onderzoek waar relevante onderzoeken en theorieën in de huidige wetenschap op een rij zijn gezet. Hierin worden de begrippen en constructen uit de hoofd- en deelvragen uitgelegd. Dit hoofdstuk sluit af met een conceptueel model; dit model geeft de essentie van het onderzoek weer.

Hoofdstuk 4- Methodologie en operationalisering, vormt de brug tussen de theorie en empirie. De onderzoeksmethode en de onderzoeksstrategie worden in dit hoofdstuk behandeld.

Hoofdstuk 5- In dit hoofdstuk wordt de stap naar het empirische deel van het onderzoek gemaakt. De onderzoekscasus wordt in dit hoofdstuk beschreven. Hierbij wordt ingegaan op de driedeling van dit onderzoek. Hierbij wordt uiteengezet de bewoners, de ontmoetingsplaatsen en activiteiten zich voordoen in de subwijk Utrecht-Oost.

Hoofdstuk 6- In dit hoofdstuk staan de onderzoeksresultaten centraal van de eerste deelvraag. Deze resultaten worden door middel van beschrijvende statistiek, statistische toetsen en interviews uiteengezet.

Hoofdstuk 7- In dit hoofdstuk staan de onderzoeksresultaten centraal van de tweede deelvraag. Deze resultaten worden door middel van beschrijvende statistiek, statistische toetsen en interviews uiteengezet.

Hoofdstuk 8- In dit hoofdstuk staan de onderzoeksresultaten centraal van de derde en vierde deelvragen. Deze resultaten worden door middel van beschrijvende statistiek, statistische toetsen en interviews uiteengezet.

Hoofdstuk 9- In dit hoofdstuk staan de onderzoeksresultaten centraal van de vijfde en zesde deelvragen. Deze resultaten worden door middel van beschrijvende statistiek, statistische toetsen en interviews uiteengezet.

Hoofdstuk 10- In dit hoofdstuk staan de onderzoeksresultaten centraal. Deze resultaten worden door middel van beschrijvende statistiek, statistische toetsen en interviews uiteengezet

Hoofdstuk 11- Afsluitend worden in dit hoofdstuk de onderzoeksvragen beantwoord en de conclusie van het onderzoek besproken. Ook geeft dit hoofdstuk een reflectie over de waarde en toepasbaarheid van dit onderzoek. Verder worden de aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek en andere nieuwbouwprojecten.

2.Probleemschets: verbinding bij nieuwbouwprojecten

In dit hoofdstuk worden de uitdagingen geschetst op de woningmarkt met betrekking tot sociale duurzaamheid bij nieuwbouwprojecten in Nederland. Hierbij worden de oorzaken, gevolgen en oplossingen behandeld. Ook wordt er uitgeweid over de bezigheden van het bedrijf Jebber, dat eerder in de inleiding is genoemd.

2.1 Oorzaak: de Nederlandse woningmarkt

De woningmarkt bestaat uit een koop-, sociale huur en vrije huursegment (Daggelders, 2015, p. 6). In veel landen is de woningmarkt sterk in beweging, dit geldt ook voor Nederland (Bestuur Regio Utrecht, 2009). Deze paragraaf geeft een overzicht van de uitdagingen op de Nederlandse woningmarkt, de binnenstedelijke nieuwbouwprojecten worden voornamelijk belicht. De focus wordt hierbij gelegd op de duurzame ontwikkelingen.

2.1.1 Uitdagingen op de Nederlandse woningmarkt

De Nederlandse woningmarkt heeft de afgelopen jaren te maken gehad met een aantal uitdagingen, waaronder de nasleep van de economische crisis van 2008 en de mismatch rond vraag en aanbod. Hierdoor zaten grote delen van de woningmarkt 'op slot': de nieuwbouw zakte in, de prijzen van de koopwoningen daalden, het aantal huurders met een betaalrisico nam toe en de doorstroming op de woningmarkt nam af (Van Dam, Eskinasi & de Groot, 2014). De woningmarkt lijkt zich sinds 2015 echter te herstellen. Dit herstel vindt plaats tegen de achtergrond van nieuwe demografische veranderingen. Dit brengt nieuwe uitdagingen met zich mee voor het woningmarktbeleid. Zo spelen de aanhoudende trek naar de stedelijke gebieden, in het bijzonder naar de regio's Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, de olopende buitenlandse migratie door de vluchtelingenproblematiek en de vergrijzing een belangrijke rol op de regionale woningmarkten (De Groot, van Dam & Daalhuizen, 2013; PBL 2015). Door de nieuwe uitdagingen is er kritisch gekeken naar de beleidsthema's rond wonen. Het kabinet-Rutte II heeft, naast de betaalbaarheid van het wonen, de energiebesparing in de woningvoorraad, het scheiden van woon- en zorgfunctie en de huisvesting van urgente doelgroepen als belangrijke beleidsthema's aangewezen. Deze beleidsthema's zijn onderverdeeld in drie overheidsdoelen: i) de omvang en passendheid van de woningvoorraad, ii) de betaalbaarheid van het wonen en iii) de kwaliteit van de woningvoorraad. Deze drie thema's hangen allemaal samen met woningtekort (PBL, 2016).

Sinds 2013 neemt het aantal woningverkopen weer toe, worden er meer bouwvergunningen afgegeven en neemt het aantal huishoudens dat wil verhuizen ook toe (BZK, 2016; Rijksoverheid, 2016). Door deze opleving van de woningmarkt loopt het woningtekort in sommige stedelijke regio's op, dit uit zich in snel stijgende woningprijzen. In sommige stedelijke regio's is het woningtekort recentelijk sterk toegenomen, terwijl in minder verstedelijkte regio's juist de vraag naar nieuwe woningen is afgenomen. De verschillen tussen en binnen regio's lijken zo steeds groter te worden (PBL, 2016). Het woningtekort geldt voornamelijk voor starters in stedelijke regio's in Nederland. Zij ervaren last van het woningtekort, de lange wachttijden en olopende woningprijzen (Luijten et al., 2005, pp. 5-7). Van deze groep heeft meer dan de helft een voorkeur voor verhuizen naar huurwoningen (Bestuur Regio Utrecht, 2009). Starters zijn meestal nog niet zo lang op de arbeidsmarkt en hebben vaak nog geen (stabiele) relatie. Hierdoor hebben zij meestal maar één, meestal laag, inkomen en een gering vermogen (Mulder & Hooimeijer, 2002, pp. 241-245). Wanneer iemand een laag inkomen heeft, heeft men ook een geringere voorkeur voor een koopwoning in vergelijking tot de hogere inkomensgroepen (De Groot, 2011, p. 107).

Uit de mismatch tussen vraag naar en aanbod van woningen blijkt dat deze stedelijke regio's voorlopig nog steeds aantrekkelijk zijn als woonlocatie. Dat brengt een aanzienlijke woningbouwopgave voor deze regio's met zich mee.

2.1.2 Duurzame stedelijke ontwikkeling

De stedelijke regio's in Nederland staan voor een keuze om aan de toenemende woningvraag te voldoen. De eerste keuze is snel en grootschalig nieuwe uitbreidingslocaties aanbieden of inzetten op duurzame verstedelijking door te bouwen binnen stedelijk gebied, door middel van transformatie, nieuwbouw en verdichting (Van Duinen, van Rijken & Buitelaar, 2016). Bij de laatste keuze komen nieuwbouwprojecten in bestaande buurten in een stad. Hiervoor zijn de ambities in Amsterdam en Utrecht aanzienlijk opgeschroefd. Dit hangt samen met het toenemende belang van duurzaamheid in de stedelijke ontwikkeling.

Duurzaamheid bij stedelijke ontwikkeling houdt de erkenning in dat economische groei van steden op lange termijn alleen kan plaatsvinden als aan de maatschappelijke behoefte wordt voldaan, terwijl gelijktijdig de milieubeperkingen worden onderkend (Whitehead, 2007). Bij binnenstedelijke nieuwbouwprojecten wordt met de ecologische duurzaamheid doorgaans al bij het bouwproject rekening mee gehouden. Dit geldt ook voor economische duurzaamheid. Productie- en consumptiepatronen worden vaker geconfronteerd met de grenzen van de natuur, daarom wordt er meer ingezet op een 'groene' economie. Ook hiermee wordt rekening gehouden bij het ontwikkelen van nieuwbouwprojecten, een voorbeeld hiervan zijn zonnepanelen op daken (Smit, 1997). Sociale duurzaamheid gaat, net als de andere pijlers, ook steeds meer een rol spelen bij stedelijke ontwikkeling (Dammers, 2012). Dit kwam ook naar voren in het gestelde doel van het kabinet Balkenende IV: "... werken aan een samenleving waarin mensen zich duurzaam met elkaar verbonden weten" (Coalitieakkoord, 2007, p. 27). Bij sociale duurzaamheid wordt in de wetenschappelijke en maatschappelijke literatuur de nadruk gelegd op vrijwillige verbanden onder mensen, culturele en sociale diversiteit en maatschappelijke integratie (Colantonio, 2007, p. 9). Sociale duurzaamheid bij stedelijke ontwikkeling moet leiden tot betere levensomstandigheden voor alle bevolkingsgroepen (Van Bergeijk, Kokx, Bolt & van Kempen, 2008, p. 17).

2.2 Gevolgen voor verbinding tussen buurtbewoners

2.2.1 Sociale duurzame nieuwbouwprojecten

Juist sociale duurzaamheid bij stedelijke ontwikkelingen is een uitdaging binnen de Nederlandse woningmarkt, voornamelijk bij verstedelijking door te bouwen binnen stedelijk gebied. Uit de studie van Van Dam et al. (2010) komt naar voren dat nieuwbouw invloed heeft op de bevolkingssamenstelling van woonwijken. Het type woning dat wordt gebouwd en de locatie van het project zijn hierbij van doorslaggevend belang (Van Dam et al., 2010).

Onder sociale geografen is er discussie over de effecten van de veranderingen van de bevolkingssamenstelling door nieuwbouw (Van Dam et al., 2010, p. 29). Aan de ene kant wordt er verwacht dat een gemengde woningbouw en bevolking fysieke en sociale problemen in wijken tegengaan, zoals verval van de openbare ruimte, onveiligheid en gebrekkige sociale contacten. Ook wordt verwacht dat veranderingen in bevolkingssamenstelling door nieuwbouw een bijdrage levert aan de integratie van mensen met een migratieachtergrond. Ten slotte zou het de wooncarrière van

de bevolking in eigen wijk bevorderen (Veldboer & Van der Graaf, 2007; Van Gijsberts, Vervoort, Havekes & Dagevos, 2010). In Nederland is nieuwbouw in bestaand stedelijk gebied op dit moment het belangrijkste instrument om wijken met een eenzijdige bevolking (naar inkomen en huishoudenssamenstelling) aan te pakken (Van Dam et al., 2010, p. 45).

Aan de andere kant wordt gedacht dat de veranderde bevolkingssamenstelling door nieuwbouw juist fysieke en sociale problemen veroorzaakt. De concentratie van een homogene groep ligt hieraan ten grondslag. Nieuwbouw veroorzaakt namelijk verhuisstromen, zowel in de bestemmingswijk als in de herkomstwijk. Welke mensen er verhuizen hangt af van de aard van de nieuwbouw (woningtype, huur of koop en prijs) en de kenmerken van de mensen die willen verhuizen (op basis van inkomen, etniciteit, leeftijd en huishoudenssamenstelling). Nieuwbouwwoningen trekken vaak nog specifiekere huishoudentypen aan, waardoor het over het algemeen een homogene groep betreft (Van Dam et al., 2010, p. 19). Volgens Koedoot en de Haan (2005) kan dit de sociale dynamiek binnen een gebied veranderen en zelfs verstoren. Zoals genoemd in de inleiding maken de nieuwe bewoners maken over het algemeen nauwelijks gebruik van voorzieningen in een buurt en ondernemen vooral activiteiten daarbuiten. Van verbeterde sociale binding is dan bij nieuwbouwprojecten doorgaans ook geen sprake (Koedoot & de Haan, 2005). Ook uit het onderzoek van Uitermark (2003) blijkt dat er maar weinig contacten tussen oude en nieuwe bewoners ontstaan. Bewoners uit wijken waar nieuwbouw heeft plaatsgevonden, hebben zelf ook hun twijfels bij het effect van nieuwbouw op sociale contacten. Er lijkt veelal sprake van 'gescheiden werelden' (Van Marissing, 2008, p. 19). Nieuwbouwprojecten kunnen dus sociale en fysieke gevolgen hebben.

Sociale verbinding tussen mensen, en dus sociale duurzaamheid, blijken positieve effecten te hebben voor de buurt. Ten eerste zijn de sociale contacten belangrijk voor sociaal vertrouwen (Van Marissing, 2008, p. 31). Daarnaast durven buurtbewoners elkaar aan te spreken op ongewenst gedrag als zij regelmatig contact hebben. Hierdoor wordt de sociale controle gewaarborgd, die dan op haar beurt de vereenzaming en toenemende criminaliteit tegengaat (Blokland, 2009). Sociale contacten kunnen dus positieve effecten hebben in een buurt. Daarom is het belangrijk om met sociale duurzaamheid bij nieuwbouw rekening te houden. Echter blijkt uit het bovenstaande dat sociale duurzaamheid juist een uitdaging bij nieuwbouw kan vormen.

2.2.2 Sociale duurzaamheid en starters in Utrecht

Sociale duurzaamheid staat ook hoog bij de Gemeente Utrecht op de agenda. Zo heeft de gemeente de ambitie om een klimaatneutraal Utrecht in 2030 te worden. Het tussendoel is hierbij om in 2020 30 % energie te besparen. Voor de woningvoorraad wil de gemeente energiezuinige, kwalitatief goede woningen met lage woonlasten ontwikkelen. Daarnaast vormt duurzaamheid een belangrijk selectie criterium bij de uitgifte van gemeentelijke gronden. In de huidige woonvisie van Utrecht wordt dit ook benadrukt. Hierin komt naar voren dat nieuwbouw voor segregatie kan leiden in wijken (Gemeente Utrecht, 2017a). Sociale duurzaamheid vormt dus voor Utrecht ook een uitdaging. In de stad hebben nieuwbouwprojecten het grootste effect op scheiding en verbinding van bewoners (Van Dam et al., 2010). Dit hangt ook samen met de grote hoeveelheid nieuwbouwprojecten die tot ontwikkelingen komen in Utrecht. De stad Utrecht is de snelst groeiende stad van Nederland met een verwachte groei naar 410.000 inwoners in 2030. Om aan de vraag te voldoen worden tot en met 2019 ruim 13.000 woningen gebouwd (Vastgoedmarkt, 2017). De stad heeft met name een sterke aantrekkingskracht op studenten en starters. Dit blijkt ook uit het woningtekort. Utrecht heeft het grootste actuele tekort aan startershuisvesting, ruim 3.000 woningen. Naast dit tekort aan woningen

heeft de stad ook te maken met jarenlange wachttijden voor huurwoningen en onbetaalbare koopwoningen voor starters (Bestuur Regio Utrecht, 2016). Om dit aan te pakken is het noodzakelijk om iets aan het tekort op de woningmarkt in Utrecht te doen.

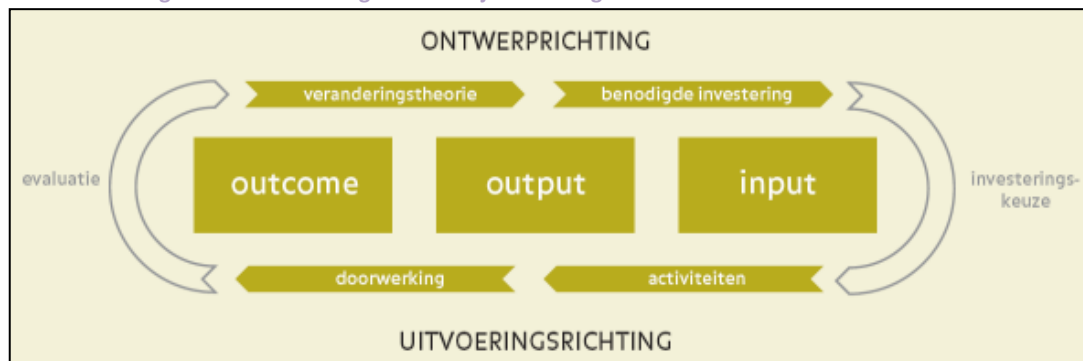
2.2.3 Jebber starters en verbinding

Een bedrijf dat zich bezighoudt met het beheren, verhuren en ontwikkelen van starterswoningen in Utrecht is Jebber. Jebber is opgericht in 2010 ten behoeve van het creëren van meer kansen voor starters op de woningmarkt. Het is de dochteronderneming van Stichting Studenten Huisvesting (SSH). De werkzaamheden van SSH zijn het ontwikkelen, beheren en verhuren van woonruimte voor studenten. SSH bevordert de doorstroming van thuiswonend naar studentenwoningen. Jebber biedt de volgende stap aan, van studentenwoning of het ouderlijk huis naar starterswoning. De activiteiten van het bedrijf zijn hierbij het ontwikkelen, verhuren en beheren van woningen voor starters in Utrecht. Tot op heden heeft Jebber vijf projecten met ruim 600 woningen ontwikkeld en in beheer genomen voor derden. De doelstelling van Jebber is om de komende vijf jaar 1.500 starterswoningen in Utrecht te hebben gerealiseerd (Jebber, 2016). De grootste nieuwbouwprojecten voor sociale huurwoningen in Utrecht waren twee projecten van Jebber: Lux et Pax en de Trip. Jebber zorgt met de bouw van nieuwe woningen dat er een grote homogene groep: starters, tegelijkertijd in een buurt terecht komen in een relatief korte tijd. Zoals eerder beschreven Koedoot en de Haan (2005) stellen dat de sociale dynamiek binnen een gebied kan worden veranderd, al dan niet verstoord, wanneer een grote homogene groep daar wordt gevestigd. Vanuit deze stelling kan gedacht worden dat van de verbinding tussen starters en buurtbewoners doorgaans geen of nauwelijks sprake is bij nieuwbouwprojecten.

2.3 Aanpak

Om de verbinding tussen starters en buurtbewoners, en dus sociale duurzaamheid aan te pakken, kan de veranderingstheorie inzicht bieden. De veranderingstheorie gaat over de *input* en *outcome* van een investeringskeuze. Bij nieuwbouwprojecten zijn investeringskeuzes de ruimtelijke ingrepen die projectontwikkelaars, verhuurders of woningcorporaties doen in het landschap. Wanneer bijvoorbeeld een woningcorporatie investeert (*input*) in gezondheid leidt dit tot twee typen effecten (*output* en *outcome*). Onder de *output* wordt de 'productie' verstaan die wordt geleverd, ofwel wat concreet zichtbaar wordt door de *input*. De *outcome* houdt in wie welke effecten ondervindt van een investering. Als voorbeeld: Indien de *input* gezondheid is, dan kan de *output* het aanleggen van speeltuinen zijn, dit leidt bijvoorbeeld tot meer lichamelijke beweging van kinderen (*outcome*). Het succes van een investering hangt over het algemeen niet af van de geleverde *output*, maar van de vraag of deze *output* de juiste effecten (*outcome*) behaalt, zie figuur 2.1.

Figuur 2.1: Veranderingstheorie bij investeringskeuzes voor sociale duurzaamheid.

Bron: Hulst, 2011, p. 29.

In deze thesis wordt onderzocht welke output gewenst is door starters en buurtbewoners om als outcome verbinding tussen starters en buurtbewoners te krijgen, waarbij de projectontwikkelaar, verhuurder, woningcorporatie of gemeenten sociale duurzaamheid als input hebben.

Er kan gesteld worden dat het woningtekort voor starters een uitdaging vormt voor de Nederlandse woningmarkt. Om dit aan te pakken zijn er binnenstedelijke nieuwbouwprojecten nodig, waarbij rekening gehouden wordt met sociale duurzaamheid. Centraal staat bij sociale duurzaamheid de vrijwillige verbinding tussen mensen. Voordat duidelijk wordt welke output gunstig is voor verbinding tussen starters en buurtbewoners, is het belangrijk om uit te zetten wat verbinding op buurtniveau is. Dit wordt in het volgende hoofdstuk gedaan.

3. Theoretisch kader

In deze masterthesis wordt onderzocht hoe verbinding tussen buurtbewoners en starters kan worden gestimuleerd in de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten in Utrecht. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste wetenschappelijke theorieën en denkwijzen besproken die een raamwerk vormen voor het empirische gedeelte van dit onderzoek. Het hoofdstuk start met theorieën over verbinding. Verbinding is een complex begrip. Er zijn verschillende condities waardoor verbinding tussen buurtbewoners kan worden gestimuleerd, zijnde het bestaan van de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner, ontmoetingsplaatsen, activiteiten, afhankelijkheid onder buurtbewoners en het ontbreken van relationele alternatieven buiten de buurt. De eerste drie condities die hierop van invloed zijn, worden nader verkend. Na de verkenning van de condities wordt in paragraaf 3,5 de theoretische verkenning samengevoegd in het conceptueel model.

3.1 Verbinding

Sociale verbinding tussen mensen staat centraal bij sociale duurzaamheid (Van Bergeijk, Kokx, Bolt & van Kempen, 2008, pp. 7-9). Nieuwbouwprojecten zorgen voor veranderingen in deze sociale verbanden tussen buurtbewoners (Kleinmans, 2005, pp. 88-90). Maar wat is verbinding, waar vindt dit in een buurt plaats en hoe kan verbinding dan worden gestimuleerd? Deze vragen worden in deze paragraaf uiteengezet.

3.1.1 Typen verbondenheid in de stad

Verbinding op basis van homogeniteit

Verbinding heeft binnen wetenschappelijke studies van de stad altijd een plaats gehad. De wortels van verbinding zijn te vinden in een invloedrijke wetenschappelijke school Chicagoschool (1910 – 1930). De Chicagoschool hield zich bezig met sociale interacties en met de aard van sociale bindingen in de moderne, gefragmenteerde stad (Savage & Warde, 1993, pp. 35-37). Eén van de pioniers van deze school was Park. Zijn gedachtegang was dat een stad bestaat uit verschillende buurten waarvan de karakteristieken niet stabiel zijn en veranderen met de tijd (Soenen, 2001, p. 5). Deze verschillende buurten kwamen tot stand doordat er competitie was tussen verschillende groepen in een bepaalde buurt door de groei van de stad, waarbij één groep kan gaan domineren en de andere groep verhuist. Buurten met specifieke sociale kenmerken ontstonden hierdoor en zo ontstond een geheel van geografische cirkels met contrasterende sociale karakteristieken (Hannerz, in Soenen, 2001, p. 5). De sociale contacten verliepen dan ook alleen maar binnen de sociale karakteristieken via mensen met gedeelde levenswijzen en waarden en normen, hierdoor was een bijgevolg verbondenheid tussen homogene groepen (Blokland & Potters, 1998).

Deze verbinding op basis van homogeniteit komt ook overeen met wat Granovetter (1973) sterke banden en wat Putman (2000) *bonding* noemt. Sterke banden zijn relaties tussen mensen die frequent contact hebben en die een nauwe band hebben, zoals vrienden en familie. Deze relaties bestaan vaak uit intimiteit met gelijken. Omdat deze mensen over ongeveer dezelfde hulpbronnen beschikken, wordt tussen hen minder sociaal kapitaal uitgewisseld (Granovetter, 1973). Sociaal kapitaal staat bij Putman (2000) in zijn boek *Bowling Alone* centraal. Sociaal kapitaal gaat ervan uit dat sociale netwerken in een samenleving van waarde zijn. Dit concept kan worden onderscheiden in twee vormen. Bonding is de vorm die vooral naar binnen is gericht en bedoeld is om identiteit te realiseren; het is goed om groepssolidariteit te creëren. Het kan leiden tot homogene groepsvorming. De denkwijzen van de Chicagoschool, het concept sterke banden (Granovetter, 1973) en het concept bonding (Putnam, 2000) zijn allemaal gericht op nauwe banden waarbij homogeniteit

doorgaans ten grondslag ligt. Dit soort verbindingen op basis van homogeniteit zijn belangrijk voor de sociale steun van individuen en groepen. Zo kan het ervoor zorgen dat groepen die gemarginaliseerd worden, zoals migranten en homoseksuelen, zich kunnen verenigen en hierdoor een sterke stem hebben in het politieke debat (Soenen, 2001, p. 26). Verbinding op basis van homogeniteit kan echter een gevoel van 'wij' en 'zij' creëren. Een term die hiermee in verband staat is 'imagined communities' (Anderson, 1991). Anderson (1990, p. 6) stelt dat de mensen die tot 'wij' behoren elkaar waarschijnlijk niet allemaal kennen, of elkaar gaan leren kennen, maar dat naar hun gevoel en in hun gedachte zij samen een gemeenschap vormen. Hierdoor kunnen mensen die niet tot een bepaalde groep behoren dit beleven als eenzaamheid (Hannerz, 1980). In dit onderzoek wordt om consequente te zijn verder over sterke verbindingen gesproken.

Verbinding op basis van herkenbaarheid

Naast dat mensen sterke verbindingen aangaan, kunnen verbindingen ook ontstaan door herkenbaarheid. Zoals Lofland (1973, p. 9) stelt:

"To live in a city is, among many other things, to live surrounded by large numbers of persons whom one does not know. To experience the city is, among many other things, to experience anonymity. To cope with the city is, among many other things, to cope with strangers."

(Lofland, 1973)

Bewoners van de stad zijn vreemd omdat er nog geen persoonlijk contact mee is geweest en in eerste instantie geen informatie verzameld is over deze mensen, zoals de levensgeschiedenis. Deze onbekende mensen komen elkaar tegen op plaatsen in de stad. Door regelmatigheid van elkaar zien op deze plaatsen, kunnen mensen elkaar gaan herkennen. Dit komt overeen met de zwakke verbanden zoals Granovetter deze omschrijft (1973). Zwakke verbindingen zijn de alledaagse sociale contacten in een buurt (Granovetter, 1973). Voorbeelden van alledaags contact zijn het vluchtig 'goedemorgen' zeggen, praatje maken in de supermarkt, openhouden van een deur of het naast elkaar zitten bij de bushalte (Soenen, 2006, p. 2; Valentine, 2008, p. 324). Bij een zwakke verbinding tussen mensen is er dus sprake van een onregelmatige basis van contact of in sommige gevallen zelfs afwezigheid van contact (Engbersen & Rensen, 2014, p. 10).

Een theorie die zich ook bezighoudt met zwakke verbindingen is de theorie over 'publieke familiariteit' van Talja Blokland (2008). Deze theorie gaat ook uit van de lichte sociale verbinding die mensen met elkaar aangaan, maar neemt de ruimte als voorwaarden mee. Bij publieke familiariteit gaat het om ongepland contact in de (openbare) ruimte tussen bewoners. Deze bewoners zijn bekend met elkaar zijn, niet zo bekend met elkaar zijn of helemaal niet bekend met elkaar zijn (Van Eijk & Engbersen, 2011). Het observeren, categoriseren en inschatten van anderen is een onderdeel van dagelijkse ontmoetingen. Mensen beoordelen herhaaldelijk hun positie ten opzichte van anderen in de (openbare) ruimte (Blokland, 2009, pp. 26-27). De verbinding op basis van herkenbaarheid is belangrijk voor het veiligheidsgevoel (Jacobs, 1972), is een investering in sociaal kapitaal en de maatschappelijke betrokkenheid (Putman, 2000) en stimuleert de leefbaarheid in een gebied (Blokland, 1997).

Zo stelt Jacobs (1972, p. 66) dat: *"..the trust of the city is formed over time from many, many little public side-walk contacts"*. Jacobs gaat hierin zelfs een stapje verder. Volgens haar is de noodzaak om in contact te komen met vreemden de aantrekkelijkheid van het stadsleven. Zij stelt de sterke banden van Granovetter (1973) stadsbewoners uit elkaar drijft. In de stad is het onmogelijk om

iedereen te kennen. Mensen kiezen zelf om informatie te delen met andere. Dit is volgens Jacobs (1972) het meest waardevolle dat zeer door verschillende stadsbewoners gewaardeerd wordt. Om consequentie aan te houden in dit onderzoek wordt de verbinding op basis van herkenbaarheid, zwakke verbindingen verder genoemd.

Het voorgaande geeft echter een te optimistische indruk van het stadsleven en de zwakke verbindingen. Mensen hebben immers ook behoefte aan sterke banden zoals Granovetter (1973) deze omschrijft. Daarom is het belangrijk om te kijken naar een tussenweg van zwakke en sterke verbindingen. Een tussenweg kan zijn de verbinding op basis van ambivalentie (Soenen, 2001, p. 25).

Verbondenheid op basis van ambivalentie

Het sociale leven in de stad is ook een ambivalent gegeven, het zit tussen sociaal licht contact met vreemde en diep contact met vrienden en familie (Soenen, 2001, p. 21). Verbondenheid op basis van ambivalentie vormt daarom het kader waarbinnen verbondenheid op basis van homogeniteit en op basis van herkenbaarheid vorm kunnen krijgen. Het is namelijk zo dat zwakke verbanden het niet uitsluiten om sterke verbanden aan te gaan met anderen (Granovetter, 1973). Herkenbaarheid van vreemden kan uiteindelijk uitmonden in een diepe relatie. Er moet tevens wel rekening worden gehouden met het feit dat verbinden op basis van homogeniteit niet het doel is, verbinding moet zich in eerste instantie richten op herkenbaarheid. Verbinding op basis van homogeniteit sluit ambivalentie uit, terwijl verbinding op herkenbaarheid de sterke verbindingen niet uit sluit, zo stelt Soenen (2001, p. 29). Hierbij staat de keuzevrijheid van individuen centraal.

Verbinding wordt in dit onderzoek dus bekeken vanuit verbondenheid op basis van ambivalentie. Hierbij wordt de definitie van Raad van Maatschappelijke Ontwikkelingen[RMO] (2005, p. 19) aangehouden; duurzaam 'verbinden' is het herhaald bij elkaar brengen van mensen met andere mensen, groepen of instituties, zodat er uiteindelijk sociale netwerken kunnen ontstaan. Om een duidelijk beeld te verschaffen hoe verbindingen kan worden gestimuleerd, moet de wisselwerking tussen sociale processen (alledaags contact) en de ruimte besproken. Dit wordt hieronder uiteengezet.

3.1.2 Waar vindt verbinding plaats?

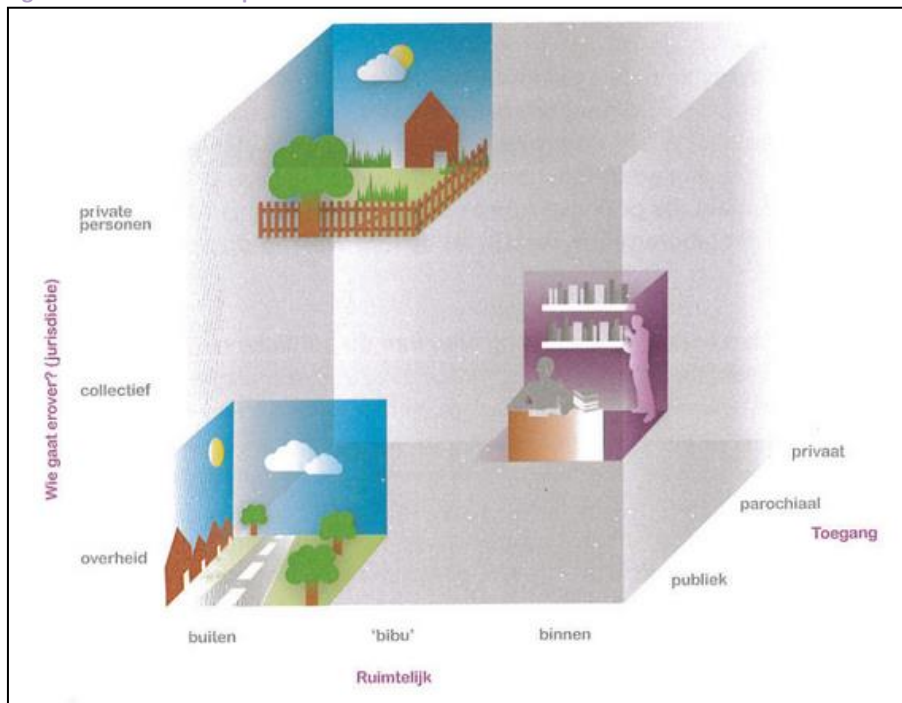
Verbinding tussen mensen kan niet los gezien worden van de ruimte waarin deze verbinding plaatsvindt (Blokland, 2008). De ruimte is niet slecht een decor: ruimte doet iets met mensen. Het is geen levenloos object, maar een drager van menselijk gedrag. Hierbij kan de verbinding die mensen aangaan met een plek, niet los worden gezien van de verbinding die mensen met elkaar aangaan. De ruimte kan dan gezien worden als een afspiegeling van het sociale en het sociale wordt mede mogelijk gemaakt door de ruimte (Koedoot & de Haan, 2005, p. 59). De inrichting en het ontwerp van de ruimte is dan ook essentieel voor het verloop van sociale processen (Van Bergeijk et al., 2008, p. 132). Andersom hebben sociale processen vaak fysieke gevolgen. De fysieke ruimte en de sociale processen kunnen elkaar versterken, maar kunnen elkaar ook tegenwerken. Het is daarom van belang steeds de aansluitende mix te vinden, toegespitst op de specifieke problemen en ontwikkelingskansen van de buurt (Koedoot & de Haan, 2005). In het geval van nieuwbouwprojecten moet het toegespitst worden op de verbinding tussen buurtbewoners.

In een buurt zijn verschillende fysieke ruimtes waar buurtbewoners alledaags contact met elkaar hebben. Een buurt is namelijk een geografische eenheid waar mensen in elkaars nabijheid wonen

(Koedoot & de Haan, 2005, p. 49). Mensen gaan hun woning in en uit. Zij bewegen zich tussen de privéruimte (hun woningen) en de openbare en publieke ruimte in hun buurt.

Het verschil in openbare en publieke ruimte ligt bij beheer. De openbare ruimte is in handen van de gemeente en wordt hierdoor beheerd (Raad voor de leefomgeving en infrastructuur [RLI], 2014, p. 166). De publieke ruimte is net als de openbare ruimte openlijk toegankelijk voor iedereen, waar dagelijks gebruik van kan worden gemaakt, een plek waar mensen met elkaar in verbinding staan, zie figuur 3.1 (Naber, 2008). Bij de publieke ruimte worden echter de gedrags- en omgangsregels en inrichting bepaald door degene die de grond bezit (Van Melik, 2008, p. 17; RLI, 2014, p. 166). De publieke ruimte in een buurt wordt dus wel gedeeld door buurtbewoners. Het is een plaats waar culturele uitwisseling plaatsvindt, confrontaties van ideeën en opvattingen tussen verschillende maatschappelijke groepen (Hajer & Reijndorp, 2001, p. 13). Op deze plekken vindt het meeste alledaags contact plaats, de publieke ruimte wordt dan ook wel een verbindzone genoemd.

Figuur 3.1: Vormen van publieke ruimtes

Bron: RLI, 2014.

Er kan gesteld worden dat in een buurt in de openbare en publieke ruimte verbinding kan ontstaan. Aangezien het in dit onderzoek het gaat over nieuwbouwprojecten, is de grond waar bewoners alledaags contact kunnen hebben in het bezit van de projectontwikkelaar. Daarom wordt in dit onderzoek gekeken naar de publieke ruimte en niet naar de openbare ruimte. Tevens moet wel rekening worden gehouden dat dit niet opgaat voor alle nieuwbouwprojecten. De buitenruimte rond om de nieuwbouwprojecten worden ook overgedragen aan gemeentes (Jebber, 2017b).

3.1.3 Stimuleren van verbinding

In de bovenstaande paragrafen is uiteengezet wat verbindingen tussen buurtbewoner zijn. Hierbij gaat het om het dagelijks contact in de publieke ruimte dat uiteindelijk tot diepere relaties kan leiden. In de publieke ruimte kunnen deze verbindingen ontstaan. Hoe deze verbindingen kunnen worden gestimuleerd is nog niet aan bod gekomen. Beleidsmakers en woningcorporaties kunnen dit

niet zomaar afdwingen. Ten eerste wordt in gegaan op hoe verbinding in de publieke ruimte kan worden gestimuleerd. Vervolgens worden de condities uiteengezet die bijdrage aan verbinding.

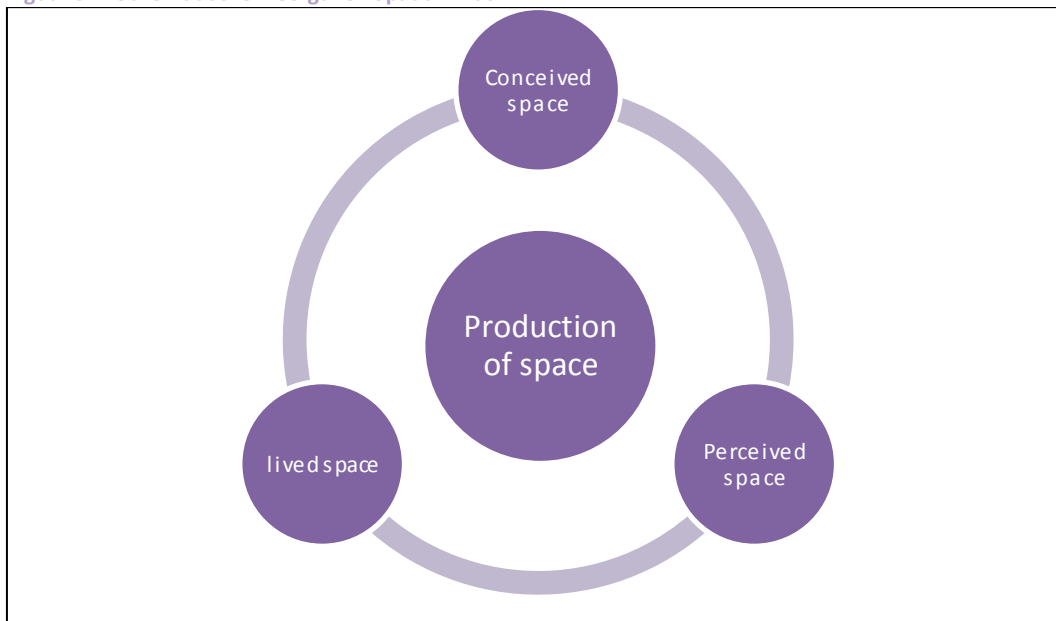
Stimuleren door middel van de publieke ruimte

In de publieke ruimte komen mensen in contact met elkaar (Van Melik, 2008, p. 17). Deze ruimte kan op een specifieke manier worden ingericht voor een bepaalde doelgroep. De publieke ruimte kan echter ook door een bepaalde doelgroep worden opgeëist. De toe-eigening van de ruimte gaat gepaard met uitsluiting van andere groepen. Dit kan aan de hand van de theorie van Lefebvre (1991) uiteen worden gezet.

Production of space

In het boek *The Production of Space* beschrijft Henri Lefebvre (1991) de *Spatial Triad*. Hierin wordt uiteengezet dat een omgeving is uit dynamische relaties tussen de fysieke aanwezigheid van personen, sociale processen en de fysieke neutrale lege ruimte zelfbestaat. Volgens Lefebvre wordt het gebruik van een omgeving niet bepaald door een specifieke groep, maar is het gebruik van omgeving het gevolg van interactie tussen verschillende groepen. Deze relaties produceren de ruimte, en andersom worden deze sociale relaties mogelijk gemaakt door en in de ruimte zelf. Dit 'produceren van de ruimte' beschrijft Lefebvre in de *Spatial Triad*. Deze bestaat uit 3 manieren om naar de ruimte te kijken; *conceived space*, *perceived space* en *lived space* (Leary, 2009, p. 195). De drie manieren staan niet los van elkaar, ze zijn met elkaar verweven, van elkaar afhankelijk en voortdurend met elkaar in onderhandeling (Lefebvre, 1991, pp. 38-41). De *Spatial Triad* is schematisch weergegeven in figuur 3.2.

Figuur 3.2: Schematische weergaven *Spatial Triad*.

Bron: Eigen weergaven van *Spatial Triad*.

De eerste manier om naar de ruimte te kijken is de *conceived space*. Dit is een ruimte die bedacht en ontworpen is door ontwikkelaars, wetenschappers, planners en stedenbouwkundigen. Dit wordt ook wel beschouwd als de dominante opvatting van een ruimte. De tweede manier is de *perceived space*; dit is de waargenomen ruimte. Dit houdt ons gedrag in de fysieke ruimte in; het onderhoud ervan en de dagelijkse routines. De laatste manier is de *lived space*; ook wel de beleefde ruimte. Dit is de ruimte die wordt ervaren en beleefd door associaties en symbolen (Leary, 2009, pp. 192-196;

Lefebvre, 1991, pp. 38-41). Binnen de Spatial Triad kan er een verschil in gebruik en beleving van dezelfde ruimte ontstaan. Zo kunnen de buurtbewoners rondom het nieuwbouwproject de publieke ruimte anders zien en gebruiken dan elkaar, maar ook dan hoe de ruimte oorspronkelijk bedacht en gepland is door ontwikkelaars en planners (Leary, 2009, p. 192; Lefebvre, 1991, pp. 38-41). De publieke ruimte die voor iedereen toegankelijk is, wordt dan door een selecte groep gebruikt. Dit proces wordt aangeduid met 'parochialisering' (Hajer & Reijndorp, 2001, pp. 10-11).

Parochialisering in de publieke ruimte

Ontwikkelaars, planners en stedenbouwkundigen hebben een stedelijk schoonheidsideaal voor openbare en publieke ruimtes. Dit ideaal houdt in dat de conceived space ordentelijk, rustig en schoon moet zijn, waarbij risico's en wanorde moeten worden vermeden (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, 2008, p. 29). Dit kan op een manier dat 'parochialisering' stimuleert. Het kan zo zijn dat de ruimte specifiek ingericht is ten behoeve van een bepaalde groep. Dit wordt in het geval van nieuwbouwprojecten over het algemeen gedaan, aangezien het voor een bepaalde groep wordt gebouwd en aan wordt verhuurd (Hammouch, 2017). In dit geval wordt de ruimte doorgaans duidelijk afgesloten, door middel van bijvoorbeeld hekken.

Ook kan parochialisering ontstaan in samenhang met de perceived space. Dit komt dan doordat een bepaalde groep in deze ruimte vaak activiteiten en ontmoetingen organiseert, hierdoor gaat deze groep de ruimte beschouwen als van hun. Dit kan ook allerlei vormen aannemen, zoals borden, drempels of eigen beheer van groen. Hierdoor worden de publieke ruimtes 'spontaan' toegeëigend (Koedoot & de Haan, 2005). Niet alleen de conceived space, maar ook de perceived space kan in deze gevallen ervoor zorgen dat de lived space van de starters en buurtbewoners hierdoor beïnvloed wordt. De publieke ruimte die voor iedereen toegankelijk hoort te zijn, wordt dan dus door een selecte groep gebruikt. Een voorbeeld hiervan is skateparken die worden overgenomen door jongeren. De parochialisering van een ruimte kan problemen opleveren in een buurt. Zo kan het overlast veroorzaken of, zoals al eerder genoemd, gebruikers afschrikken. Dit kan leiden tot gevoel van onveiligheid. Immers, mensen komen niet graag op een plek waarin zij zich niet thuis voelen. Met name de conceived space en de perceived space brengen het proces van parochialisering op gang door middel van fysieke ingrepen. Indien deze fysieke ingrepen gericht zijn op een specifieke doelgroep, kunnen het bovenstaande (nadelige) gevoel met zich meebrengen, omdat de conceived space en de perceived space niet aansluit op de lived space van de buurtbewoners rondom de publieke ruimte van nieuwbouwprojecten.

Hoe verbinding te stimuleren?

Steeds meer in de stedenbouw wordt op verschillende manieren getracht de publieke ruimte zo te ontwerpen zodat alle bewoners zich met elkaar en met de ruimte kunnen verbinden. Wanneer een specifieke doelgroep te veel mee wordt genomen in dit proces, zal parochialisering het gevolg zijn (Bax & Schors, 2005). Hierdoor komt de sociale duurzaamheid in het geding. Het is dus daarom van belang dat verschillende domeinen elkaar moeten overlappen (RLI, 2014). Dit wordt ook door Bolm en van Soomeren (2015, p. 7) ondersteunt, zij stellen dat voor het slagen van een ontwerp van een ruimte de wensen en het gebruik van bepaalde doelgroepen van belang zijn. Ook stelt Smulders (2010, p. 24) dat door de daadwerkelijke gebruikers en de belanghebbende te betrekken van af het begin af aan bij de ontwikkeling, worden de kansen op een succesvolle ruimte vergroot. De ruimte voldoet immers aan de eisen van de gebruikers en belanghebbende. Dit wordt ook wel *social engineering* genoemd (Nio, 2002, p. 8). Tevens wordt er betrokkenheid gecreëerd. Deze

betrokkenheid levert in meerdere opzichten een positieve bijdrage aan een maatschappelijk waardevolle ruimte (Smulders, 2010, p. 24). Dit is een belangrijk punt bij de ontwikkeling van een publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten. Nieuwbouwprojecten leveren doorgaans veel protest op bij de bestaande bewoners. Door deze bewoners te betrekken bij de ontwikkeling van de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten en af te stemmen op hun eisen en hun zorgen, zal de houding ten opzichte van het nieuwbouwprojecten afzwakken of zelfs veranderen (Van Marissing, 2008, pp. 35-39). Social engineering blijkt echter een moeizaam proces in de praktijk, waarbij de vertaalslag van woonvoorkeuren naar architectonische en stedenbouwkundige plannen nog niet goed verloopt. Er wordt gezocht naar passende vormgeving van het gebouwde, inrichting van de publieke ruimte en diensten hierbij (Van der Wouden & Kullberg, 2002).

Het is daarom belangrijk dat het onderzocht wordt wat voor domeinen elkaar kunnen en moeten overlappen om verbinding te stimuleren in de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten. Hierbij wordt dan rekening gehouden dat alle drie de vormen van de Spatial Triad op elkaar aansluiten (Lefebvre, 1999). Welke domeinen dit zijn wordt hieronder uiteengezet.

Conditie van invloed op verbinding

Uit het bovenstaande blijkt dat verschillende domeinen elkaar moeten overlappen en dat de wensen en het gebruik van mensen hierbij van belang zijn (RLI, 2014; Blom & van Soomerem, 2015). Maar welke domeinen zijn dan van belang bij verbinding? Uit de literatuur wordt gesproken van verschillende condities waardoor verschillende verbindingen worden gestimuleerd (Engbersen, 2002, p. 159). Flap en Völker (2005, p. 43) onderscheiden vier condities die invloed hebben op de verbinding tussen buurtbewoners:

1. De aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner;
2. Ontmoetingsplaatsen;
3. Het bestaan van afhankelijkheid onder buurtbewoners;
4. Het ontbreken van relationele alternatieven buiten de buurt.

Vanuit het bovenstaande principe is het dus noodzakelijk voor het stimuleren van verbindingen dat er een overlap is in voorkeuren en gebruik van condities. De eerste conditie gaat over de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner. Dit wordt vanuit de verschillen en overeenkomsten in levensstijl bekeken. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat wanneer mensen dezelfde levensstijl hebben, de verbinding tussen deze mensen makkelijker opgang komt (Lans, 2003). De tweede conditie; ontmoetingsplaatsen is een conditie die vaak aangehaald wordt in de wetenschappelijke literatuur (Koedoot & de Haan, 2005; Blokland, 2008). Immers, wanneer er geen mogelijkheden zijn om mensen te ontmoeten, zal er ook geen verbinding tussen mensen ontstaan (Feld, 1981; Flap & Völker, 2005; Blokland, 2008; Kleinhans & Bolt, 2010).

De derde conditie is het bestaan van afhankelijkheid onder buurtbewoners. Hierbij kunnen we diverse vormen van afhankelijkheden onderscheiden. Ten eerste de structurele afhankelijkheden, deze bestaan uit de inbedding in een buurtnetwerk. Ten tweede de functionele, waarbij buurtbewoners afhankelijk zijn van elkaar om iets te bereiken. Deze conditie wordt buitenbeschouwing gelaten in dit onderzoek. De vierde conditie gaat over het ontbreken van relationele alternatieven buiten de buurt. De buurt is niet de enige context waar mensen hun verbindingen met andere aan kunnen gaan, dit kan onder meer ook op het werk of simpelweg in de binnenstad (Flap & Völker, 2005). Aangezien dit onderzoek gaat over inzicht krijgen in de gewenste

output volgens bewoners in hun buurt, worden de mogelijkheden buiten de buurt in combinatie met ontmoetingsplaatsen behandeld.

Naast de vier condities die Flap en Völker (2005) onderscheiden, worden ook activiteiten en buurtinitiatieven aangehaald. Door activiteiten komen buurtbewoners met elkaar in contact. Burgers nemen steeds vaker het heft in eigen handen om zelf met andere buurtbewoners activiteiten te organiseren. Activiteiten zijn dan ook interessant om mee te nemen in dit onderzoek.

Vanuit het bovenstaande kan gesteld worden dat verschillende condities in de publieke ruimte verbinding tussen starters en buurtbewoners kunnen stimuleren. Om een duidelijk beeld te verschaffen hoe de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner, hoe en welke ontmoetingsplaatsen, en activiteiten verbindingen tussen starters en buurtbewoners verbinding beïnvloeden, worden deze condities uiteengezet in de volgende paragraaf.

3.2 De aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner

In een buurt wonen verschillende mensen en groepen. Deze verschillende buurtbewoners kunnen zelf kiezen met wie zij juist wel of niet verbinding maken. Over het algemeen hebben mensen de voorkeur voor anderen die op hen lijken, dus overeenkomsten vinden in hun levensstijl (Flap & Völker, 2005, p. 43). Dit komt overeen met de sterke verbindingen (paragraaf 3.1). Eerst worden verschillende overeenkomsten uiteengezet waardoor buurtbewoners aantrekkelijk kunnen worden gevonden als interactiepartner. Vervolgens worden de verschillende groepen buurtbewoners uiteengezet op basis van levensstijl.

3.2.1 Behavioriale geografie; homofilie principe

De verbinding die buurtbewoners met elkaar aangaan is ook afhankelijk van de overeenkomsten die bewoners met elkaar delen. Dit wordt ook wel de het 'homofilie principe' genoemd (Tolsma, van der Meer & Gesthuizen, 2009; West, 2000). Centraal staat dat individuen meer verbinding aangaan met andere wanneer zij gelijkenissen hebben met henzelf. Deze gelijkenissen kunnen worden gevonden in leeftijd, inkomen, opleiding, maar ook etnische groep. Een overeenkomst kan dus worden gevonden in opleidingsniveau. Hoger opgeleiden zoeken vaker verbinding met hun burens, en noemen ze ook lid van hun netwerk. Daarbij hebben hoger opgeleiden over het algemeen een hoger inkomen, dit brengt met zich mee dat zij meer keuzevrijheid hebben dan lager opgeleiden. Door deze vrijheid richten zij hun leven zo in dat zij naast soortgelijken komen te wonen (Fischer, 1982, p. 114). In buurten waar veel lager opgeleiden wonen is er een groter aandeel dat verschilt in etniciteit en beroepen. Volgens onderzoek van Kasinitz en Roosenberg (1996) blijkt dat wonen in deze buurten leidt tot steeds homogener contacten; de personen waar men sociaal contact mee heeft, hebben allemaal een vergelijkbare achtergrond, waardoor contact tussen burens doorgaans beperkt blijft. Een ander overeenkomst waardoor individuen verbinding met elkaar maken is etniciteit. Het principe is hierbij dat hoe meer etnische diversiteit in een buurt, hoe minder individuen zich met een ander kunnen identificeren, en dit kan resulteren in minder sociale verbindingen (Lancee & Dronkers, 2008).

De manier van kijken op basis van de bepaalde kenmerken is onderdeel van de behaviorale benadering. De *behaviourial geography* houdt zich bezig met het ruimtelijke gedrag en handelen van mensen waarbij zowel cognitieve processen als emotionele waarderungen centraal staan. Dit houdt in dat de manier waarop een individu zijn of haar omgeving beleeft, bepalend is voor zijn of haar gedrag

en niet dat de omgeving bepalend is voor iemands gedrag. De behaviorale benadering wordt vooral bekritiseerd vanwege het gebrek aan aandacht voor belemmeringen die mensen ondervinden wanneer ze op zoek gaan naar een andere woning (Murie, Niner, & Watson, 1976; Hamnett & Randolph, 1988). Daarnaast is een ander kritiekpunt dat in het traditionele behaviorale onderzoek een eenduidig waardesysteem wordt gebruikt. Dit houdt in dat preferenties en ambities van huishoudens direct worden afgeleid van bijvoorbeeld hun etniciteit of opleidingsniveau. Clapham (2002, p. 58) stelt dat het in toenemende mate lastiger is om wensen rondom wonen te bepalen aan de hand van dergelijke demografische karakteristieken. Volgens deze onderzoeker moet er meer aandacht komen voor het bestaan en de ontwikkeling van verschillende levensstijlen die niet noodzakelijk samenhangen met de traditionele variabelen zoals hierboven is genoemd. Aandacht voor levensstijlen geeft een duidelijker beeld van wat mensen eigenlijk willen (Clapham, 2002, p. 63).

3.2.2 Perspectieven op leefstijl in woononderzoeken

Het begrip leefstijl wordt in de wetenschap, commerciële bedrijven en overheidsinstanties veel gebruikt (Hammouch, 2017, p. 19). Steeds vaker worden levensstijlen gebruikt als uitgangspunt bij de productie van woningen. Het doel van het leefstijlbegrip is om leefpatronen van verschillende typen mensen in kaart te brengen (Pinkster & Van Kempen, 2002). De oorsprong van het begrip in de wetenschap ligt ten grondslag aan vier vakgebieden: sociologie, de psychologie, de marketing en de sociale geografie. Wanneer het begrip vanuit de sociale geografie wordt bekeken gaat het over de manier waarop mensen hun beperkte hoeveelheid tijd en geld spenderen in hun dagelijkse leven. Dit wordt beïnvloed door kansen, beperking in middelen en samenwerking. De kijk vanuit de sociale geografie wordt het meeste gebruikt voor onderzoek naar de gebouwde omgeving in vergelijking met de andere vakgebieden (Heijs, Carton, Smeets, & Van Gemert, 2009, pp. 348-349).

Levensstijl kan echter vanuit verschillende perspectieven worden onderscheiden in de sociale geografie. Ten eerste zijn sommige wetenschappers van mening dat levensstijlen zichtbaar worden vanuit specifieke gedragspatronen in woon-, werk-, vrijetijds- en familielevens. Dit houdt in dat levensstijlen worden onderscheiden op basis van *gedragspatronen* (Brouwer, 1998). Naast deze manier van kijken naar levensstijlen kan dit ook vanuit de *latente of psychologische* aspecten worden gedaan. Hierbij worden levensstijlen op basis van waarden, normen, smaak, sociale identiteit, houdingen, voorkeuren of bedoelingen gescheiden. Bij de benadering van latent wordt ervan uit gegaan dat inspelen op deze latente of psychologische aspecten kan bijdrage aan tevredenheid, omdat het psychologische inzet vergemakkelijkt en sociale problemen voorkomt (Versantvoort, 2000, p. 7). De meeste wetenschappers blijken uit te gaan van een *gemengd perspectief* van levensstijlen met gedrags- en latente (psychologische) aspecten. Het gaat hierbij om consistente reeks voorkeuren en gedrag met betrekking tot werk, familie, woning, vrije tijd en consumptie (Pinkster & van Kempen 2002). In dit onderzoek wordt uitgegaan van de gemengde vorm van levensstijl.

Deze laatste vorm van levensstijl is onderhevig aan kritiek. Het eerste kritiek punt is dat latente factoren (emoties of cognities) worden gezien als een onderdeel van gedrag (Meij-van Bruggen, 1980). Daarnaast is er een breed scala aan gedrag en psychologische aspecten. Aangezien in veel onderzoeken niet duidelijk wordt gemaakt wat er onder elke levensstijl wordt bedoeld, blijft het onduidelijk over welke levensstijlen het gaat en wie deze levensstijl hebben. Tenslotte worden in onderzoeken de schaal van levensstijlen niet bepaald. Wanneer er namelijk gekeken wordt naar de ruimtelijke schaal kunnen levensstijlen worden toegepast op wijken, steden of gemeenten. Op basis

van deze kritieken wordt in dit onderzoek duidelijk geformuleerd wie onder welke levensstijl groep valt en op welke schaal deze wordt bekeken.

3.2.3 Levensstijl en buurtbewoners

De aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner is ook afhankelijk van de levensstijl (Flap & Völker, 2005). Verschillende groepen die een bepaalde levensstijl hebben zijn: jongeren, studenten, starters, gezinnen (met kinderen) en ouderen. Deze verschillende levensstijlgroepen hebben over het algemeen een verschillende manier van verbinding aangaan met andere leeftijdsgroepen of met elkaar. Hieronder worden deze verschillende groepen uiteengezet. Hierbij blijft de leeftijd van mensen leidend in het bepalen voor de levensstijl die bewoners in een buurt hebben.

Jongeren

Een groep die naar een bepaalde levensstijl kan worden ingedeeld zijn jongeren. Onder jongeren wordt verstaan de jongeren van de leeftijdsklasse 12 t/m 18 jaar. Deze groep zijn nog leerplichtig (Gemeente Utrecht, 2017a). Dit heeft een grote invloed op hoe zij hun dagindeling is. Overdag gaan jongeren doorgaans naar school, waarna zij hun avonden inrichten met sporten of andere verenigingen (CBS, 2015a). Daarnaast wordt na school in de buurt rondgehangen (Fillius & van Meilink, 2011, p. 29). Dit komt door de beperkte middelen van de jongeren, hierdoor zijn zij voor een groot deel gericht op hun buurt. Deze leefstijlgroep gaat voornamelijk verbinding aan met leeftijdsgenoten die in de buurt wonen. Voor oudere jongeren zijn buurtvrienden veel minder belangrijk dan voor jonge jongeren. De verbindingen die de jongeren met elkaar aangaan zijn zeer belangrijk voor de jongeren zelf. Door middel van deze verbindingen bakenen jongeren de grenzen van hun buurt af. Zo definiëren jongeren 'hun' buurt aan de hand van de mensen die zij kennen. Jongeren maken sneller sterke verbindingen met leeftijdsgenoten, dan met andere groepen (Bolt, Van Kempen & Koster, 2011). Wanneer gekeken wordt naar verbindingen tijdens nieuwbouwprojecten, blijkt dat jongeren die nieuw in de buurt komen, het lastiger vinden om verbinding aan te gaan (Clampet-Lundquist, 2007, p. 299). Er geldt namelijk naarmate een persoon langer in een buurt woont, de kans groter wordt dat er veel vrienden in de buurt wonen. De kans is dan ook groter om sterke verbindingen te hebben (Granovetter, 1973). Dit is toepasbaar voor elke levensstijlgroep. Om jongeren te stimuleren om verbinding aan te gaan met buurtbewoners is het belangrijk dat er ontmoetingsplaatsen worden gefaciliteerd in de publieke ruimte. De publieke ruimte is voor jongeren belangrijk als ontmoetingsplaats, vanwege het gebrek aan een eigen plek om onder elkaar te zijn (Bloch et al., 1994, p. 24; Lieshout van & Aarts, 2005, p. 38).

Studenten

De tweede groep die een specifieke levensstijl heeft zijn studenten. Studenten vormen een groep die de meeste spanningen veroorzaakt met andere buurtbewoners. Het leefritme van studenten gaat vaak samen met een afwijkende dagindeling en een sterk nachtritme (Chatterton & Hollands, 2000, p. 98). Daarnaast blijven zij vaak een korte tijd in een buurt, waardoor de wil om te investeren in hun woonomgeving niet of nauwelijks aanwezig is. Echter blijkt uit het onderzoek van Achterbergh (2011, p. 19) dat 54 % van studenten contact hebben met hun directe (portiek) burens. Toch hebben studenten de meeste contacten buiten hun buurt, hun vriendenkring is doorgaans verspreid over de hele stad waarin zij wonen. Hoewel dit het algemene beeld is van studenten, doen veel corporaties nu onderzoek naar de inzet van studenten voor het versterken van wijken. Steeds vaker worden woningen verhuurd waaraan de voorwaarde zit dat de toekomstige huurder een maatschappelijke

bijdrage levert aan de wijk. Hier worden vaak studenten voor opgeroepen. Dit gaat doorgaans gepaard met voordelen voor de studenten, zoals huurkortingen studenten (De Graaf, Haest, Koning & Ouweland, 2012). Een voorbeeld van een succesvol project is: 'Voorruit' in Amsterdam. Hierbij verrichtten studenten vrijwilligerswerk inruil voor gratis huisvesting (Van Marissing, 2011, pp. 23-24). Door deze maatschappelijke bijdrage komen studenten niet alleen met andere studenten in de buurt in contact, maar maken zij ook verbinding met andere buurtbewoners. Dit zorgt voor een versterking van de sociale dynamiek in een buurt, maar ook voor een verbeterd imago van studenten (De Graaf et al., 2012).

Starters

Het CBS (2017) beschrijft een starter als: "Starters zijn verhuizende huishoudens die voor de verhuizing geen hoofdbewoner zijn van een woning, maar na verhuizing wel. Hierbij kunnen zij verhuizen vanuit het ouderlijk huis, maar ook vanuit een onzelfstandige woning, zoals een studentenhuus" (Holdsworth & Solda, 2002). Deze definitie is erg breed, zo kunnen starters 20 jaar zijn en net klaar met hun Mbo-opleiding, maar ook 27 jaar en met een universiteitsdiploma de woningmarkt betreden. Er bestaat geen eenduidige demografische afbakening voor het begrip starter. Starters kunnen echter ook anders worden gedefinieerd. In het onderzoek van Boogaard en Ligtoet (2006) worden zeven soorten starters genoemd: jeugdige mobiel, jonge traditioneel, klimmer, vliegende starter, laatbloeiër, herstarter en bemiddelde herstarter. De eerste vijf groepen komen overeen met de definitie van het CBS, maar de (bemiddelde) herstarters moeten een hernieuwde start op de woningmarkt maken door het beëindigen van hun relatie en komen dus niet uit een studentenhuus of ouderlijk huis. De groepen starters in dit onderzoek zijn vooral de vliegende starters (hoog opgeleid, hoog inkomen, stad georiënteerd) en de klimmers (middelbaar tot hoog opgeleid, midden inkomen, stad georiënteerd). Deze twee soorten starters zijn de enige groepen die op de stad zijn gericht. Aangezien in dit onderzoek het gaat over stedelijke nieuwbouwprojecten, worden de andere groepen buiten beschouwing gelaten. Deze twee soorten starters behoren ook tot de groep *young urban professionals*. De *young urban professionals* kunnen worden gedefinieerd als mensen tussen de 20 en 30 jaar die maximaal vijf jaar geleden hun opleiding hebben afgerond, niet meer studeren en gestart zijn met hun eerste serieuze baan (Greenberg & Weber, 2008, p. 21; Jebber, 2017a).

De starters hebben een andere manier van verbinding aangaan met buurtbewoners. In vergelijking tot de jongeren hebben starters meer verbinding met mensen buiten hun buurt. Deze verbindingen vinden wel plaats binnen hun woongemeente (Hooijmeier, 2011). Echter wordt het aantal sociale contacten in een buurt als belangrijk reden gegeven om in een buurt te blijven wonen. Hierbij is wel een verschil aan te wijzen bij nieuwbouwprojecten. Bewoners die al lang in een buurt wonen hebben hier vaak veel contacten met verbinding met bewoners in hun directe woonomgeving, zoals hun directe burens of burens van dezelfde galerij. De starters die nieuw komen te wonen in een buurt vinden verbinding met buurtbewoners belangrijk maar contacten met hun directe burens minder belangrijk (Clark & Dieleman, 1996, p. 73). Uit het onderzoek van Van der Hoeven (2013, p. 82) komt naar voren dat 61,3 % van de starters (zowel de starters die al voor langere tijd in een buurt wonen, als de nieuwe starters) af en toe contact wil met directe burens. Hierbij wordt het prettig gevonden als de burens zich in dezelfde levensfase bevinden. Uit het onderzoek van Dignum (2008) en Doppenberg (2017) blijkt tevens dat starters contact maken met hun burens als lastig ervaren, aangezien de woonruimte als klein worden ervaren, waardoor zij niet snel hun burens thuis

uitnodigen thuis. Waarbij starters graag een platform vanuit de gemeente, verhuurders of woningcorporatie zou willen hebben om dit te stimuleren.

Gezinnen met kinderen

Gezinnen met kinderen zijn sterk op hun buurt georiënteerd. Deze groep is dan ook gemakkelijk in het alledaagse contact opzoeken met andere buurtbewoners. Naast dat deze groep beschikt over de zwakke verbinding met andere buurtbewoners, stellen zij ook de meeste eisen en willen zij graag hun netwerk in de buurt uitbreiden. Deze groep heeft dan ook de meeste verbindingen met buurtbewoners. Zo vinden ouders het fijn als zij weg zijn dat de burens de kinderen in de gaten kunnen houden, of als zij op vakantie zijn dat de burens voor de planten zorgen. Deze groep is dan ook het meest bereid (52%) om activiteiten in de buurt te ondernemen (Van der Graaf, Boonstra & Bos, 2006, p. 40). Wanneer er specifiek alleen naar kinderen wordt gekeken, komt naar voren dat de buurt een grote rol speelt in hun dagelijks leven. In de loop van een mensenleven neemt de geografische reikwijdte van contacten en activiteiten toe om op het eind weer in te krimpen. Dit betekent dus dat de buurt voor kinderen de belangrijkste leefwereld vormt. Voor de ouders die deze kinderen verzorgen, vormt de buurt misschien niet het belangrijkste, maar wel een relevant territorium (Flap, 1999). Kinderen maken gebruik van de buurt voor diverse doeleinden en om allerlei activiteiten te ondernemen. Dit ligt ten grondslag aan het feit dat ze over het algemeen minder geld te besteden hebben, gelimiteerd zijn op het gebied van transport en met de regels van hun ouders te maken hebben. In hun dagelijks leven zijn buurten en de verbinding die ze hier maken in drie opzichten van belang: voor het spelen, voor school en voor kinderopvang. Dit uit zich ook in de plekken waar gezinnen met kinderen buurtverbindingen aangaan (Droogleever Fortuyn, 1999).

Ouderen

Ouderen hebben ook een specifieke leefstijl. Voor deze groep geldt, net zoals bij de kinderen, dat de territoriale binding aan het lokale woonmilieu groot is. Dit is te verklaren door de twee dimensies van ouderdom: een fysieke en een sociale. Fysieke veroudering gaat gepaard met een afname van bepaalde lichaamsfuncties, een toename van gezondheidsproblemen en een daling van het tempo. Sociale veroudering hangt samen met het wegvallen van sociale taken, zoals het beëindigen van de beroepsloopbaan en het beëindigen van de taak als opvoeder van kinderen. Hiermee vervalt de noodzaak voor het bezoeken van locaties ver van huis en het onderhouden van contacten buiten de buurt. Verbinding met buurtbewoners zijn voor deze groep dan ook van groot belang. Het kan namelijk een bron van gezelligheid, van hulp bij dagelijkse verrichtingen en essentieel bij noodgevallen zijn (Droogleever Fortuyn, 1999). In een onderzoek onder ouderen in Amsterdam en Enschede laat Dignum (1997) zien dat contacten van ouderen overwegend lokale contacten zijn. In de literatuur wordt geen duidelijk onderscheid gemaakt in met wie zij contact hebben, echter blijkt doorgaans wegens hun fysieke ouderdom dat hun contacten binnen hun verzorgingstehuis liggen.

3.2.4 Afstand

Naast de leefstijl van mensen is de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactie ook afhankelijk van waar zij wonen in hun buurt. Uit verschillende studies is gebleken dat de buurt door haar buurtbewoners zelf vaak kleiner wordt afgebakend dan de administratieve grenzen bepalen. Veelal bestond de buurt volgens haar bewoners enkel uit de directe leefomgeving (Kaal, Vanderveen & McConnell, 2008). Ook komt uit een onderzoek van Athanasiou en Yoshioka (1973) dat de nabijheid van burens belangrijk blijkt te zijn voor de vriendschappen tussen burens, zo worden een

groter aantal en meer intensievere vriendschappen gesloten met directe burenen. In buurten geldt dat de omgang in intensiteit afneemt naar gelang de fysieke afstand toeneemt (Flap, 1999, p. 25). Dit kan ook verklaard worden doordat de overeenkomsten in sociale achtergrondkenmerken van directe burenen groter zijn dan die op buurtniveau. De overeenkomsten in leefstijl (op basis van sociale achtergrondkenmerken) is dus van belang voor contact met buurtbewoners hebben op basis van afstand.

Uit het bovenstaande kan gesteld worden dat jongeren, studenten, starters, gezinnen en ouderen ieder een eigen manier en voorkeur hebben voor het verbinden met andere. Hierbij blijkt dat het noodzakelijk is voor het stimuleren van verbinding tussen buurtbewoners, om de publieke ruimte zo in te richten dat er voor ieder wat wils is (Bax & Schors, 2005). Naast de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner, is de aanwezigheid van ontmoetingsplaatsen ook een conditie die verbinding beïnvloed in de publieke ruimte (Flap & Völker, 2005). In de volgende paragraaf wordt hier verder op ingegaan.

3.3 Ontmoetingsplaatsen

Wanneer duidelijk is wie met wie verbinding aan wil gaan in een buurt, is het ook belangrijk om te kijken naar waar zij verbindingen willen. Ontmoetingsplaatsen zijn een voorwaarde voor verbinding tussen buurtbewoners. Immers, wanneer er geen mogelijkheden zijn om mensen te ontmoeten, zal er ook geen verbinding tussen mensen ontstaan (Blokland, 2008, Feld, 1981; Kleinhans & Bolt, 2010; Flap & Völker, 2005). In deze paragraaf worden verschillende theorieën die over 'ontmoetingsplaatsen' gaan nader toegelicht. Vervolgens worden de soorten ontmoetingsplaatsen uiteengezet.

3.3.1 Verschillende benadering voor ontmoetingsplaatsen

Een benadering die zich bezighoudt met de relatie tussen fysieke plekken en verbinding tussen mensen is de theorie van Oldenberg en Brissett (1982). Oldenberg en Brissett stellen dat er vier verschillende categorieën plekken zijn, die zijn gekoppeld aan bepaalde acties en gedragingen van mensen en dus ook aan sociale verbindingen. Hierin onderscheidt hij de volgende plekken:

1. Workplace
2. Dwelling place
3. 'Third' place
4. 'Fourth' place

De eerste twee zijn plekken waar mensen wonen en/of werken. In dit onderzoek worden deze plekken buiten beschouwing gelaten. Onder de 'fourth' places behoren plekken die te maken hebben met reizen en/of woon-werkverkeer. De workplace, dwelling place en fourth place hebben een primaire focus (wonen, werken, reizen). De 'third' place is relevant voor dit onderzoek. Paay en Kjeldskov (2008) omschrijven deze plekken als: *"These are places for socializing, places to meet, places for seeing and being seen, places for insiders, places for recreational retailing, places for embodied play, places for cultural productions, and places for ritual"* (Paay & Kjeldskov, 2008, p. 278). De third place richt zich op plekken waar mensen hun vrije tijd doorbrengen met andere mensen, het wordt dus losgezien van het werken, reizen en de (vrije) tijd die zij doorbrengen in hun woning. Oldenberg en Brissett (1982) stellen dus dat er plekken zijn waar mensen specifiek komen om verbinding met anderen aan te gaan.

Een andere benadering die zich bezighoudt met plekken waar verbinding tussen mensen plaatsvindt, is de Focus-Theory van Feld. Zijn theorie stelt dat er bepaalde locaties zijn, ook wel brandpunten of sociale ruimtes genoemd, waar sociale contacten ontstaan. Echter richt Feld zich meer op verbinding tussen buurtbewoners. Voorbeelden van brandpunten in een wijk zijn scholen, sportclubs, cafétjes en andere wijkvoorzieningen. Wanneer er ontmoetingen ontstaan is er sprake van 'focused organization of social networks'. Dit komt overeen met de duurzame verbinding van RMO (2005). De essentie van de theorie is dus hoe meer brandpunten er in een buurt zijn, des te groter de kans is dat er verbindingen tussen buurtbewoners ontstaan.

Dit ligt ook in de gedachtegang van de New Urbanisten. De New Urbanisten is een stroming binnen de Amerikaanse stadsplanning. Gelijkheid, diversiteit en gemeenschap staan hoog in het vaandel, waarbij zij ervan uitgaan dat in een buurt verschillende sociaaleconomische en culturele groepen bij elkaar komen en met elkaar leven. Voor New Urbanisten is het de openbare ruimte in buurten die moeten zorgen voor gemeenschap. Wanneer verschillende groepen deel kunnen nemen in de gemeenschap van een buurt is er sprake van gelijkheid. Gelijkheid tussen mensen wordt ook gezien als sociale duurzaamheid (ODPM, 2005, p. 5). Door de aanwezigheid van goed gepositioneerde openbare ruimte kunnen alle bewoners van een buurt met elkaar in contact komen (Talen, 2008, p. 282).

Op basis van de 'third place', de Focus-theory en de visie van de New Urbanisten kan er gesteld worden dat ontmoetingsplaatsen plekken zijn die bewoners in hun vrije tijd bezoeken, waarin zij in contact komen met andere mensen. Hieronder wordt verder uiteengezet welke ontmoetingsplaatsen er kunnen zijn in een buurt.

3.3.2 Functie van ontmoetingsplaatsen

Zoals eerder besproken kan stimuleren van verbinding tussen buurtbewoners en starters, en dus sociale duurzaamheid, in de publieke ruimte. In de publieke ruimte bepalen de beheerders van de grond de gedrags-omgangsregels en inrichting van deze ruimte (RLI, 2014, p. 166). De inrichting van een ruimte kunnen fysieke kenmerken van de ruimte betekenen, maar ook de functie(s) van deze ruimte. De functie van de publieke ruimte is te wijten aan de soorten voorzieningen die er te vinden zijn. Door gebruik te maken van die voorzieningen in de publieke ruimte wordt de kans vergroot dat mensen alledaags contact hebben en dus zwakke verbinding met elkaar aangaan (Van Bergeijk et al., 2008, p. 129). In de literatuur worden verschillende soorten voorzieningen genoemd:

- Groenvoorzieningen
- Sportvoorzieningen
- Culturele voorzieningen
- Horecavoorzieningen
- Winkelvoorzieningen

Bij de conceptualisering van de functie die voorzieningen kunnen hebben, is rekening gehouden met dat het voorzieningen zijn waar buurtbewoners in hun vrije tijd heen gaan, vanwege de definitie van ontmoetingsplaatsen in dit onderzoek.

Groenvoorzieningen komen doorgaans vaak aanbod in de literatuur over ontmoetingsplaatsen. Hierbij kan gedacht worden aan stadsparken, maar ook aan waterelementen. Groenvoorzieningen worden gezien als een plek om even tot rust te komen in het alledaagse chaotische en drukke leven van de omliggende stad (L'aoustet & Griffet, 2004, pp. 175-177). Stadlandbouw in de vorm van gemeenschappelijke tuinen krijgt steeds meer aandacht vanwege zijn functie als ontmoetingsplaats. Uit onderzoek van Armstrong (2000) naar gemeenschapstuinen in New York, blijkt dat buurtbewoners elkaar beter leren kennen, beter weten wie zij kunnen bereiken voor hulp en buurtbewoners kijken meer naar elkaar uit. Ook uit onderzoek uitgevoerd in Nederland blijkt dat groenvoorzieningen verbinding tussen mensen stimuleert (Vreke & Salverda, 2009). Toegang hebben tot een vorm van natuur is volgens Holland (2004) een fundamentele menselijke behoefte, wat de levenskwaliteit verbetert. Hierdoor zijn mensen meer ontspannen, en bereid om interactie te hebben met anderen.

Sportvoorzieningen in de publieke ruimte dienen voor het 'laagdrempelige' sporten. 'Laagdrempelig' sporten werd vroeger al buiten spelend op straat gedaan. Tegenwoordig is gewoon voetballen op straat niet meer zo vanzelfsprekend. Dit gebeurt tegenwoordig op speciaal aangewezen pleintjes en veldjes, waar allerlei begeleidende sportactiviteiten georganiseerd worden. Hierbij kan gedacht worden, aan speeltuinen, trapveldjes of buiten-fitnessapparaten. Sportvoorziening dienen vooral voor kinderen en jongeren een belangrijke ontmoetingsplek (Deelen, Burgers, Jansen & Koelemaj, 2015, p. 7).

Bij de culturele voorzieningen kan gedacht worden aan theaters, ruimte voor culturele workshops, bibliotheek en ruilboekenkasten. Kunst wordt steeds vaker in relatie gebracht met ontmoeten. In Wageningen was er een kunstproject *Mozaïek*, waarbij vrouwelijke wijkbewoners van alle leeftijden worden uitgenodigd om samen mozaïeken te maken. Het uiteindelijke effect was dat buurtbewoners met elkaar in contact kwamen (De Wit, 2011). Verder is een ander functie de horecavoorzieningen, zoals restaurants en bars. Bij deze voorzieningen is erbij uitstek sprake van toevallige ontmoetingen (Evers, Tennekes & van Dongen, 2014). Ook Oldenberg en Brissett noemen in hun onderzoek de bar als belangrijkste 'third place'. Met name voor studenten en starters is dit een plek om verbinding met andere mensen aan te gaan (Oldenberg & Brissett, 1982). De laatste voorziening die aanbod komt is de winkelvoorziening. Hierbij geldt net als bij de voorgaande voorzieningen dat in winkels bij uitstek sprake is van toevallige ontmoetingen. Gesprekjes worden aangeknoopt, niet alleen met het winkelpersoneel, maar ook met andere winkelende mensen. Hier zijn kapperszaken een voorbeeld van (Evers, Tennekes & van Dongen, 2014).

De bovenstaande wijkvoorzieningen kunnen ook naast elkaar of door elkaar in de publieke ruimte voorkomen. Het creëren van multifunctionele ruimten wordt door Hajer (1997, p. 71) uitgelegd in het 'heterotopia's' concept. Dit concept houdt in dat een ruimte overlappend of multifunctioneel is op zowel economisch, cultureel als recreatief gebied, en dus ook op gebied van verschillende functies. Het effect hiervan is dat de (publieke) ruimte gekenmerkt wordt als een ruimte waar een grote veelheid en verscheidenheid van mensen met verschillende levensstijlen komen (Meyer, 2007). Alle buurtbewoners zullen elkaar dan ontmoeten in deze ruimte. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar welke multifunctionele ruimte het beste aansluit bij de wensen van alle verschillende bewonersleeftijdsgroepen.

3.3.3 Fysieke kenmerken van ontmoetingsplaatsen

Naast de functie van de ontmoetingsplaatsen spelen de fysieke kenmerken van een ontmoetingsplaats ook een rol bij het stimuleren van verbindingen. Hierbij is de visie van Gehl (2011) bruikbaar. Centraal hierbij staat het contact tussen mensen. Dit contact tussen mensen houdt alle mogelijke interacties van enkel oogcontact tot vriendschappelijke relaties in, dus zowel zwakke als sterke verbindingen. Hij stelt dat inrichtingskenmerken van invloed zijn op dat het aantal vrijwillige handelingen in de ruimte, omdat mensen graag in de betreffende ruimte vertoeven. De fysieke inrichting van een ruimte kan dus gevolgen hebben voor de wijze waarop die wordt beleefd en gebruikt (Binken, Zuiderwijk, Burgers, & van der Wilk, 2012, p. 45).

Een veel besproken tegenstelling van fysieke kenmerken is die van 'groen' en 'rood'. Met groen worden grasvelden, bomen, hagen, maar ook bloemen bedoeld (Van der Mispel, 2008, p. 21). Vanuit stedenbouwkundig oogpunt wordt groen vaak gebruikt voor het verbeteren van de kwaliteit van een ruimte, het aantrekkelijker en mooier maken, het verzachten van lawaai van auto's, maar ook voor het aanbrengen van rust, privacy en sfeer (Binken et al., 2012, p. 23). De hoeveelheid groen bepaalt in belangrijke mate de aantrekkelijkheid om ergens te wonen of te recreëren (Van der Mispel, 2008, p. 21). Tegenwoordig ligt er vanuit milieuoogpunt meer nadruk op groen in de ruimte, omdat dit de gezondheid van mensen positief zou kunnen beïnvloeden. Het wordt dus gezien als een positief fysiek element, echter is groen vaak ook kwetsbaar. Groen moet worden onderhouden, wanneer dit niet of slecht gedaan wordt, roept dit beelden op van een 'compleet afgeschreven openbare ruimte', waar vervolgens ongewenste gebruikers op af kunnen komen (Binken et al., 2012, p. 24). Naast het onderhoud, blijkt het aanleggen van groen ook invloed te hebben op de mate van openheid van een ruimte (Van der Mispel, 2008, p. 10). Vanwege de negatieve kanten van groen, is het ook belangrijk om rood te hebben in de ruimte. Rood houdt de gebouwde stenen omgeving in. In de stedenbouw wordt gesproken over de noodzaak om groen en rood in balans te houden (Binken et al., 2012, p. 24).

Naast groen of rood is er nog een ander tegenstelling in de fysieke kenmerken van een ruimte; open of beschut. Dit hangt voor een groot deel samen met veiligheid. Mensen zoeken in een ruimte vaak beschutting op (Cooper, 1969). Dit komt volgens Alexander (1997) door de behoefte aan veilige ruimtes. Zo stelt hij dat wanneer mensen op zoek zijn naar een plek om te zitten, wordt er gekozen voor een plek aan de zijkant van een ruimte, zodat de hele ruimte goed te over zien is. Dit voelt het veiligst aan. Tevens kan beschutting ook voor andere redenen dan veiligheid worden gebruikt. Zo vinden jongeren beschutting fijn vanwege privacy, hierdoor gebruiken zij beschutte ruimtes vaak als hangplek (Filius & van Melik, 2011, p. 28). Beschutting of de mate van dit, kan gevolgen hebben voor het open karakter van een ruimte. Onder open wordt voornamelijk de toegankelijkheid van een ruimte bedoeld. Hierbij spelen de looproutes van een ruimte, de entrees en de zichtlijnen een rol (Van der Mispel, 2008, p. 12).

De fysieke kenmerken in de vorm van beschutting of open, hangen samen met twee andere tegenstellingen namelijk binnen en buiten. Een ontmoetingsplaats kan binnen zijn, binnen geeft in vergelijking met buiten meer beschutting. Niet alleen voor beschutting tegen 'andere' mensen, maar ook tegen natuurlijke elementen, zoals kou, regen en wind. Uit het onderzoek van Van Eijk en Schreuders (2011) blijkt dat volwassenen minder bestendig zijn tegen deze weerelementen dan kinderen. Voor volwassenen zullen ontmoetingsplaatsen dan ook meer binnen gevestigd zijn. Naast dat binnen ontmoetingsplaatsen, hebben de plaatsen die buiten zijn ook voordelen. Zo komt uit het

onderzoek van Van Eijk en Schreuders (2011) ook naar voren dat dit mensen in de gelegenheid brengt om andere te observeren. Zoals dit beschreven is in paragraaf 3.1.1 is dit een onderdeel van zwakke verbindingen (Blokland, 2009, pp. 26-27). Dit wordt voornamelijk op het terras of op zitgelegenheden in parken gedaan (Van Eijk & Schreuders, 2011, p. 38).

Tot slot kan een ontmoetingsplaats een stedelijk of juist een dorpskarakter hebben. Volgens (Lofland, 1998, in: Rot, 2009, p. 15) staan stedelijke omgevingen in het teken van anonimiteit, waarbij de gebruikers langs elkaar heen bewegen. In tegenstelling tot het dorps karakter, hierbij wordt een ruimte gezien als centrale plek om samen te komen, waarbij er meer sociale controle is (Lofland, 1998, in: Rot, 2009, p. 15).

3.3.4 Online ontmoetingsplaatsen

Tegenwoordig gaat de publieke ruimte veel verder dan alleen de fysieke ruimte. Door het gebruik van internet ontstaan er ook online ontmoetingsplaatsen. Dit heeft ook gevolgen gehad voor de verbinding die men tegenwoordig aangaan met mensen in de fysieke ruimte (Schmidt & Németh, 2010, p. 8). In deze paragraaf wordt verder ingegaan op de online ontmoetingsplaatsen en de gevolgen voor de fysieke ruimte.

Sociale media en verbinding

De opkomst van internet heeft consequenties met zich meegebracht op het gebied van sociaal contact en verbinding tussen mensen. Met name de online sociale media die sinds 2004 zijn opgekomen, creëren de mogelijkheid eenvoudig sociaal contact via internet te onderhouden (Ellison, Steinfield & Lampe, 2007, p. 1115). Bij sociale media draait alles om conversatie, tussen vrienden of met vrienden, in 1-op-1 relaties of met meerderen tegelijkertijd. Hoewel het communiceren met bekenden de belangrijkste reden is voor het gebruik van sociale media, worden er ook contacten gemaakt met nieuwe mensen. De sociale handelingen, zoals het zoeken van vrienden, het achterlaten van berichten en mensen ontmoeten, zijn een belangrijk onderdeel van sociale media (Cormode & Krishnamurthy, 2008). Voorbeelden hiervan zijn het zakelijke netwerk LinkedIn, het persoonlijke netwerk Facebook en conversatieplatformen YouTube en Twitter (Ellison et al., 2007).

Sociale media creëren sociale ruimtes. Volgens Donath en Boyd (2004, p. 71) zijn mensen tegenwoordig gewend aan het beeld van de online wereld als sociale ruimte: *“People are accustomed to thinking of the online world as a social space”*. Eén applicatie kan al meerdere sociale ruimtes tegelijkertijd produceren om één persoon heen en de meeste mensen gebruiken meerdere sociale media tegelijkertijd. Volgens verschillende onderzoekers blijkt dat de verbinding die mensen met elkaar aangaan online vooral zwakke verbindingen blijken te zijn (Castells, 1996).

Wie bezoekt online ontmoetingsplaatsen?

Er is tevens wel verschil wie het internet gebruiken als online ontmoetingsplaats. Dit is afhankelijk van de leeftijd van een persoon. Zo blijkt uit cijfers van het CBS (2015b) dat van 97 % van de mensen van 12 tot 25 jaar sociale media gebruiken, terwijl maar 47 % van de 65 - 75 jarige internetgebruikers dit doen, zie tabel 3.1. De online gemeenschap voor ouderen is dus minder sterk aanwezig.

Tabel 3.1: ICT-gebruik onder huishoudens en personen in Nederland

Totaal sociale netwerken		
		% van internetgebruikers
Totaal		82
Geslacht	Man	79
	Vrouw	82
Leeftijd	12-24 jaar	97
	25-44 jaar	92
	45-64 jaar	74
	65-74 jaar	47
	75 jaar en ouder	29

Bron: Eigen weergaven van CBS, 2014.

Het blijkt dat jongeren en hoogopgeleiden het meest vaak sociale netwerken gebruiken. Jongeren tot 25 jaar zitten vaker op professionele of andere sociale netwerken en gebruiken ook vaker instant messaging dan ouderen. Hoogopgeleiden zitten vooral veel vaker op een professioneel netwerk dan laagopgeleiden, namelijk 52 % tegen 8 % (CSB, 2015b, p. 95)

Online ontmoetingsplaatsen en buurten

Uit het bovenstaande blijkt dat het internet in hoge mate wordt gebruikt om sociale verbindingen met mensen aan te gaan. Het internet geeft mensen de mogelijkheid om evenementen te plannen en te organiseren op een veel gemakkelijker wijze dan ooit tevoren. Of het nu een politieke bijeenkomst is, waarbij honderden mensen betrokken bij zijn, of gewoon een informeel spel van frisbee in het lokale park met vrienden. Het internet zorgt er dus ook voor dat mensen fysiek met elkaar in verbinding komen (Thompson, 2002, p. 85). Daarnaast draagt het ook zorg voor online ontmoetingsplaatsen. Net als restaurants of bibliotheken kunnen de online-kanalen ook als ontmoetingsplaatsen fungeren (RLI, 2014, p. 166). Bij online ontmoetingsplaatsen wordt er van de betrokkenheid van bewoners bij het verbeteren van hun leefomgeving uitgegaan. Via WhatsApp of een online buurtplatform, zoals een facebook-pagina wordt informatie verzameld over hun eigen leefomgeving. In Nederland zijn er veel verschillende online ontmoetingsplaatsen. Dit wordt soms ook in samenwerking gedaan met gemeenten. Een voorbeeld hiervan is het Amsterdamse 'smart-city' platform. Dit online platform is gestart door de gemeente Amsterdam, Liander en KPN (RLI, 2014, p. 108). Door dit platform kunnen verbindingen tussen stedelingen worden versterkt (Hemel, 2013 in RLI, 2014). In de wetenschap worden online ontmoetingsplaatsen ten behoeve van de leefomgeving als iets positiefs ervaren (RLI, 2014, p. 110).

Diverse auteurs plaatsen echter toch kanttekeningen hierbij. De eerste kanttekening is dat de privacy van de bewoners in het geding komt. Door de online ontmoetingsplaatsen kunnen allerlei informatie worden verzameld, zoals woonplaats, gebruik van voorzieningen. De tweede kanttekening ligt ten grondslag aan de behoefte van mensen. Zo stelt Thompson (2002, p. 68) dat aangezien mensen sociale dieren zijn en dat mensen behoeften hebben aan echte contacten met elkaar, de publieke open ruimte misschien meer en niet minder gebruikt wordt in de toekomst dan in de afgelopen decennia. Dit geldt voornamelijk voor ouderen, die het internet in minder mate gebruiken en voor starters is face-to-face contact belangrijk voor het werk gerelateerde netwerk.

3.4 Activiteiten

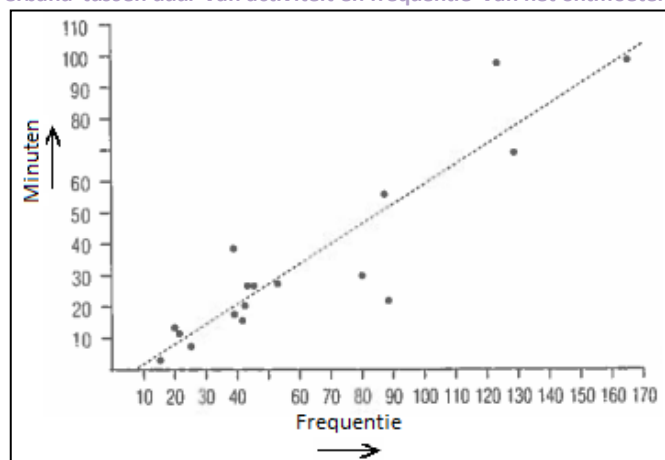
Het plaatsvinden van activiteiten speelt ook een rol bij verbinding tussen buurtbewoners. Mensen komen namelijk af op openbare ruimte waar een activiteit aanwezig is of als er 'iets' te beleven valt,

hierdoor bleven zij deze ruimte als positief. De aanwezigheid van mensen trekt andere mensen naar de betreffende ruimte toe (Smulders, 2010, p. 32).

3.4.1 Definitie activiteiten

Activiteiten in de openbare en publieke ruimte kunnen op verschillende manieren worden onderscheiden. Een manier van het onderscheiden van activiteiten kan op basis van organisatie. Ten eerste zijn er de ongeorganiseerde vormen van activiteiten, die niet gedaan worden met andere buurtbewoners. Voorbeelden hiervan zijn boodschappen doen of op een bankje zitten. De andere vorm van activiteiten zijn de georganiseerde activiteiten (Binken, Zuiderwijk, Burgers & van der Wilk, 2012, p. 35). Naast organisatie kunnen activiteiten ook op andere manieren worden onderscheiden. Het onderscheid van drie verschillende activiteiten van Gehl (2011) is hiervan een voorbeeld. Hij maakt een verdeling in noodzakelijke activiteiten, optionele activiteiten en sociale activiteiten, deze drie activiteiten vragen ieder om een eigen eis aan de ruimte. Noodzakelijke activiteiten zijn activiteiten die in bepaalde mate verplicht zijn, zoals naar school of werk gaan. De tweede activiteit die hij omschrijft gaat over activiteiten die mensen willen doen, maar hierbij is een voorwaarde dat er wel tijd en plaats voor is. Voorbeelden hiervan zijn een stukje wandelen voor frisse lucht of in de zon zitten. Deze eerste twee activiteiten hangen samen met de ongeorganiseerde activiteiten van Binken et al. (2012). De laatste vorm is de sociale activiteit. Bij deze activiteiten gaat het om activiteiten die afhankelijk zijn van de aanwezigheid van andere. Hierbij geldt hoe meer tijd mensen besteden aan het doen van sociale activiteiten, hoe vaker deze mensen gaan afspreken (Gehl, 2011, pp. 9-13), zie figuur 3.3.

Figuur 3.3: Verband tussen duur van activiteit en frequentie van het ontmoeten van mensen.

Bron: Eigen weergaven van Gehl, 2011, p. 13.

In dit onderzoek worden activiteiten aan de hand van de bovenstaande verdelingen gedefinieerd. Een activiteit wordt in dit onderzoek gezien als een georganiseerde sociale bezigheid die alleen met meerdere mensen ondernomen kan worden.

3.4.2 Soorten activiteiten

Veel mensen willen wel oppervlakkig kennismaken met de burens of buurtgenoten. Activiteiten met dat doel zijn doorgaans niet duur (Dautzenberg, Kolner & Soomeren, 2008, p. 19). Tevens is er doorgaans nog een groep bewoners die nauwelijks interesse heeft in deelname aan sociale buurtactiviteiten. Het verschilt per wijk hoe groot die groep is, maar Dautzenberg et al. (2008, p.43) stellen dat dit percentage meestal ligt tussen de 25 % en 35 %. Wat zijn activiteiten die in de buurt worden georganiseerd om mensen samen te brengen?

Activiteiten zijn net als ontmoetingsplaatsen in te delen in categorieën. Ten eerste zijn er in een buurt activiteiten die te maken hebben met groen. Deze activiteit heeft in het bijzonder een toegenomen interesse in de wetenschappelijke en maatschappelijke literatuur gekregen. Dit ligt ten grondslag aan de bijdrage aan de verbinding tussen mensen. Zo blijken vooral samen tuinieren en samen verantwoordelijkheid dragen voor het groen in de buurt, buurtbewoners te verbinden (Sanders, 2010, p. 4). Een tweede categorie zijn de activiteiten die georganiseerd worden rond eten en drinken. In het onderzoek van Van Wonderen en Verwijs (2011, p. 13) blijkt dat barbecueën voornamelijk wordt genoemd door buurtbewoners om met elkaar in contact te komen. Naast deze activiteit worden door buurthuizen ook vaak kooklessen aangeboden. Ook kunnen activiteiten rond sport worden georganiseerd in een buurt. Aan dit soort activiteiten doen voornamelijk kinderen en jongeren mee (Wonderen & Verwijs, 2011, p. 14). De reden van dit soort activiteiten liggen vaak ten grondslag aan gezondheid. Zo blijkt uit het onderzoek van de Vries et al. (2005) dat door middel van deze activiteiten geprobeerd wordt om kinderen, jongeren en ook steeds vaker ouderen meer in beweging te krijgen. Niet alleen voor deze doelgroepen ook voor de (jong) volwassenen worden sportieve activiteiten georganiseerd. Bij dit soort activiteiten worden in zogenoemde fitplaatsen lessen en bootcamps gegeven (Herpen & de Vries, 2016). Ten slotte kunnen er ook culturele activiteiten worden georganiseerd. Bij dit soort activiteiten kan gedacht worden aan het bezoeken van de een filmavond, een toneelvoorstelling of een museum. Dit soort activiteiten worden doorgaans door buurthuizen georganiseerd. Voornamelijk ondernemen ouderen deze activiteiten graag in hun buurt (Broese van Groenou, 2006, p. 278). Jongeren blijken deze activiteiten minder graag te doen, zij bezoeken liever een muziekavond (Wonderen & Verwijs, 2011, p. 14).

3.4.3 Organiseren en meedoen

Naast de soorten activiteiten die in een buurt kunnen worden gedaan speelt het organiseren van activiteiten ook een rol bij verbinding tussen buurtbewoners. Uit het onderzoek van Machielse, Kampen, Winnubst, Postma en Heijst (2015, p. 17) blijkt dat buurtbewoners niet mee doen aan activiteiten, omdat zij niet op de hoogte er van zijn. Het is daarom van belang om te weten hoe doelgroepen het beste kunnen worden geïnformeerd over de activiteiten. Zo blijkt dat jongeren het liefst aan de hand van posters door de buurt worden geïnformeerd (Van Wonderen & Verwijs, 2011, p. 14). Een andere reden blijkt dat het lastig is om mensen te vinden die bereid zijn om een activiteit te organiseren, waardoor er relatief weinig activiteiten worden georganiseerd (Machielse et al., 2015, p. 47). Ten tweede spelen de redenen om wel of juist niet mee te doen een rol bij verbinding tussen buurtbewoners. Zo is de voornaamste reden om niet mee te doen aan een activiteit het gebrek aan interesse in het activiteitenprogramma. Het programma sluit dan niet aan op hun behoeftes. Een andere reden is de financiële status van de buurtbewoners en de prijs van de activiteit niet goed op elkaar aansluiten (Nieuwland, 2007, p. 33). Tevens moet er wel rekening worden gehouden dat als er buurtactiviteiten zijn die aansluiten op de behoeftes van de bewoners, dat dit niet automatisch betekend dat zij ook daadwerkelijk deze activiteiten gaan doen. Het blijkt namelijk dat mensen het moeilijk vinden om zelf ergens op af te stappen (Linders, 2010, p.10).

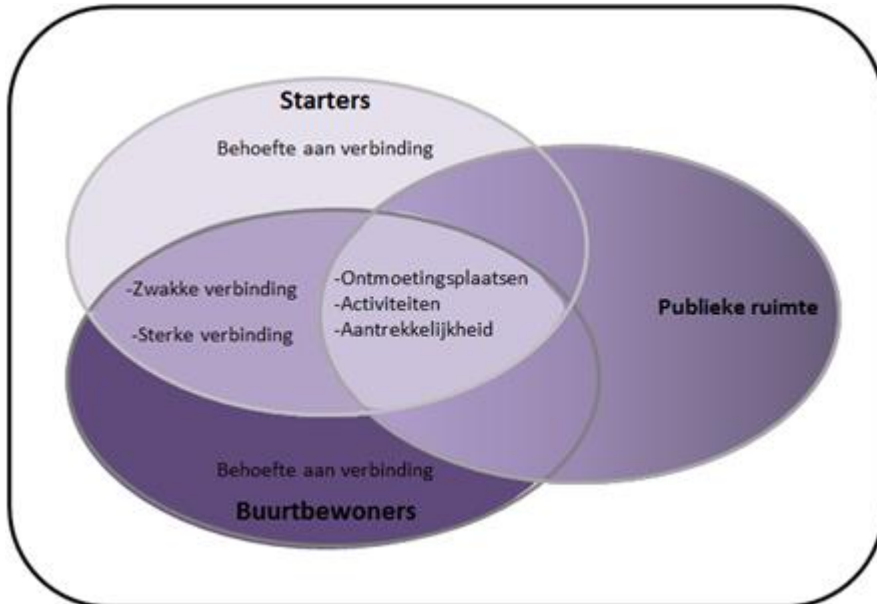
3.5 Conceptueel model

De voorgaande paragrafen hebben een theoretisch kader geschetst van relevante theorieën die betrekking hebben op het stimuleren van verbinding tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten. Op basis daarvan is een conceptueel model gevormd

(figuur 3.4). Aan de hand van de besproken theorieën en het conceptueel model worden ten slotte in deze paragraaf een aantal aannames gedaan voor het vervolg van dit onderzoek.

Dit onderstaande conceptueel model (figuur 3.4) is een schematische weergave van de theoretische inzichten die ten grondslag liggen aan dit onderzoek. Dit conceptueel model dient als leidraad van dit onderzoek en vormt de basis van de onderzoeksmethoden en de uiteindelijke resultaten.

Figuur 3.4: Conceptueel model van verbinding tussen starters en buurtbewoners.

In dit onderzoek wordt getracht inzichten te krijgen in het stimuleren van verbinding tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten. Verbinding vindt plaats in de publieke ruimte waar de starters en buurtbewoners elkaar tegenkomen. De overlap van het tegenkomen van elkaar in de publieke ruimte vormt het onderzoekskader.

In het onderzoekskader kan verbinding worden gestimuleerd tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte. Hierbij spelen de drie elementen die aanwezig zijn in de publieke ruimte een rol. Deze elementen zijn de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner, de ontmoetingsplaatsen en de activiteiten. De overeenkomsten in de voorkeuren en/of gebruik van de starters en de buurtbewoners van deze drie elementen hebben invloed op de daadwerkelijke verbinding, dit wordt in dit onderzoek vanuit het perspectief van zwakke en sterke verbindingen bekeken.

Met behulp van het theoretisch kader waarin de hoofdelementen zijn uiteengezet, is een kader gevormd waarbij de verbinding tussen starters en buurtbewoners in de subwijk Abstede/Gansstraat in Utrecht kan worden geanalyseerd. Het volgende hoofdstuk bespreekt hoe dit onderzoek is aangepakt.

4. Methodiek

In dit hoofdstuk worden de keuzes voor de verschillende methodes en technieken die zijn toegepast om de onderzoeksvraag te beantwoorden toegelicht. Het doel van dit hoofdstuk is om de genomen stappen te verantwoorden, zodat de stappen navolgbaar en herhaalbaar zijn voor andere onderzoekers (Boeijs, 't Hart & Hox, 2009, p. 279). Hierbij wordt ingegaan op de keuzes omtrent de onderzoeksmethode, de onderzoekseenheden, de manier van dataverzameling en de operationalisering van de begrippen uit het conceptueel model. Dit hoofdstuk fungeert daarmee als een brug tussen de theorie en de empirie van dit onderzoek.

4.1 Onderzoeksstrategie

Dit onderzoek beoogt inzicht te krijgen in hoe verbinding tussen starters en buurtbewoners kan worden gestimuleerd in de publieke ruimtes op nieuwbouwlocaties in Utrecht. Om dit onderwerp te onderzoeken is gebruik gemaakt van een case study. Door verbinding tussen starters en buurtbewoners en verbinding in de ruimte op een specifiek, afgebakende locatie te onderzoeken kan een intensieve en gedetailleerde analyse worden gemaakt (Bryman, 2012, p. 66).

Vervolgens kan besloten worden welke onderzoeksstrategie het beste past bij dit onderzoek. Uit het theoretisch kader blijkt dat verschillende condities invloed hebben op verbinding tussen buurtbewoners (Flap & Völker, 2005). Hierbij zijn twee uitdagingen in dit onderzoek. Ten eerste worden in dit onderzoek verschillende condities onderzocht, zijnde de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner, ontmoetingsplaatsen en activiteiten (Flap & Völker, 2005; Gehl, 2011). Daarnaast spelen in dit onderzoek verschillende groepen bewoners een rol, daarom moet worden nagedacht hoe deze doelgroepen op de beste manier kunnen worden bereikt. Vanwege de verschillende condities en onderzoekseenheden is er gekozen voor een triangulatie van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden; er worden meerdere methoden toegepast om hetzelfde te meten. Hiervoor is gekozen ten eerste vanwege de mogelijkheid die triangulatie geeft om verschillende dimensies van hetzelfde onderwerp te belichten. In dit geval de condities die invloed hebben op verbinding tussen buurtbewoners. Zodoende ontstaat er dan een rijker beeld dat dichterbij de werkelijkheid ligt van het onderzochte onderwerp (Kennedy, 2009; Kulkarni, 2013). Ten tweede wordt de validiteit van het onderzoek aannemelijker dan bij een enkelvoudige onderzoeksmethode (Bryman, 2012; Boeijs et al., 2009). Daarnaast kan de triangulatie oplossingen bieden voor verschillende soorten zwaktes zoals Kennedy (2009) deze omschrijft. De eerste soort zwakte is de meetzwakte. Dit houdt in dat elk onderzoeksmethoden zijn eigen zwaktes kent, een voorbeeld hiervan is groepsdruk in focusgroepen. Door meerdere methodes te gebruiken kunnen de zwaktes elkaar (gedeeltelijk) opheffen. Een tweede zwakte is de steekproefzwakte. Dit kan optreden wanneer het onderzoek niet de gehele doelgroep dekt. Dit treedt met name op in dit onderzoek vanwege de verschillende onderzoekseenheden. Het volledig voorkomen van zwaktes is niet mogelijk, maar door bewustzijn en erkenning van en het rekening houden met zwaktes, kunnen de gevolgen hiervan voor de resultaten verminderd worden. Reflecteren op het onderzoek is daarom tevens belangrijk (Kennedy, 2009).

In de volgende paragrafen wordt eerst de gehanteerde kwalitatieve onderzoeksmethode verder uiteengezet, daarna wordt de kwantitatieve onderzoeksmethode besproken.

4.1.1 Interviews

Een kwalitatief interview is een vorm van een gesprek waarin de onderzoeker vragen stelt over gedragingen, opvattingen, houdingen en ervaringen ten aanzien van een bepaald sociaal verschijnsel aan één of meerdere participanten. De participant beperkt zich voornamelijk tot het beantwoorden van deze vragen. Boeije et al. (2009, p. 35) stelt dat kwalitatief onderzoek bijzonder geschikt is voor “situaties waarin men de betekeniswereld achter interacties, processen, gedragingen, gevoelens en ervaringen wil exploreren”. Dit sluit aan bij de doelstelling van deze thesis, namelijk het verkennen van de betekeniswereld van starters en buurtbewoners van de condities die invloed hebben op verbinding tussen buurtbewoners.

Het uitgangspunt van kwalitatieve interviews is dat begrip of kennis ontstaat “door mensen in hun eigen woorden over hun ervaringen te laten vertellen” (Evers, 2011, p. 27). Het open karakter van kwalitatieve interviews biedt echter ruimte voor onverwachte antwoorden en nuanceringen van participanten (Boeije et al., 2009). Deze ruimte is nodig, omdat er onvoldoende bekend is over hoe verbinding tussen starters en buurtbewoners kan worden gestimuleerd in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten, daarnaast zijn starters een onderbelichte groep in de wetenschappelijke literatuur (Schnabel & Kullberg, 2006, p. 5). De literatuur geeft enkele aanwijzingen over het stimuleren van verbinding en over de voorkeuren van starters (Flap & Völker, 2005; Dignum, 2008), maar kwalitatieve interviews kunnen helpen deze aanwijzingen te controleren, specificeren, nuanceren en verklaren (Boeije et al., 2009).

Naast de voordelen die interviews bieden in dit onderzoek, heeft deze onderzoeksmethode ook nadelen (Boeije et al., 2009). Interviews nemen relatief veel tijd in beslag en door de flexibiliteit van interviews hangen de besproken onderwerpen deels af van de participanten. Zodoende is de interviewer veel tijd kwijt terwijl de informatie sommige onderwerpen onvoldoende dekt. Daarnaast kan de aanwezigheid van de onderzoeker het gedrag, de beleving, de waardering en de antwoorden van de participanten beïnvloeden (Kusenbach, 2003).

4.1.2 Enquêtes

Enquêtes vormen het kwantitatieve onderdeel van dit onderzoek. Er zijn drie manieren om gegevens te verzamelen, dit zijn de schriftelijke face-to-face, de telefonische enquêtes en enquêtes met zelfinvullijsten (Boeije et al., 2009, p. 220). Enquêtes zijn een geschikte onderzoeksmethode wanneer er een sample nodig is van een grotere populatie, zoals bij buurten en wijken; het is immers onmogelijk om alle bewoners in een buurt te ondervragen. Daarnaast compenseert het de zwaktes van de interviews die in de vorige paragraaf zijn besproken en vult het de verkregen data uit de interviews aan. De vragenlijst van enquêtes zijn kort en gestructureerd, zodat elke respondent dezelfde vragen op dezelfde manier wordt gesteld, maar ook gebeurt de vraagstelling in een andere context. Bij het kwantitatieve onderdeel gebeurt de vraagstelling anoniem aan de hand van de online enquêtes, hierdoor wordt de kans kleiner op sociaal wenselijke antwoorden (Boeije et al., 2009).

Uit het bovenstaande is duidelijk geworden dat in dit onderzoek een triangulatie van onderzoeksmethoden wordt gebruikt, waarbij starters en ander buurtbewoners de onderzoekseenheden zijn. Het is belangrijk voordat een interview of enquête wordt afgenomen om duidelijk te formuleren over wie en wat de onderzoeker uitspraken wil doen (Boeije et al., 2009, p. 223). De vragen kunnen hierdoor worden aangesloten op het belevingsniveau van de groep waar het onderzoek over gaat. In de volgende paragraaf worden de onderzoekseenheden van dit onderzoek uiteengezet.

4.2 Onderzoekseenheden

Uit het theoretisch achtergrond blijkt dat verschillende condities invloed hebben op de verbinding tussen mensen (Flap & Völker, 2005, p. 43). In dit onderzoek wordt onder andere de conditie, de aantrekkelijkheid van buurtbewoners besproken. Zoals beschreven blijkt dat de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner afhankelijk is van de levensstijl. De leeftijd van mensen is bepalende voor de levensstijl die bewoners in een buurt hebben (Flap & Völker, 2005). In het theoretische achtergrond worden verschillende groepen die een bepaalde levensstijl hebben onderscheiden: jongeren, studenten, starters, gezinnen met kinderen en ouderen. Dit zijn tevens de onderzoekseenheden van dit onderzoek, waarbij starters de onderzoekseenheden zijn die extra worden belicht.

Het gaat om starters die op het moment van het onderzoek wonen in de subwijk Abstede/Ganstraat. Het stimuleren van verbinding in de publieke ruimte op nieuwbouwlocaties wordt aan de hand van de voorkeuren van starters in vergelijking met buurtbewoners onderzocht. In dit onderzoek is hiervoor vanwege een aantal redenen gekozen. Ten eerste komt in de probleemschets (hoofdstuk 2) naar voren dat er een groot tekort is aan startershuisvesting in Nederland (Luijten et al., 2005, pp. 5-6). Om dit tekort tegen te gaan worden nieuwbouwprojecten gebouwd, waar (sociale) duurzaamheid een rol speelt (Van Duinen et al., 2016). Inzichten over verbinding stimuleren tussen starters en buurtbewoners kan de sociale duurzaamheid bevorderen bij nieuwbouwprojecten. Daarnaast zijn starters een onderbelichte groep in de literatuur over verbinding, buurten en nieuwbouwprojecten. Waardoor dit onderzoek een bijdrage kan leveren aan de wetenschappelijke literatuur. Tenslotte zijn starters een kans voor woningcorporaties, gemeente en ondernemers. Starters kunnen namelijk cruciaal zijn voor de stedelijke economie. Zij kunnen een impuls geven aan de levendigheid en het voorzieningenaanbod, daarmee kunnen zij een waardevolle bijdrage leveren aan de stadsbuurten waarin nieuwbouwprojecten worden neergezet (Florida, 2005).

Nu in kaart is gebracht waarom starters de hoofdonderzoekseenheden van dit onderzoek zijn, is het vervolgens noodzakelijk om te omschrijven wie wel of wie niet tot deze groep behoren. In dit onderzoek worden starters omschreven als verhuizende personen van de leeftijdsklassen 21 tot 30 jaar die voor de verhuizing geen hoofdbewoner zijn van een woning, maar na verhuizing wel. Daarnaast hebben zij maximaal 5 jaar geleden hun opleiding afgerond, studeren zij niet meer, zijn zij gestart met hun eerste serieuze baan en hebben zij geen kinderen. Deze omschrijving van starters is gebaseerd op de definities van Greenberg en Weber (2008), Jebber (2017) en VROM (2017). Naast starters spelen in dit onderzoek ook de verschillende buurtbewoners met een bepaalde levensstijl en andere derden partijen een rol. De derde partijen die mee hebben gedaan aan dit onderzoek worden verder in dit hoofdstuk besproken. In tabel 4.1 wordt weergegeven hoe deze groepen worden onderscheiden. De buurtbewoners wonen op het moment van het onderzoek in de subwijk Abstede/Gansstraat.

Tabel 4.1: Beschrijving van de leefstijlgroepen.

Groepen	Definitie
Jongeren	Personen van de leeftijdsklasse 12 t/m 18 jaar. Deze groep zijn nog leerplichtig en zitten op de middelbare school of doen een Mbo opleiding (Gemeente Utrecht, 2017).
Studenten	Personen van tenminste de leeftijd 18 jaar, die op het moment van het onderzoek studeren.
Volwassen (met kinderen)	Personen t/m 66 jaar. De mensen die tot deze groep behoren hebben langer dan vijf jaar geleden hun hoogst voltooide opleiding afgerond en/of hebben kinderen.
Ouderen	Personen vanaf de leeftijd 67 jaar (AOW-leeftijd).

De starters en andere buurtbewoner hebben zowel aan het kwalitatieve als aan het kwantitatieve deel van het onderzoek meegedaan. In de volgende paragraaf wordt de voorbereiding van het kwalitatieve gedeelte van het onderzoek besproken.

4.3 Dataverzameling interviews

In deze paragraaf worden de keuzes omtrent de voorbereiding en verloop van de dataverzameling van de interviews uiteengezet. Hierbij wordt ingegaan op de verschillende soorten interviews, de selectie van de participanten en wordt de voorbereiding op de interviews verder toegelicht.

4.3.1 Typen interviews

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van semi-gestructureerde interviews. Dit houdt in dat de inhoud van de vragen, de manier waarop de vragen worden gesteld, de volgorde en de mogelijke antwoorden die gegeven kunnen worden slechts gedeeltelijk vast. Voor semi-gestructureerde interviews is gekozen vanwege de verschillende onderzoekseenheden. Elke onderzoekseenheid heeft een eigen belevingsniveau, waardoor een gestandaardiseerd interview niet (even goed) aansluit bij elk belevingsniveau; hierdoor blijven verschillende onderwerpen onderbelicht (Boeije et al., 2009, pp. 266-267). Tevens bieden dit soort interviews de kans voor inbreng van de deelnemers zelf (Bryman, 2012). Dit is van belang voor het onderzoek, hierdoor wordt de daadwerkelijke verhouding van verbinding tussen starters en buurtbewoners doorgrond.

Wat betreft de vorm van interviews is er gekozen om een-op-een-interviews en om focusgroepen te houden met verschillende buurtbewoners en met belangrijke derde partijen. Het voordeel is dat bij de een-op-een-interviews meer aandacht is voor de participant en gevoelige onderwerpen makkelijker kunnen worden aangesneden. Bij de focusgroepen kan de interactie tussen de verschillende deelnemers in beeld worden gebracht (Boeije et al., 2009, p. 266).

4.3.3 Selectie en werving participanten

Wat betreft de selectie van de starters en buurtbewoners is ten eerste belangrijk om een steekproef te trekken uit de doelpopulatie (bewoners van subwijk Abstede/Ganstraat). Dit is gedaan door middel van een doelgerichte selectie. Dit houdt in dat deelnemers worden geselecteerd die bepaalde kenmerken representeren (Boeije et al., 2009, p. 261). Deze kenmerken van starters en buurtbewoners, namelijk jongeren, studenten, volwassen (met kinderen) en ouderen, zijn

beschreven in de paragraaf 4.2. Naast deze onderzoekseenheden kunnen ook andere individuen/groepen inzichten bieden in het proces van verbinding tussen starters en buurtbewoners. Er kan hier gedacht worden aan scholen, ondernemers en omliggende bedrijven in het onderzoeksgebied. In dit onderzoek is uiteindelijk (naast starters en buurtbewoners) eerst een ondernemervan een restaurant geïnterviewd. Er is gekozen om haar te interviewen vanwege haar professionele kijk op ontmoetingsplaatsen. Daarnaast is met de wijkadviseur van het onderzoeksgebied gesproken, vanwege haar expertise over het onderzoeksgebied, kon zij interessante informatie hierover verschaffen. Ook is een schooldirectrice van een school in het onderzoeksgebied geïnterviewd. De keuze hiervoor lag ten grondslag aan twee redenen. Ten eerste ligt de school vlakbij het onderzoeksgebied gelegen, hierdoor biedt deze school ook kansen voor verbinding met starters. Ten tweede kon de schooldirectrice inzichten bieden in de kijk van jongeren op de condities die van invloed zijn op verbinding. Ten slotte is de faciliteermanager van het Diakonessenhuis geïnterviewd. Het Diakonessenhuis ligt tegenover het nieuwbouwproject, hierdoor heeft het ook invloed op de omgeving en verbinding tussen starters en buurtbewoners.

Om de participanten te selecteren is er gebruik gemaakt van de sneeuwbal methode. Bij deze methode worden via de eerste deelnemers of het netwerk van de onderzoeker andere participanten geselecteerd. Aan de contacten die dit oplevert wordt weer gevraagd of zij kennis hebben die aan de voorwaarden voldoen en mogelijk mee willen werken aan het onderzoek. Een voordeel aan deze selectiemethoden is dat participanten sneller in zullen stemmen met het interview, doordat ze door een bekende in contact zijn gebracht met de onderzoeker. Dit kan ertoe leiden dat de participanten meer over zichzelf en hun ervaringen zullen onthullen, waardoor meer diepgaand inzicht wordt verkregen (Evers, 2011). In dit onderzoek is geput uit het netwerk van Monique van Loon, de directeur van Jebber. Het bedrijf dat het nieuwbouwproject; "De Kwekerij" ontwikkelt. Daarnaast is ook uit het netwerk van de onderzoeker zelf geput. Op deze manier werd de grootste variatie en de beste verzadiging bereikt. De potentiële deelnemers zijn benaderd via de telefoon of e-mail, zie bijlage II voor een voorbeeldmail. De benaderingsmethode was afhankelijk van welke gegevens beschikbaar waren. Bij de benadering is toegelicht en gecontroleerd of de deelnemers aan de voorwaarden voldoen. Wanneer dit het geval was en de deelnemers waren geïnteresseerd, dan werd een datum, plaats en tijd afgesproken. Door deze keuzes te leggen bij de participanten zelf, wordt de kans vergroot dat zij daadwerkelijk willen meewerken aan het onderzoek (Boeije et al., 2009).

4.3.2 Topiclist

Zoals hierboven besproken is, worden in semigestructureerde interviews enkele hoofdonderwerpen door de onderzoeker van tevoren bepaald, maar heeft de participant de vrijheid om zelf onderwerpen aan te snijden. In dit onderzoek is hierbij gebruik gemaakt van een topiclist. Op de topiclist zijn de hoofdonderwerpen aangehouden die in het theoretische achtergrond besproken zijn, namelijk verbinding, buurtbewoners, ontmoetingsplaatsen en activiteiten. Tevens is het onderwerp 'nieuwbouw' ook opgenomen in de topiclist. De reden is dat door bewoners te betrekken bij de ontwikkeling van de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten en af te stemmen op hun eisen en hun zorgen, zal hun (vaak) negatieve houding ten opzichte van het nieuwbouwprojecten afzwakken of zelfs veranderen (Van Marissing, 2008, pp. 35-39). Er moet daarom inzicht worden verkregen in wat hun eisen en zorgen zijn over het nieuwbouwproject.

Tijdens de interviews kan gesproken worden over onderwerpen die niet op de topiclist staan, mits de onderzoeker het als relevant voor het onderzoek beschouwt (Boeije et al., 2009; Bryman, 2012). Alle

topiclijsten voor ieder interview is te vinden in bijlage I. Hieronder worden de hoofdonderwerpen besproken:

Leefstijl

Dit is een inleidend onderwerp dat als doel heeft om van de geïnterviewde een beter beeld te krijgen in wat zij doen in hun vrije tijd en hoe zij hun geld spenderen in hun dagelijkse leven.

Verbinding/ buurtbewoners als interactiepartner

Met dit onderwerp wordt geprobeerd om te achterhalen hoe de huidige verbinding is vanuit de groep waartoe de desbetreffende persoon hoort, met wie hij/zij deze verbinding aangaan, hoe deze verbinding in zijn werk gaat en of hij/zij behoefte heeft aan meer of juist een ander soort verbinding met buurtbewoners en waarom dit zo is.

Ontmoetingsplaatsen

Dit onderwerp moet in kaart brengen welke ontmoetingsplaatsen tot verbinding leiden in de ogen van de desbetreffende persoon vanuit de (bewoner)groep waartoe zij behoren. Hier wordt verder in gegaan op wat de favoriete ontmoetingsplaatsen zijn, welke voorzieningen zij missen in de buurt en of zij behoefte hebben aan ontmoetingsplaatsen in hun buurt.

Activiteiten

Door middel van dit onderwerp wordt geprobeerd om te achterhalen welke activiteiten de participanten doen om verbinding aan te gaan met andere, welke activiteiten zij met buurtbewoners zouden willen doen en hoe dit zou moeten worden georganiseerd. Hierbij wordt geprobeerd om een beeld te krijgen van hoe de desbetreffende persoon vanuit de (bewoner)groep waartoe zij behoren, bereikt willen worden over activiteiten.

Nieuwbouw

Dit onderwerp moet in kaart brengen hoe de starters en buurtbewoners aankijken tegenover het nieuwbouwproject “De Kwekerij” en de mate waarin de buurtbewoners betrokken zijn bij De Kwekerij.

De topiclijst is in de loop van het onderzoek aangepast; data-analyse en dataverzameling wisselde elkaar af. Tijdens de eerste paar interviews bleek namelijk dat bepaalde onderwerpen meer belicht werden en herhaaldelijk werden benoemd. Deze onderwerpen hebben in de interviews die daarop volgde een prominentere plaats gekregen om bredere en meer informatie in te winnen. Volgens Boeije et al. (2009) is dit cyclische karakter kenmerkend voor kwalitatief onderzoek.

4.3.4 Verloop interviews

In totaal zijn tien interviews gehouden; acht een-op-een interviews en twee focusgroepen met totaal 17 personen. De interviews vonden plaats op verschillende locaties. Dit zijn locaties die de participanten zelf hebben voorgesteld, zie tabel 4.2. De participanten waren bereid om mee te werken, echter had de ene wat meer tijd ervoor gereserveerd dan de andere. Hierdoor was het voor de onderzoeker bij elk interview zoeken naar hoe het gesprek zo praktisch mogelijk tijd-technisch in te kaderen. In het begin van de interviews is toestemming aan de participanten gevraagd voor het gebruiken van een bandrecorder om het gesprek op te nemen. Hierin stemde elke participant mee in.

Tabel 4.2: Overzicht van geïnterviewde en tijdstip van de interviews.

Persoon	Behoort/ representeert onderzoekseenheid	Datum en tijd	Plaats	Andere deelnemers
Nienke	Derde partij: ondernemer	08-05-2017 10:00-11:15	Satriaes: restaurant	
Rosemarie	Volwassenen	08-05-2017 21:00-22:30	Bij haar thuis	Michel, de vriend van Rosemarie en Truus, de buurvrouw van Rosemarie
Sietske	Derde partij: gemeente	10-05-2017 14:30-15:15	Kantoor Wijk Oost	
Angelique	Starter	11-05-2017 17:30-18:15	Klein Berlijn	
Ivo	Starter	13-05-2017 10:30-11:30	Klein Berlijn	
Ria	Ouderen	15-05-2017 15:00-15:45	Swellengrebel	Hans, Will, Thelma, Riet en Mien. Dit zijn net als Ria bewoners van het Swellengrebel
Sam	Student	16-05-2017 20:00-21:00	Bij onderzoeker thuis	
Steven	Student	17-05-2017 11:00-12:00	Klein Berlijn	
Hanneke	Derde partij: schooldirectrice, representeert jongeren	22-05-2017 9:00-9:45	Utrecht Stedelijk Gymnasium	
Sjaak	Derde partij: Diakonessenhuis	30-05-2017 15:00-16:00	Kantoor Diakonessenhuis	

Tijdens de interviews zijn een aantal problemen op getreden. Ten eerste was de grootste uitdaging zorgen dat het gesprek niet een kant op zou gaan die niet relevant voor het onderzoek is. Dit verliep bij alle interviews goed, behalve bij de focusgroep met de ouderen. Deze ouderen hadden zorgen over het verzorgingstehuis waar zij woonden, waarna zij dit bij elk hoofdonderwerp door lieten schemeren. Daarnaast bleek na, twee interviews met Ivo en Hanneke, dat de bandrecorder niet volledig had gewerkt. Hierdoor zijn bepaalde delen van de interviews verloren gegaan. Na het gesprek is er een verslag geschreven met alleen de rode lijn van het gesprek van Hanneke en uitgeschreven wat mogelijk was van het interview met Ivo. Gelukkig waren zowel Ivo als Hanneke bereid om dit verslag na te lezen en aan te vullen waar nodig. Tenslotte ontstonden er naar aanleiding van de interviews soms nog (nieuwe) vragen. Deze vragen konden over de mail door sommige participanten nog worden beantwoord; dit heeft uiteindelijk voor extra opheldering en verduidelijking van het gesprek gezorgd en konden daardoor mogelijke foutieve interpretaties voorkomen worden.

Voor deze studie zijn 17 interviews met personen gehouden. Waarop zijn deze aantallen gebaseerd? Over het algemeen geldt bij kwalitatief onderzoek dat het lastig te bepalen is hoeveel gesprekken er

nodig zijn voordat theoretische verzadiging wordt bereikt. Dit houdt in dat uit extra gesprekken geen nieuwe informatie naar voren meer komt (Boeije et al., 2009, p. 262; Bryman, 2012, p. 426). Er wordt dan hierdoor een punt van verzadiging bereikt. Het volgende kan doorgaans worden verondersteld: hoe meer vergelijkingen er gemaakt worden, des te meer interviews er gedaan moeten worden. In dit geval is het bij de bewoners van belang om elke levensstijlgroep te bereiken.

4.4 Verwerking van de interviewdata

4.4.1 Verslaglegging interviews

Om te voorkomen dat de participanten onjuist worden geciteerd, is er gebruik gemaakt van opname apparatuur. Met behulp van de opnames worden onjuistheden vermeden. Tevens vormt het bewijsmateriaal van de verzamelde data (Bryman, 2012). De interviews zijn naderhand getranscribeerd door middel van de opnames van de recorder, zie externe bijlage. De transcripties zijn over het algemeen letterlijke overnames van de gesprekken. Er zijn tevens bepaalde keuzes in het transcriberen gemaakt. Ten eerste is ervoor gekozen dat wanneer er een zin niet logisch geformuleerd werd door de participant, de zin in een correcte zinsopbouw werd opgeschreven. Daarnaast is (indien mogelijk) de sfeer van het interview weergegeven. Voorbeelden hiervan zijn dat wanneer er gelachen werd dit opgeschreven met 'haha', daarnaast is wanneer er lang nagedacht of gezucht werd dit ook aangegeven. Verder zijn bij gesprekken tijdens de interviews die niet relevant zijn voor het onderzoek, in één zin opgeschreven waar dit gesprek dan overging.

4.4.2 Analyse

De interviews zijn thematisch gecodeerd om deze kwalitatief te kunnen analyseren. Hierbij zijn de transcripten aan de hand van de codeboom geanalyseerd, zie tabel 4.3. Dit houdt in dat elke categorie van antwoorden benoemd wordt met één of meerdere trefwoorden (Boeije et al., 2009, pp. 268 – 269; Hay, 2010, pp. 119-121). De codes zijn tot stand gekomen door als eerste stap de interviews te coderen aan de hand van de hoofdthema's (A-D en F in tabel 4.3) van het theoretisch kader en het conceptueel model. Daarna is opnieuw gekeken naar de codes, er bleken in de hoofdthema's verschillende subthema's naar voren te komen. Hieruit kwam bijvoorbeeld dat bij de code 'verbinding' een onderscheid kon worden gemaakt naar onder andere zwakke en sterke verbindingen. Vervolgens is het coderen nog een keer herhaald, toen bleek dat er verschillende onderwerpen naar voren kwamen die niet onder de subthema's vielen. De codes 'organiseren' en 'overlast' kwamen in alle interviews veelvuldig naar voren. Er is daarom gekozen om deze codes toe te voegen aan de codeboom. Tenslotte is het coderen nog een keer gedaan om te kijken of alle subgroepen door de codes werden gedekt.

Deze codering heeft geholpen om de hoofdlijnen te identificeren voor beantwoording van de deelvragen. Het coderen is niet aan de hand van een computersysteem gedaan. Ten eerste geven Peace en van Hoven (2010, p. 308) aan dat het gebruik van een computerprogramma bij het coderen er voor kan zorgen dat een onderzoeker die een onderzoek alleen uitvoert, kan worden overbelast met te veel data. Hierdoor kan hij/zij het overzicht kwijt raken. Daarnaast kost het leren gebruiken van een computerprogramma dat codeert voor de onderzoeker relatief veel tijd (Peace & van Hoven, 2003, p. 308). Aangezien dit onderzoek in een bepaalde tijdspanne worden volbracht, waardoor er relatief weinig tijd is, is er voor gekozen om geen gebruik te maken van een computersysteem.

Tabel 4.3: Codeboom analyse van transcripten.

Code	Subgroep	Signaalwoord
A. Verbinding	1.Zwakke verbinding	Glimlachen, praatje maken, zwaaien
	2.Sterke verbinding	Vrienden
	3.Wij-tegen-zij	Eenheid, gemeenschap, groep
	4.Behoefte	Wel Niet
	5.Netwerk vergroten/iets uit je contact halen	Netwerk, nodig hebben, zorgen
	6.levensstijl	Levensritme, nacht, dag, anders
	7. Geen contact	Overlast, verschillend
B. Buurtbewoners	1.Leeftijd	Jonger, ouder, zelfde
	2.Buren	Direct, verspreid, geen buurtbewoners/vrienden
	3.Leeftijdgroep	Jongeren, studenten, starters, volwassenen, ouderen
	4.Andere verdeling	Sterrenwijkers, Het kamp, Hoog- Laagopgeleiden
C. Ontmoetingsplaatsen	1.Fysieke	
	2.Online	
	3.Kenmerken	
	4.Andere plekken	
D. Activiteiten	1.Categorie	Groen, tuin, muziek, kunst, eten, drinken, BBQ, borrel
	2.Behoefte	willen
E. Organiseren	1.Bereiken	Bewonerscommissie Face-to-face Online
	2.Laagdrempelig	Geld, makkelijk, gratis
	3.Niet op de hoogte	Niet weten, gemist
F. Nieuwbouw	1.Sociale kenmerken	Zorgen, huur, geen interesse
	2.Fysieke kenmerken	Looproutes, afval, hekken
	3.Hoogte blijven	Nieuwsbrief, geen idee
G. Overlast		Jongeren, rotzooi, stelen, lastig, grote mond

4.5 Dataverzameling Enquêtes

In deze paragraaf worden de keuzes omtrent de voorbereiding en verloop van de dataverzameling van de enquêtes uiteengezet. Hierbij wordt ingegaan op de verschillende soorten enquêtes.

4.5.1 Verschillende soorten enquêtes

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van zowel schriftelijke enquêtes alsook van enquêtes met zelfinvullijsten. Er is gekozen voor deze vormen vanwege twee voordelen. Ten eerste kan in korte tijd relatief veel mensen worden bereikt, waardoor de onderzoeker meteen zicht heeft op de hoogte van non-respons en hierdoor kan er eerder geanticipeerd worden op hoeveel enquêtes nodig zijn om tot

een gewenste omvang te komen. Ten tweede hebben de respondenten de mogelijkheid om de antwoorden nog eens over te lezen, waardoor de kans op fouten kleiner is. Deze voordelen waren essentieel voor het onderzoek, vanwege de omvang van het onderzoek (kwantitatief en kwalitatief) is tijdsefficiëntie een zeer belangrijk argument voor deze manier van dataverzameling. De verzameling van data kost de onderzoeker op deze manier mindertijd. De bespaarde tijd kon worden geïnvesteerd in het analyseren van de data en het uitvoeren van de (tijdrovende) diepte-interviews. De enquête die de respondenten is voorgelegd, is terug te vinden in bijlage III.

4.5.2 Operationalisering

Uit het theoretisch kader en het conceptueel model zijn verschillende concepten naar voren gekomen die van belang zijn om in de vragenlijst op te nemen. Deze concepten blijken geen eenduidige begrippen, maar deze bestaan uit meerdere onderdelen of gebaseerd zijn op meerdere benaderingen. Hierdoor zijn zij moeilijk meetbaar. De begrippen die moeilijk meetbaar zijn, worden constructen genoemd (Boeije et al., 2009, p. 141). De constructen moeten worden geoperationaliseerd, dit houdt in dat de onderdelen van de constructen zijn omgezet in empirisch meetbare variabele. De constructen die in deze paragraaf aanbod komen zijn; verbinding, buurtbewoners als interactiepartner, ontmoetingsplaatsen, activiteiten. De indeling zoals deze vanuit het theoretisch kader is opgezet, wordt gebruikt voor de structuur van deze paragraaf.

Verbinding

Het begrip 'verbinding' staat centraal in dit onderzoek. Daarom is het van belang in dit onderzoek om dit construct te operationaliseren. Uit het theoretisch kader wordt duidelijk dat verbinding aan de hand van sterke en zwakke verbindingen wordt bekeken. Hierbij gaat het bij zwakke verbindingen om oppervlakkig contact die op basis van herkenbaarheid ontstaan. Om de zwakke verbindingen te meten zijn als basis de artikelen van Granovetter (1972), Blokland (2009) en Van Eijk en Engbersen (2011) gebruikt. Daarnaast is gebruik gemaakt van stellingen (20, 21, 22) uit het artikel van Van der Graaf et al. (2006, p. 71), de bruikbaarheid van deze stellingen zijn dan al aange toond. De concrete stellingen die zijn gebruikt in dit onderzoek zijn te zien in tabel 4.4.

Tabel 4.4: Construct 'zwakke verbinding' aan de hand van stellingen.

Construct	Concrete stellingen
Zwakke verbinding	Ik zeg gedag tegen buurtbewoners die ik niet ken.
	Ik glimlach naar buurtbewoners die ik niet ken.
	Ik maak makkelijk contact met buurtbewoners.
	Ik maak een praatje met buurtbewoners die ik niet ken.

Bij sterke verbindingen gaat het om de intensere relatie tussen burens, hierbij kan ook over vriendschap worden gesproken. Om de zwakke verbindingen te meten zijn als basis de artikelen van Granovetter (1972), Putnam (2000), Soenen (2001) gebruikt. Daarnaast is gebruik gemaakt van stellingen (5, 6, 20) uit het artikel van Van der Graaf et al. (2006, pp. 70-71), de bruikbaarheid van deze stellingen zijn dan al aangetoond. De concrete stellingen die zijn gebruikt in dit onderzoek zijn te zien in tabel 4.5.

Tabel 4.5: Construct 'sterke verbinding' aan de hand van stellingen.

Construct	Concrete stellingen
Sterke verbinding	Als ik ingrediënten mis voor het eten, dan kan ik dat lenen bij een buurtbewoner.

Ik kom wel eens over de vloer bij mijn burens.
Indien ik hulp nodig heb, kan ik hulp vragen aan mijn burens.
Ik vind het belangrijk om contact te hebben met buurtbewoners, zodat ik mijn netwerk kan uitbreiden.
Ik ken meerdere buurtbewoners van naam

Buurtbewoners als interactiepartner

De aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner is een van de condities die Flap & Völker (2005, p. 43) onderscheiden die invloed heeft op verbinding. Uit het theoretisch kader wordt duidelijk dat de buurtbewoners andere bewoners zien als interactiepartner op basis van leeftijd en van afstand. Hierbij is aan de hand van stellingen gevraagd of de buurtbewoners het leuk zouden vinden om in contact te komen met bewoners die jonger, ouder of dezelfde leeftijd hebben en met hun directe burens of buurtbewoners die verspreid zijn over de gehele buurt. De stellingen zijn op basis van de literatuur van Athanasiou en Yoshioka (1973), Flap (1999) en Kaal, Vanderveen en McConnell (2008) opgesteld. Daarnaast is aan de hand van de stellingen van Van Bergeijk et al. (2008, p. 266) vraag 9 van de enquête opgesteld (bijlage IV), de bruikbaarheid van deze vraag is dan al aangetoond in het onderzoek van Van Bergeijk et al. (2008).

Ontmoetingsplaatsen

Het theoretisch kader volgt met de ontmoetingsplaatsen. De ontmoetingsplaatsen worden vanuit verschillende theorieën benaderd; *third place*, New Urbanisten en de Focus-theorie. Hieruit bleek dat ontmoetingsplaatsen, plaatsen zijn die in de vrije tijd worden bezocht. De ontmoetingsplaatsen die in de vrije tijd worden bezocht kunnen worden ingedeeld in categorieën. Op basis van literatuur van L'aoustet en Griffet, 2004; Deelen, Burgers, Jansen en Koelemaj, 2015 en De Wit, 2011 zijn deze categorieën opgesteld. Daarnaast blijkt uit het theoretisch kader dat wijkvoorzieningen van belang zijn voor verbinding tussen mensen. De wijkvoorzieningen zijn aan de hand van vragen uit de enquêtes van Van Wonderen en Verwijs (2011, p. 93) en van Van Bergeijk et al. (2008, p. 267) onderzocht door middel van vraag 14 & 15 uit de enquête (bijlage IV). Verder zijn de ontmoetingsplaatsen geoperationaliseerd aan de hand van de fysieke kenmerken. Hierbij zijn tegenstellingen van fysieke kenmerken voorgelegd aan de respondenten. Deze tegenstellingen zijn gebaseerd op literatuur van Cooper (1969), Van der Mispel (2008), Blokland (2009), Binken et al. (2012) en Van Eijk en Schreuders (2011).

Activiteiten

Het laatste begrip dat geoperationaliseerd kan worden in dit onderzoek is 'activiteiten'. Uit het theoretisch kader komt naar voren dat activiteiten in kunnen worden gedeeld naar categorieën. Deze activiteiten zijn voor gelegd aan de respondenten. De activiteiten zijn aan de hand van literatuur van Sanders (2010), Van Wonderen en Verwijs (2011) en Herpen & de Vries (2016) op gesteld. De manier van vragen is afgeleid van Van Bergeijk et al. (2008, p. 264), waarbij aan de respondenten wordt gevraagd om cijfers te geven aan voorzieningen.

4.5.3 Selectieproces

In dit onderzoek is het belangrijk dat de selectie van eenheden uit de populatie op toeval berust. Als dit op toeval berust, is de kans groot dat de eenheden een goede afspiegeling vormen van werkelijke situatie in subwijk Abstede/Gansstraat in Utrecht Oost. Hierdoor mogen generaliserende uitspraken over starters en buurtbewoners worden gedaan in dit onderzoek. In deze deelparagraaf komen de

selectie voor de procedures voor de gekozen onderzoekslocaties, de manier van de benadering van de onderzoekseenheden, en de selectie voor de tijd en dagen van dit onderzoek aanbod.

Onderzoekslocatie

Het enquêteren heeft plaats gevonden in het onderzoeksgebied; subwijk Abstede/Gansstraat in Utrecht Oost. Dit onderzoeksgebied is vanwege drie redenen gekozen. Ten eerste ligt dit gebied vlakbij de binnenstad van Utrecht, waardoor het een aantrekkelijk woongebied is voor starters (Jebber, 2016). Daarnaast is het een subwijk waar veel herontwikkeling heeft plaatsgevonden, waardoor de sociale dynamiek van dit gebied onderhevig is aan veranderingen. Ten derde heeft een gebiedsgerichte aanpak steeds vaker de voorkeur boven een traditioneel, algemeen beleid (Anderson & Musterd 2005). Overheden komen tot het besef dat lokale problemen steeds meer om lokale oplossingen vragen. Deze aanpak is in Nederland zichtbaar in de vorm van wijkgericht werken (Van Marissingen, 2008, p. 31). Echter een gebiedsgericht onderzoek wordt ook als nadelig gezien. Zo stelt Andersen (2001) dat de oorzaak van de problemen, het wel of niet opgang komen van verbinding, niet altijd in het gebied zelf moet worden gezocht. De oorzaken kunnen zich namelijk op een hoger schaalniveau bevinden dan dat van het aangepakte gebied. Toch is er gekozen voor een gebiedsgericht onderzoek aangezien uit het onderzoek van Van Marissingen (2008, p. 31) blijkt dat weinig bewoners zich inzetten voor buurten of wijk waarin zij zelf niet wonen. Wanneer er getracht wordt verbinding tussen starters en buurtbewoners te stimuleren is het van belang dat dit afgestemd wordt op specifieke gebieden om de betrokkenheid van de bewoners van die gebieden te kunnen vergroten.

Aantal onderzoekseenheden

Zoals eerder genoemd zijn in dit onderzoek starters en buurtbewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat de doelgroep. Ten eerste is vastgesteld hoeveel enquêtes nodig zijn om een representatief beeld te kunnen krijgen van de buurt. In CBS (2016) zijn de gegevens gezocht over de bevolking ingedeeld in leeftijdsgroepen van de buurten in de subwijk Abstede/Gansstraat. Zoals eerder besproken worden de onderzoekseenheden aan de hand van een levensstijl onderscheiden. Er zijn geen gegevens over groepen ingedeeld naar levensstijl te vinden over de subwijk Abstede/Gansstraat, echter is besproken in het theoretisch kader dat leeftijd leidend is in levensstijl. In dit onderzoek is daarom gekozen om de gegevens van het CBS (2016) te gebruiken over de leeftijdsgroepen. Vanwege deze keuze, moet wel rekening worden gehouden dat er voorzichtig moet worden omgegaan met de resultaten. Dit ligt ten grondslag aan het feit dat niet met zekerheid kan worden gezegd dat de bewoners op basis van een bepaalde levensstijl ook zijn verdeeld net als de leeftijdsklassen uit het CBS (2016) over de subwijk.

Ten tweede is uitgerekend wat het relatieve aandeel is van elke leeftijdsgroep in de subwijk. Vanwege de beperkte tijd om dit onderzoek te voltooien is gekozen om 30 personen te enquêteren van de kleinste leeftijdsgroep (de groep van 65 jarigen en ouder). De reden hiervoor is dat de grote van de groep minimaal 30 moet zijn (N=30) om nog wetenschappelijke uitspraken te kunnen doen (De Vocht, 2008). Het CBS onderscheid vier categorieën: 0 tot 15 jaar, 15 tot 25 jaar, 25 tot 45 jaar en 65 jaar en ouder, tabel 4.4. In dit onderzoek is gekozen om de eerste groep buiten beschouwing te laten. Dit heeft te maken enerzijds met dat kinderen vaak de hulp nodig hebben van hun ouders bij het invullen, hierdoor kunnen de resultaten worden beïnvloed. Anderzijds moeten ouders toestemming geven voor het meewerken aan dit onderzoek. Over het algemeen doen ouders dit niet, waardoor de non-respons erg hoog is. Vanwege de tijdsperiode waarin dit onderzoek uitgevoerd

wordt, is er relatief weinig tijd, daarom is het ondervragen van kinderen dan een te groot risico. Door te kijken naar leeftijdsklasse is er gebruik gemaakt van de gestratificeerde steekproef. Hierin wordt de doelpopulatie ingedeeld in belangrijke categorieën.

Tabel 4.4: Verdeling leeftijdsgroepen in de subwijk Abstede/Gansstraat.

Leeftijdsgroep	Absoluut	%	Populatie
15 tot 25 jaar	2735	31	93
25 tot 45 jaar	3500	40	120
45 tot 65 jaar	1635	19	57
65 jaar en ouder	845	10	30
Totaal	8715	100	300

Bron: CBS (2016).

Benadering onderzoekseenheden

Nadat duidelijk was hoeveel enquêtes nodig waren, is er nagedacht hoe het beste de verschillende onderzoekseenheden konden worden bereikt. Zoals eerder beschreven heeft iedere groep een eigen belevingsniveau. Hierdoor is gekozen om zowel schriftelijke als enquêtes met zelfinvullijsten te gebruiken. Ten eerste is de groep studenten bereikt via enquêtes met zelfinvullijsten benaderd. Dit is gedaan via facebook. De enquête is op verschillende facebookpagina's geplaatst; namelijk op de pagina van sociale geografie en planologie en op de pagina van Verwiel en Wijngaard Utrecht. Deze facebookpagina's zijn alleen beschikbaar voor studenten of alumni. Er is gekozen voor verspreiding via Facebook vanwege twee redenen. Ten eerste blijkt uit het theoretisch kader dat deze leeftijdsgroep overmatig gebruik maakt van het internet (CBS Statline, 2016). Hierdoor wordt de kans groter dat studenten de enquêtes zien. Tevens kost dit minder tijd dan de schriftelijke enquête (Boeije et al. 2009). Daarnaast zijn schriftelijke enquêtes gedaan door middel van een huis-aan-huis enquête. In eerste instantie was het idee om in elke buurt van de subwijk Abstede/Gansstraat te enquêteren. De non-respons bleek echter zo hoog te zijn dat ook voor de overige bewonersgroepen de enquête online is gezet. Hiervoor zijn drie online locaties gebruikt om de enquête te verspreiden; Facebookpagina Abstederdijk, de facebookpagina van de onderzoeker zelf en Wijkconnect. Er is gekozen voor deze pagina's vanwege het bereik in de subwijk. Zo hebben alle pagina's meer dan 300 leden/vrienden.

Selectie tijd en dagen

De online enquête kon door de respondenten van 8 tot 19 mei 2017 worden ingevuld. Er is gekozen om de enquête tot 19 mei online te laten staan vanwege ten eerste de beschikbare tijd waarin het onderzoek afgerond kon worden. Daarnaast hadden de andere buurtbewoners dan in ieder geval één werkweek en één weekend om de enquête te kunnen invullen. De enquête is op verschillende dagen op de facebookpagina's en op Wijkconnect online gezet. In tabel 4.5 is een overzicht van de tijden en dagen te vinden.

Tabel 4.5: Plaats en datum verspreiding van de online enquêtes.

Plek	Datum en tijd online gezet
Facebookpagina: SGPL Utrecht	08-05-2017 15:00 uur
Facebookpagina: Verwiel en Wijngaard Utrecht	08-05-2017 15:00 uur

Facebookpagina: onderzoeker	11-05-2017 11:00 uur
Facebookpagina: Abstederdijk	11-05-2017 11:00 uur
Wijkconnect	11-05-201 11:00 uur

Zoals is beschreven zijn naast de online enquête ook schriftelijke enquêtes afgenomen. De dataverzameling van deze enquêtes is begonnen op 6 mei. In tabel 4.6 is een overzicht van de tijden en dagen te vinden. Wanneer de bewoners niet thuis waren, is de enquête door de brievenbus is gedaan. De enquêtes zijn opgehaald in de week van 15 mei na 18:00 uur.

Tabel 4.6: Plaats en datum van verspreiding van de schriftelijke-enquêtes.

Buurt	Tijd en datum
Abstede	06-05-2017 12:00-17:00
Rubenslaan	08-05-2017 19:00-21:00
Sterrewijk	10-05-2017 16:00-20:00

4.5.4 Representiviteitsanalyse

Dit onderzoek beoogt algemene uitspraken te doen over hoe verbinding kan worden gestimuleerd tussen starters en andere buurtbewoners in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten. Hierbij is het belangrijk dat de onderzochte starters en buurtbewoners een goede afspiegeling zijn van de werkelijke situatie in de subwijk Abstede/Gansstraat. Dit kan naast dat de selectie van eenheden uit de populatie op toeval berust, ook aan de hand van een representatieve analyse worden onderzocht. Deze analyse is uitgevoerd voor de variabelen ‘geslacht’ en ‘leeftijd’, omdat deze eenvoudig te vergelijken zijn met statistische gegevens van het CBS. Daarnaast zoals beschreven in het theoretische kader benoemen Flap en Völker (2005) leeftijd als een verklarende variabelen voor verbinding tussen buurtbewoners. Voor de representativiteitsanalyse wordt de Chi-kwadraat goodness-of-fit toets gebruikt, bijlage IV. Deze toetst of de verdeling van de variabele in de enquête strookt met de werkelijke gegevens.

Geslacht

In de subwijk Abstede/Gansstraat in Utrecht woonden op 1 januari 2016 4.480 mannen en 5.125 vrouwen. Dit betekent dat 47 % van de bevolking man was en 53 % vrouw. Aan de enquête hebben 64 mannen en 79 vrouwen deelgenomen. Uit de toets komt naar voren dat met 95 % betrouwbaarheid gesteld kan worden dat de steekproef de subwijk Abstede/Gansstraat in Utrecht voor de variabele geslacht representatief is voor de populatie. Verondersteld kan worden dat de verschillen tussen de steekproef en de daadwerkelijke gegevens dermate klein zijn, dat er geen weging hoeft plaats te vinden.

Leeftijd

Zoals eerder beschreven is vastgesteld op basis van de leeftijdsgroepen van het CBS (2016) hoeveel enquêtes nodig zijn voor een representatief beeld, zie tabel 4.4. Dit aantal is niet behaald, de totale populatie van dit onderzoek is uiteindelijk 143 mensen geworden, zie tabel 4.7. Toch kan er bekeken

worden op basis van de statistische gegevens van het CBS (2016) of de steekproef representatief is voor de gehele doelpopulatie.

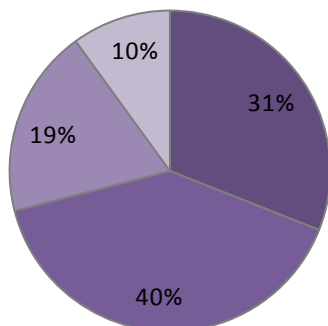
Tabel 4.7: Aantal noodzakelijke deelnemers aan de enquête per leeftijdsgroep.

Leeftijdsgroep	Totale populatie	Geschatte populatie	Geobserveerde N
15 tot 25 jaar	2735	93	52
25 tot 45 jaar	3500	120	57
45 tot 65 jaar	1635	57	22
65 jaar en ouder	845	30	12
Totaal	8715	300	143

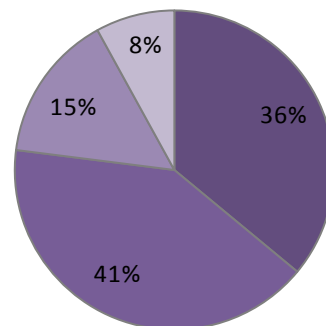
Wanneer wordt gekeken naar de relatieve verdeling vertonen de daadwerkelijke steekproef en de totale populatie gelijkenissen, zie tabel 4.7. Dit blijkt ook uit de representativiteitsanalyse voor deze variabele. Uit de toets komt naar voren dat met 95 % betrouwbaarheid gesteld kan worden dat de steekproef van de subwijk Abstede/Gansstraat voor de variabele leeftijd representatief is voor de populatie.

Figuur 4.1: Relatieve verdeling van leeftijdsgroepen in de totale populatie en steekproef van Abstede/Gansstraat.

Leeftijdsverdeling subwijk Abstede/Gansstraat

Leeftijdsverdeling subwijk Abstede/Gansstraat (steekproef)

- 15 tot 25 jaar
- 25 tot 45 jaar
- 45 tot 65 jaar
- 65 jaar en ouder

De bovenstaande verdeling is op basis van de leeftijdsklasse van het CBS gedaan, in dit onderzoek worden de deelnemers onderverdeeld naar levensstijl, zie onderstaande tabel 4.8 voor de uiteindelijke verdeling van de groepen. Zoals eerder beschreven is het van belang voor het uitvoeren van statistische toetsen dat elke groep uit 30 cases bestaat. Dit gaat niet op voor de bewonersgroep 'ouderen', hierdoor mag met deze groep geen statistische toetsen worden uitgevoerd (De Vocht, 2013).

Tabel 4.8: Verdeling van de levensstijlsgroepen van de steekproef (absoluut en relatief).

Bewonersgroep	Absoluut	Relatief
Student	58	40,6%
Starter	35	24,5%
Volwassenen	38	26,6%
Ouderen	12	8,4 %

De representativiteitsanalyse laat zien dat de steekproef voor de variabelen 'leeftijd' en 'geslacht' representatief is. Dat betekent dat op basis van deze twee variabelen aangenomen kan worden gesteld dat de gegevens uit de steekproef generaliseerbaar zijn voor de populatie. Deze steekproef wordt echter ingedeeld op levensstijlgroepen. Hierbij mag op met de levensstijlgroep 'ouderen' geen statistische toetsen worden uitgevoerd.

4.5.5 Respondenten omschrijving

In totaal zijn er dus 143 bruikbare enquêtes voor dit onderzoek gebruikt. Uit het bovenstaande blijkt dat 24,5 % van deze enquêtes zijn ingevuld door starters (tabel 4.8). Aangezien in dit onderzoek het gaat over het stimuleren van verbinding tussen starters en andere buurtbewoners, is het belangrijk om stil te staan bij de kenmerken van de starters van deze steekproef.

Uiteindelijk hebben 35 starters de enquête ingevuld. De verdeling man/vrouw van deze starters is nagenoeg gelijk, namelijk 49 % man en 51 % vrouw. Hiervan hebben relatief de meeste starters een leeftijd van 27 jaar. De gemiddelde leeftijd komt dan ook uit op 26,6 jaar. Daarnaast wonen relatief de meeste starters alleen (49 %), daarop volgt de groep van de starters met een partner (40 %). De meeste starters (63 %) hebben een HBO of WO opleiding gevolgd. In bijlage V wordt uitgebreid ingegaan op de kenmerken van de respondenten.

4.6 Analyse enquêtedata

4.6.1 Betrouwbaarheid construct

De constructen van dit onderzoek; zwakke en sterke verbinding zijn in de enquête onderzocht op basis van een Likertschaal. Hierbij moet eerst achterhaald worden of hiermee mag worden getoetst. Dit is gedaan aan de hand van de betrouwbaarheidscoëfficiënt Cronbach's Alpha (Bijlage VI). Hierbij geldt dat een schaal met een waarde van $>0,6$ twijfelachtig is en een waarde van $>0,7$ als betrouwbaar wordt aangenomen. Dit betekent dat de samengestelde stellingen het begrip uit de literatuur meten (Interne consistentie, 2015). In tabel 4.8 is een overzicht te vinden van de Cronbach's Alpha waarden voor de gemeten constructen.

Tabel 4.8: Cronbach's Alpha per gemeten construct.

Construct	Cronbach's Alpha	Aantal Items
Zwakke verbinding	,742	4
Sterke verbinding	,647	5

Uit tabel 4.8 blijkt dat elk construct intern consistent is en dat hiermee dus statistisch mag worden getoetst. Dit houdt in dat de samengestelde stellingen het begrip uit de literatuur meten.

4.6.2 Likertscores

Bij de operationalisering van de constructen werd duidelijk dat er gebruik is gemaakt van Likertschalen. Hierbij moesten de buurtbewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat de stellingen beantwoorden met de antwoorden: zeer oneens, oneens, niet eens/niet oneens, eens en zeer eens. Aan deze antwoorden werden scores gegeven van 1 tot 5. Het gemiddelde van deze scores van de antwoorden van één buurtbewoner geeft uiteindelijk zijn/haar mening over het construct, zie tabel 4.9. Met deze gemiddelde Likertscores worden uiteindelijk statistische toetsen uitgevoerd met behulp van SPSS.

Figuur 4.9: De gemiddelde Likertscore gekoppeld aan de antwoorden per construct.

Gemiddelde Likertscore	Zwakke en sterke verbinding	Buurtbewoners als interactie partner -huidig contact-	Buurtbewoners als interactie partner -behoefte contact-
1,00 – 1,90	Geen verbinding	Geen contact	Geen behoefte
1,91 – 2,90	Weinig verbinding	Weinig contact	Weinig behoefte
2,91 – 3,09	Neutraal	Neutraal	Neutraal
3,10 – 4,09	Af en toe verbinding	Af en toe contact	Af en toe behoefte
4,10 – 5,00	Veel verbinding	Veel contact	Veel behoefte

De interpretatie van de data is gedaan aan de hand van de beschreven theorieën, waardoor de resultaten konden worden beschreven. Dit leidde uiteindelijk tot de resultaten die in hoofdstuk 6, 7, 8, 9 en 10 worden besproken.

In het bovenstaande hoofdstuk is duidelijk worden waarom en hoe de voorbereidingen en het veldwerk zijn verlopen. In het volgende hoofdstuk wordt de case study verder uiteengezet.

5. Case study: De Kwekerij in Abstede/Gansstraat

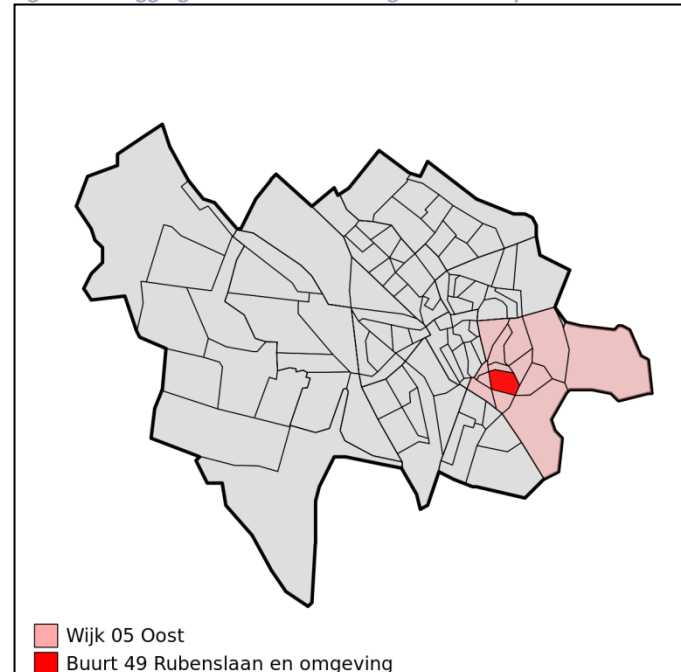
In dit onderzoek is gekozen voor het nieuwbouwproject De Kwekerij in de subwijk Abstede/Gansstraat als onderzoekscasus. In deze paragraaf wordt een bondige analyse weergegeven van deze subwijk en het nieuwbouwproject. Deze analyse is op basis van observatie, wetenschappelijke artikelen en andere informatiekanalen opgesteld. Dit wordt aan de hand van de buurtbewoners, de ontmoetingsplaatsen in de buurt en de activiteiten die in de subwijk worden georganiseerd gedaan.

5.1 Bewoners

In het theoretisch kader kwam naar voren dat de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner van invloed is op de verbinding tussen buurtbewoners. Het is daarom belangrijk om te kijken wie de buurtbewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat als interactiepartner kunnen hebben. In het voorgaande hoofdstuk zijn de bewoners op basis van de leeftijdsgroepen van het CBS (2016) al beschreven. Dit kan ook specifiek worden gedaan voor de buurt Rubenslaan waarin De Kwekerij wordt ontwikkeld, dit is immers het nieuwbouwproject waar dit onderzoek overgaat. Het is daarom belangrijk om dit uit een te zetten.

In de Rubenslaan wonen 3055 mensen. Hiervan is 46 % man en 54 %vrouw (CBS, 2016). In dit onderzoek is er een onderscheid gemaakt naar leeftijdsklasse. Opvallend voor de Rubenslaan is dat 1560 inwoners een leeftijd hebben van 15 tot 25 jaar, dit is 51% van de inwoners van Rubenslaan, zie tabel 5.1. Deze relatieve verdeling is te verklaren door het IBB-complex van de Stichting Studenten Huisvesting (SSH). Hier wonen ruim 1300 studenten (SSH, 2017). De tweede grote groep is de groep met leeftijd tussen de 25 tot en met 45 jaar.

Figuur 5.1: Ligging van het onderzoeksgebied ten opzichte van Utrecht.

Bron: CBS, 2008.

Tabel 5.1: Leeftijdsgroepen in Rubenslaan

Leeftijdsgroep	Aantal
0 tot 15 jaar	140
15 tot 25 jaar	1560
25 tot 45 jaar	850
45 tot 65 jaar	235
65 jaar of ouder	285

Bron: CBS, 2016.

In Rubenslaan heeft elke bewonersgroep met een bepaalde leefstijl een 'eigen' plek. Zoals hier boven is genoemd wonen de meeste studenten op het IBB-complex. Dit is het grootste deel van de leeftijdsgroep van 15 tot 25 jaar. Naast dat het IBB-complex alleen voor studenten is, is het Swellengrebel in de buurt gericht op ouderen. Dit complex bestaat uit 102 appartementen en 120 aanleunwoningen. In de aanleunwoningen wonen voornamelijk ouderen boven de 65 jaar (Careyn, 2017). Daarnaast zijn ook nog appartementen in Rubenslaan waar met name starters in wonen. Dit is het appartementencomplex INA, de woningen boven het winkelcentrum en de zusterflats. In het zuiden van Rubenslaan zijn voornamelijk de gezinnen te

gevestigd. Dit is te zien in figuur 5.2. Dit onderstaande figuur geeft de grootste levensstijl groepen in bebouwd gebied met woningen aan, er moet wel rekening worden gehouden dat bijvoorbeeld het gebied waar volwassenen wonen, misschien ook bewoond is door ouderen.

Figuur 5.1: Levensstijlgroepen in Rubenslaan.

Met de komst van De Kwekerij krijgt nog een bewonersgroep met een bepaalde leefstijl een ‘eigen’ plek in de Rubenslaan. De bewoners van De Kwekerij vallen onder studenten en starters. Deze leefstijlgroepen zijn omschreven in het theoretisch kader. Uiteindelijk is het de bedoeling dat 350 startersappartementen en 318 studentenstudio’s komen op het terrein. De groep starters wordt door Jebber omschreven als een jonge actieve groep die bezig is met werken, voldoet aan een bepaalde inkomenseis, hun hoogst genoten opleiding niet langer dan vijf jaar hebben afgerond. Dat betekent dat starters niet meer studeren en bezig zijn met een serieuze baan (Jebber, 2017a).

5.2 Ontmoetingsplaatsen

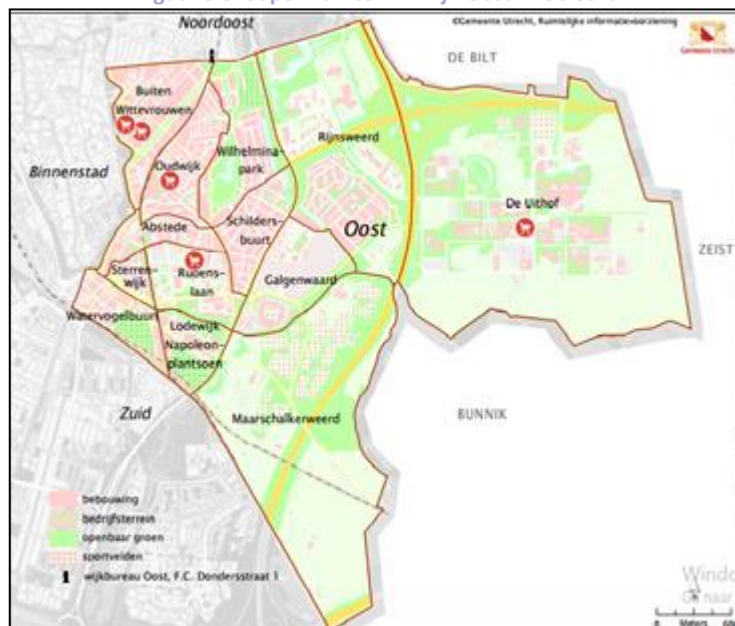
Uit het theoretisch kader blijkt dat wijkvoorzieningen als ontmoetingsplaatsen kunnen fungeren (Feld, 1973). In de literatuur worden verschillende soorten voorzieningen genoemd: winkelvoorzieningen, horeca voorzieningen, groenvoorzieningen, sportvoorzieningen en culturele voorzieningen.

Ontmoetingsplaatsen in de subwijk Abstede/Gansstraat

Wanneer gekeken wordt naar de winkelvoorzieningen in de subwijk Abstede/Gansstraat en specifiek naar de Rubenslaans, kan het winkelcentrum IBB Shopping Centre worden aangewezen. Dit winkelcentrum wordt niet alleen gebruikt door inwoners van Rubenslaan. Ook andere buurtenbewoners van de wijk Oost maken hier gebruik van. De reden hiervoor ligt voornamelijk bij de supermarkt de Jumbo die hierin is gevestigd. De omliggende buurten, met name het zuiden en oosten van wijk Oost, beschikken niet over een supermarkt, waardoor de bewoners genooddaakt zijn om hun dagelijkse behoeften te halen in de Jumbo, zie figuur 3.3. Naast de Jumbo zijn de Kruidvat, Etos, de blokker, een Turkse groenten- en fruitzaak, de Has en de Domino’s daar gevestigd. De HAS en de Domino’s wordt vooral door scholieren van de scholen die zijn gevestigd in de subwijk

en door studenten van de IBB gebruikt. Dit winkelcentrum biedt dus zowel horecavoorzieningen als winkelvoorzieningen (PBL, 2004; Oldenberg, 1981).

Figuur 5.3: Supermarkten in wijk Oost in Utrecht.

Bron: Eigen aanpassing aan Plattegrond wijk Oost (2017).

Daarnaast heeft de buurt ook groenvoorzieningen. Zo biedt de Oosterspoorbaan de buurtbewoners een groen park. Binnenkort worden er enkele moestuinen geplaatst in het Oosterspoorbaanpark (Oosterspoorbaan, 2017a). Naast groenvoorzieningen worden er ook sportvoorzieningen geplaatst op het Oosterspoorbaan. Daarnaast beschikt het Stedelijk Gymnasium over een voetbalkooi, waar jongeren en kinderen regelmatig gebruik van maken (Van Dijk, 2017). Een andere sportvoorziening is ClubSven, dit is een personal training center. Deze club is alleen toegankelijk voor mensen die lid hiervan zijn (ClubSven, 2016). De buurt heeft tevens geen culturele voorzieningen waar de buurtbewoners gebruik van kunnen maken.

Naast fysieke ontmoetingsplaatsen, zijn er tegenwoordig ook online ontmoetingsplaatsen (Schmidt & Németh, 2010). In subwijk Abstede/Gansstraat zijn er ook online ontmoetingsplaatsen, Wijkconnect is hiervan een voorbeeld. Dit is een plek waar mensen uit de wijk spullen en activiteiten kunnen aanbieden of juist vragen kunnen stellen aan elkaar. Daarnaast bestaan er ook voor verschillende bewonersgroepen aparte online ontmoetingsplaatsen. Zo heeft de IBB een eigen facebook pagina waar bewoners lid van kunnen worden. Dit het zelfde geldt voor andere 'woongebieden' in de subwijk.

Ontmoetingsplaatsen op de Kwekerij

Uit het theoretisch achtergrond blijkt dat er verschillende condities zijn die verbinding stimuleren (Flap & Völker, 2005). Deze condities kunnen als *output* dienen voor Jebber. De Kwekerij moet plaats bieden voor plekken die ontmoetingen stimuleren. Ten eerst willen Jebber en de SSH dit doen door het terrein uitsluitend toegankelijk te maken voor voetgangers en fietsers. De auto's worden uit het zicht geparkeerd. Daarnaast wordt gestreefd naar functiemening. Zoals blijkt uit het theoretisch kader wordt dit concept 'heterotopia's' genoemd (Hajer, 1997). Het effect hiervan is dat de

(publieke) ruimte gekenmerkt wordt als een ruimte waar een grote veelheid en verscheidenheid van mensen met verschillende levensstijlen komen (Meyer, 2007). Dit kan dus een goede bijdragen leveren aan de sociale duurzaamheid. Ook moeten de ontmoetingsplaatsen en activiteiten passen in het thema van De Kwekerij: groen, fit en gezond.

5.3 Activiteiten

Naast de fysieke en online ontmoetingsplaatsen in een buurt, kunnen activiteiten ook voor verbinding tussen mensen zorgen (Smulders, 2010, p. 32). Zoals beschreven in het theoretisch kader worden ook verschillende activiteiten onderscheiden, namelijk: culturele activiteiten, sportieve activiteiten, recreatieve groene activiteiten en activiteiten rond eten en drinken.

Hoewel in de subwijk echter geen culturele voorzieningen zijn, worden er tevens wel culturele activiteiten georganiseerd. Ten eerste is het IBB-Fest de bekendste culturele activiteit. Dit is het grootste studenten festival in Utrecht dat elk jaar wordt georganiseerd op het IBB-complex, waarbij niet alleen studenten maar ook andere buurtbewoners welkom zijn (IBB-Fest, 2017). Daarnaast wordt op de online ontmoetingsplaatsen Wijkconnect culturele activiteiten aangeboden, zoals "Het grote levensavontuur". Dit is een activiteit in de vorm van een workshop, deze wordt aangeboden door een wijkbewoner van Oost (Wijkconnect, 2017). Naast culturele activiteiten worden ook sportieve en recreatieve groene activiteiten aangeboden. Dit wordt voornamelijk aangeboden op de Oosterspoorbaan, in de vorm van een project waarin buurtbewoners samen van hun keukenafval vruchtbare grond maken (Oosterspoorbaan, 2017). Verder worden door het buurthuis Sterrezicht ook verscheidende activiteiten aangeboden voor de buurtbewoners voor de subwijk Abstede/Gansstraat. De activiteiten die worden aangeboden zijn: tangolessen, naaillessen, maar ook een kookgroep.

De subwijk kenmerkt zich door een relatief jonge buurtbewoners (CBS, 2016). Met de komst van De Kwekerij wordt het aandeel van deze groep nog groter. Samen met de jonge bewoners die al in deze subwijk zijn gevestigd, vormen zij een grote homogene groep. Een grote homogene groep verstoort de sociale dynamiek binnen een gebied (Koedoot & de Haan, 2005). Dit maakt De Kwekerij een interessant onderzoeksgebied. Nu duidelijk is in welk gebied het onderzoek heeft plaatsgevonden, worden in de volgende hoofdstukken de resultaten van het onderzoek gepresenteerd.

Resultaten

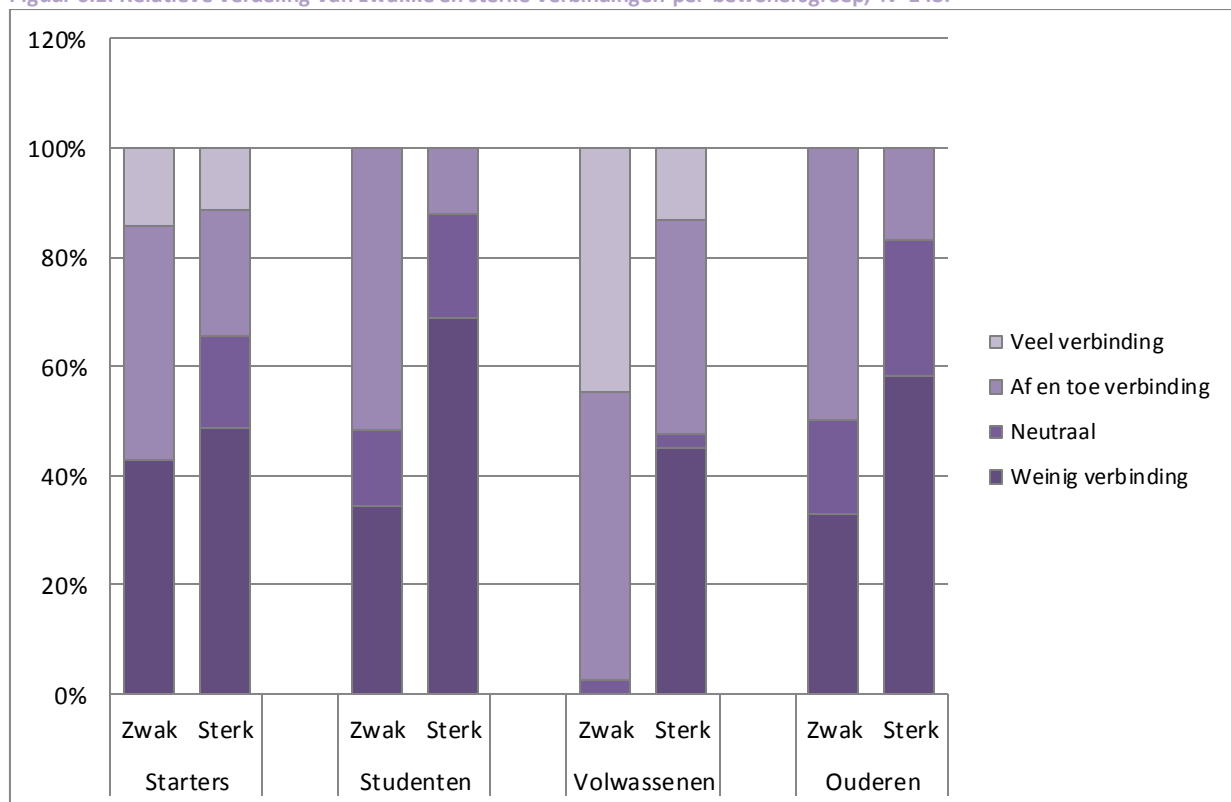
6. Verbinding met interactiepartners

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten gepresenteerd over de huidige verbinding tussen de starters en buurtbewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat, met wie zij deze verbindingen aangaan en wat de behoefte hierin is. Dit wordt aan de hand van zowel de kwalitatieve als de kwantitatieve resultaten gedaan.

6.1 Huidige verbinding tussen starters en buurtbewoners

Vanuit verschillende theorieën wordt een onderscheid gemaakt in soorten verbinding. In dit onderzoek wordt het onderscheid zwakke en sterke verbindingen aangehouden. De zwakke verbindingen gaan over het oppervlakkige contact op basis van het herkennen van mensen. De sterke verbindingen gaan daarentegen over het intensere contact met mensen, waarbij gesproken kan worden van vriendschap. Uit het theoretische kader volgt de definitie van verbinden te weten: 'verbinden' is het herhaald bij elkaar brengen van mensen met andere mensen, groepen of instituties, zodat er uiteindelijk sociale netwerken kunnen ontstaan (RMO, 2005). Wat blijkt uit de resultaten met betrekking tot de huidige verbinding in deze buurt?

Figuur 6.1: Relatieve verdeling van zwakke en sterke verbindingen per bewonersgroep, N=143.

De huidige verbinding van de starters uit de subwijk Abstede/Gansstraat zijn voornamelijk zwakke verbindingen. Van de 35 starters geeft 43 % aan dat zij af en toe zwakke verbindingen hebben met hun buurtbewoners, terwijl 14 % zelfs aan geeft vaak zwakke verbindingen aan te gaan met hun buurtbewoners. In de interviews is gezocht naar vormen van contact met buurtbewoners. Vormen van contact die onder zwakke verbindingen vallen kunnen zijn: gedag zeggen, glimlachen, de deur openhouden en naast elkaar op een openbaar bankje zitten. Uit de interviews komt ook naar voren dat de starters zwakke verbindingen aangaan met hun buurtbewoners.

Angelique (starter): *“Ik heb contact met mijn burens, dat is best wel beperkt van hoi, doe. En als je alle twee in de tuin zit dat je dan even een praatje maakt. Of als je elkaar tegenkomt in de gang. Maar voor de rest niet echt.”*

Ivo (starter): *“Ik vind het normaal om even gedag te zeggen als je bij elkaar in de lift staat. Anders sta je ook zo ongemakkelijk naar elkaars schoenen te kijken.”*

Naast dat starters zwakke verbindingen aangaan met buurtbewoners, blijkt ook uit de enquête dat 23 % van deze groep af en toe sterke verbindingen met hun buurtbewoners hebben.

Ivo (starter): *“Het begon eigenlijk gewoon met een praatje in de tuin en elkaar daar vaker tegenkomen. Het klikte en toen zij we ook gewoon biertjes gaan doen bij elkaar thuis. Nu kan ik ze wel zeker tot mijn vrienden rekenen.”*

Uit dit citaat blijkt dat deze sterke verbindingen dus ontstaan zijn door elkaar vaker tegen te komen. In het theoretisch kader wordt dit omschreven als verbinding op basis van ambivalentie (Soenen, 2001). Dit soort verbindingen is ook het streven in dit onderzoek. Toch blijkt het dat relatief de meeste starters zowel weinig zwakke verbindingen hebben met hun buurtbewoners (43%) als sterke verbinding (49%). Dit geeft Angelique (starter) ook aan.

Angelique (starter): *“Ik ga eigenlijk wel meer om met mensen buiten de buurt. Hiermee is het contact anders, die zie ik vaker en liever, die bel ik als ik hulp nodig heb of zin in gezelligheid. Dat zijn mijn vrienden en familie. Het contact met burens is erg oppervlakkig vergeleken met de mensen uit mijn buurt. Als je het überhaupt contact kan noemen.”*

De zwakke verbindingen die starters aangaan met buurtbewoners, komen het meest overeen met die van volwassenen. Bij zwakke verbindingen gaat het over oppervlakkig contact op basis van herkenbaarheid. Hiervan is ook sprake bij de volwassenen groep. Deze groep heeft echter zowel meer zwakke als sterke verbinding met hun buurtbewoners.

Michel (volwassenen): *“Nou ja contact wil ik het niet noemen. Ik zwaai naar de mensen van het kamp. En laatst ben ik even een praatje gaan maken met de mevrouw die hier ergens in de buurt woont, die loopt vaak met de kinderwagen door de buurt, snap je. Ik dacht: ik ga gewoon eens gedag zeggen.”*

Uit de resultaten blijkt dat de huidige verbinding van de studenten en ouderen ook redelijk overeenkomen. Hierbij komt naar voren dat studenten en ouderen veel minder verbinding hebben met hun buurtbewoners dan starters en volwassenen.

Sam (student): *“Ja ik glimlach altijd wel naar mensen op straat, maar een praatje maken vind ik echt te ver gaan. Het zijn mensen die toevallig in dezelfde buurt wonen, het zijn niet je vrienden hoor. Sowieso, als een wildvreemde op straat tegen me begint te praten of gedag gaat zeggen, dan kijk er al wel een beetje vreemd van op.”*

Er blijkt uit de statistische toets dat zowel tussen het behoren tot verschillende bewonersgroepen en zwakke verbinding als de sterke verbindingen die starters, studenten en volwassenen aangaan (bijlage VII) een verband is. Waarbij er sprake is van een positief matig sterk verband tussen zwakke verbinding en bewonersgroep. En bij sterke verbindingen er een positief sterk verband is. Dit houdt

in dat het uitmaakt tot welke leefstijlgroep bewoners behoren, welke soort verbinding zij aangaan. Er kan geconcludeerd worden dat starters voornamelijk zwakke verbindingen aangaan met hun buurtbewoners, echter relatief veel starters in vergelijking met hun buurtbewoners gaan ook sterke verbindingen aan. Dit komt het meest overeen met de verbindingen die volwassen aangaan met hun buurtbewoners.

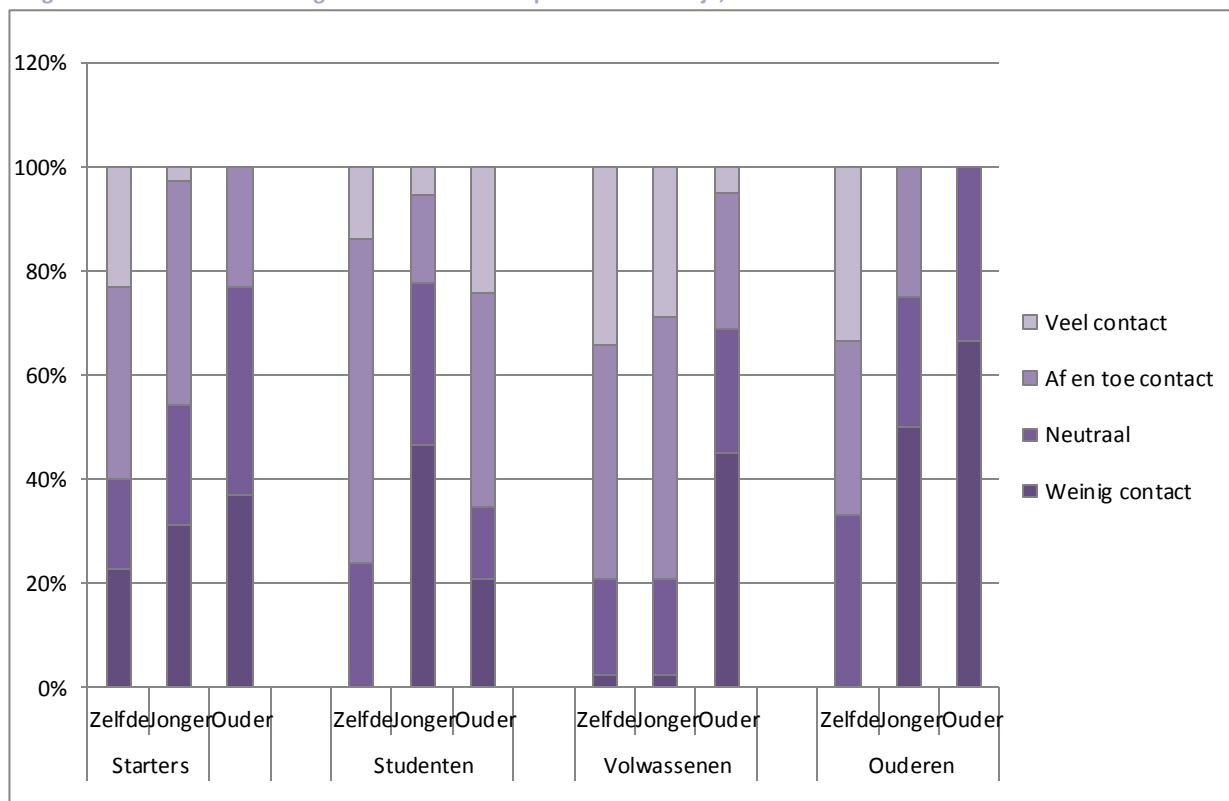
6.2 Huidig interactiepartners van starters en buurtbewoners

In het theoretisch kader is besproken dat de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner een conditie is die van invloed is op verbinding tussen buurtbewoners (Flap & Völker, 2005). Verschillende kenmerken van een persoon kunnen als prettig worden ervaren, waardoor er verbinding kan ontstaan tussen deze buurtbewoners (Tolsma et al., 2009). De kenmerken van de burens die in dit onderzoek worden besproken zijn 'leeftijd' en 'afstand'. In deze paragraaf wordt eerst ingegaan op met wie starters en de andere buurtbewoners contact hebben. Hierbij wordt gekeken wat de invloed hiervan is op de verbinding tussen starters en buurtbewoners in de subwijk Abstede/Gansstraat.

6.2.1 Leeftijd als bepalend kenmerk

Zoals beschreven kan de leeftijd van een persoon bepalend zijn voor buurtbewoners of iemand als interactiepartner wordt gezien. Uit het onderstaande figuur 6.2 blijkt dat relatief meer starters in de subwijk Abstede/Gansstraat veel contact hebben met buurtbewoners van dezelfde leeftijd (23 %) in vergelijking met buurtbewoners die jonger (3 %) of ouder (0 %) en dit gaat ook voor de andere levensstijlgroepen uit de subwijk Abstede/Gansstraat op. Opvallend is dat van de 58 studenten niemand aangeeft dat zij weinig contact hebben met buurtbewoners van dezelfde leeftijd.

Figuur 6.2: Relatieve verdeling contact met burens op basis van leeftijd, N=143.

Ook uit de interviews kwam dit naar voren. In de interviews is gevraagd waarom de deelnemers in het bijzonder dan contact hebben met bewoners met een bepaalde leeftijd. Hie ruit kwam naar voren dat dit te maken heeft met de verschillen in levensstijl van de groepen. Uit het theoretisch kader blijkt ook dat de levensstijl (deels) wordt bepaald door de leeftijd van een persoon.

Ivo (starter): *“Ja het zijn vooral mensen van dezelfde leeftijd. Dat contact gaat gewoon makkelijker, ik gok dat het komt doordat je gewoon meer dezelfde interesses hebt, of nou in ieder geval je snapt elkaar wat beter.”*

Michel (volwassenen): *“Ja starters gaan heel hard werken, in het weekend slapen en dan nog een beetje uitgaan s’avonds. Maar wij moeten een hele week bijkomen van een zaterdag laat slapen ha ha. Je leeft gewoon een heel ander leven dan elkaar, daarom kom je elkaar gewoon niet tegen in de buurt.”*

Riet (ouderen): *“S’avonds ben ik gewoon moe, dan ga ik niet meer op pad. En dat is net het moment om jongere mensen tegen te komen hier in de buurt. Vooral studenten zijn nachtdieren, die zie ik s’avonds altijd dronken door de straat rijden. Dat vind ik altijd zo grappig. Maar hier bij ons oudjes, is het altijd s`middags dat je mensen ziet.”*

De levensstijl van de buurtbewoners wordt dus als reden genoemd voor de mate van contact. Hierbij geven de deelnemende starters als studenten aan dat er overeenkomsten zijn in levensstijl. Dit komt ook naar voren uit de enquête, zie figuur 6.2. Van de starters geeft 43 % aan af en toe contact te hebben met buurtbewoners die jonger zijn. Van de studenten geeft 41 % aan af en toe contact te hebben met buurtbewoners ouder dan henzelf. Zo vertelt Ivo (starter) dat menig mensen uit het appartementencomplex waar hij woont vaak genoeg nog oversteken om naar feestjes van de studenten op de IBB te gaan. Ook Angelique geeft aan dat de levens van de starter nog veel overeenkomen met de studenten.

Angelique (starter): *“Veel starters die ik ken, hebben nog vrienden die studeren. Hierdoor blijf je ook in dat leventje hangen. Het verschil is alleen dat je verplicht eerder op moet.”*

Sam (student): *“Genoeg vrienden en een paar huisgenoten zijn nu echt bezig met een serieuze baan. Maar zij doen nog net zo hard mee in het weekend hoor. Maar je merkt wel dat ze doordeweeks toch niet heel graag s’avonds iets doen. Daarom zie je ze dan ook niet, zitten ze in hun kamer of willen mijn vrienden niet afspreken.”*

De overeenkomsten of juist verschillen in levensstijl zijn voor de starters een reden om wel of niet verbinding aan te gaan met andere buurtbewoners uit de Abstede/Gansstraat. Naast levensstijl wordt overlast ook als factor genoemd. Zo wordt door de deelnemende starters, studenten, volwassenen en ouderen aangegeven dat de jongeren in de subwijk voor overlast zorgen. De vormen van overlast die worden genoemd zijn onder andere stelen, onbeleefd gedrag, rotzooi op straat gooien en blowen.

Ivo (starter): *“Nou een kratje bier of andere waardevolle spullen kan je niet buiten laten staan. Die jongeren uit Sterrewijk jatten alles mee. En als je ze een keer aanspreekt, nou dan kan je een grote mond terugverwachten!”*

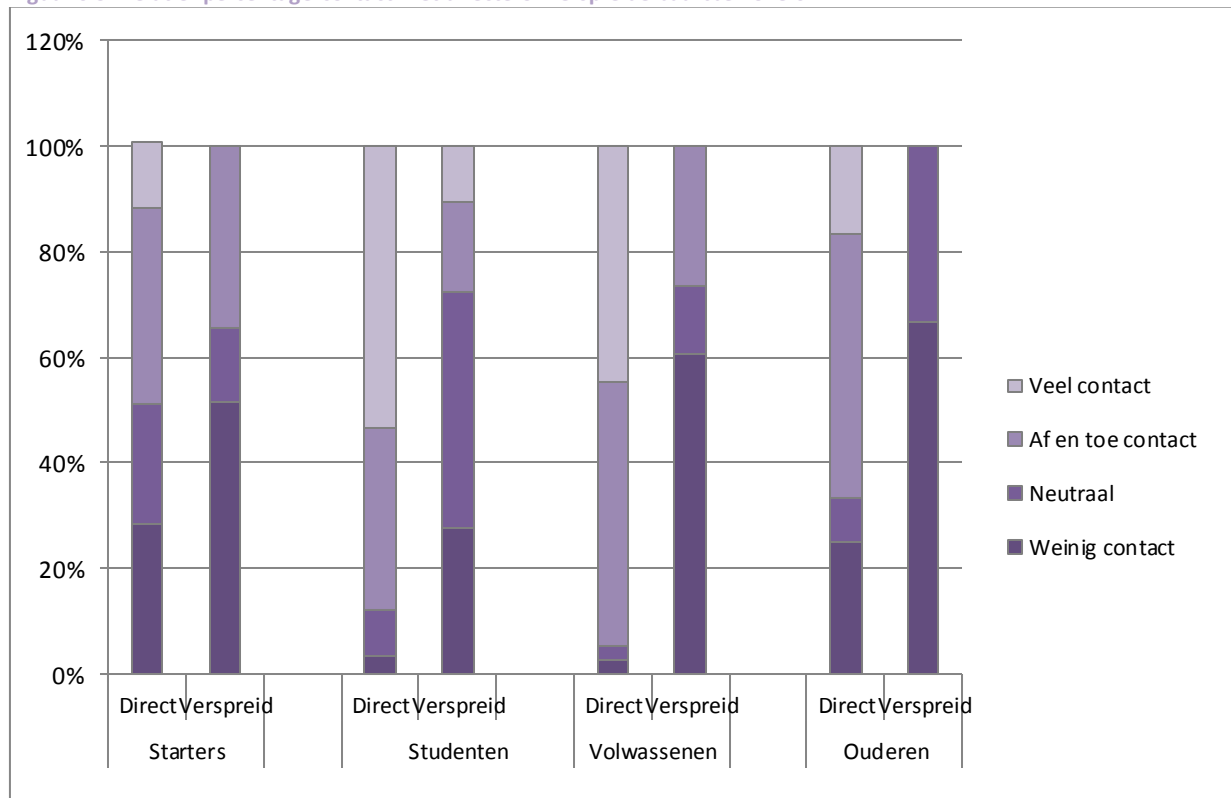
Ook de directrice van het Utrecht Stedelijk Gymnasium geeft aan dat de jongeren die naar deze school gaan af en toe voor overlast zorgen in de subwijk. Zo verteld zij dat zij geregeld een mail krijgen van buurtbewoners dat er leerlingen staan te blowen en rotzooi maken op straat. Zij geeft hierbij aan dat dit kan komen omdat maar 50 % van de jongeren uit deze buurt komen. De overlast die de jongeren veroorzaken in de buurt zorgen, worden dus ook genoemd als reden waarom de bewoners van Abstede/Gansstraat minder contact hebben met jongeren.

Maakt het dan wel uit met wie starters en andere buurtbewoners omgaan op basis van leeftijd en de soort verbinding die zij aangaan? Zoals beschreven in het theoretisch kader stelt Granovetter (1973) dat sterke verbindingen tussen mensen vooral voorkomen bij bewoners die sterke overe enkomsten hebben. Uit de statistische toets (bijlage VIII) blijkt echter dat er alleen een verband gevonden kan worden tussen contact hebben met buurtbewoners van dezelfde leeftijd en zwakke verbindingen. Dit is een positief zwak verband. Met wie starters contact hebben op basis van leeftijd, blijkt echter niet in verband te staan met of zij sterke verbindingen aangaan. Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat starters voornamelijk veel contact hebben met mensen van dezelfde leeftijd; zij hebben ook af en toe contact met mensen die jonger zijn dan hunzelf.

6.2.2. Afstand als bepalend kenmerk

Verder blijkt de afstand waarin de burens zich bevinden ook een rol te spelen bij het contact hebben met elkaar. Hierin is een onderscheid gemaakt in burens die verspreid over de buurt wonen, of in dezelfde straat, flat of portiek wonen. Uit het theoretisch kader blijkt dat door regelmatigheid van elkaar zien, mensen elkaar kunnen gaan herkennen (Lofland, 1973). Hierdoor ontstaan zwakke verbindingen. Mensen die in dezelfde straat of portiek wonen hebben een grote kans om elkaar tegen te komen, hierbij is verondersteld dat starters en andere buurtbewoners met hun directe burens vaker contact hebben.

Figuur 6.3: Relatief percentage contact met directe of verspreide buurtbewoners.

Deze veronderstelling komt overeen met de resultaten van de enquête, zie figuur 6.3. Zo komt naar voren dat 12 % van de starters veel contact heeft met zijn/haar directe burens, terwijl niemand van de starters aangeeft veel contact te hebben met buurtbewoners verspreid over hun buurt. Ook geeft meer dan de helft van de starters aan dat zij weinig contact hebben met buurtbewoners verspreid over de subwijk Abstede/Gansstraat. Niet alleen starters hebben voornamelijk af en toe contact met hun directe burens. Uit de enquête komt naar voren dat ook studenten (53%) en volwassenen (45%) relatief meer contact hebben met hun directe burens dan met de buurtbewoners verspreid over de subwijk Abstede/Gansstraat. Dit komt eveneens naar voren uit de interviews

Ivo (starter): *“ja met de mensen van mijn verdieping doen we wel eens een biertje met zijn allen. Maar met het hele gebouw is echt al een uitdaging. Ik zit in de VVE-bestuur van het appartementencomplex. En als wij dan een ledenvergadering hebben met afsluitende borrel dan komt er misschien 5%. Dat kan je niet veel noemen toch?”*

Angelique (starter): *“Verder dan mijn etage komt het eigenlijk niet nee. Alleen de mensen van daarspreekik geregeld op de gang of in de lift. Ja jeetje, het ligt echt aan of je mensen al kent in de buurt om met hun contact te hebben.”*

Steven (student): *“En je merkt vaak, dat in de IBB huizen wonen 15 mensen, en dan heb je twee huizen naast je, dus twee burens, dus dan heb je al een groep van 30/45 mensen, die je kan kennen. Maar buiten dat wordt er geen contact gemaakt. Al helemaal niet buiten de IBB.”*

Tijdens de interviews is gevraagd aan de deelnemers waarom zij meer contact hebben met hun directe burens dan met hun verspreide burens. Als voornaamste reden wordt de verschillen tussen de groepen die in bepaalde gebieden in de subwijk wonen aangegeven. Dit onderscheid wordt niet in verband gebracht met leeftijd. Hierbij worden de woorden als ‘wij’, ‘zij’ en ‘onze groep’ vaak gebruikt. Dit komt overeen met het besproken concept *imagined communities* van Anderson (1991). Hierbij gaat het om dat er veel sterke verbinding is binnen een groep die tot ‘wij’ behoren en weinig (sterke en zwakke) verbinding is met de groep die onder ‘zij’ vallen.

Sietse (wijkadviseur): *“Er is een enorme animositeit tussen de IBB en Sterrewijk. Dat is altijd zo geweest. Als je geboren wordt in Sterrewijk dan wordt er tegen je gezegd dat je niks te maken moet hebben met de linkse rakkers van de IBB. En als je op de IBB een kamer krijgt, dan moet je zoveel mogelijk de aso's van de Sterrewijk mijden.”*

Ivo (starter): *“Wij hebben wel eens last van het kamp naast ons. De kampers maken dan veel lawaai met quads of motoren. Zij moeten misschien niet werken, maar veel van ons werken ook gewoon thuis.”*

Truus (volwassenen): *“Maar als je het over de hele buurt heb, sorry maar ik moet het echt even zeggen. Ik vind dat wij geen buurt zijn. Er zijn te grote verschillen tussen de mensen hier, Sterrewijk, Notenboomlaan, het woonwagenkamp, de IBB. Ja ze gaan op in de jumbo-mensen. De jumbo-mensen komen uit de hele subwijk joh! Ik ken die mensen niet.”*

Mien (ouderen): *“De buurt zijn allemaal eilanden op zich. En dit bevordert het contact niet.”*

De verschillen tussen de buurtbewoners die verspreid zijn over de subwijk wordt hier aangegeven als factor voor contact hebben met directe burens en het niet hebben met buurtbewoners verspreid over de Abstede/Gansstraat. Daarnaast komt ook naar voren dat het belangrijk is voor de starters en buurtbewoners om iets uit het contact te halen. Zo geeft Truus (volwassenen) aan op de vraag waarom zij die mensen niet kent, dat ze veel moeite moet gaan doen om dit contact op gang te brengen en dat zij niet weet of dit contact haar wel wat oplevert zoals bij het contact met de burens uit haar straat. Het thema van iets uit het contact halen speelt ook bij de starters en ouderen een rol bij het contact hebben met hun directe burens.

Ivo (starter): *“De burens hebben allemaal een beetje soortgelijke levensfase. Dit is enorm handig voor je contacten. Zo ben ik via één van mijn burens aan een klus gekomen waar ik een tuin mocht ontwerpen en bouwen. Contact met burens heeft mij al vaker wat opgeleverd op gebied van werk”.*

Ria (ouderen): *“Ja maar hierzo vrienden sluiten is handig hoor. Zo kwam ik dus laatst uit het ziekenhuis, en toen kwam Wim toch even mooi lekker een bakkie soep langs brengen. (...) Wij moeten gewoon een beetje voor elkaar zorgen.”*

6.3 Behoeftte aan contact met buurtbewoners

Naast de huidige verbinding tussen starters en buurtbewoners, is het belangrijk om te kijken naar de behoefte naar bepaalde buurtbewoners als interactiepartner, waarmee zij verbinding dus aan willen gaan. Hierin wordt dezelfde onderverdeling gemaakt naar ‘leeftijd’ en ‘afstand’. Als eerste wordt ingegaan op de behoefte van starters en andere buurtbewoners om in contact te komen met mensen die zij niet kennen. Daarna wordt de behoefte aan verbinding met buurtbewoners op basis van leeftijd uiteengezet. Deze paragraaf sluit af met de behoefte op basis van afstand.

Ten eerste is gevraagd of de buurtbewoners behoefte hebben aan contacten met buurtbewoners die zij niet kennen. Uit de onderstaande kruistabel (tabel 6.1) komt naar voren dat relatief de meeste starters (37 %) en studenten (47 %) het niet leuk zouden vinden om meer contact te hebben met buurtbewoners die zij niet goed kennen. Daarentegen blijkt dat 68 % van de volwassenen en zelfs 100 % van de ouderen het leuk zouden vinden. Hieruit kan verondersteld worden dat hoe hoger de leeftijd, hoe meer behoefte er ontstaat om met andere buurtbewoners in contact te komen.

Tabel 6.1: Overzicht mening respondenten over stelling 8a, per leefstijlgroep (absoluut en relatief).

	Bewonersgroep								Totaal	
	Starters		Studenten		Volwassenen		Ouderen		Abs.	%
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%		
Oneens	13	37,1	27	46,6	0	0,0	0	0,0	11	7,7
Niet oneens/ niet eens	10	28,6	11	19,0	21	31,6	0	0,0	52	36,7
Eens	12	34,3	20	34,5	26	68,4	12	100,0	80	55,0

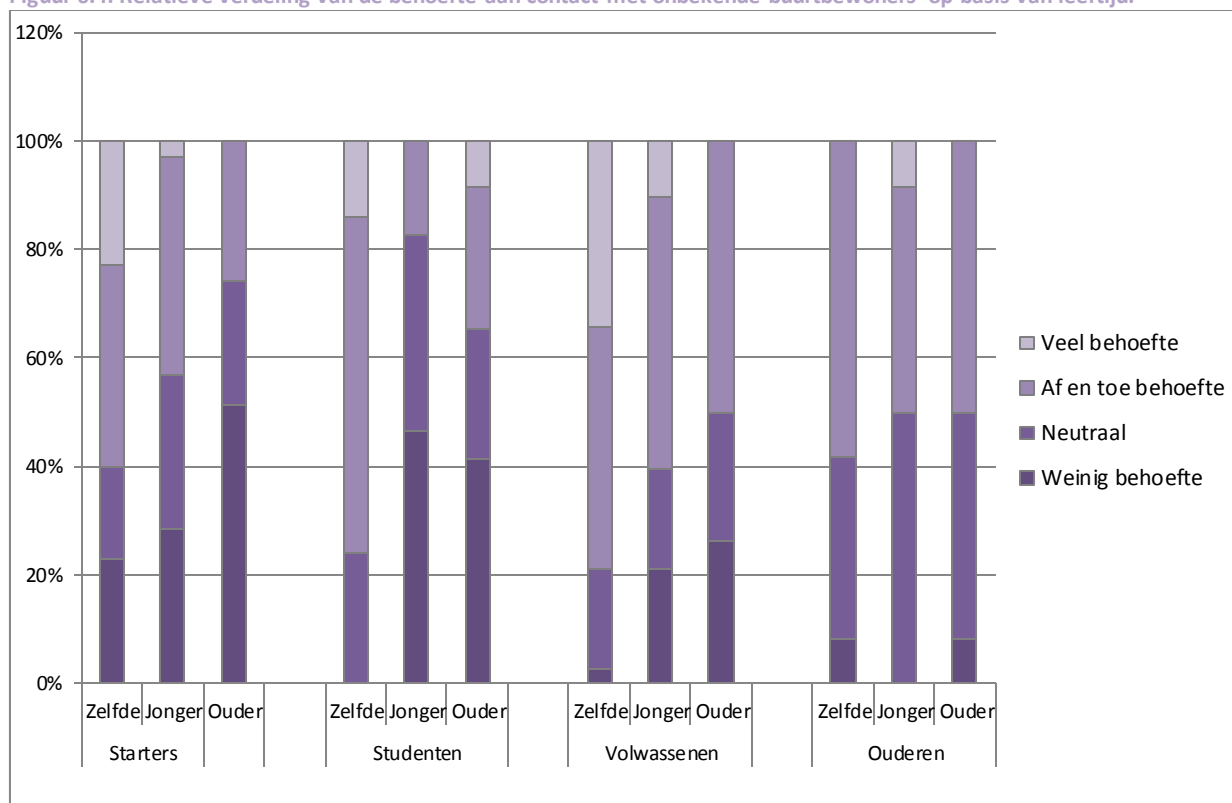
Dit komt ook uit de interviews. Met name bij de studenten blijkt hier geen behoefte aan te zijn.

Steven (student): “Nee er is geen behoefte bij studenten om verder te kijken dan de IBB. En ik kan je hier wel een voorbeeld van geven. Het oosterspoorbaanpark, oude treinbaan dat omgebouwd is naar een leuk park, is een voetbalveld gemaakt. En toen was er een idee om dan een voetbalteam te maken voor Sterrewijk en voor de IBB. (...) Dit initiatief kwam vanuit Sterrewijk. En deze was aan het IBB gericht, van goh wie zou er mee willen doen. En deze hebben wij op onze facebookpagina geplaatst. En daar zitten zo’n 800 mensen in. Voor dit plan hadden wij uiteindelijk één aanmelding. Om met één persoon een voetbalteam te vormen, heeft niet zo veel zin. Dus op basis van dit initiatief durf ik te zeggen dat er eigenlijk weinig studenten behoefte hebben aan contact met andere buurtbewoners.”

6.3.1 Behoefte aan een interactiepartner op basis leeftijd

Uit het bovenstaande blijkt dat relatief de meeste van de buurtbewoners, met uitzondering van de studenten, het wel leuk zouden vinden om in contact te komen met onbekende buurtbewoners. Wanneer dit wordt toegespitst op leeftijd wordt dit beeld versterkt. Van de starters uit de subwijk Abstede/Gansstraat geven relatief de meeste aan het leuk te vinden om contact te hebben met buurtbewoners van dezelfde leeftijd, zie figuur 6.4. Dit geldt voor de andere buurtbewoners ook.

Figuur 6.4: Relatieve verdeling van de behoefte aan contact met onbekende buurtbewoners op basis van leeftijd.

Vanuit de interviews bleek dat de behoefte aan contact met studenten en starters bij het Utrecht Stedelijk Gymnasium er wel was. De schooldirectrice vertelde dat de school open staat voor verbinding met studenten en starters. Op dit moment zijn verschillende studenten van de Universiteit Utrecht als stagairs aan de slag op de school. Ook zijn ze al op zoek naar de volgende studenten voor stages voor na de zomervakantie en zijn ze op zoek naar afgestudeerden die willen

werken als docent voor gamma vakken. Volgens de schooldirectrice kunnen in het bijzonder de afgestudeerden veel bijdragen aan de school.

Ook bij de ouderen kwam de behoefte naar contact met jonge mensen naar voren.

Mien: *“Hier kwam weleens een student schaken met die oude meneer die altijd in de hoek zat. Dat was zo ontzettend leuk”.*

Ria: *“Ja die werd betaald hoor. Die kwam echt niet vanzelf. Maar je hebt gelijk, dat was ook leuk. Zou meer moeten voorkomen eigenlijk”.*

Wim: *“Ja voor geld inderdaad”.*

Thelma: *“Een beetje meer levendigheid door jongere mensen zou echt geen kwaad kunnen hier. Misschien willen ze ons dan wel adopteren als opa en oma ha ha.”*

Deze behoefte kwam bij de gesprekken met de starters en studenten een stuk minder naar voren. Hierbij werden met name termen gebruikt als ‘te druk’, ‘veel te doen’ en ‘past niet in mijn schema’. Dit zijn uitspraken die te maken hebben met de levensstijl van de studenten en starters.

Om dit verder te specificeren is gevraagd met wie de bewoners het liefst contact zouden willen hebben, dit hebben zij aangegeven aan de hand van cijfers. Hieruit komt dat elke bewonersgroep het liefst contact heeft met de mensen die tot dezelfde groep behoren, zie tabel 6.2. Daarnaast blijkt dat starters, naast dat zij het liefst met andere starters in contact komen, het liefst contact hebben met studenten. Dit is mogelijk te verklaren door de gemiddelde leeftijd van de starters. De gemiddelde leeftijd is 26,6 jaar, dit is relatief jong en ligt dichtbij de gemiddelde van de studenten (bijlage II). Het kan zijn dat de meeste starters zich nog kunnen identificeren met het studenten leven. Ook opvallend is dat starters in vergelijking met de andere groepen, liever met kinderen contact hebben dan met ouderen. Een reden kan hiervoor zijn dat starters in de leeftijdsgroep zitten waarin de meeste mensen kinderen krijgen. Een overeenkomst tussen starters en de andere bewonersgroepen is dat jongeren de groep is waar alle bewonersgroepen het minst graag contact mee willen hebben. Een reden hiervoor kan zijn dat jongeren vaker dan andere groepen grensoverschrijdend gedrag vertonen. Vormen van grensoverschrijdend gedrag zijn vandalisme, diefstal, geweld en drugsverkoop. De frequentie van dit soort gedrag stijgt tot de leeftijd van 15 á 16, maar daalt daarna snel (Goedseels, 2002, p. 32). Dit kan door de andere bewonersgroepen als vervelend worden ervaren.

Tabel 6.2: Verdeling van groepen waarmee bewonersgroepen het minst graag contact mee willen, N=140.

Schaal	Het liefst minst graag					
	Bewonersgroep					
Starters	<i>Starters</i>	<i>Studenten</i>	<i>Volwassenen</i>	<i>Kinderen</i>	<i>Ouderen</i>	<i>Jongeren</i>
Studenten	<i>Studenten</i>	<i>Starters</i>	<i>Volwassenen</i>	<i>Ouderen</i>	<i>Kinderen</i>	<i>Jongeren</i>
Volwassenen	<i>Volwassenen</i>	<i>Starters</i>	<i>Studenten</i>	<i>Ouderen</i>	<i>Kinderen</i>	<i>Jongeren</i>
Ouderen	<i>Ouderen</i>	<i>Volwassenen</i>	<i>Starters</i>	<i>Studenten</i>	<i>Kinderen</i>	<i>Jongeren</i>

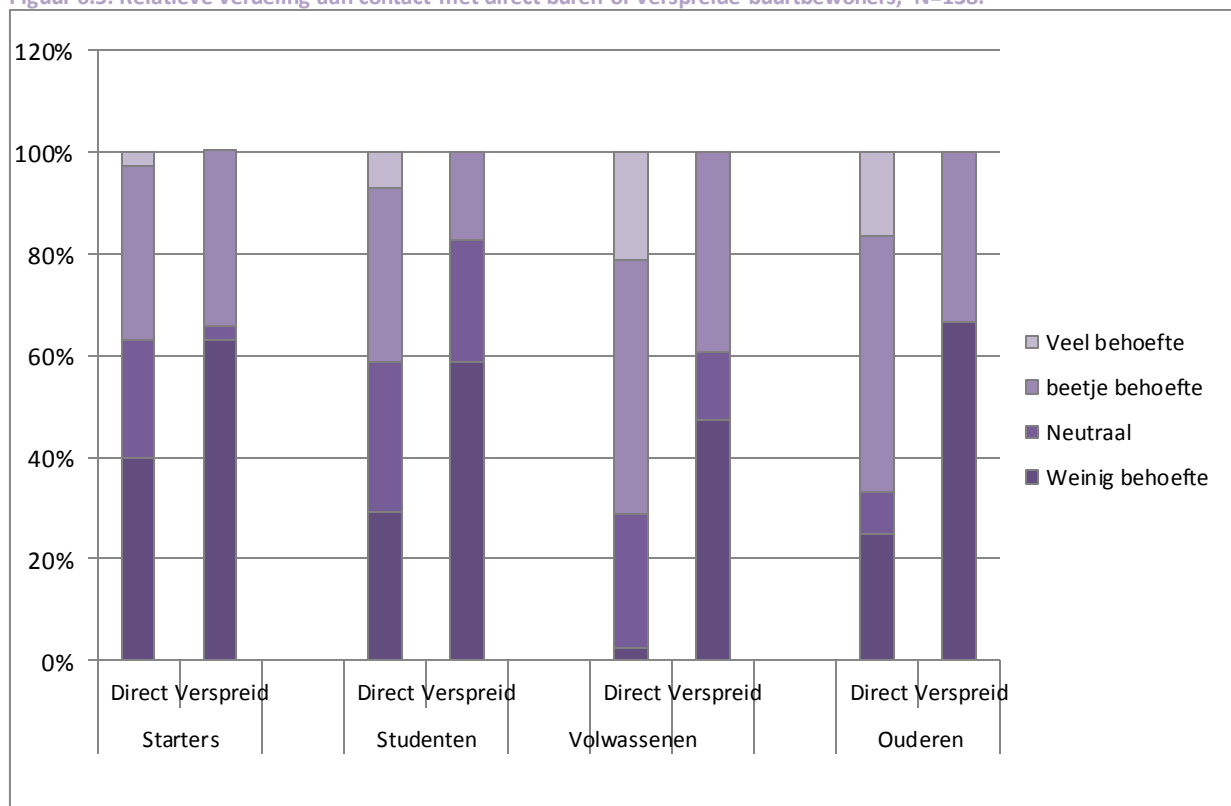
Uit de interviews kwam naar voren dat de volwassenen zich zorgen maken over de houding van de starters tegenover kinderen. Dit blijkt uit de resultaten van de enquêtes niet gegrond te zijn.

Michel (volwassenen): “Wat mij lastig lijkt he. Dat die starters helemaal niks met mensen met kinderen hebben. Nou dat kan ik me van mijn eigen tijd nog wel herinneren. En dat de verbinding tussen starters en mensen met kinderen erg lastig wordt.”

6.3.2 Behoefte aan interactiepartner basis van afstand

Tenslotte is gekeken naar de behoefte van starters en andere buurtbewoners in de subwijk Abstede/Gansstraat naar contact met direct en verspreide burens. Zoals beschreven in het theoretisch kader stelt Van der Hoeve (2013) dat starters behoefte hebben aan af en toe contact met hun directe burens. Deze behoefte gaat ook op voor volwassenen en ouderen (Van der Graaf, Boonstra & Bos, 2006; Flap, 1999). Hierbij is verondersteld dat alle buurtbewoners behoefte hebben aan contact met hun directe burens, waarbij contact met buurtbewoners verspreid over de subwijk minder van belang zijn.

Figuur 6.5: Relatieve verdeling aan contact met direct burens of verspreide buurtbewoners, N=138.

Uit het bovenstaande figuur kan gesteld worden de resultaten van de enquête deze veronderstelling bevestigen. Hierbij blijkt het dat 34 % van de starters in de Abstede/Gansstraat een beperkte behoefte hebben om contact te hebben met hun directe burens, terwijl 63 % van de starters aan geeft maar weinig behoefte heeft om contact te hebben met buurtbewoners verspreid over de subwijk Abstede/Gansstraat.

In dit hoofdstuk is besproken met welke buurtbewoners de starters contact (willen) hebben. Hierbij zijn de volgende vragen behandeld: ‘Hoe is de verbinding tussen starters en buurtbewoners in de subwijk Abstede/Gansstraat?’, ‘Met wie hebben starters verbinding in hun buurt en wat is de behoefte hierin? En hoe zit dit voor de andere buurtbewoners?’. Nu duidelijk is hoe en met wie in de subwijk Abstede/Gansstraat de starters verbinding hebben en willen hebben, kan in het volgende hoofdstuk uiteengezet worden *waar* zij dat (willen) hebben.

7. Voorkeur van ontmoetingsplaatsen

In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd van de ontmoetingsplaatsen, hierbij worden de tweede en de derde deelvraag behandeld. Zoals beschreven in het theoretisch kader, wanneer er geen mogelijkheden zijn om mensen te ontmoeten, zal er ook geen verbinding tussen mensen ontstaan (Feld, 1981; Flap & Völker, 2005; Blokland, 2008; Kleinhans & Bolt, 2010). De ontmoetingsplaatsen worden aan de hand van de favoriete ontmoetingsplaatsen van de buurtbewoners, de wijkvoorzieningen en de behoefte aan ontmoetingsplaatsen behandeld.

7.1 Favoriete ontmoetingsplaats

Zoals beschreven is in het theoretisch kader, kan op basis van de 'third place', de Focus-Theory en de New Urbanisten gesteld worden, dat ontmoetingsplaatsen plekken zijn, die bewoners in hun vrije tijd bezoeken, waarin zij in contact komen met andere mensen. Hieruit blijkt dat er verschillen zijn in welke ontmoetingsplaatsen worden bezocht door de buurtbewoners (bijlage VIII). Opvallend is dat het centrum of de binnenstad van Utrecht meerdere keren wordt genoemd als favoriete ontmoetingsplaats door respondenten van de enquête. Ook komt dit uit de interviews naar voren.

Angelique (starter): *"De buurt is eigenlijk bijna de binnenstad. Daarom ga je daar ook sneller naar toe. Het is levendiger, drukker, er zijn verschillende dingen te doen en het is makkelijk om te bereiken. (...) Ik ga eigenlijk vooral naar lunchzaakjes of uiteten en een drankje doen. Maar echt in de buurt heb je niet veel plekken waar je naar toe kan, dus dan maar naar de binnenstad."*

Sam (student): *"Als ik met vrienden afspraak ga ik toch het liefst naar de binnenstad, daar chillen in het park. Of bier drinken in de kroeg."*

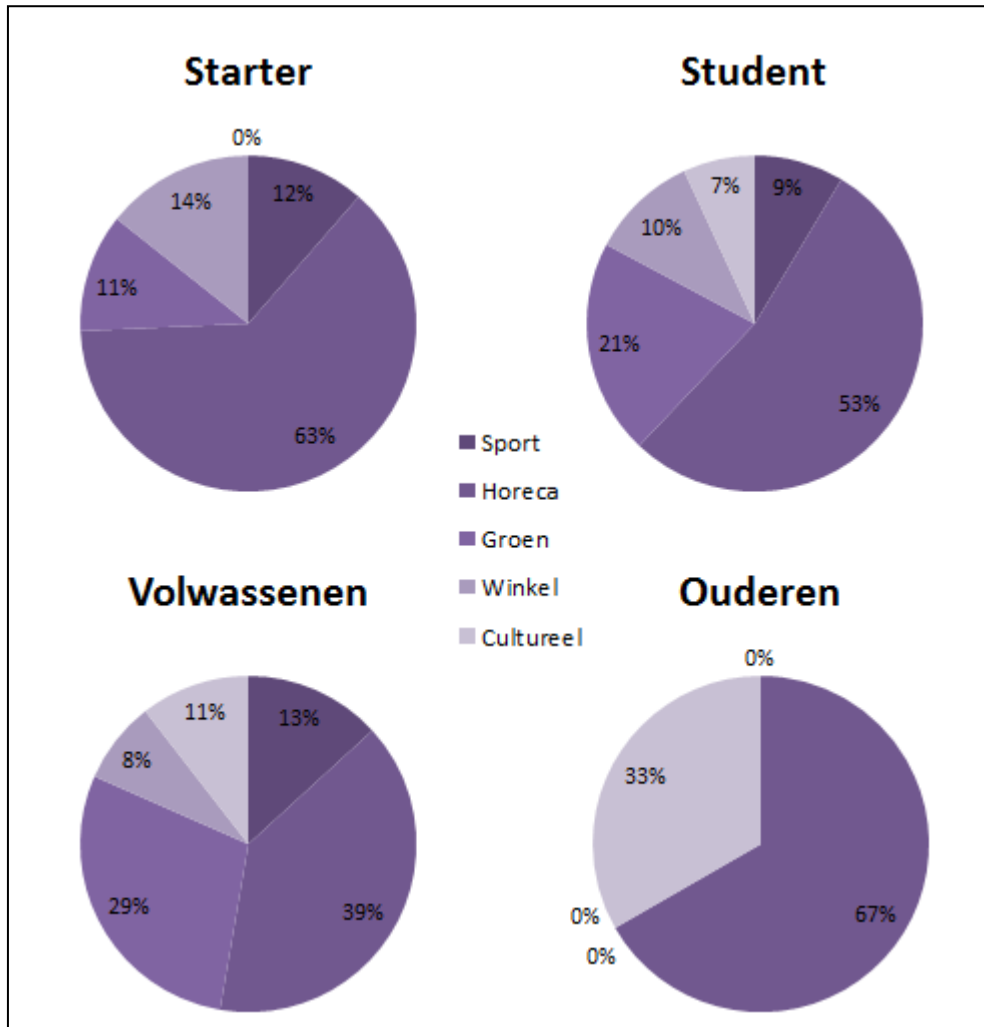
In de focusgroep met de leefstijlgroep volwassenen wordt het centrum genoemd als reden om te verhuizen naar de buurt.

Rosemarie (volwassenen): *"Met name het mooie huis en dat het centrum zo dichtbij is. Beide goede plekken om met mensen af te spreken. Maar de buurt is echt een achteruitgang."*

Levendigheid, drukte en bereikbaarheid worden genoemd als antwoord op de vraag waarom de binnenstad een goede ontmoetingsplaats is en waarom hun eigen buurt dat niet is. Naast deze kenmerken komt ook naar voren dat de buurt te weinig biedt om daar af te spreken met mensen. Echter hun eigen huis wordt wel genoemd als ontmoetingsplaats voor bekenden.

Vanuit het theoretisch kader wordt duidelijk dat ontmoetingsplaatsen in categorieën kunnen worden opgedeeld. In het onderstaande figuur 7.1 is de verdeling van de ontmoetingsplaatsen in diverse categorieën van de starters en buurtbewoners van de Abstede/Gansstraat weergegeven.

Figuur 7.1: Relatieve verdeling ontmoetingsplaatsen per categorie naar bewonersgroep, N=143.

Van de starters in de subwijk Abstede/Gansstraat geeft 63 % aan dat zijn/haar favoriete ontmoetingsplaats in de categorie 'horeca' valt. Zowel bij de studenten, starters, volwassenen als bij de ouderen vallen relatief de meeste ontmoetingsplaatsen hieronder. Opvallend is dat geen enkele starter een culturele voorziening als favoriete ontmoetingsplaats heeft. Dit terwijl bij 33 % van de ouderen de favoriete ontmoetingsplaats onder een culturele voorziening valt. Onder de volwassenen en studenten van Abstede/Gansstraat vindt slechts een klein percentage (respectievelijk 11 % en 7 %) een culturele voorziening een favoriete ontmoetingsplaats.

Naast de functie van de favoriete ontmoetingsplekken is ook gevraagd naar de fysieke kenmerken van deze plekken. Dit is uiteengezet in de onderstaande tabel 7.1. Hierin geeft de donkere kleur de relatief grootste groep aan, de lichte kleur de relatief kleinste groep aan en de witte kleur geeft aan dat de kenmerken gelijk verdeeld zijn over de bewonersgroep. Hieruit blijkt dat relatief de meeste starters hun favoriete ontmoetingsplaats als groen, druk, actief en stedelijk ervaren en zonnig, licht en open is. Dit komt voor een groot deel overeen met de fysieke kenmerken van de ontmoetingsplaatsen van studenten. Hierbij is het enige verschil dat de ontmoetingsplaatsen door het grootste deel van de studenten als stenig wordt gekenmerkt (66 %).

Tabel 7.1: Fysieke kenmerken van de favoriete ontmoetingsplaats van de bewonersgroepen, N=143.

Starters		Studenten		Volwassenen		Ouderen	
Stenig 29%	Groen 71%	Stenig 66%	Groen 34%	Stenig 37%	Groen 63%	Stenig 100%	Groen 0%
Binnen 54%	Buiten 46%	Binnen 74%	Buiten 26%	Binnen 37%	Buiten 63%	Binnen 100%	Buiten 0%
Druk 100%	Rustig 0%	Druk 74%	Rustig 26%	Druk 26%	Rustig 74%	Druk 8%	Rustig 92%
Stedelijk 80%	Dorps 20%	Stedelijk 100%	Dorps 0%	Stedelijk 95%	Dorps 5%	Stedelijk 75%	Dorps 25%
Schaduw 14%	Zon 86%	Schaduw 36%	Zon 64%	Schaduw 50%	Zon 50%	Schaduw 58%	Zon 42%
Beschut 34%	Open 66%	Beschut 45%	Open 55%	Beschut 8%	Open 92%	Beschut 50%	Open 50%
Actief 54%	Passief 46%	Actief 60%	Passief 40%	Actief 100%	Passief 0%	Actief 42%	Passief 58%
Donker 28%	Licht 72%	Donker 36%	Licht 64%	Donker 18%	Licht 82%	Donker 33%	Licht 67%

De voorkeuren van de starters komen ook overeen met die van de jongeren. Zo verteld de schooldirectrice dat bij het inrichten van het buitenterrein van het Utrecht Stedelijk Gymnasium de leerlingen behoefte hebben aan groen (gras en bloemen), waarbij zij ook graag nog een gedeelte willen hebben voor activiteiten en zitgelegenheden. Dit heeft uiteindelijk invulling gekregen door een open ruimte met natuurlijke materialen waar leerlingen op kunnen zitten en een voetbal/basketbalkooi. Ook bij het Diakonessenhuis in Utrecht wordt de buitenruimte opnieuw ingericht.

Sjaak (Diakonessenhuis): *“En wij hebben een aanvraag ingediend, om die omgeving, het ziekenhuisgebied, te ontwikkelen tot een parkachtig gebied. Een goede verblijfsruimte, met bankjes en mooie beplanting. Er ligt een heel beplantingsplan aan ten grondslag. En dat gaat uitgevoerd worden. Op die manier proberen wij bij te dragen aan de omgeving, aan het upgraden ervan en aan de verbinding tussen mensen. Het kan een ontmoetingsplek worden, dat moet allemaal echter nog blijken.”*

Uit het interview met Nienke (ondernemer) komt naar voren dat de inrichting, en dus de fysieke kenmerken, van een ontmoetingsplaats belangrijk zijn voor de verbinding tussen mensen.

Nienke (ondernemer): *“Wij hebben heel bewust nagedacht over de indeling van onze zaak. Hier hebben wij gekozen voor een open keuken, zodat mensen het personeel zien. Hierdoor worden er vaak grapjes en ‘smal talk’ gevoerd met de gasten. Ook hebben wij gekozen voor lange picknick tafels buiten, hierdoor maken de mensen die elkaar niet kennen ook wel eens een praatje met elkaar.”*

Nu bekend zijn wat de fysieke kenmerken van de ontmoetingsplaatsen zijn, kan er worden gekeken naar de locatie van deze plekken in de buurt, en of de buurtbewoners hier behoefte aan hebben. Hieruit blijkt dat van 11 % van de starters in de subwijk Abstede/Gansstraat hun ontmoetingsplaats ook daadwerkelijk in de subwijk is gevestigd. Daarnaast geeft 43 % van de starters aan dat zij graag zouden willen dat hun favoriete ontmoetingsplaats in hun buurt gevestigd was.

Tabel 7.2: Overzicht mening respondent over vraag 14, per bewonersgroep (absoluut en relatief).

Is uw favoriete ontmoetingsplek te vinden in uw buurt?										
	Bewonersgroep								Totaal	
	Starters		Studenten		Volwassenen		Ouderen		Abs.	%
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%		
Ja, hier maak ik ook gebruik van.	4	11,4	12	20,7	15	39,5	5	41,7	36	25,2
Ja, maar ik ga liever buiten de buurt dezelfde soort bezoeken.	5	14,3	27	41,4	13	34,2	0	0,0	42	29,4
Nee, dat hoeft van mij ook niet.	11	31,4	12	20,7	1	2,7	0	0,0	24	16,8
Nee, maar dat zou ik wel graag willen.	15	42,9	20	17,2	9	23,7	7	58,3	41	28,7

Uit het bovenstaande kan gesteld worden dat de meeste van de favoriete ontmoetingsplaatsen van de bewoners buiten hun buurt zijn. Bij de studenten is opvallend dat 41 % liever buiten de buurt hun favoriete ontmoetingsplaats bezoekt. Van de volwassenen geeft 40 % aan dat zij al gebruik maken van hun favoriete ontmoetingsplaats in de buurt. Opvallend is bij de ouderen dat 42 % al gebruik maakt van hun favoriete ontmoetingsplaats in hun buurt, en dat de rest (58 %) dit graag zou willen.

In de interviews is ingegaan waarom de starters en buurtbewoners dat niet of juist wel zouden willen hebben. Mobiliteit en bereikbaarheid zijn termen die vaak naar voren komen als het gaat waarom starters niet hun ontmoetingsplaats in de buurt willen. De studenten en de starters geven aan dat zij op hun favoriete ontmoetingsplaatsen afspreken met mensen die verspreid over de stad Utrecht wonen. Aangezien een centrale plek dan handiger is, zoals het centrum, geven deze twee groepen aan dat een ontmoetingsplaats buiten de buurt dan makkelijker is. Ook geeft Sjaak van het Diakonessenhuis aan dat bereikbaarheid al een tijd een rol speelt in de buurt.

Sjaak (Diakonessenhuis): *“En verder kom je dan ook weer terug op de mobiliteit. Het Diakonessenhuis spant zich enorm in om de bereikbaarheid van het openbaar vervoer op te krikken. Een goed openbaar vervoer is belangrijk om het autoverkeer te drukken, om een alternatief te bieden voor de auto. Vroeger was dat perfect geregeld, toen waren er veel bushaltes in de buurt. Nu zijn we in gesprekken met verschillende partijen, de gemeenteraad heeft een onderzoek ingesteld. Toen hebben we laten zien hoe het eigenlijk gesteld was met het openbaar vervoer in deze buurt, en dat is niet best.”*

Naast deze plekken, spelen de wijkvoorzieningen die in een buurt liggen ook een rol bij de verbinding tussen mensen. Dit wordt hieronder uiteengezet.

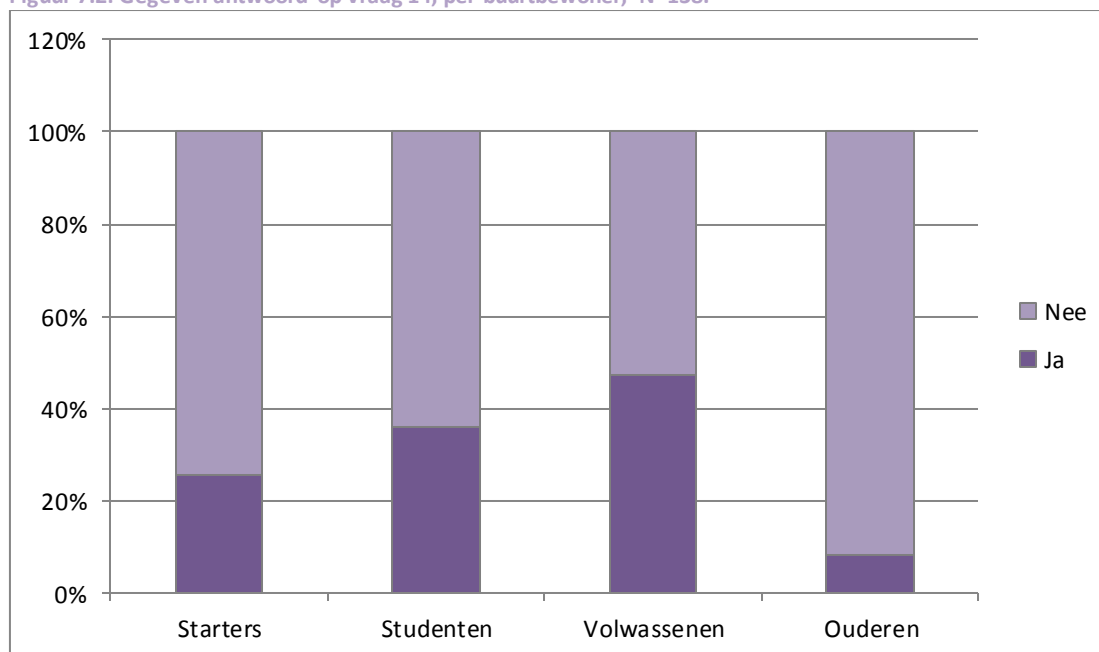
7.2 Wijkvoorzieningen

Naast de favoriete ontmoetingsplekken van de starters en buurtbewoner die zich zowel binnen als buiten de buurt bevinden, kunnen de ontmoetingsplekken in de buurt ook belangrijk zijn voor de verbinding tussen buurtbewoners.

7.2.1 De tevredenheid over bestaande wijkvoorzieningen

Uit het theoretisch kader komt in het bijzonder in de Focus-Theory van Feld (1982) naar voren dat de wijkvoorzieningen een belangrijke plek in nemen. De essentie van deze theorie is hoe meer wijkvoorzieningen er in een buurt zijn, des te groter de kans is dat er verbindingen tussen buurtbewoners ontstaan (Feld, 1982). Ten eerste kan er gekeken worden of de starters en de andere buurtbewoners uit Abstede/Gansstraat vinden dat er voldoende wijkvoorzieningen aanwezig zijn, zie figuur 7.2.

Figuur 7.2: Gegeven antwoord op vraag 14, per buurtbewoner, N=138.

Uit het bovenstaande figuur(7.2) komt naar voren dat van alle bewonersgroepen van de subwijk Abstede/Gansstraat meer dan de helft vindt dat er niet genoeg wijkvoorzieningen zijn in de buurt. Hierbij blijkt dat 28 % van de starters vinden dat er genoeg wijkvoorzieningen zijn, hetgeen minder is in vergelijking met de studenten (38 %) en de volwassenen (48%). Tenslotte is opvallend dat het overgrote deel van de ouderen (91 %) vindt dat er niet genoeg wijkvoorzieningen zijn.

Uit de interviews komt naar voren dat de wijkadviseur en Sjaak van het Diakonessenhuis juist vinden dat er wel genoeg voorzieningen zijn in de buurt. Hierbij moet rekening worden gehouden dat beide niet in de buurt wonen en dus ook vanuit een ander perspectief dan de daadwerkelijke bewoners van de Abstede/Gansstraat kijken naar deze vraag.

Zoals beschreven is in het theoretisch kader stelt Feld (1982); hoe meer wijkvoorzieningen er in een buurt zijn, des te groter de kans is dat er verbindingen tussen buurtbewoners ontstaan. In het onderstaande figuur 7.3 is weergegeven hoe dat is gesteld in de subwijk Abstede/Gansstraat. Hieruit blijkt dat hoe meer zwakke verbindingen de buurtbewoners in Abstede/Gansstraat hebben, hoe meer zij vinden dat er genoeg voorzieningen zijn in de wijk. Zo blijkt dat 46 % van de starters die veel

zwakke verbindingen hebben, vinden dat er genoeg wijkvoorzieningen zijn in de Abstede/Gansstraat. In vergelijking met de starters die af en toe zwakke verbindingen (20 %) aangaan ligt dat relatief lager. Een uitzondering zijn de volwassenen in de Abstede/Gansstraat die weinig zwakke verbindingen aangaan. Van deze groep vindt iedereen dat er genoeg voorzieningen zijn in de subwijk Abstede/Gansstraat.

Figuur 7.3: Relatieve verdeling van de waardering van de wijkvoorzieningen naar zwakke verbindingen per buurtbewoners, N=129

Wanneer echter gekeken wordt naar de sterke verbindingen die de starters en andere buurtbewoners hebben (zie bijlage IX.1), is dezelfde trend zichtbaar als in de bovenstaande figuur (8.2). Er kan uit het bovenstaande gesteld worden dat er wellicht een verband is tussen (zwakke en sterke) verbindingen tussen buurtbewoners van Abstede/Gansstraat en de tevredenheid van de wijkvoorzieningen, waarbij relatief meer starters in vergelijking met de andere groepen vinden dat er niet genoeg voorzieningen zijn in de subwijk Abstede/Gansstraat. Dit komt ook uit de statische toets, dit is echter een zwak negatief verband (bijlage IX.2 en IX.3).

In de interviews is dieper ingegaan op het verband tussen voorzieningen in de buurt en verbinding tussen buurtbewoners. Hierbij gaven de starters en andere buurtbewoners aan dat wanneer er voorzieningen in de buurt aanwezig zijn, dit het gemakkelijker maakt om verbinding met buurtbewoners te maken.

Ivo (starter): *“In de buurt mist toch wel een gezellige plek om een biertje of koffie te drinken, zoals een klein Berlijn. Wanneer jij contact hebt met je burens dan zou het fijn zijn om elkaar uit te kunnen nodigen om daar een drankje te gaan doen. Dat doe je toch liever niet thuis, met name omdat mijn woning ook niet heel groot is. Dit maakt de drempel lager, dan als je bijvoorbeeld voorstelt om in de binnenstad iets te doen. In onze gemeenschappelijke tuin is ook prima, daar spreken we niet vooral met elkaar af, maar dan moet je telkens naar boven voor een drankje. Handig is anders.”*

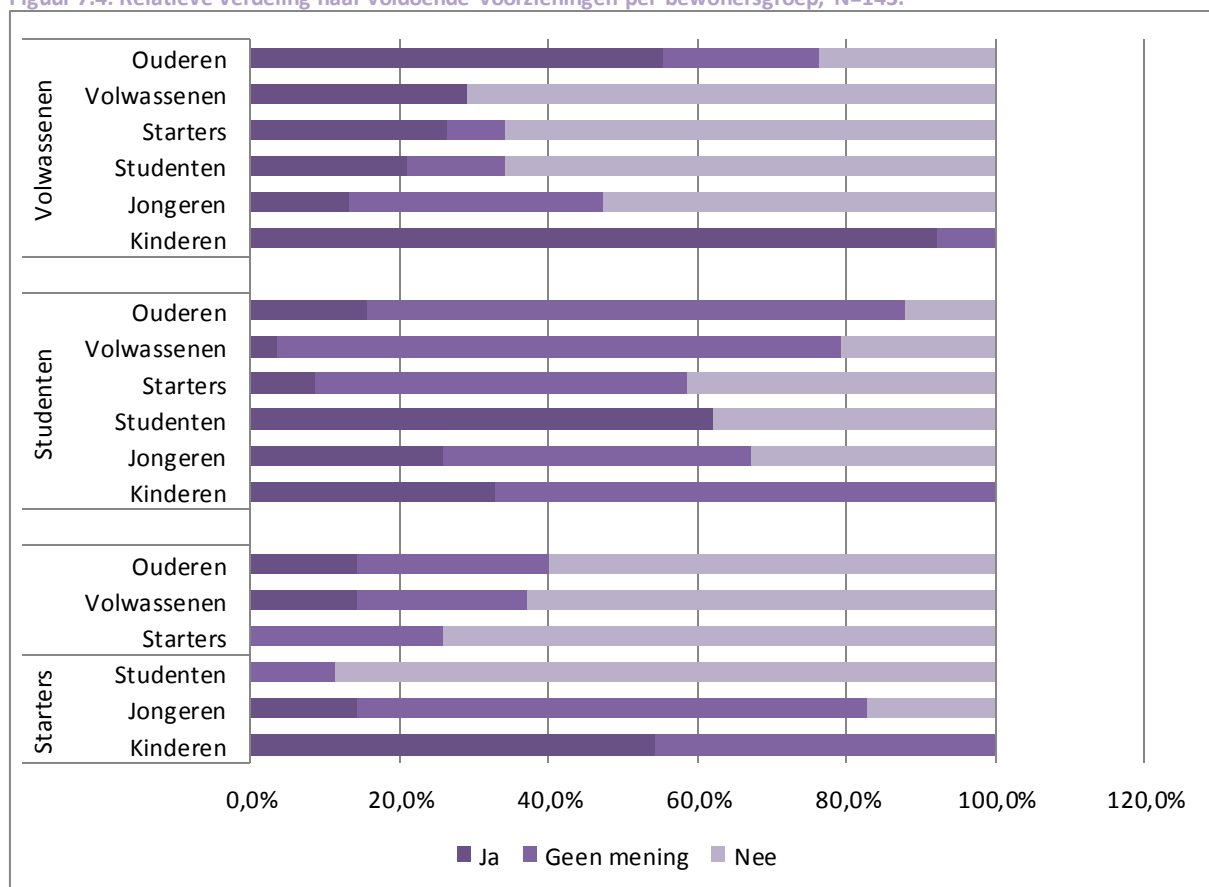
In het interview met student Steven wordt door hem gerefereerd naar de ruimte waar het woonbestuur is gevestigd en mensen elkaar ontmoeten.

Steven (student): “(...) hierdoor leer je toch mensen kennen en wordt er iets geregeld voor je, dus je hoeft alleen nog maar erheen te komen. Daardoor ken ik veel meer mensen, nu zo’n 15 huizen in plaats van 2 of 3 huizen. En ik denk dat je daardoor makkelijker mensen aan elkaar koppelt.”

Vanuit het bovenstaande blijkt dus dat de buurtbewoners over het algemeen vinden dat er niet genoeg wijkvoorzieningen zijn, maar dat wijkvoorzieningen wel belangrijk zijn voor de verbinding tussen buurtbewoners. Voor wie zijn er dan niet genoeg wijkvoorzieningen?

Uit het onderstaande figuur (7.4) blijkt dat 87 % van de starters vindt dat er niet genoeg voorzieningen zijn voor studenten in de subwijk Abstede/Gansstraat. Opvallend is dat relatief veel starters (46 % en 68 %) geen mening heeft over het aantal voorzieningen voor kinderen en jongeren. Dit kan veroorzaakt zijn doordat zij zich het minst goed kunnen identificeren met deze groepen, waardoor zij niet precies weten wat de wijkvoorzieningen zijn voor kinderen en jongeren. Daarnaast blijkt dat studenten van de Abstede/Gansstraat in vergelijking met de starters juist wel vinden dat er genoeg wijkvoorzieningen zijn voor de studenten zelf. Tenslotte is opvallend dat relatief veel volwassenen vinden dat er genoeg voorzieningen zijn voor kinderen (92 %). Er kan gesteld worden dat starters vinden dat er niet genoeg voorzieningen zijn voor alle bewonersgroepen (inclusief zichzelf) in de subwijk Abstede/Gansstraat.

Figuur 7.4: Relatieve verdeling naar voldoende voorzieningen per bewonersgroep, N=143.

7.2.2 Mogelijke wijkvoorzieningen

In het theoretisch kader zijn een aantal ontmoetingsplaatsen omschreven die voor verbinding tussen mensen zouden zorgen. Deze ontmoetingsplaatsen zijn te verdelen in categorieën. Aan de starters en andere buurtbewoners in de subwijk Abstede/Gansstraat is gevraagd welke ontmoetingsplaats zij het liefste zouden bezoeken in hun buurt per categorie. Dit is uiteengezet in tabel 7.3. Hieruit blijkt dat de starters en studenten van de Abstede/Gansstraat dezelfde activiteiten het liefst en het minst graag doen in de categorieën *sport* en *horeca*. Bij de groene ontmoetingsplaatsen blijkt dat het stadspark door alle ondervraagde buurtbewoners van de Abstede/Gansstraat het liefste zou worden bezocht in de buurt. Er is tevens wel een verschil in welke ontmoetingsplaats de buurtbewoners het minst graag bezoeken. Hierbij blijkt dat starters en volwassenen beide een bos in de buurt het minst graag zouden bezoeken. Ook bij de *culturele* en de *winkel* ontmoetingsplaatsen blijken er overeenkomsten te zijn tussen starters en volwassenen. Tenslotte blijkt uit de onderstaande tabel dat de ouderen en de starters van de subwijk Abstede/Gansstraat de minste overeenkomsten hebben in de ontmoetingsplaatsen die zij zouden willen bezoeken in de buurt.

Tabel 7.3: Voorkeur van ontmoetingsplaatsen in de subwijk Abstede/Gansstraat.

SPORT	Trapveldje	Sportvereniging	Speeltuin	HORECA	Bar	Restaurant	Lunchzaak
Starters	Minder	Liefst	Minst	Starters	Minder	Minst	Liefst
Studenten	Minder	Liefst	Minst	Studenten	Minder	Minst	Liefst
Volwassenen	Liefst	Minder	Minst	Volwassenen	Minst	Minder	Liefst
Ouderen				Ouderen	Minder	Minst	Liefst

GROEN	Stadspark	Water	Bos	CULTUUR	Theater	Workshop	Museum
Starters	Liefst	Minder	Minst	Starters	Minder	Liefst	Minst
Studenten	Liefst	Minst	Minder	Studenten	Liefst	Minder	Minst
Volwassenen	Liefst	Minder	Minst	Volwassenen	Minder	Liefst	Minst
Ouderen	Liefst	Minst	Minder	Ouderen	Liefst	Minst	Minder

WINKEL	Kleding	Markt	Drogist	Supermarkt
Starters	Minst	Gemiddeld	Minder	Liefst
Studenten	Minst	Minder	Gemiddeld	Liefst
Volwassenen	Minst	Gemiddeld	Minder	Liefst
Ouderen	Minder	Gemiddeld	Liefst	Minst

Tevens is in de interviews gevraagd welke voorzieningen de starters en de buurtbewoners van de Abstede/Gansstraat graag in de buurt zouden willen hebben. Hierbij komt naar voren dat starters graag een ontmoetingsplaats in de vorm van horeca zouden willen. Ook de volwassenen en ouderen geven dit aan.

Ria (ouderen): *“Een gezellig plekje waar je een broodje kan halen, lekkere bak koffie, met vriendelijk personeel. Nou dat mis ik nou echt.”*

Angelique (starter): *“Een plek zoals deze, het is een plek waar je makkelijk even binnen kan lopen, gewoon gezellig een drankje kan doen. Lekker open karakter, met drukte om je heen.”*

Ja als dit in de buurt is zou ik dat super vinden, dan zou ik daar zeker gebruik van maken. Dan zou ik niet per se naar de stad gaan.”

Over de jongeren zegt schooldirectrice dat er vooral behoefte is naar een ruimte waar theater of muziek kan worden gespeeld.

Naast deze mogelijke ontmoetingsplaatsen die starters en buurtbewoners graag in de subwijk zouden willen zien, komt naar voren dat het belangrijk is dat het aansluit bij hun wensen en voorkeuren.

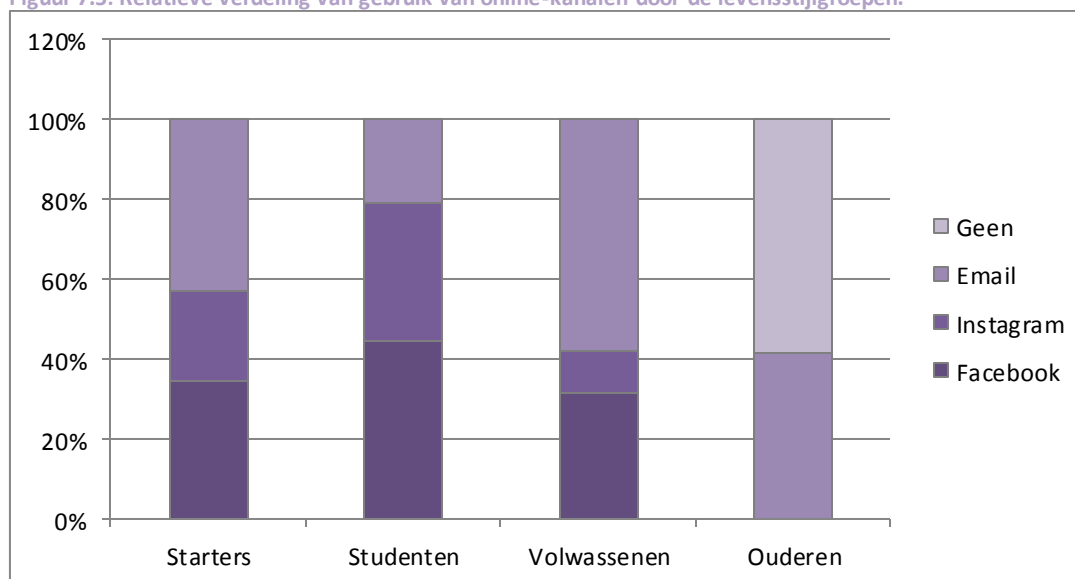
Rosemarie (volwassenen): *“Hier is het altijd geprobeerd, maar het lukt toch niet. Zo iets als de Rechtbank, waar je lekker kan zitten, lekker kan buurten. Maar dat is dan weer gericht op kinderen. Als je er een studentikoze bar van maakt, dan wil ik er ook echt niet heen. En ik denk de andere uit de straat ook niet.”*

Ivo (starter): *“Dat zie je nu ook in deze buurt. De HAS en de Domino’s zitten vol met jongeren en ook wel studenten. Dingen die ik graag doe, kan je daar niet doen. Je kan er namelijk niet echt gezellig zitten, binnen zeker niet, en een biertje gaan drinken. Ik kan al helemaal niet daar rustig mijn werk gaan doen. Dus ik kom er niet, nou oké ik kom er bijna nooit.”*

7.3 Online ontmoetingsplaatsen

Naast fysieke ontmoetingsplaatsen een buurt, zijn er ook online ontmoetingsplaatsen (Schmidt & Németh, 2010). Hierbij is er een verschil in welk online-kanaal vaak wordt gebruikt tussen buurtbewoners. Uit de figuur 7.5 blijkt dat relatief de meeste starters(43%) gebruik maken van email en daaropvolgend facebook. Dit komt overeen met de volwassenen (58%). Opvallend is dat meer dan de helft van de ouderen (58%) geen online-kanaal gebruiken.

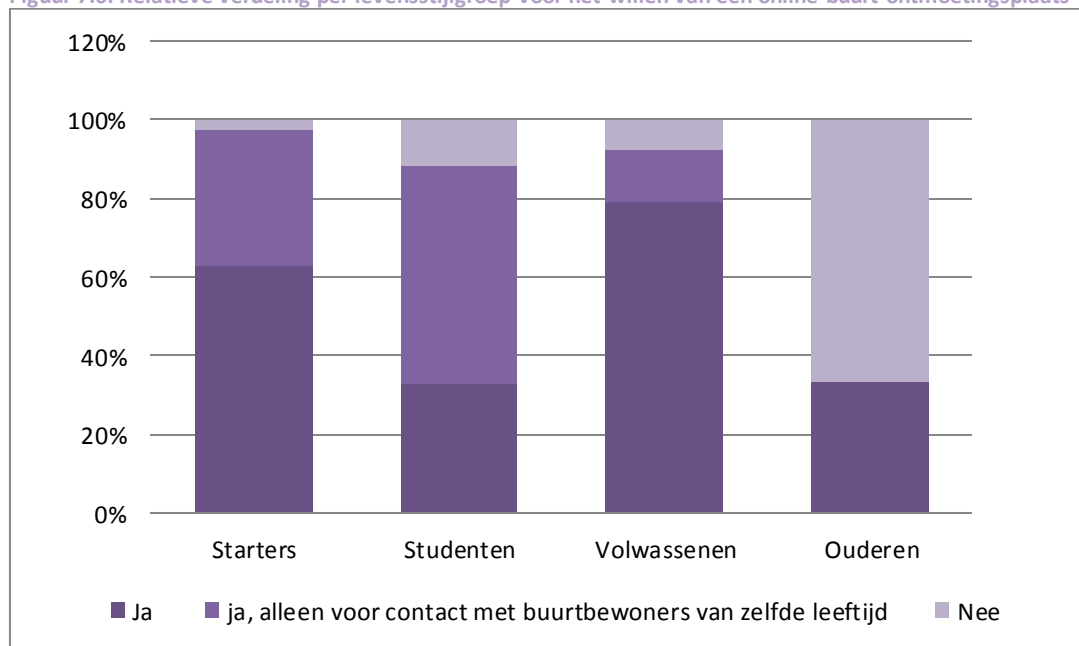
Figuur 7.5: Relatieve verdeling van gebruik van online-kanalen door de levensstijlgroepen.

Naast het verschil in gebruik van online-kanalen kan er ook een verschil zijn in de behoefte om online ontmoetingsplaatsen te gebruiken. Zoals beschreven in het theoretisch kader stelt Thompson (2002)

dat, aangezien mensen sociale dieren zijn en dus behoefte hebben aan echt contact met elkaar, de publieke ruimte misschien meer en niet minder gebruikt wordt in de toekomst dan in de afgelopen decennia. Dit blijkt met name voor de ouderen, die het internet in mindere mate gebruiken dan de andere bewonersgroepen en voor de starters waarbij het face-to-face contact belangrijk blijkt te zijn voor het werk gerelateerde netwerk. Dit gaat ook op voor het grootste deel van de ouderen van de subwijk Abstede/Gansstraat (73 %). Er blijkt echter dat 62 % van de starters in de subwijk juist gebruik zou willen maken van een online ontmoetingsplaats voor de buurt. Daarnaast geeft 28 % aan dat zij dit alleen willen met buurtbewoners van dezelfde leeftijd. Ook bij studenten blijkt dit belangrijk te zijn. Van deze groep in subwijk Abstede/Gansstraat geeft meer dan de helft aan dat zij dit alleen met buurtbewoners van dezelfde leeftijd willen (55 %).

Figuur 7.6: Relatieve verdeling per levensstijlgroep voor het willen van een online buurt ontmoetingsplaats

Dit komt tevens ook uit de interviews naar voren:

Angelique (starter): "Ik weet toen ik in Lombok in een project woonde, toen was er wel een facebookgroep. Maar dat was vooral voor het gebouw daartegenover. Daar heb ik me toen wel voor aangemeld. Maar dat was toch meer voor de mensen die in dat andere gebouw woonden. Daar had ik niet zo veel aan. Ik voelde me niet geroepen om daar aan mee te doen. (...)Ja, omdat het toch meer ging om die andere mensen, die vormde toch een andere groep. Maar als het er is voor mijn gebouw dan zou ik mij daar wel voor aanmelden."

Sam (student): "Ja de facebookpagina gebruik ik wel, lachen om te zien waar de feestjes zijn. Ook chil wanneer je iets nodig hebt. Laatst had een huisgenoot van mij problemen met haar muis. Toen heeft ze in de facebookpagina gevraagd of iemand een Mac-muis had."

Niet alleen kan er een daadwerkelijke behoefte zijn naar een online ontmoetingsplaats thuis, maar ook kan het belangrijk zijn om een internetverbinding op een fysieke ontmoetingsplaats te hebben. Dit gaf de starter Ivo ook aan. Hij wil namelijk graag kunnen werken op een plek. Ook Sjaak heeft aangegeven dat het Diakonessenhuis dit belangrijk vond. Daarom staan er nu zenders op het dak

zodat er een openbare wifi-hotspot is voor de buurt. Verder geeft de ondernemer Nienke aan dat online ontmoetingsplaatsen fysieke gevolgen kunnen hebben.

Nienke (ondernemer): *“Ja wij geloven in social media. Het is noodzakelijk voor je zaak. Zo heb ik gezien dat het bij “Bagels en Beans” effect heeft. Dus in die zin pak ik het wel op. Ik geloof in het feit dat als steeds meer mensen “liken” en het voorbij zien komen, dat het als reminder werkt, van o ja daar hebben we lekker gegeten, daar moeten we weer een keer afspreken. Dus ja ik geloof dat als iemand je pagina voorbij ziet komen dat het blijft hangen. En komen mensen naar je toe. (...) Ook een online blog voor ouders met jonge kinderen. En komen hier dan en schrijven ze een stuk. En daar doe je aan mee, ook door de vele volgers. En uiteindelijk heeft dit een goed effect voor jouw zaak, komen mensen ook door die stukken erop af. En dit bereik heb je nodig, dit creëer je niet alleen door je eigen facebook.”*

Online gebruik op en over ontmoetingsplaatsen kunnen dus een effect hebben op de verbinding tussen mensen.

In dit hoofdstuk zijn de volgende vragen behandeld: ‘Wat zijn ontmoetingsplaatsen volgens starters en in hoeverre komt dit overeen met andere buurtbewoners?’ en ‘In hoeverre is er een relatie tussen enerzijds de ontmoetingsplaatsen en anderzijds de behoefte en verloop van verbinding, zowel bij starters als bij de andere buurtbewoners?’. Ontmoetingsplaatsen in het kader van verbinding gaat over *waar* starters en buurtbewoners verbinding (willen) hebben. Naast deze conditie spelen de activiteiten ook een rol bij verbinding stimuleren tussen buurtbewoners in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten. De activiteiten gaat over het *wat*. Dit wordt uiteengezet in de volgende hoofdstuk.

8. Voorkeur van activiteiten

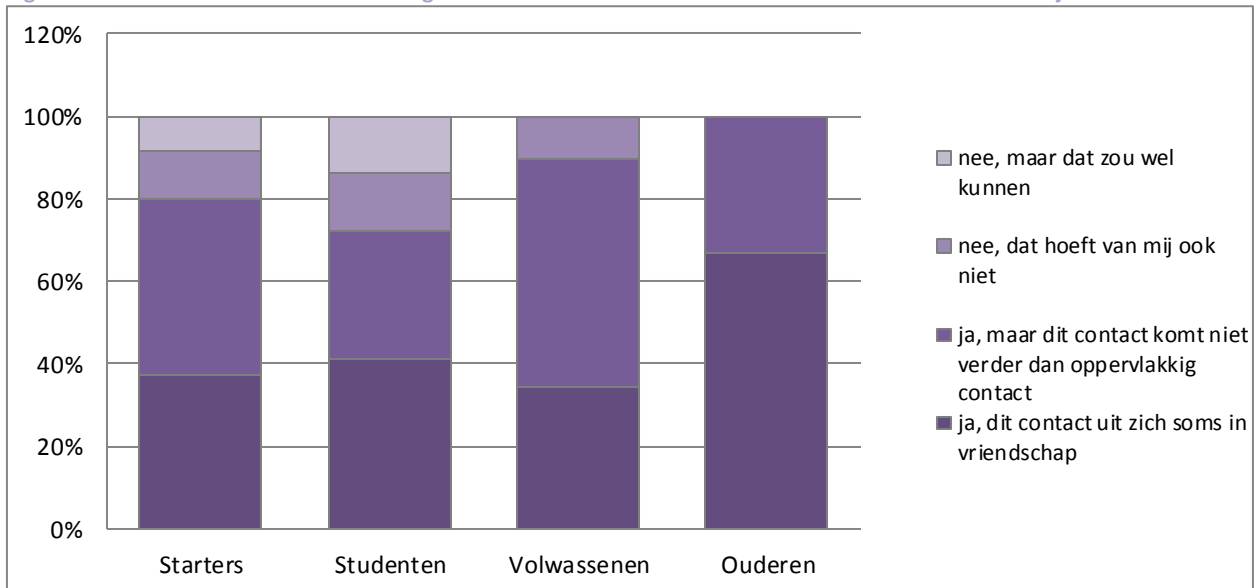
In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd van de activiteiten, hierbij worden de vierde en de vijfde deelvraag behandeld. Zoals beschreven in het theoretisch kader speelt het plaatsvinden van activiteiten ook een rol bij verbinding tussen buurtbewoners. Mensen komen namelijk af op openbare ruimte waar een activiteit aanwezig is of als er 'iets' te beleven valt, hierdoor bleven zij deze ruimte als positief. De aanwezigheid van mensen trekt andere mensen naar de betreffende ruimte toe (Smulders, 2010, p. 32). In deze paragraaf worden de activiteiten aan de hand van de favoriete activiteiten van de buurtbewoners en de activiteiten die zij willen doen met hun buurtbewoners beschreven.

8.1 Favoriete activiteiten

Zoals beschreven is in het theoretisch kader gaat het om activiteiten die mensen doen in hun vrije tijd. In bijlage X zijn de favoriete activiteiten weergegeven van buurtbewoners. Hieruit blijkt dat de activiteiten rond eten, drinken en uitgaan veelvuldig worden genoemd door de buurtbewoners van Abstede/Gansstraat. Daarnaast geven 20% van de buurtbewoners aan dat hun favoriete activiteit is om iets samen met hun vrienden of familie te doen.

In de enquête is ook nog verder gevraagd naar het contact met mensen tijdens het ondernemen van hun favoriete activiteit, hierbij is specifiek gevraagd naar contact met onbekende mensen. Bij het doen van hun favoriete activiteiten kunnen mensen namelijk in contact komen met onbekende mensen. Dit contact kan oppervlakkig blijven, in de vorm van gedag zeggen, glimlachen of een kort praatje maken. Deze vorm van contact komt overeen met de zwakke verbinding zoals beschreven is in het theoretisch kader (Soenen, 2006; Valentine, 2008). Naast dit contact, kan uiteindelijk ook vriendschap ontstaan door het doen van deze activiteiten. Bij vriendschap gaat het om sterke verbindingen (Granovetter, 1973) blijkt uit het theoretisch kader. Tijdens het ondernemen van hun favoriete activiteiten, geeft 43 % van de starters uit de subwijk Abstede/Gansstraat aan oppervlakkig contact te hebben met mensen die zij niet kennen, zie figuur 8.1. Daarnaast blijkt 37 % sterke verbindingen aan te gaan met onbekende mensen tijdens het doen van deze activiteit. Opvallend is dat ook van de andere buurtbewoners uit de Abstede/Gansstraat meer dan de helft tijdens het doen van hun activiteit in ieder geval een vorm van verbinding met onbekende mensen aan gaat.

Figuur 8.1: Relatieve verdeling van contact hebben met onbekende tijdens activiteit

eiten, N=140.

Er kan gesteld worden uit het bovenstaande figuur dat starters en volwassenen voornamelijk zwakke verbindingen hebben met onbekende mensen bij het ondernemen van hun favoriete activiteit.

Tevens kwam dit ook naar voren in de interviews. Uit de gesprekken bleek dat de buurtbewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat vooral oppervlakkig contact had met onbekende mensen.

Ivo (starter): *“Ik ga graag motorrijden in mijn vrije tijd. Dan leen ik de motor van mijn vader in het weekend, hij rijdt toch nooit meer. Dan ga ik echt alleen iets voor mezelf doen. Soms kom je wel eens andere mensen op plekken dan tegen, maar dat stelt niet veel voor.”*

Sam (student): *“Ja als ik ga stappen dan maak je wel eens een praatje met mensen bij de bar. Maar ik noem ze altijd bar-vrienden. Die avond ben je ons beste vrienden, maar daar na zie en spreek je die mensen nooit meer. Maar dat is ook helemaal oké.”*

8.2 Activiteiten in de buurt

De favoriete activiteiten kunnen in de buurt worden gedaan, maar dat blijkt vaak niet op te gaan. Bij de activiteiten die in de buurt worden gedaan, kan er ook contact zijn tussen onbekende. Dit kwam ook naar voren in de interviews.

Steven (student): *“Wij hebben een keer in de maand stufieborrel en vanavond is er ook eentje. En dan heeft een van ons gewoon een leuk idee, in dit geval was het mijn idee, want ik wou een pubquiz doen.”*

Uit het interview met Steven (student) kwam naar voren dat het Woonbestuur van de IBB verschillende activiteiten organiseert om het contact tussen studenten te stimuleren. Deze activiteiten hadden vaak de vorm van borrelen of muziek. In het theoretisch kader zijn ook enkele activiteiten beschreven die leiden tot verbinding tussen buurtbewoners. Deze activiteiten kunnen ook onderverdeeld worden in categorieën. Deze activiteiten zijn in de enquête voorgelegd aan de starters en buurtbewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat, zie tabel 8.2.

Tabel 8.2: Overzicht van activiteiten in de buurt die de bewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat willen doen.

SPORT (N=130)	Bootcamp	Workshop	Toernooi	HORECA (N=140)	Workshop	Borrel	BBQ
Starters	Liefst	Minst	Minder	Starters	Minst	Liefst	Minder
Studenten	Liefst	Minder	Minst	Studenten	Minst	Minder	Liefst
Volwassenen	Minst	Liefst	Minder	Volwassenen	Minst	Minder	Liefst
Ouderen				Ouderen	Liefst	Minder	Minst
GROEN (N=141)	Buurtspel	Gemeenschappelijke tuin		CULTUUR (N=134)	Workshop	Muziekavond	Theater
Starters	Minder	Liefst		Starters	Minder	Liefst	Minst
Studenten	Minder	Liefst		Studenten	Minder	Liefst	Minst
Volwassenen	Minder	Liefst		Volwassenen	Minder	Liefst	Minst
Ouderen	Minder	Liefst		Ouderen	Minst	Minder	Liefst

Uit de bovenstaande tabel komt naar voren dat bij de sportieve activiteiten de starters en de buurtbewoners van Abstede/Gansstraat niet het zelfde erover denken. Zo blijkt dat starters het liefst een bootcamp samen met ander buurtbewoners zouden willen doen, dit zelfde geldt voor de studenten. Bij de activiteiten rond horeca (eten, drinken, uitgaan) blijkt dat starter het liefst een borrel met buurtbewoners zouden willen doen, de andere buurtbewoners van Abstede/Gansstraat geeft aan dit minder graag te doen. Zo willen de studenten en de volwassenen liever samen met hun buurtbewoners BBQ-en en de ouderen het liefst een kookworkshop doen. Wanneer gekeken wordt naar de groene activiteiten, blijkt dat alle buurtbewoners van Abstede/Gansstraat het liefst een gemeenschappelijke tuin onderhouden met andere buurtbewoners. Tot slot komt naar voren dat starters, studenten en volwassenen dezelfde culturele activiteiten het liefst, minder en het minst graag doen. Hierbij blijkt dat deze drie groepen van Abstede/Gansstraat het liefst een muziekavond bezoeken. Ouderen zouden graag een theatervoorstelling met andere buurtbewoners bezoeken.

Wanneer de starters en andere buurtbewoners aangeven welke activiteiten zij het liefst zouden willen doen met hun buurtbewoners zonder het te categoriseren, komt naar voren dat starters het liefst willen borrelen met hun buurtbewoners, zie tabel 8.3. Deze activiteit staat bij de andere drie levensstijlgroepen van Abstede/Gansstraat ook in hun top drie. Daarnaast blijkt het bezoeken van een muziekavond en een gemeenschappelijke tuin onderhouden ook een bezigheid te zijn die starters graag zouden willen doen met hun buurtbewoners. Deze activiteiten staan ook bij de andere buurtbewoners in hun top drie.

Tabel 8.3: Top drie van activiteiten die starters en andere buurtbewoners van Abstede/Gansstraat willen doen met buurtbewoners, N=139.

Starters	Top	Studenten	Top
	1. Borrel		1. Muziekavond
	2. Muziekavond		2. BBQ
	3. Tuin		3. Borrel
Volwassenen	Top	Ouderen	Top
	1. BBQ		1. Theater
	2. Tuin		3. Muziekavond
	3. Borrel		4. Borrel

Ook uit de interviews kwamen deze bezigheden veelvuldig naar voren. Hierbij kwamen de thema's alcohol, eten en muziek in het bijzonder veel aanbod.

Ivo (starter): *“Biertjes drinken met een muzikje erbij in de tuin. Dan worden de boxen tevoorschijn gehaald en dan maken we het gezellig. Afen toe wordt zelfs nog gevoetbald. Die tuin is wel echt een dingetje voor onze flat.”*

Steven (student): *“BBQ-en op de grasvelden is een populaire bezigheid onder de studenten, dit is ook chill want je kan ook vaak aanschuiven bij mensen die je niet kent of niet zo goed kent.”*

Angelique (starter): *“Ik zou gelijk denken aan een BBQ en een borrel, maar dat is dan vaak eenmalig. Hierdoor leer je mensen niet persé goed kennen, maar je gaat ze wel herkennen. Maar als ik echt mensen zou willen leren kennen, dan misschien een gezamenlijke tuin, iets meer in die richting. Hierdoor komen mensen vaker met elkaar in contact, dat lijkt me dan wel leuk.”*

Ook bij de volwassenen komt naar voren dat gemeenschappelijke groen voor hen een bijdrage was aan het contact tussen hun burens.

Rosemarie (volwassenen): *“Wat ook hielp was een project van de gemeente. De strip hiervoor in de straat mochten we samen beplanten. En er was ook een beplantdag, dan ga je samen tuinieren, en dat werkt wel! Want als Truus buiten staat, dan ga je toch even samen kijken.”*

Truus (volwassenen): *“ja dat je elkaar gewoon even samen ziet.”*

8.3 Voorwaarden aan activiteiten

Activiteiten ondernemen met buurtbewoners blijken niet vanzelfsprekend. Uit de interviews komt namelijk naar voren dat als activiteiten in de buurt worden georganiseerd dat deze aan bepaalde voorwaarden moeten voldoen. Hierbij kwamen drie voorwaarden naar voren. De eerste voorwaarden was dat de activiteiten laagdrempelig moeten zijn. Onder laagdrempelig wordt verstaan door de starters dat het niet te ver van huis moet zijn, dat zij moeten kunnen zien hoeveel mensen mee doen aan de activiteiten en dat niet te lang moet duren. Dit geeft Steven (student) ook aan. Daarnaast geeft hij aan dat studenten niet over veel geld beschikken, waardoor de activiteiten of gratis moeten zijn of goedkoop. De ouderen uit de subwijk geven ook aan dat bij hun in het restaurant het te duur is, waardoor zij daar minimaal gebruik van maken.

De tweede voorwaarden aan de activiteiten die gesteld worden is dat het georganiseerd moet worden vanuit een commissie.

Angelique (starter): *“Ik zou meedoen als er wel een soort bestuur is, dat er wat leiding is. Zodat iedereen weet wat de bedoeling is, dat iedereen dan een taak krijgt. Dat als ik daar kom, dat je weet wat er moet gebeuren. Er moet leiding zijn.”*

De derde voorwaarden is dat het activiteiten moeten zijn die zij echt leuk vinden. Dit gaat voornamelijk op voor de volwassenen.

Michel (volwassenen): *“Het punt is dat het echt heel dichtbij me moet staan wil ik er aan mee doen. Anders zou ik er niet aan mee doen. Dat zou voor mij iets creatief, zoals muziek of film zijn in combinatie met groen.”*

Truus (volwassenen): *“Ja het moet wel echt iets zijn wat ik leuk vind.”*

In dit hoofdstuk zijn de resultaten behandeld van de activiteiten. Naast de activiteiten spelen de zorgen en wensen rondom nieuwbouwprojecten ook een rol bij verbinding tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten. Dit wordt uiteengezet in het volgende hoofdstuk.

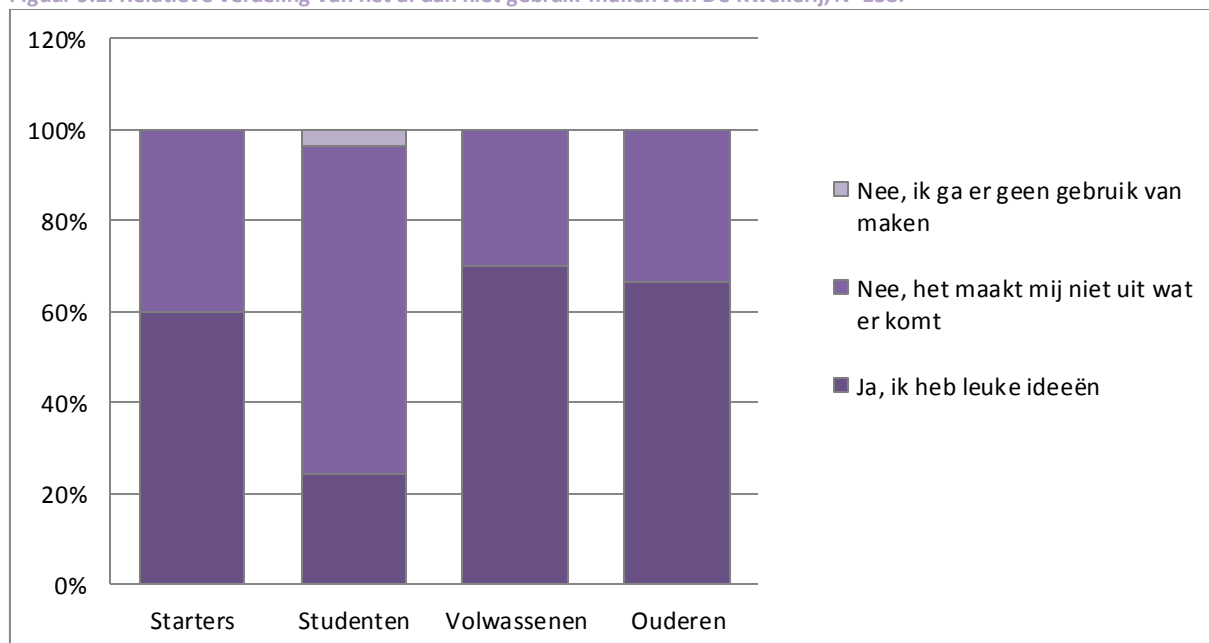
9. Gebruik en zorgen over De Kwekerij

Dit onderzoek tracht inzicht te krijgen in hoe verbinding tussen starters en andere buurtbewoners kan worden gestimuleerd in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten. Uit het theoretisch kader komt naar voren dat de bouw van nieuwbouwprojecten doorgaans protest opleveren bij de bestaande bewoners. Door deze bewoners te betrekken bij de ontwikkeling van de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten en af te stemmen op hun eisen en hun zorgen, zal de houding ten opzichte van het nieuwbouwprojecten afzwakken of zelfs veranderen (Van Marissing, 2008, pp. 35-39). Deze paragraaf gaat verder in op het nieuwbouwproject: De Kwekerij. Hierbij wordt gekeken naar wat hun eisen en zorgen zijn ten opzichte van het nieuwbouwproject De Kwekerij en hoe zij informatie over dit project zouden willen hebben.

9.1 Gebruikmaken van De Kwekerij

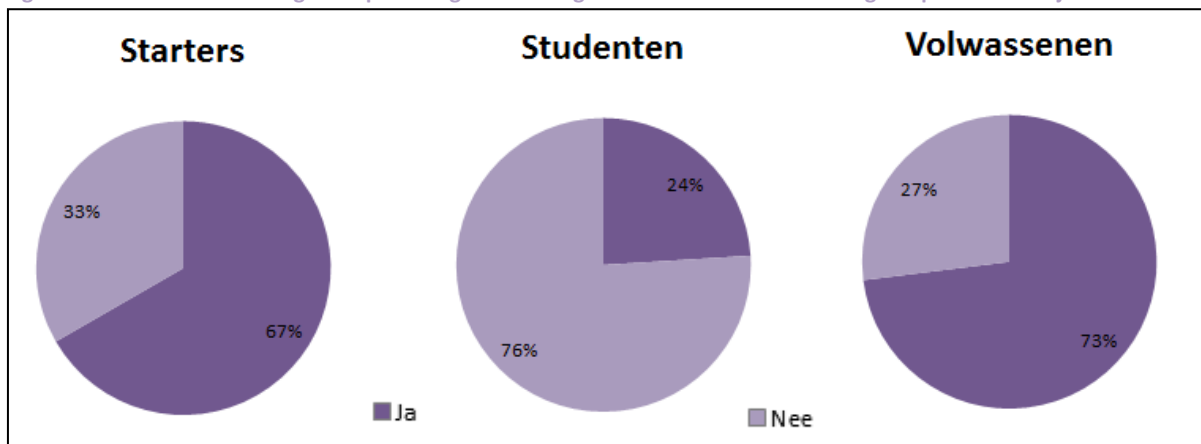
Ten eerste wordt gekeken naar of de starters en de buurtbewoners van Abstede/Gansstraat mee willen denken en gebruik willen maken van De Kwekerij. Uit de resultaten van de enquête (figuur 9.1) blijkt dat 60 % van de starters graag mee zou willen denken met wat er op de Kwekerij komt aan ontmoetingsplaatsen en activiteiten. Tevens geeft de rest van de starters (40 %) aan dat het hen niet uitmaakt wat er op De Kwekerij komt. Van de studenten geeft ook een relatief groot deel aan (72 %) dat het hen niet uitmaakt wat er komt. Tenslotte geeft zowel de meerderheid van de volwassenen (70 %) als de ouderen (67 %) aan dat zij leuke ideeën hebben over wat er moet komen in de publieke ruimte op De Kwekerij.

Figuur 9.1: Relatieve verdeling van het al dan niet gebruik maken van De Kwekerij, N=138.

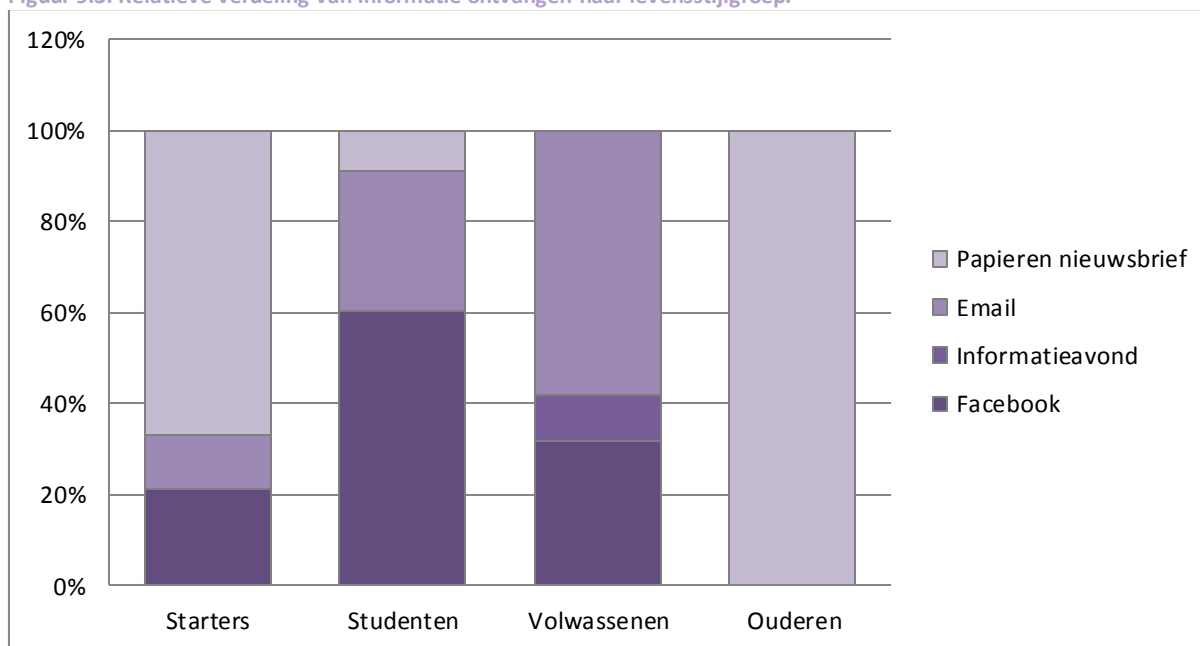
Naast of de starters en de buurtbewoners van Abstede/Gansstraat ideeën hebben over De Kwekerij, is gevraagd naar of zij ook op de hoogte willen worden gehouden van de ontwikkelingen van De Kwekerij, zowel bouw gericht als in de toekomst over activiteiten en veranderingen (figuur 9.2). Hierbij blijkt dat de overgrote meerderheid van zowel de starters(67 %) en volwassenen(73 %) dit zouden willen. Dit is zelfs 100 % van de ouderen die op de hoogte wil worden gehouden. Tenslotte komt naar voren dat 73 % van de studenten hier niet op zit te wachten.

Figuur 9.2: Relatieve verdeling van op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen op De Kwekerij.

De informatie over De Kwekerij zouden 66 % van de starters willen ontvangen aan de hand van een papieren nieuwsbrief, zie figuur 9.3. Daarnaast blijkt dat 100 % van de ouderen dit ook graag zou willen. Bij de studenten blijkt dat 60 % de informatie het liefst zou ontvangen via facebook. Daarnaast willen relatief de meeste ouderen dit ontvangen aan de hand van de papieren nieuwsbrief.

Figuur 9.3: Relatieve verdeling van informatie ontvangen naar levensstijlgroep.

De starters en andere buurtbewoners willen op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen op De Kwekerij, dit komt voort uit zorgen over het nieuwbouwproject. Deze zorgen kunnen worden verdeeld in fysieke en sociale zorgen. In de volgende paragraaf worden eerst fysieke zorgen over De Kwekerij uiteengezet en daarna de sociale zorgen.

9.2 Fysieke zorgen over De Kwekerij

Uit de interviews komt naar voren dat starters en buurtbewoners op de hoogte willen worden gehouden van de ontwikkelingen, vanwege een aantal zorgen die zij hebben over de fysieke kenmerken van De Kwekerij. Hierbij kunnen verschillende fysieke zorgen worden onderscheiden. De eerste die wordt besproken, is de zorgen die worden geuit over dat het nieuwbouwproject te stendig wordt. Termen die worden gebruikt is 'beton' en 'grauw'. Deze zorg kwam met voornamelijk van de volwassenen en de ouderen.

Truus (volwassen): *"Nou weet je wat het is, het is meer dat er groen moet komen. Dan ziet het er aantrekkelijk uit. Er komen 700 woningen, dat is heel veel steen en beton. Dus het moet leefbaar worden gemaakt.*

Michel (volwassen): *"(..)in de hoek komen ook de starters te wonen. Daar hangt ook geen sfeer, Alleen steen, beton en parkeerplaatsen. Je gaat daar niet heen omdat het zo ongezellig eruit ziet. Het is een troosteloze hoek, je hebt het Diak wat open ligt nu. De Swellengrebel en die flats wat op een gevangenis lijkt. En dan natuurlijk het KPN-terrein, ook als zo grijs. Dat moet verbeterd worden, maar ik ben benieuwd."*

Naast het uiterlijk van het nieuwbouwproject komt afval ook ter sprake. Ook deze zorg wordt voornamelijk gedeeld door de ouderen en de volwassenen van de subwijk Abstede/Gansstraat. Hierbij wordt de vergelijking gemaakt met de IBB. Op dit terrein staan veel banken en ander grof vuil op straat, dit noemen zowel de volwassenen als de ouderen, ook als reden om niet naar het IBB-terrein te gaan. De zorgen van de volwassenen en ouderen zijn dat De Kwekerij ook een plek wordt waar er geen controle is, waarbij grof vuil langs de straten wordt gezet. Naast het grof vuil wordt het huishoudelijk vuil ook genoemd. Zo komt naar voren uit de focusgroep met de volwassenen dat er in de buurt een probleem is met het weggooien van dit vuil. De vuilnisbakken zijn namelijk nu al vaak te vol om iets weg te gooien. Daarom zijn zij bang dat met de komst van de starters en studenten dit probleem wordt versterkt. Naast het vuilnis worden zorgen geuit over de geluidsoverlast van de bouw. Dit wordt door zowel Angelique (starter) als Ivo (starter) genoemd. Ook de ouderen noemen dit. Een verklaring kan hiervoor zijn dat beide starters en de ouderen aangrenzend van het terrein waar De Kwekerij wordt ontwikkeld wonen.

De laatste zorgen over de fysieke kenmerken van het nieuwbouwproject worden, naast de volwassenen en de ouderen, ook door de starters gedeeld. De zorgen die worden geuit gaan over de openheid van het terrein. Ten eerste worden hierbij de hekken, die nu staan gevestigd op het terrein, genoemd.

Ivo (starter): *"Nu zit er een hek tussen het KPN-terrein en onze gemeenschappelijke tuin. Als die blijft staan dan ga je denk ik toch minder snel naar dat terrein. Ten eerste moet je omlopen, dat is als vervelend. Ten tweede voel je je niet welkom. Dat zie je ook bij de gemeenschappelijke tuin bij ons. Eerst stond er geen hek, en toen kwamen heel veel HKU studenten daar zitten. Nu is er een klein hekje en nu komt er bijna niemand meer."*

Michel (volwassenen): *"Ja ik kom niet op de IBB of het kamp of de flats daar, omdat er hekken om heen staan. Het is geen open gebied, dus je kan er ook geen gebruik van maken."*

Naast de hekken, blijken ook de looproutes over De Kwekerij de buurtbewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat bezig te houden. Zo verteld schooldirectrice dat De Kwekerij mogelijk een goede route is voor de jongeren om naar school te lopen. Ook Rosemarie (volwassenen) geeft aan dat zij altijd met haar kinderen richting school fietst langs het terrein waar De Kwekerij wordt ontwikkeld. Hierbij geeft zij aan dat zij graag over De Kwekerij zou willen fietsen indien het veilig is en geen auto's op het terrein mogen komen. De wijkadviseur Sietse en ondernemer Nienke geven beide aan dat looproutes van belang is voor het gebruik maken van een bepaalde plek.

Sietse (wijkadviseur): *“Nee maar ik denk dat voor de mensen die daar gaan wonen, is Sterrewijk helemaal geen logisch route, niet naar de stad, niet logisch naar de studie. Helemaal geen logische doorgaan. En andersom eigenlijk ook niet. Komen er alleen in de buurt voor hun boodschappen. (...) Ik denk dat mensen wat dat betreft meer interesse hebben in hoe de publieke ruimte eruit gaat zien. Juist omdat in het verleden ook vragen zijn gesteld zijn over de toegankelijkheid en de doorgankelijkheid, of mensen er door heen konden fietsen.”*

Nienke (ondernemer): *“Wij hebben de pech dat de ingang van het restaurant aan de andere kant bevind. Mensen moeten vanaf de straat dus eigenlijk omlopen. Soms kunnen mensen zelfs de ingang niet vinden, dat is toch wel lastig.”*

De zorgen over de fysieke kenmerken van De Kwekerij komen vooral vanuit de volwassen en ouderen. De starters zelf en ook de andere geïnterviewde (studenten en derde partijen) uiten deze zorgen niet of in mindere mate. Naast de zorgen over de fysieke kenmerken van De Kwekerij, zijn er ook zorgen over sociale processen.

9.3 Sociale zorgen over de Kwekerij

De sociale zorgen over De Kwekerij liggen voornamelijk ten grondslag aan het feit dat er een grote groep jonge mensen in de buurt zich gaan vestigen. Een zorg blijkt te gaan over de verblijfsduur van de starters en de studenten.

Angelique (starter): *“ja lijkt mij ontzettend leuk! Maar mensen die daar gaan wonen, het is allemaal huur. Dus die wonen er maar kort. Dus als je het nu aan die mensen gaat vragen, heeft het niet echt zin. Want als het opgeleverd is, dan wonen er weer nieuwe mensen.”*

Truus (volwassenen): *“Ik maak me zorgen dat de mensen in de nieuwbouw niet naar de buurt om kijken. Zij hebben geen belang bij eigendom.”*

Rosemarie (volwassenen): *“ja die wonen hier misschien twee jaar, en die gaan dan weer verder.”*

Truus (volwassenen): *“Ik ben niet over twee jaar weg hoor.”*

Rosemarie (volwassenen): *“Nee en wij denk dan: we gaan dingen beplanten, de straat gezellig maken.”*

Truus (volwassenen): *“Nee over 10 jaar zit ik er nog steeds.”*

Naast de bewoners blijkt dit ook te spelen bij de gemeente Utrecht. Zo geeft wijkadviseur aan:

Sietse (wijkadviseur): *“studenten met name wonen er maar kort, daar dragen de campus contracten natuurlijk ook aan bij. En dan moet je natuurlijk gegeven moment weg, en dat is ook goed. Maar dat maakt wel dat je minder oog heb voor de omgeving. En minder investeert in een duurzame relatie daarmee. Ik denk dat de meeste winst is te behalen in er voor zorgen dat de buurt goed gebruik kan maken van de ruimte die er is rondom de woongebouwen daar. En dat daar meer winst is te behalen in te proberen om de studenten meer buiten te laten gaan, juist omdat het zo’n sterk bijzondere groep is.”*

Deze zorgen blijken niet ongegrond te zijn.

Sam (student): *“Ik woon hier maar een paar jaar, waarom zou ik dan verder kijken dan de IBB. Ik denk dat die mensen dat daar ook gaan hebben.”*

Naast de zorgen om de jonge groep geven de starters en de ouderen juist aan blij te zijn met de komst van nieuwe jonge groep in de buurt. Zo verteld Ivo dat hij het alleen maar gezellig vindt dat er meer mensen komen die in dezelfde fase komen dan hij in de buurt. Op de vraag hoe de ouderen tegen de komst van een grote jonge groep in de buurt kijken, zeggen ze het volgende:

Wim (ouderen): *“Ja studenten zijn ook een leuke groep hoor. Lijkt me leuk om die wat vaker te zien.”*

Mien (Ouderen): *“Ja maar die starters lijken me wat beter. Net even wat volwassener dan studenten, minder dronken ha ha, kun je misschien wat betere gesprekken mee hebben.”*

De bovenstaande hoofdstukken geven een overzicht van de resultaten. In het volgende hoofdstuk worden de conclusies die hieruit getrokken worden besproken.

10. Conclusie, reflectie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de centrale vraagstelling. Hierbij wordt een koppeling gemaakt tussen de theorie en de empirie, waarbij de belangrijkste resultaten worden gepresenteerd. Vervolgens wordt een kritische reflectie gegeven, waarbij de antwoorden op de onderzoeksvragen in een theoretisch en methodologisch context worden geplaatst. Dit hoofdstuk eindigt met aanbevelingen voor nieuwbouwprojecten in zijn algemeenheid, het nog te ontwikkelen nieuwbouwproject De Kwekerij en vervolgonderzoek.

10.1 Conclusie

In Nederland en in het bijzonder in Utrecht is er een groot tekort aan starterswoningen. Hierbij willen gemeentes duurzame nieuwbouwontwikkelingen binnen bebouwd gebied stimuleren. Het woningtekort leidt daarom tot een groot aantal nieuwbouwprojecten. Dit kan gevolgen hebben voor de sociale dynamiek binnen een gebied. Het blijkt dat de nieuwe bewoners weinig verbinding hebben met de buurtbewoners die er al gelangere tijd wonen. Dit wordt vaak aangeduid als sociale duurzaamheid. Met name wanneer er een relatief korte tijd een grote homogene groep in een buurt komt wonen blijkt dit gevolgen te hebben voor de verbinding tussen buurtbewoners. Vanwege het tekort aan starterswoningen, zullen veel nieuwbouwprojecten gericht zijn op starters. Hierdoor komen in een korte tijd een grote groep starters in een buurt te wonen, waardoor de sociale duurzaamheid in het geding komt bij nieuwbouwprojecten. Om toch te voldoen aan de sociale duurzaamheid moet inzicht worden verkregen in hoe verbinding tussen starters en andere buurtbewoners kan worden gestimuleerd in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten. Vanuit de bestaande literatuur waren er een aantal verwachtingen. Deze verwachtingen hielden in dat de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartners, de ontmoetingsplaatsen, de activiteiten en de kijk op nieuwbouwprojecten een bijdrage kunnen leveren aan het stimuleren van verbinding tussen starters en buurtbewoners.

Dit onderzoek is aan de hand van een case study gedaan. Hoe staat het met de verbinding tussen starters en buurtbewoners in de subwijk Abstede/Gansstraat? Welke buurtbewoners ervaren zij als interactiepartner, waar willen zij verbinding met deze buurtbewoners, wat willen zij dan doen met deze buurtbewoners, hoe kijken zij aan tegen een nieuwproject als De Kwekerij en welke lessen kunnen hieruit worden getrokken? In dit onderzoek is dit onderzocht aan de hand van de volgende centrale vraag:

Hoe kan verbinding tussen starters en andere buurtbewoners in de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten in Utrecht worden gestimuleerd?

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat de condities: buurtbewoners als interactiepartners, ontmoetingsplaatsen en activiteiten invloed hebben op verbinding tussen starters en buurtbewoners. Bij de conclusie is vooropgesteld dat bij het slagen van een ontwerp van een ruimte de wensen en het gebruik van een bepaalde doelgroep niet uit het oog verloren mag gaan (RLI, 2014; Blom & van Soomer, 2015, p. 5). Dit houdt in dat het noodzakelijk is voor het stimuleren van verbindingen dat er een overlap is in voorkeuren en gebruik van de condities. In dit onderzoek zijn de wensen en het gebruik van de starters hierbij leidend

De aantrekkelijke interactiepartners volgens starters

De meeste starters en buurtbewoners hebben weinig verbinding met andere in de subwijk Abstede/Gansstraat. Indien zij verbinding hebben, zijn dit voornamelijk zwakke verbindingen. Dit zijn de oppervlakkige contactvormen, die bijdrage aan de verbinding op basis van herkenbaarheid. De eerste stap van verbinding op basis van ambivalentie. De behoefte van starters om contact ten hebben met onbekende buurtbewoners blijkt niet erg groot. Er blijkt uit de resultaten dat wanneer er wel behoefte is om in contact te komen met buurtbewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat dat zij ten eerst buurtbewoners moeten zijn met dezelfde leeftijd en levensstijl. Hierbij geven de starters en studenten aan overeenkomsten te zien in hun levensstijl. Daarnaast is een voorkeur van de starters om contact te hebben met hun directe burens. Hierbij worden de directe burens voornamelijk gezien als 'wij' en de verspreide burens als 'zij'. Verder hebben de starters contact met hun directe burens, omdat het contact iets oplevert. De omgang in intensiteit en behoefte neemt af naar gelang de fysieke afstand toeneemt. Het contact met hun buurtbewoners moet wel laagdrempelig zijn. Dit moet wel in het schema van de starters passen, aangezien zij een druk schema hebben. Hoewel vanuit de starters geen behoefte is om met ouderen in contact te komen, blijkt dat de ouderen juist wel interesse hierin te hebben. De behoefte van de ouderen kunnen dus ook worden meegenomen in de indeling van de publieke ruimte. Er kan dus verbinding worden gestimuleerd door te letten op de bovenstaande behoefte en voorkeuren van starters, studenten en op de mensen die dichtbij het nieuwbouwproject wonen.

Voorkeur van ontmoetingsplaatsen

Daarnaast kan verbinding worden gestimuleerd tussen starters en buurtbewoners op basis van de voorkeuren van de starters en andere buurtbewoners van de ontmoetingsplaatsen. Ten eerste blijkt dat de tevredenheid over het aantal wijkvoorzieningen in verband zijn met hoeveel verbindingen buurtbewoners met elkaar aangaan. Hierbij geldt hoe tevreden over het aantal wijkvoorzieningen, hoe meer verbinding buurtbewoners aangaan. Horecavoorzieningen zien de meeste starters net als de andere buurtbewoners, als ontmoetingsplaatsen. Verbinding kan hierbij worden gestimuleerd als in de publieke ruimte horecavoorzieningen worden gefaciliteerd. De voorkeur van het karakter van ontmoetingsplaatsen gaat uit naar druk, groen, open, actief, licht en zonnig zijn. Deze fysieke karakterkenmerken van de ontmoetingsplaatsen kunnen de studenten uit de subwijk Abstede/Gansstraat zich ook in vinden. De starters geven aan liever niet buurtbewoners te ontmoeten thuis, maar het prettiger vinden om een plek te hebben in de buurt waar zij andere buurtbewoners kunnen uitnodigen. Hierbij blijkt dat een ontmoetingsplaats hebben in de buurt ook daadwerkelijk voor meer verbindingen zorgt. Om dit aan te bieden in de publieke ruimte kan verbinding dan worden gestimuleerd. De meningen over online ontmoetingsplaatsen lopen nogal uiteen. De starters geven aan dat zij redelijk open staan voor een online ontmoetingsplaats. Tenslotte blijkt online gebruik op en als ontmoetingsplaatsen belangrijk te zijn voor de verbinding tussen mensen.

Verbindende activiteiten

Ook kan inspelen op de voorkeuren voor activiteiten van starters die overeenkomen met buurtbewoners verbinding stimuleren in de publieke ruimtes op nieuwbouwlocaties. De starters doen voornamelijk activiteiten in de vorm van eten, drinken en sporten. Tijdens het uitvoeren van hun favoriete activiteiten komen zij oppervlakkig in contact met onbekende mensen. Wanneer gekeken wordt naar de activiteiten die starters en de andere buurtbewoners graag willen doen met elkaar, blijkt dat een bewonersborrel aan zou slaan bij alle groepen. Daarnaast kunnen muziekkavonden of

een gemeenschappelijke tuin ook voor verbinding zorgen. Willen de activiteiten ook aanslaan dan moeten deze laagdrempelig zijn, dit houdt in dat er een commissie is die de leiding er over heeft, de activiteiten betaalbaar zijn, waarbij gegeten en gedronken kan worden.

Welke zorgen?

Tenslotte kan rekening houden met de zorgen van de buurtbewoners over nieuwbouwprojecten mee worden genomen bij het ontwikkelen van de publieke ruimte om zo verbinding te stimuleren. De zorgen die de buurtbewoners van de subwijk Abstede/Gansstraat uiten, zijn sociale zorgen over dat de bewoners in huurwoningen geen of beperkte aandacht geven aan de omgeving, dit hangt samen met de tweede zorg over dat jonge bewoners ook niet naar de omgeving omkijken. Daarnaast hebben zij ook zorgen over de fysieke kenmerken van het nieuwbouwproject De Kwekerij. Dit gaat over dat zij niet willen dat er te veel steen en beton gebruikt gaat worden en er te weinig groen op het woonproject gaat komen. Daarnaast maken zij zich zorgen over de openheid van de publieke ruimte van De Kwekerij, door de hekken die gevestigd zijn op dit moment op het terrein, kunnen zij geen gebruik maken van het gebied.

Concluderend kan gesteld worden dat verbinding tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte op nieuwbouwlocaties kan worden gestimuleerd door in te zetten op de voorkeuren van starters met betrekking tot de aantrekkelijkheid van buurtbewoners als interactiepartner, ontmoetingsplaatsen en activiteiten. Ten eerste zien de starters uit de subwijk Abstede/Gansstraat de studenten en hun directe burens als aantrekkelijke interactiepartner. Hierbij moeten met de voorkeuren die in tegenstrijd zijn van de volwassenen niet rekening worden gehouden. Echter staan de ouderen wel open voor verbinding, hun voorkeuren kunnen wel mogelijkheden bieden. Om verbinding te stimuleren moet de publieke ruimte dus in het bijzonder ingericht worden naar de voorkeuren van de starters, studenten en directe burens. Ten tweede kunnen er ontmoetingsplaatsen worden gefaciliteerd in de publieke ruimte op nieuwbouwlocaties die in ieder geval een open, groen, actief karakter hebben in de vorm van horecavoorzieningen. Ten derde om verbinding te stimuleren tussen starters en buurtbewoners kunnen er bepaalde activiteiten worden aangeboden in de publieke ruimte. Deze activiteiten kunnen in de vorm van eten en drinken zijn. Daarnaast worden activiteiten rond muziek en groen ook gewaardeerd. Indien de activiteiten worden georganiseerd in de publieke ruimte moet er vanuit een bewonerscommissie leiding worden gegeven, het liefst goedkoop zijn, en niet te lang duren aangezien het in schema van de starters moet passen. Tenslotte kan verbinding worden gestimuleerd om de publieke ruimte een open en groen karakter te geven zonder hekken.

Er kan worden aangenomen op basis van de literatuur van Blom en van Soomeren dat inspelen op de woonwensen en voorkeur van bepaalde doelgroepen bepalend is van het succes van het ontwerp van de ruimte. In dit geval geldt dus dat wanneer voldaan wordt aan de voorkeuren en wensen (die hierboven uiteen zijn gezet) betreffende buurtbewoner als interactiepartners, ontmoetingsplaatsen, activiteiten en zorgen rondom de nieuwbouwlocatie dat verbinding kan worden gestimuleerd in de publieke ruimtes op nieuwbouwlocaties.

10.2 Theoretische reflectie

Nu de centrale vraag is beantwoord is het van belang om de resultaten en conclusie in dit onderzoek te plaatsen in een bepaalde context. In deze paragraaf wordt het theoretisch raamwerk gereflecteerd. Waar mogelijk worden aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek.

Sociale duurzaamheid

Uit het theoretisch kader wordt duidelijk dat sociale duurzaamheid in de wetenschap in de breedste zin van het woord gebruikt wordt, waarbij een direct verband met de woningmarkt niet vaak wordt omschreven en dat er nog weinig bekend is de betekenis van sociale duurzaamheid en de juiste aanpak bij verstedelijking. Dit onderzoek geeft meer inzicht in hoe sociale duurzaamheid kan worden gestimuleerd. Hierbij is er kennis verzameld over de voorkeuren en gebruik wat verbinding stimuleert. Sociale duurzaamheid is in dit onderzoek vertaald naar de verbinding tussen buurtbewoners. Er moet echter rekening worden dat sociale duurzaamheid ook uit andere componenten bestaat dan alleen verbinding, zoals gelijke kansen creëren voor iedereen (Fulai, 2011). Dit onderdeel is in dit onderzoek niet meegenomen. Dit onderzoek draagt dus voor een deel bij aan de opvulling van de kennishiaat over sociale duurzaamheid.

Verbinding

Uit de relevantie (paragraaf 1.3.2) en het theoretisch kader (hoofdstuk 3) blijkt dat er een kennishiaat bestaat in hoe verbinding kan worden gestimuleerd in de praktijk. Er is namelijk wel door verschillende wetenschappers geprobeerd theorie hiervoor op te stellen. Dit onderzoek draagt bij aan de kennis over hoe verbinding kan worden gestimuleerd in de praktijk. Hierbij is voornamelijk gebruik de theorie van Flap en Völker (2005) getoetst. De vraag hoe (een deel) van het theoretische model van deze onderzoekers in geografisch context in zijn werk gaat, is door middel van dit onderzoek beantwoord. Daarnaast draagt dit onderzoek bij aan de theorievorming. Het blijkt dat in de theoretisch modellen geen rekening wordt gehouden met verschillende groepen. Dit onderzoek geeft inzichten op hoe verbinding tussen starters en buurtbewoners kan worden gestimuleerd.

In dit onderzoek is gekozen om verbinding aan de hand van verschillende theorieën te operationaliseren. Waarbij uiteindelijk het gaat over het bij elkaar brengen van mensen, waardoor er diepere relaties kunnen ontstaan. De sociale binding tussen mensen is geen onbesproken thema in de literatuur. Echter gaan menig onderzoeken in op de sociale cohesie in een buurt. Er is gekozen om dit niet te doen aangezien sociale cohesie gaat over de sociale samenhang binnen een groep mensen (verticale sociale cohesie). Echter is in dit onderzoek van belang om niet persé samenhang te creëren, maar om mensen bij elkaar te brengen. Voorop gesteld kan worden dat indien er gekozen was om verbinding vanuit andere theorieën en onderzoeken te bekijken dan zal er waarschijnlijk ook andere resultaten uit voort zijn gekomen.

Operationalisering centrale thema's

Ook kunnen de resultaten gekleurd zijn door de operationalisering van centrale thema's in dit onderzoek. Er is gekozen om dit onderzoek aan de hand van drie onderwerpen te operationaliseren en uit te werken, namelijk de buurtbewoners als interactiepartner, de ontmoetingsplaatsen en de activiteiten (Flap & Volker, 2005). Dit onderzoek is daardoor opgebouwd aan de hand van deze drie thema's. Een onderzoek naar het stimuleren van verbinding op basis van andere thema's had andere resultaten kunnen geven. Een mogelijk vergelijkend onderzoek op basis van andere hoofdthema's

kan dan tot nieuwe inzichten leiden op het gebied het stimuleren van verbinding tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte van nieuwbouwlocaties.

Starters

Verder blijkt er een kennishiaat over starters. Wetenschappelijke onderzoeken gaan vaak over de woonwensen van starters. In dit soort onderzoeken wordt doorgaans aandacht besteed aan de woning zelf en de leefomgeving. Waar weinig aandacht is aan het verband tussen verbinding en starters. Dit verband is in dit onderzoek bekeken. Uit het onderzoek van Clark en Dieleman (1996) komt naar voren dat starters graag contact hebben met hun directe burens. Dit wordt ook bevestigd door dit onderzoek. Daarnaast komt uit verschillende onderzoeken (Dignum, 2008; Doppenberg, 2017) dat starters graag een onlineplatform hebben om in contact te komen met andere. Dit wordt in dit onderzoek deels bevestigd. Uit dit onderzoek komt namelijk naar voren dat de meeste starters gebruik zouden maken van dit platform, maar niet dat zij dit graag zouden willen hebben. Een reden hiervoor kan zijn dat de starters die in dit onderzoek geïnterviewd zijn niet in woonprojecten wonen waar alleen starters in wonen, in het geval van de genoemde onderzoeken was dit wel zo.

Aangenomen principe en conclusie

In dit onderzoek is uitgegaan van het principe dat indien de voorkeuren en gebruik van bepaalde groepen op elkaar aansluiten en wordt toegepast op de publieke ruimte dat dit verbinding stimuleert. Dit is op basis van verschillende onderzoeken aangenomen (Blom & van Sommeren, 2002; Nio, 2002; RLI, 2014; Hammouch, 2017). Echter blijkt dat het inspelen op de voorkeuren van leefstijlen nog niet bij elk onderzoek dezelfde resultaten heeft geleid. In dit onderzoek is niet onderzocht of dit principe ook daadwerkelijk klopt. Dit houdt in dat ervan uit is gegaan dat het bovenstaande principe klopt. Hierbij is het van belang om de conclusie met enige voorzichtigheid te interpreteren. Een aanbeveling is daarom dat in soortgelijke studies ook te vragen naar de werking van dit principe, hierdoor kan met zekerheid worden gesteld dat het principe opgaat voor de desbetreffende onderzoekscasus.

10.3 Methodologische reflectie

Vervolgens wordt bij de methodologische reflectie van dit onderzoek stilgestaan. In deze paragraaf wordt de gebruikte onderzoeksstrategie en de omstandigheden tijdens het onderzoek gereflecteerd.

Kwantitatief maar ook kwalitatief onderzoek

Ten eerste kan stil worden gestaan bij de kwantitatieve onderzoeksmethode. Door dit onderzoek is er inzicht gekregen *welke* voorkeuren en gebruik starters en andere buurtbewoners hebben ten aanzien van de condities een bijdrage hebben aan verbinding. Aan de hand van de enquêtes kan echter niet worden geconcludeerd *waarom* dit zo was. Daarom was in mijn ogen de aanvulling van interviews een goede keuze. In andere onderzoeken wordt over het algemeen gebruik gemaakt van of enquêtes of interviews. Door gebruik te maken van beide methoden is in dit onderzoek getracht om een vollediger beeld te krijgen.

De subwijk Abstede/Rubenslaan als onderzoekscasus

Daarnaast kan de keuze voor de subwijk Abstede/Gansstraat als onderzoekscasus gevolgen hebben voor de resultaten van dit onderzoek. De keuze voor deze subwijk is mede door literatuuronderzoek als op basis van het interview met de wijkadviseur tot stand gekomen. Hieruit bleek dat de buurt Rubenslaan waar De Kwekerij wordt gebouwd, zowel op sociale en fysieke kenmerken onder invloed

staan van de buurten (en zelfs verder) hierom heen. Daarom is er voor gekozen om in plaats van alleen de Rubenslaan, de gehele subwijk mee te nemen. Deze keuze kan gevolgen hebben voor de resultaten. Ten eerste heeft dit onderzoek zich gericht op één casus, waardoor het mogelijk is dat de uitkomsten van het onderzoek maar deels kunnen worden gegeneraliseerd. De huidige situatie in het de subwijk kan een vertekend beeld van de werkelijkheid geven. In de subwijk Abstede/Gansstraat wonen in vergelijking met andere subwijken in Utrecht relatief veel studenten. Dit drukt ook een stempel op de buurt, hierdoor kan de verbinding die mensen met elkaar aangaan ook anders zijn. Daarnaast wordt de subwijk en vooral de buurt waarin De Kwekerij wordt gevestigd, veel bezocht door mensen die niet in de subwijk wonen. Hierdoor kunnen de verbinding tussen mensen op het eerste gezicht minder worden ervaren in deze subwijk. In de interviews is naar voren gekomen dat deze mensen als de 'jumbo'-mensen worden omschreven. In vergelijking met andere subwijken in Utrecht hebben niet elke subwijk bezoekers van andere gedeelten van de stad. Op basis van dit is de aanbeveling voor soortgelijke studies om onderzoek te doen met andere casussen.

Verskil onderzoekseenheden per onderzoeksmethoden

Verder kan ook stil worden gestaan bij de onderzoekseenheden. De onderzoekseenheden zijn het zelfde geoperationaliseerd bij de onderzoeksmethoden, echter is er wel een verschil aan te wijzen in wie het hebben ingevuld. Ten eerste kan stil gestaan worden bij *waar* de deelnemers van dit onderzoek in de subwijk wonen. Bij de kwantitatieve onderzoeksmethoden hebben de buurtbewoners: starters, studenten, volwassenen en ouderen meegedaan die allemaal in de buurt Rubenslaan wonen, met uitzondering van de derde partijen. Dit in vergelijking met respondenten van de enquête. De enquête is bedoeld voor de gehele subwijk. De respondenten wonen naar verwachting dan ook verspreid over deze subwijk. Daarom moet de conclusie met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, aangezien de resultaten van de interviews een vertekend beeld kunnen geven voor de gehele subwijk. Er kan echter niet worden vastgesteld waar de deelnemers wonen, omdat dit niet gevraagd is. Een aanbeveling is om bij vervolgonderzoek deze vraag wel mee te nemen in het onderzoek.

Naast *waar* kan *wie* meegedaan hebben aan het onderzoek ook gevolgen hebben voor de resultaten. Zo bleek het een uitdaging om de resultaten van beide onderzoeksmethoden samen te voegen, aangezien de enquêtes ingevuld zijn door starters, studenten, ouderen en volwassenen en aan de interviews ook andere partijen. Een voorbeeld hiervan is dat er over de jongeren alleen aan de hand van interviews inzichten zijn gekregen, maar niet via de enquêtes. Een aanbeveling is om in vervolgonderzoek ook de enquêtes te laten invullen door een bredere groep, zodat er een beter beeld ontstaat.

Manier en tijd van het onderzoek

Verder kan stil worden gestaan bij de tijd waarop de kwantitatieve data is verzameld. Ten eerste bleek dat s 'avonds en in het weekend veel mensen niet thuis te zijn of gewoonweg niet open wouden doen. Dit kan worden verklaard, doordat mensen dan in hun vrije tijd buitenshuis activiteiten gaan ondernemen, of dat zij het niet prettig vonden dat een onbekend persoon s 'avonds voor de deur stond. Indien mensen thuis waren, reageerden menig buurtbewoners ook negatief ten opzichte van de onderzoeker. Hierbij worden opmerkingen gemaakt als 'Universiteit, nee, nee, nee, daar wil ik niks van hebben' en 'dat is waarschijnlijk toch te lastig voor me'. De mensen die niet mee wilden doen aan het onderzoek gaven vaak de reden omtrent de universiteit of dat zij te druk waren. Het is echter mogelijk dat de deelnemers aan het onderzoek in vergelijking met de mensen die

hebben geweigerd, een positiever beeld hebben van verbinding en meer behoefte hieraan hebben. In dat geval zal verbinding met de mensen die het niet hebben ingevuld waarschijnlijk lastiger zijn, en kan het stimuleren van de verbinding op basis van deze resultaten niet opgaan voor hen.

Operationalisering doelgroep

Ook kan operationalisering van de onderzoekseenheden van dit onderzoek voor een verkleurd beeld van de werkelijkheid zorgen. Dit ligt voornamelijk ten grondslag aan de operationalisering van de volwassenen. Onder deze groep valt een grote groep, namelijk mensen met kinderen, hierbij is niet gelet op de leeftijd. Indien mensen kinderen hebben, behoren zij gelijk tot de volwassenen mits zij ouder zijn dan 66 jaar. Daarnaast hebben deze mensen hun hoogst voltooide opleiding langer dan vijf jaar geleden afgerond. Of hebben zij hun opleiding binnen vijf jaar geleden afgerond, maar zijn zij ouder dan 30. Dit kan ervoor zorgen dat iemand van 24 jaar die een kind heeft, maar ook iemand van 60 die geen kinderen heeft in dezelfde groep zitten. Hierdoor is er een grote spreiding in de onderzoekseenheid 'volwassenen', vanuit het theoretisch kader is duidelijk geworden dat deze mensen te onderscheiden zijn aan de hand van hun levensstijl. Echter is het lastig om degene van 24 jaar met een kind en de persoon van 60 jaar zonder kind te scharen onder één levensstijl. Dit kan hebben geleid dat uit de resultaten is gekomen dat de voorkeuren en het gebruik niet overeenkomen met starters. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is dat de groep 'volwassenen' in vervolgonderzoek opgesplitst wordt in meerdere leefstijlen. Hierdoor kan dieper worden ingegaan op de condities in de publieke ruimte. Daarnaast moet rekening worden gehouden dat starters in dit onderzoek worden geoperationaliseerd op basis van gegevens van Jebber. Er moet echter worden stilgestaan dat starters ook een uitlopende groep kunnen zijn. In de praktijk worden bij veel corporaties starters in de breedste zin bedoeld.

Netwerk

De deelnemers aan het onderzoek zijn vooral vergaard door het netwerk van de directeur van Jebber. Dit heeft enerzijds positieve gevolgen gehad. Zo hebben namelijk de meeste mensen die vanuit dit werk zijn vergaard toegestemd om mee te doen aan dit onderzoek. Deelnemers vergaren voor de interviews bleek namelijk een lastig proces, waarbij veel telefoontjes en mailtjes aan vooraf zijn gegaan. Anderzijds moet rekening worden gehouden met de invloed die dat bij het onderzoek heeft gehad. De geïnterviewde waren op de hoogte dat dit onderzoek uit opdracht van Jebber is uitgevoerd. Dit bracht met zich mee dat veel mensen graag zaken wilden bespreken die niet van belang waren voor het onderzoek. Hierdoor is ook veel tijd verloren gegaan. Bij vervolgonderzoek kan rekening worden gehouden voor dat het interview start, duidelijk besproken wordt met de geïnterviewde welke zaken niet besprokene kunnen worden in het interview.

Nu de aanbeveling voor de resultaten, de theorie en de methode in kaart zijn gebracht, kunnen er aanbevelingen worden gedaan voor De Kwekerij en andere nieuwbouwlocaties. Deze aanbevelingen worden in de volgende paragraaf uiteengezet.

10.4 Aanbevelingen nieuwbouwlocaties

De doelstellingen van dit onderzoek is inzicht krijgen in het stimuleren van verbinding tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten in Utrecht. Deze inzichten bieden naast de besproken aanvulling van de kennis over dit onderwerp, ook praktische handvatten voor woningcorporaties, projectontwikkelaars, gemeentes en het doen van beleidsaanbevelingen. Wat

kunnen corporaties en projectontwikkelaars doen om verbinding te stimuleren tussen starters en buurtbewoners in de publieke ruimte op nieuwbouwlocaties? Bij de aanbevelingen moet wel rekening worden gehouden dat de uitkomsten van het onderzoek echter niet te generaliseren zijn voor andere subwijken in Utrecht of Nederland. Daarvoor is het onderzoek te kleinschalig van aard. Wel biedt dit onderzoek meer inzicht in voorkeuren van starters van de condities die bijdrage aan verbinding tussen buurtbewoners. Ondanks dat dit onderzoek in opdracht van Jebber is uitgevoerd zijn de aanbevelingen wellicht ook bruikbaar voor andere projectontwikkelaars en corporatie die nieuwbouwlocaties gaan realiseren, omdat niet alle resultaten gekleurd zijn door de geografische context waarin dit onderzoek heeft plaatsgevonden.

Rekeninghouden met interactiepartners van de doelgroep

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat studenten en directe burens worden gezien als aantrekkelijke interactiepartners van starters. Advies is voor projectontwikkelaars, corporaties en gemeente dat de publieke ruimte van nieuwbouwprojecten voor starters ingericht worden aan de hand van overeenkomsten in voorkeuren van de directe burens van het nieuwbouwproject, en indien er studenten in de buurt van het nieuwbouwproject wonen, dat de overeenkomende voorkeuren van de studenten ook worden meegenomen in het ontwerp van de publieke ruimte. Hierbij kan een thema dat aansluit voor de publieke ruimte een goede leidraad zijn voor het ontwerp. Een thema voor nieuwbouwprojecten voor starters kan zijn groen, slim, actief. Voor de ouderen kan het zijn gezelligheid, toegankelijk en rustig.

Wanneer gekeken wordt naar De Kwekerij moet in het bijzonder met overeenkomsten van voorkeuren van studenten rekening worden gehouden bij het inrichten en ontwerpen van de publieke ruimte, aangezien op De Kwekerij starters en studenten samen komen te wonen. Daarnaast is er vervolgonderzoek nodig om de voorkeuren van de directe omwonende in kaart te brengen, aangezien in dit onderzoek niet specifiek duidelijk is waar de respondenten wonen.

Faciliteren van horecavoorzieningen

Daarnaast komt uit het onderzoek naar voren dat de tevredenheid over het aantal wijkvoorzieningen in verband staat met het aantal verbindingen die buurtbewoners aangaan en dat starters en de andere buurtbewoners horecavoorzieningen als ontmoetingsplaatsen zien. Advies is om naast woningen ruimte te reserveren voor commerciële verhuur, zodat faciliteiten kunnen worden gerealiseerd op het nieuwbouwproject. De commerciële huurders die deze ruimtes gaan bezetten, kunnen het beste enkele horecavoorzieningen ontwikkelen. Hierbij is het advies dat de commerciële huurders bij de gemeente vergunningen aanvragen voor terrassen en drank. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat starters en de andere buurtbewoners graag buiten zitten en alcohol nuttigen. Bij het nuttigen van alcohol blijkt uit het onderzoek dat veel buurtbewoners met onbekende mensen in contact komen. Wanneer dit advies specifiek voor De Kwekerij moeten commerciële huurders aangetrokken worden die horecavoorzieningen aanbieden die zowel overdag open zijn voor koffie als in het weekend die muziek op hebben staan om te dansen. Uit de resultaten komt namelijk naar voren dat starters liever een lunchzaakje bezoeken, net als de volwassenen als de ouderen, maar dat de studenten toch liever naar een bar gaan. Door een horecavoorziening te faciliteren die beide aanbiedt, trekt dit verschillende buurtbewoners aan.

Bewonerscommissie opstellen

Verder komt uit het onderzoek dat als activiteiten worden georganiseerd dat dit wel met enige vorm van leiding moet gebeuren. Een aanbeveling is om een bewonerscommissie op te stellen die zich bezighouden met activiteiten organiseren voor de bewoners van het nieuwbouwproject, maar ook voor de andere buurtbewoners. Hierbij moet rekening worden gehouden dat de mensen die zich aanmelden voor de bewonerscommissie een zo verschillend mogelijk levensstijl hebben, hierdoor worden verschillende belangen en voorkeuren gedekt. Bij de werving van de leden van deze commissie moet duidelijk gecommuniceerd worden wat de bedoeling is van de bewonerscommissie en wat het de leden van de commissie oplevert. Uit het onderzoek blijkt dat weinig mensen open staan om iets te organiseren, aangezien zij niet weten wat het hun oplevert. Een voorstel is om de leden, maar ook de buurtbewoners die op de activiteiten af komen korting te geven op bijvoorbeeld het eerste drankje.

Wanneer dit specifiek op De Kwekerij wordt gericht is het van belang om in de commissie zowel starters als studenten te hebben. De voorkeuren voor bepaalde activiteiten, de kosten van de activiteiten en de duur van de activiteiten kunnen dan zo goed mogelijk op elkaar worden afgestemd. Een advies is ook om de bewonerscommissie een duidelijk plek in de publieke ruimte te geven, zoals een vergaderzaal, zodat de andere buurtbewoners weten dat het er zit, waardoor verbinding op basis van herkenbaarheid kan worden gestimuleerd.

Toegankelijkheid van de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten

Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat buurtbewoners een open karakter van de nieuwbouwprojecten met langzaam verkeer meespelen bij de keuze of zij naar het nieuwbouwproject gaan. Hierbij geven bewoners aan dat een open karakter wordt beïnvloed door hekken. Een aanbeveling is geen hekken te plaatsen op het terrein van het nieuwbouwproject, dit zal ten goede kunnen komen voor de verbinding tussen buurtbewoners. Indien toch enige afscheiding geplaatst dient te worden, kan dit het beste gedaan worden aan de hand van natuurlijke materialen. Daarnaast wordt aangeraden om nieuwbouwprojecten de auto's te gast te maken. Hierdoor heeft langzaam verkeer de voorhand, en zullen buurtbewoners sneller gebruik maken van de publieke ruimte op de nieuwbouwlocaties. Het advies voor De Kwekerij is om in gesprek te gaan met de omliggende partijen om het hek wat op dit moment op het project er staat te verwijderen.

Communiceer en koppel terug

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat buurtbewoners verschillende zorgen hebben over de komst van het nieuwbouwproject. Een advies is voor de projectontwikkelaars, corporaties en gemeentes om tijdens de ontwikkeling van het nieuwbouwproject te inventariseren welke zorgen er zijn betreffende het nieuwbouwproject. Door op de hoogte te zijn van welke zorgen er zijn, kan bij het ontwerp rekening worden gehouden hiermee, en kan over de zorgen gecommuniceerd worden. Advies is om op een laagdrempelige manier de zorgen te verzamelen. Wanneer deze verzameld zijn, hiervoor oplossingen te verzinnen en dit weer te communiceren met de buurtbewoners. Advies voor De Kwekerij om in de volgende nieuwbrief aan te geven dat er geprobeerd wordt om naast de woningen, ook groen op de nieuwbouwlocatie toe te passen, rekening wordt gehouden met de doelgroep van de woningen betreft de zorg die zij hebben voor hun woning en de buurt, daarnaast duidelijk maken dat er ook schoonmakers vanuit Jebber en de SSH De Kwekerij schoon houden.

Sterke punten, blijf hiermee doorgaan!

Er gaan ook al een heleboel dingen goed betreffende sociale duurzaamheid. Het referentiebeeld en de moodboard van De Kwekerij, komen overeen met de voorkeuren van starters van ontmoetingsplaatsen en activiteiten die verbinding stimuleren. Zo sluit het thema groen, fit en gezond goed aan bij de fysieke kenmerken waar ontmoetingsplaatsen aan moeten voldoen volgens starters. De vertaalslag van dit thema moet nog wel worden toegepast worden op de horecavoorzieningen. Advies is om horecavoorzieningen of winkels aan te bieden die duurzame of fair trade producten leveren.

Dit onderzoek heeft, ondanks bepaalde verbeterpunten, een bijdrage kunnen leveren aan de bestaande literatuur over starters, verbinding, publieke ruimte en nieuwbouwprojecten. Het heeft de voorkeuren en gebruik van de condities invloed hebben op verbinding van starters in vergelijking met andere buurtbewoners onthuld. Er kan geconcludeerd worden dat de starters voornamelijk studenten en hun directe burens als interactiepartner zien, waarbij zij het liefst mensen ontmoeten op bij een horecavoorziening met een open, groen en actief karakter. Verder zal verbinding kunnen worden gestimuleerd als er bewonersborrels, een gemeenschappelijke tuin of een muziekavond wordt georganiseerd. Verbinding kan worden gestimuleerd door de publieke ruimte op nieuwbouwprojecten in te richten op basis van de bovenstaande en overeenkomende voorkeuren van starters en buurtbewoners, hierdoor kan de sociale duurzaamheid van een nieuwbouwproject worden gewaarborgd.

Literatuurlijst

A

- Achterbergh, L. (2011). *Studenten in lichte gemeenschappen; een zware last voor autochtone ouderen* (Bachelor Thesis Universiteit van Amsterdam)? Verkregen van <http://scriptiesonline.uba.uva.nl/document/352849>.
- Alexander C., Ishikawa S., Silverstein M. (1977). *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction*. New York: Oxford University Press.
- Andersen, B. (1991). *Imagined communities. Reflections on the origin and Spread of Nationalism*. New York: Verso.
- Andersen, H.T. (2001). The new urban politics of Europe: the area-based approach to regeneration policy. In: H.T. Andersen & R. van Kempen (eds.), *Governing European cities; social fragmentation, social exclusion and urban governance*. Aldershot: Ashgate, 233-253.
- Anderson, R., & Musterd, S. (2005). Social mix and social perspectives in post-war housing estates. In: R. van Kempen, K. Dekker, S. Hall, & I. Tosics (Eds.), *Restructuring large housing estates in Europe*. (pp. 127-147). Bristol: The Policy Press.
- Armstrong, D. (2000). A survey of community gardens in upstate New York: Implications for health promotion and community development. *Health & Place*, 6: 319-327.
- Athanasiou, R. & Yoshioka, G.A. (1973). The spatial character of friendship formation. *Environment and Behavior*, 5: 43-66.

B

- Bax M. & Schors Z. (2005). *Collectie ruimte in naoorlogse wijken. Een fysiek én sociaal vraagstuk*. Wageningen: Universiteit.
- Bergeijk van, E., Kokx, A., Bolt, G., & van Kempen, R. (2008). *Helpt herstructurering?*. Eburon Uitgeverij BV.
- Bestuur Regio Utrecht. (2009). *Regionale Woonvisie 2030*. Utrecht. Verkregen van de site van gemeente Utrecht: www.regioutrecht.nl/beleidsterreinen/wonen/regionale-woonvisie-2030/regionale-woonvisie-2030-1/view.
- Binken, S., Zijderwijk, L., Burgers, J., & van der Wilk, D. (2012). *Openbare ruimte als professionele opgave en alledaagse omgeving*. Den Haag: Platform, 31.
- Bloch, P. H., Ridgway, N. M., & Dawson, S. A. (1994). The shopping mall as consumer habitat. *Journal of retailing*, 70(1), 23-42.

- Blokland, T. (1997). Samenleven in een wijk: integratie of coëxistentie? Een kritiek op de wijkgedachte en een alternatief voor het opbouwwerk. *MO/Samenlevingsopbouw*, 16, (152/153), 21-24.
- Blokland, T. (2008). *Ontmoeten doet ertoe*. Rotterdam: Vetia.
- Blokland, T. (2009). *Oog voor elkaar. Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote Stad*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Blokland-Potters, T. (1998). *Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk*. Kampen: KOK Agora.
- Boeije, H., Hart, H., 't & Hox, J. (2009). *Onderzoeksmethoden*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Bolm, S., & van Soomeren, P. (2015). *Ontmoeten als keuze. Succesfactoren voor gemengd wonen*. Ymere: DSP-groep.
- Bolt, G. S., Kempen van, R., & Koster, M. (2011). *Jongeren, wonen en sloop-Stedelijke herstructurering gezien door de ogen van jongeren*. Den Haag: Nicis Institute.
- Boogaard, R. & Ligtvoet, M. (2006). *Starters aan Zet*. Woudenberg: Inbo, i.s.m. Hegeman Bouwontwikkeling, Kristal.
- Broese van Groenou, M. (2006). Sociale participatie van 55-64 jarigen: is de huidige generatie sociaal actiever dan de vorige?. *Tijdschrift voor gerontologie en geriatrie*, 37(6), 275-282.
- Brouwer, J. (1998). *Leefstijlen en Woonmilieus*. Delft: ABF.
- Brunt, L.N.J. & Deben, P.L.L.H. (2001), *De ijle zone; het stedelijk wonen onder druk*. Utrecht: Nethur.
- Bryman, A. (2012), *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press. [Vierde Editie].
- BZK (2016). *Wonen in beweging. De resultaten van het WoonOnderzoek Nederland 2015*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

C

- Castells, M. (1996). *The network society*. Oxford: Blackwell.
- CBS (2008) 49 Rubenslaan en omgeving. Verkregen van:
[https://nl.wikipedia.org/wiki/Rubenslaan_en_omgeving_\(Utrecht\)#/media/File:Map_-_NL_-_Utrecht_-_Wijk_05_Oost_-_Buurt_49_Rubenslaan_en_omgeving.svg](https://nl.wikipedia.org/wiki/Rubenslaan_en_omgeving_(Utrecht)#/media/File:Map_-_NL_-_Utrecht_-_Wijk_05_Oost_-_Buurt_49_Rubenslaan_en_omgeving.svg).
- CBS (2015a). *Jaarrapport 2015. Landelijk jeugdmonitor*. Verkregen van de website van CBS:
jeugdmonitor.cbs.nl/media/200592/2015-landelijke_jeugdmonitor_jaarrapport_2015.pdf.
- CBS (2015b). *ICT, kennis en economie 2015*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

- CBS (2016). Kerncijfers wijken en buurten 2016. Geraadpleegd op 20 april 2017, van <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83487NED&D1=7-11&D2=13815-13820&VW=T>.
- CBS. (2017). Begrippen. Geraadpleegd op 03 april, 2017, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=s#id=starter--woningmarkt->.
- Chatterton, P., & Hollands, R. (2002). Theorising urban playscapes: producing, regulating and consuming youthful nightlife city spaces. *Urban studies*, 39(1), 95-116.
- Clampet-Lundquist, S. (2007). No More 'Bois Ball The Effect of Relocation From Public Housing on Adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 22(3), 298-323.
- Clapham, D. (2002). Housing pathways: A post modern analytical framework. *Housing, theory and society*, 19(2), 57-68.
- Clark, W. W. A., & Dieleman, F. M. (1996). *Households and housing: Choice and outcomes in the housing market*. Transaction Publishers.
- ClubSven. (2016). Welkom bij ClubSven [welkompagina van de site]. Verkregen van <http://www.clubsven.com/>.
- Coalitieakkoord (2007). Coalitieakkoord tussen de Tweede Kamerfractie CDA, PvdA en ChristenUnie.
- Colantonio, A. (2007). *Social Sustainability: An Exploratory Analysis of its definition, Assesment Methods, Metrics and Tools*. Measuring Social Sustainability: Best practice from Urban Renewal in the EU. 2007/01. EIBURS Working Paper Series, European Investment Bank.
- Cormode, G., & Krishnamurthy, B. (2008). Key differences between Web 1.0 and Web 2.0. *First Monday*, 13(6).
- Cooper, C. (1969). Open Space Studie, San Francisco Urban Design Study: San Francisco City Planning Dept, San Francisco
- Cramm, J. M., Van Dijk, H. M., & Nieboer, A. P. (2013). The importance of neighborhood social cohesion and social capital for the well being of older adults in the community. *The Gerontologist*, 53(1), 142-152.

D

- Daggelders, A. M. (2015). Samenwerking tussen corporaties en beleggers. Stimulans en belemmeringen voor vastgoedtransacties in herstructureringwijken (Masterthesis Technische Universiteit Delft). Delft. Verkregen van <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:1b5d94b4-82dc-bb44-c8ddd095d08a/datastream/OBJ>.

Dam van, F., Boschman, S., Peeters, P., Kempen, R. V., Bolt, G. S., & Ekamper, P. (2010). *Nieuwbouw, verhuizingen en segregatie: effecten van nieuwbouw op de bevolkingssamenstelling van stadswijken*. Den Haag: Planbureau van de leefomgeving.

Dam, F. van, M. Eskinasi & C. de Groot. (2014). *Nieuwe uitdagingen op de woningmarkt. Balans van de Leefomgeving 2014 deel 2*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Dautzenberg, M., Kolner, C., & SOOMEREN, P. (2008). *Sociale samenhang, mythe of must*. Amsterdam: DSP-Groep.

Deelen, I., Burgers, N., Jansen, M., & Koelemaij, J. (2015). Sport in sociaalruimtelijk perspectief. *AGORA Magazine*, 31(1), 4-7.

Deuten, J. & De Kam, G. (2007). "Werken aan de goede keuze. Hoe de corporatie als eigentijds maatschappelijk ondernemer keuzes maakt". Hilversum: Kennisplatform Maatschappelijk Ondernemen.

Dignum, C. J. M. (1997). *Senior en Stad. de betekenis van stedelijke woonmilieus voor de sociale netwerken van minder draagkrachtige ouderen*. Amsterdam: AME

Dignum, K. (2008). Stedelijke roltrap moet vooral gevuld blijven. *Tijdschrift voor de Volkhuysvesting*, (2), 12-17.

Donath, J., & Boyd, D. (2004). Public displays of connection. *bt technology Journal*, 22(4), 71-82.

Dorp, S. V. (2015). *Openbare ruimte vorm geven. Private actoren en de (her) ontwikkeling van de openbare ruimte in stationsgebieden* (Master's Thesis Universiteit Utrecht). Verkregen van file:///C:/Windows/Temp/Scriptie%20S.%20van%20Dorp%20Openbare%20ruimte%20vorm%20geven.pdf.

Doppenberg, A. (2017). *Servicepunt. Van meneer Aart naar Coolblue*. (Bachelor Thesis, Hogeschool Utrecht). Utrecht: Jebber.

Dorst van, M.J. (2005). *Een duurzame leefbare woonomgeving. Fysieke voorwaarden voor privacyregulering* (Proefschrift Technische Universiteit Delft). Delft: Eburon.

Droogleever Fortuyn, J. (1999). Hedendaagse buurtnetwerk. In: Völker, B. en R. Verhoeff (red.), *Buren en buurten, publicatie*, 406, 11-33.

Duinen, L. van, B. Rijken & Buitelaar, E. (2016). *Transformatiepotentie: woningbouwmogelijkheden in de bestaande stad*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

E

Edelenbos, J. en I. van Meerkerk (2011). Chapter 9: Institutional Evolution Within Local Democracy – Local Self-Governance Meets Local Government. In: J. Torfing en P. Triantafillou (ed.). *Interactive policymaking, metagovernance and democracy*, 169-186.

Eijk van, G., & Engbersen, R. (2011). Facilitating 'light' social interactions in public space: a collaborative study in a Dutch urban renewal neighbourhood. *Journal of Urban Regeneration & Renewal*, 5(1), 35-50.

Eijk van, G. & Schreuders H. (2011). Een plek om vreemden te herkennen. *AGORA Magazine*, 27(3), 36-39.

Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends:" Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.

Engbersen, R. (2002). Sociale cohesie. In: L. Verplanke, R. Engbersen, J. W. Duyvendak, E. Tonkens & K. van Vliet (red.). *Open deuren. Sleutelwoorden van lokaal social beleid*. 1-256.

Engbersen, R. & Rensen, P. (2014). *Help mij het zelf te doen*. Den Haag: Platvorm 31.

Evers, J. (2011). *Kwalitatief interviewen: Kunst én kunde*. Amsterdam: Boom Lemma.

Evers, D. , Tennekes, J. & Van Dongen, F. (2014). De bestendige binnenstad. Verkregen van de site van PBL
http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL_2014_Bestendige%20binnenstad.pdf.

F

Filius, F., & van Melik, R. G. (2011). Hangen in Houten: Jongeren in de openbare ruimte. *Geografie. Vaktijdschrift voor Geografen*, 20(9), 28-30.

Fischer, C. S. (1982). *To dwell among friends: Personal networks in town and city*. Chicago: University of Chicago Press.

Flap, H. (1999). Buurt of gemeenschap: 'meeting' of 'mating'. In: Völker, B. en R. Verhoeff (red.), *Buren en buurten, publicatie*, 406, 11-33.

Flap, H. & B. Völker. (2005). *Gemeenschap, informele controle en collectieve kwaden in de buurt*. University of Groningen.

Feld, S. L. (1981). The focused organization of social ties. *American Journal of Sociology*, 86, 1015-1035.

Florida, R. (2005). *Cities and the creative class*. New York: Routledge.

G

- Gemeente Utrecht. (2017a). *Actualisering woonvisie Utrecht*. Verkregen van www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/wonen-en-leven/wonen/Woonvisie-actualisering-2015.pdf.
- Gemeente Utrecht. (2017b). Leerplicht. Geraadpleegd op 17 april, 2017, van <https://www.utrecht.nl/zorg-en-onderwijs/onderwijs/leerplicht/#c41786>.
- Gehl, J. (2011). *Life between Buildings. Using Public Space*. Washington: Island Press.
- Gijsberts, M., Vervoort, M., Havekes E. & Dagevos J. (2010). *Maakt de buurt verschil? De relatie tussen de etnische samenstelling van de buurt, interetnisch contact en wederzijdse beeldvorming*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Graaf van der, P., Boonstra, N., & Bos, I. R. (2006). *Buurtcontact in Leiden Zuidwest*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Graaf de, K., Haest, G., Koning K. & Ouwehand A. (2012). *Wijken en wegen*. Den Haag: Platform 31.
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American journal of sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Greenberg, E. H., & Weber, K. (2008). Generation we: How millennial youth are taking over America and changing our world forever. Pachatusan. In Hales, B. (2011). *Encouraging an Urban Sense of Community for Young Professionals in a Mixed-Use Development Through Interior Design*. Florida State University.
- Groot de, C. (2011). *Intentions to move, residential preferences and mobility behaviour: A longitudinal perspective* (Proefschrift Universiteit van Amsterdam). Enschede: Ipskamp Drukkerij B.V.
- Groot, C. de, F. van Dam & F. Daalhuizen. (2013). *Vergrijzing en woningmarkt*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

H

- Hajer, M. (1997). *Heterotopia's. Overstappen als cultuurpolitieke uitdaging. Land in zicht! Een cultuurpolitieke visie op de ruimtelijke inrichting*. Amsterdam: Wiardi Beckman Stichting/Bert Bakker.
- Hajer, M., & Reijndorp, A. (2001). *In search of new public domain*. Rotterdam: NAI.
- Hammouch, M. B. (2017). *De toepasbaarheid van leefstijlen: Een onderzoek naar de relatie tussen leefstijlen en fysieke woning- en woonomgevingskenmerken* (Master Thesis Technische Universiteit Delft). Verkregen van <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:af80dbfe-ff20-488b-8943-c8e1d0843bf7/datastream/OBJ/view>.

Hamnett, C., & Randolph, B. (1988). Labour and housing market change in London: a longitudinal analysis, 1971-1981. *Urban Studies*, 25(5), 380-398.

Hannerz, U. (1980). *Exploring the City. Inquiries toward an Urban Anthropology*. New York: Columbia University Press.

Heijs, W., Carton, M., Smeets, J., & Van Gemert, A. (2009). The labyrinth of life-styles. *Journal of Housing and the Built Environment*, 24(3), 347-356.

Herpen van, N., & de Vries, S. (2016). Fitness in de openbare ruimte. *AGORA Magazine*, 32(3), 24-26.

Hoefnagel, P. (2011). *Waarden en woonwensen van de Utrechtse starter* (Masterthesis Universiteit Utrecht). Utrecht. Verkregen van <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/205166>.

Hoeven, B. J. van der. (2013). *Klaar voor de start?!..afwegingen tussen de woonwensen van koopstarters in landelijke gebieden*. Geraadpleegd van <https://pure.tue.nl/ws/files/46930004/756267-1.pdf>

Holdsworth, C., & Solda, M. I. (2002). First housing moves in Spain: An analysis of leaving home and first housing acquisition. *European Journal of Population/Revue européenne de Démographie*, 18(1), 1-19.

Hooijmeier, P. (2011). Jongeren, herstructurering en de sloop. In: Bolt, G. S., Kempen, R. V., & Koster, M. (2011). *Jongeren, wonen en sloop-Stedelijke herstructurering gezien door de ogen van jongeren*. Nicis Institute.

Hulst, J. (2011) *De ontwikkeling van een Bedrijven Investerings Zone: Een veranderingsmanagement perspectief* (Bachelor's thesis University of Twente). Verkregen van [essay. Utwente.nl/61578/1Bsc_j_van_der_Hulst.pdf](http://utwente.nl/61578/1Bsc_j_van_der_Hulst.pdf).

I

IBB-Fest. (2017). Over ons. [welkompagina van de site]. Verkregen van <http://ibbfest.nl/>.

Interne consistentie (2015, 26 december) Cronbach's Alpha. Verkregen van <https://www.tilburguniversity.edu/nl/studenten/vaardigheden/spsshelpdesk/eddesk/cronbach/>.

J

Jacobs, J. (1972). *The Death and Life of Great American Cities. The Failure of Town Planning* (reissued). Pelican Books.

Jebber (2016). *Actualisering Business plan*. Utrecht: Jebber.

Jebber. (2017a, 07 april). Jij en Jebber. [doelgroep omschrijving]. Verkregen van <https://www.jebber.nl/jij-en-jebber/>.

Jebber (2017b). *Ambitiedocument*. Utrecht: Jebber.

K

Julen, J. (2017, 13 april). Het tekort aan woningen groeit in het hele land. Verkregen van www.trouw.nl/home/het-tekort-aan-woningen-groeit-in-het-hele-land~a720776f.

Kaal, H., Vanderveen G. & McConnell W. (2008). Een Postcodegebied is de Buurt Niet; Het gebruik van buurtvragen in (Criminologisch) surveyonderzoek. *Sociologie*, 4, 371-394.

Kadaster (2016), Verkregen van www.kadaster.nl.

Kasinitz, P. & Roosenberg, J. (1996). Missing the connection: Social isolation and employment on the Brooklyn waterfront. *Social Problems*, 43 (2), 180-196.

Kennedy, P. (2009). *How to combine multiple research methods: Practical Triangulation*. Verkregen van <http://johnnyholland.org/2009/08/practical-triangulation/>.

Kleinans, R. J. (2005). *Sociale implicaties van herstructurering en herhuisvesting*. Delft: DUP Science.

Kleinans, R. J., & Bolt, G. (2010). *Vertrouwen houden in de buurt: Verval, ervaring en collectieve zelfredzaamheid in stadsbuurten*. Verkregen van <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:4d3a21ec-7e2f-46b6-8695-924a2ceee98a/datastream/OBJ>.

Koedoot, M., & de Haan, H. J. (2005). *In de buurt van de stad: sociaal-ruimtelijke analyse van de buurt Hoogstede-Klingelbeek voor stedelijk ontwerp*. Wageningen: Wetenschapswinkel Wageningen UR.

Kulkarni, P. (2013). *What is triangulation of data in qualitative research? Is it a method of validating the information collected through various methods?* Verkregen van https://www.researchgate.net/post/What_is_triangulation_of_data_in_qualitative_research_Is_it_a_method_of_validating_the_information_collected_through_various_methods. Geraadpleegd: 22-04-2017.

Kusenbach, M. (2003). Street phenomenology: the go-along as ethnographic research tool. *Ethnography* (4), 455-485.

L

Lancee, B. & Dronkers, J. (2008). Etnische diversiteit, social vertrouwen in de buurt en contact van allochtonen en autochtonen met de burens. *Migratiestudies*, 24 (4), 224-249.

- L'Aoustet, O., & Griffet, J. (2004). Sharing public space: Youth experience and socialization in Marseille's Borely Park. *Space and Culture*, 7(2), 173-187.
- Leary, M. E. (2009). 'The Production of Space through a Shrine and Vendetta in Manchester: Lefebvre's Spatial Triad and the Regeneration of a Place Renamed Castlefield'. *Planning Theory & Practice*, 10(2), 189-212.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (Vol. 142). Oxford: Blackwell
- Lieshout van, M. & Aarts, M. N. C. (2005). *Buiten geburt het! Perspectieven van jongeren en immigranten op openbare ruimtes in Nederland*. Wageningen: Wageningen Universiteit.
- Linders, L. (2010). Meer buurtcohesie bevordert echt geen burens. De valse vooronderstellingen van de Wmo. *Tijdschrift voor sociale vraagstukken*, 5 (5), 8-11.
- Lofland, L. (1973). *A World of Strangers. Order and Action in Urban Public Space*. New York: Basic books.
- Lofland, L. (1998). *The Public Realm: Exploring the City's Quintessential Social Territory*. US: Transaction Publishers. IN: Rot van 't, J-D. (2009). *Naar een succesvol gebruik van de openbare ruimte? De toepasbaarheid van Placemaking in Nederland* (Bachelorthesis Radboud Universiteit Nijmegen). Verkregen van <http://theses.uibn.ru.nl/bitstream/handle/123456789/3115/2009%20Rot.pdf?sequence=1>.
- Luijten, A., Kam, S., Van Der Kaashoek, K. Ouwekerk, H. & Klinker, B. (2005). Dossier: Starters op de woningmarkt. Amersfoort: Bouwfonds MAB Ontwikkeling.
- M**
- Machielse, J. E. M., Kampen, T., Winnubst, M., Postma, D., & Heijst, P. (2015). *Sociaal makelen voor krachtige wijken. Rapportage tussentijdse evaluatie sociaal makelaarschap*. Verkregen van <http://repository.uvh.nl/uvh/bitstream/handle/11439/481/Sociaal+makelen+voor+krachtige+wijken+pdf+licht.pdf?sequence=1>.
- Marissing van, E. (2008). *Buurten bij beleidsmakers. Stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-na-oorlogse stadswijken in Nederland*. Utrecht: Utrecht University, Royal Dutch Geographical Society.
- Marissing van, E. (2011). Prijzenswaardige prestaties. Een verkennende studie naar prijsvragen met lokale en sociaal-maatschappelijke doelen. *Verwey-Jonkers*, 1– 51.
- Meij-van Bruggen, R. (1980). Wonen op je eigen manier: De toenemende betekenis van leef- en woonstijl. *Intermediair*, 16, pp. 19-27
- Melik van, R. G. (2008). *Changing public space. The recent redevelopment of Dutch city squares*. Utrecht University, Royal Dutch Geographical Society.

Meyer, H. (2007). Achtergrond-Twintig jaar ontwerpen aan de openbare ruimte. *Rooilijn*, (2), 82.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieubeheer [VROM](2017). Begrippenlijst. Verkregen van <https://crowb.datawonen.nl/begrippen.html#starter>.

Mispel van der, A. (2008). *Van verloren ruimte, naar gevonden plek* (Materthesis Technische Universiteit Delft)! Verkregen van <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:ebb01d26-5151-4146-a853-e7bc6dc8d593/datastream/OBJ>.

Murie, A., Niner, P., & Watson, C. (1976). *Housing policy and the housing system*. London: Allen and Unwin.

Mulder, C. H., & Hooimeijer, P. (2002). Leaving home in the Netherlands: Timing and first housing. *Journal of Housing and the Built Environment*, 17(3), 237-268.

N

Naber, N. (2008). *Toevallige ontmoetingen in Almere*. Verkregen van [http://www.kwatz.nl/Naber \(2009\) Toevallige%20ontmoetingen%20in%20Almere.pdf](http://www.kwatz.nl/Naber%20(2009)%20Toevallige%20ontmoetingen%20in%20Almere.pdf).

Nio, I. (2002). Van levenswijzen tot lifestyles: Over de bruikbaarheid van leefstijlen voor de ruimtelijke ordening. *Stedebouw & Ruimtelijke Ordening*, 83, 6–10.

NU.nl. (2013, 11 februari). Woningmarkt verdubbelt. *NU.nl*. Geraadpleegd van: <https://www.nu.nl/nuzakelijk-overig/3181665/woingtekort-verdubbelt.html>

O

ODPM (2005). *UK Presidency of the EU 2005, Ministerial Informal*. Bristol, 6-7.

Oldenburg, R., & Brissett, D. (1982). The third place. *Qualitative sociology*, 5(4), 265-284.

Oosterspoorbaanpark. (2017). Ontdek Oosterspoorbaanpark [welkompagina van de site]. Verkregen van <http://oosterspoorbaan.nl/>.

P

Paay, J., & Kjeldskov, J. (2008). Understanding situated social interactions: a case study of public places in the city. *Computer Supported Cooperative Work (CSCW)*, 17(2-3), 275-290.

PBL (2015). *De stad: magneet, roltrap en spons. Bevolkingsontwikkelingen in stad en stadsgewest*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

PBL (2016). Balans van de leefomgeving. Richting geven – ruimte maken. Verkregen van themasites.pbl.nl/balansvandeleeftomgeving/wp-content/uploads/pbl-2016-balans-van-de-leeftomgeving-2016.pdf.

Peace, R. & van Hoven B. (2010). Computers, Qualitative data and Geographic Research, part 3. In: L. Hay, *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press 1-346.

Plattegrond wijk Oost. (2017). Plattegrond [pdf van plattegrond]. Verkregen van https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/wonen-en-leven/wijken/wijk-oost/Plattegrond_Oost_groot_1_.pdf.

Pinkster, F., & van Kempen, R. (2002). *Leefstijlen en Woonmilieuvorkeuren*. Utrecht: Urban and Regional Research Centre, Universiteit Utrecht.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

R

Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur [RLI]. (2014). *De toekomst van de stad. De kracht van nieuwe verbindingen*. Den Haag: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

Raad voor maatschappelijke ontwikkeling. (2005). *Niet langer met de ruggen tegen elkaar. Een advies over verbinding*. Den Haag: RMO.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2008). *Tussen flaneren en schofferen. Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Rijksoverheid. (2016). *Staat van de woningmarkt 2016*. Verkregen van <https://www.tijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/10/31/rappot-staat-van-de-woningmarkt-2016>.

S

Sanders, F. C. (2010). Sociaal duurzame wijken, zoektocht en uitdaging?. *VHV-bulletin*, 37(3), 7-10.

Savage, M., & Warde, A. (1993). Cities and uneven economic development. *Urban Sociology, Capitalism and Modernity*, 34-62.

Schmidt S. en Németh, J. (2010). Space, place and the city: Emerging research on public space design and planning. *Journal of Urban Design*, 15(4), 453-457.

Schnabel, P. & Kullberg, J. (2006). Jong wonen: De gewoonste zaak van de wereld? *Aedes-Forum voor Inspiratie en Zingeving* (7), 1-35.

Soenen, R. (2006). *Het Kleine Ontmoeten: Over het Sociale Karakter van de Stad*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant-Uitgevers n.v.

Soenen, R. (2001). Diversiteit in verbondenheid. Taks Force Leven in de stad: thema 'sociale cohesie en etnische diversiteit'. *Voorstudies*, 1-31.

Smulders, P. (2010). *De ideale openbare ruimte. Een onderzoek naar uiteenlopende concepten voor de ideale openbare ruimte* (Bachelor Thesis Internationale hogere school Breda). Verkregen van <http://www.orange-olive.nl/documents/pdf/de%20ideale%20openbare%20ruimte.pdf>.

SSH. (2017, 13 april). HOME [Welkompagina op de site]. Verkregen van <http://www.ibbutrecht.nl/>.

Stalenhoef, A. (2006). *Ontmoetingsplekken. "Een onderzoek naar het sociologisch belang van ontmoetingsplekken en de behoefte aan voorzieningen en accommodaties van inwoners van de Wijk"* (Masterthesis University of Groningen). Verkregen van <http://www.rug.nl/research/portal/files/14620367/Scriptie.pdf>.

T

Talen, E. (2008). New urbanism, social equity, and the challenge of post-Katrina rebuilding in Mississippi. *Journal of Planning Education and Research*, 27(3), 277-293.

Thompson, C. W. (2002). Urban open space in the 21st century. *Landscape and urban planning*, 60(2), 59-72.

Tolsma, J., Meer van der, T. & Gesthuizen, M. (2009). *The impact of neighbourhood and municipality characteristics on social cohesion in the Netherlands*. *Acta Politica*, 0, 1-28.

U

Uitermark, J. (2003). 'Social mixing' and the management of disadvantaged neighbourhoods. The Dutch policy of urban restructuring revisited.' *Urban Studies*, 40(3), 531-549.

V

Valentine, G. (2008). Living With Difference: Reflections on Geographies of Encounter. In: *Progress in Human Geography*, 32(3), 323-337.

Vastgoedmarkt. (2017, 19 mei). Woningtekort verdubbelde woningbouw in drie jaar. *Vastgoedmarkt*. Verkregen van www.vastgoedmarkt.nl/projectontwikkeling/nieuws/2017/5/utrecht-verdubbelde-woningbouw-drie-jaar-101121816.

Veldboer, L. & P. van der Graaf (2007), 'Kansrijk wonen: omhoog met de middenklasse?', pp. 143-155 in: L. Veldboer, J.W. Duyvendak & C. Bouw (red.) *De mixfactor: integratie en segregatie in Nederland*, Amsterdam: Boom.

Versantvoort, M. (2000). *Analysing labour supply in a lifestyle perspective*. Rotterdam: Tinbergen Institute, Erasmus University Rotterdam.

Visser, K., Bolt, G. & van Kempen, R. (2014). Out of place? The Effect of Demolition on Tourists' Social Contacts and Leisure Activities- A case study in Utrecht, The Netherlands. *Urban Studies*, 51 (1), 203-219.

De Vocht, A. (2008). *Basishandboek voor SPSS*. Utrecht: Bijleveld Press.

Vreke, J., & Salverda, I. E. (2009). *Kwaliteit leefomgeving en stedelijk groen* (No. 169). Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu.

VROM-raad. (2010). *Duurzame verstedelijking*. Den Haag: OBT BV.

Vries de, S. I., Bakker, I., Van Overbeek, K., Boer, N. D., Hopman-Rock, M., & en Jeugd, P. W. (2005). *Kinderen in prioriteitswijken: lichamelijke (in) activiteit en overgewicht*. Leiden: TNO.

W

West, E. (2000) *Organisational sources of safety and danger: sociological contributions tot he study of adverse events*. Research 33: 868-894.

Wit de, G. M. M. (2011). *De rol van de kunst in de stedelijke publieke ruimte* (Bachelor's Thesis Universiteit Utrecht). Verkregen van dspace.library.uu.nl.

Whitehead, M. (2007). *Spaces of sustainability: geographical perspectives on the sustainable society*. Londen: Routledge.

Wijkconnect. (2017). Agenda Utrecht Oost [agenda van de pagina]. Verkregen van <https://www.wijkconnect.com/utrecht/oost/agenda/>.

Wonderen van, R., & Verwijs, R. (2011). *Samenleven met verschillen in Capelse wijken*. Verwey-Jonker instituut. Verkregen van http://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/Samenleven-met-verschillen-in-Capelse-wijken_7171_WEB.pdf.

Wouden van der, R., & Kulberg, J. (2002). Stijloefeningen: Leefstijlen in onderzoek en praktijk. *Stedenbouw & Ruimtelijke ordening*, 6, 13-20.

Bijlagen – interne bundel

Bijlage I: Topiclisten

In deze bijlage zijn de topiclist weergegeven van de interviews.

I.1 Topic list voor de starters, volwassenen en studenten

A. Introductie interview	
Voorstellen en aanleiding	Hoe verbinding kan worden gestimuleerd tussen starters en buurtbewoners op de Kwekerij.
Bandrecorder	- Uitleggen waarom - Toestemming vragen
B. Leefstijl	
Omschrijving respondent	-leeftijd, hoelang wonen in de buurt, werk, vrije tijd
C. Verbinding/ buurtbewoners als interactiepartner	
Zwakke of sterke verbinding	-Hoe zou u het contact omschrijven met uw burens? Waarom? -Kent u veel mensen bij naam die in de wijk wonen ? -Maakt u wel eens een praatje met onbekende buurtbewoners op straat? - Ziet u burens als vrienden? -Zou u deze mensen tot dezelfde leeftijdsklassen indelen? -Hoe ontstaat doorgaans dat contact?
Behoeftte buurtcontact	-Ben je tevreden met het contact? -Met wie zou je graag contact willen hebben? En waarom? -hoe zou je dit aanpakken?
D. Ontmoetingsplaatsen	
Favoriete ontmoetingsplaatsen	-Wat is jouw favoriete plek om (bekende/onbekende) mensen te ontmoeten? - hoe zou je deze plek omschrijven? -Is deze plek in jouw buurt te vinden -als deze in de buurt is zou je hier gebruik van maken (waarom wel/niet)?
Voorzieningen in de buurt	-Welke voorzieningen mis jij in de buurt? -Zijn deze gemiste voorzieningen geschikt voor alle leeftijden?
Online ontmoetingsplaatsen	-Spreekt u ook met onbekende op het internet? - Vind u dat online ontmoetingsplaatsen belangrijk zijn om andere mensen te ontmoeten? -Vind u het fijn als er wifi aanwezig is op fysieke plaatsen?
Ontmoetingsplaats + verbinding	- Welke ontmoetingsplaatsen zou volgens jou zorgen voor verbinding tussen buurtbewoners? -Hoe zou deze er dan moeten uitzien?
C. Activiteiten	

Soort activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Welke activiteiten onderneem jij het liefste in jouw vrije tijd? - Heb je hierbij ook wel eens contact met mensen? - Zijn dit dan doorgaans vreemden of bekenden? - Onderneemt u wel eens iets met buurtbewoners? (Waarom niet/wel)
Organiseren	<ul style="list-style-type: none"> - Worden er wel eens activiteiten in een buurt georganiseerd? - Zou u open staan voor het organiseren voor een activiteit? Welke activiteit zou dit dan zijn en hoe zou u dit dan aanpakken?
Activiteiten + verbinding	<ul style="list-style-type: none"> - Welke activiteiten zou jij met andere buurtstarters willen doen? - Zou deze ook geschikt zijn voor andere leeftijdsklasse? (moestuintjes, bootcamp, muziekavond, borrel etc.)
D. Nieuwbouw	
	<ul style="list-style-type: none"> - Wat weet u over de Kwekerij? - Wat vind u van de komst van de Kwekerij? - Vind u het belangrijk om mee te denken over hoe de openbare ruimte eruit ziet?
G. Afsluiting	
	<ul style="list-style-type: none"> - Aankondiging einde interview - Heeft u zelf nog onderwerpen of zaken die u graag wilt aankaarten? - Vragen of suggesties? - Bedanken voor medewerking - Behoeftte aan rapport na afloop onderzoek?

I.2: Topic list voor student/woonbestuur

A. Introductie interview	
Voorstellen en aanleiding	<ul style="list-style-type: none"> - Naam, opleiding - Masterscriptie: samen op zoek naar verbinding tussen starters en buurtbewoners. In hoeverre kan er verbinding tussen starters en buurtbewoners worden gestimuleerd op de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten in Utrecht. - Aanleiding: Nieuwbouwproject de Kwekerij.
Structuur interview	<ul style="list-style-type: none"> - Delen interview doornemen - Tijdspanne vertellen
Bandrecorder	<ul style="list-style-type: none"> - Uitleggen waarom - Toestemming vragen
B. Individuele kenmerken	
Omschrijving respondent	<ul style="list-style-type: none"> - Voorstellen (leeftijd)
Bestuur	<ul style="list-style-type: none"> Wat zijn de kerntaken van het bestuur? Wat is jouw rol hierin?
C. Huidige Sociale contacten en behoefte	
Zwakke of sterke verbinding op ibb	<ul style="list-style-type: none"> - Hebben studenten veel contact met hun burens op de ibb? (alleen eigen huis/ of meerdere huizen)

	- Hoe zou je dit contact omschrijven? En hoe zit dat voor jezelf?
Rol bestuur	-Wat doet het bestuur er aan?
Zwakke of sterke verbinding in de buurt	-Hebben studenten dan ook contact met andere buurtbewoners? Welke leeftijdsklasse? En waarom? -Zou u open staan voor meer contact met andere buurtbewoners -Hoe ziet dit contact eruit? -Hebben ze behoefte hieraan?
Rol bestuur	-Proberen jullie ook de buurt te betrekken of alleen gericht op de ibb? -Jullie geven ook aan dat Spring vrijwilligers zoekt? Doen jullie ook iets gericht op deze buurt? Waarom?
D. Ontmoetingsplaatsen	
Huidige ontmoetingsplaatsen	-Wat zijn plekken voor studenten om contact te hebben met andere mensen? - hoe zou u deze plek omschrijven? - Welke plekken creëert het woonbestuur voor studenten om elkaar te ontmoeten? -waar moeten deze plek dan aan voldoen?(muziek/koelkast/geluidsdicht) -Welke ontmoetingsplaatsen mist u in de wijk?
Online ontmoetingsplaatsen	-Wat zijn de populairste ontmoetingsplaatsen online voor studenten? -Is voor het woonbestuur de facebook pagina belangrijk? (En waarom) -Waarom geen instagram? -Vind u het fijn als er wifi aanwezig is op fysieke plaatsen?
Ontmoetingsplaatsen die zorgen voor verbinding?	- Welke ontmoetingsplaatsen zou volgens u zorgen voor verbinding tussen buurtbewoners? -Hoe zou deze er dan moeten uitzien?
C. Activiteiten	
Soort activiteiten	-Welke activiteiten ondernemen studenten om met elkaar in contact te komen? -Zijn dit dan doorgaans vreemden of bekenden?
Woonbestuur	-Welke activiteiten organiseert het woonbestuur? Welke doel zit er achter? -Welke activiteiten zouden jullie voor de hele buurt organiseren?
Organiseren	-Worden er wel eens activiteiten met de buurt georganiseerd? Waarom niet/wel? -Zouden studenten voordat soort activiteiten voor open staan?
D. Nieuwbouw	
	-Wat weet je over de Kwekerij? - Wat vind je van de komst van de Kwekerij? -Vind je het belangrijk om mee te denken over hoe de openbare ruimte eruit ziet?

G. Afsluiting	
	<ul style="list-style-type: none"> - Aankondiging einde interview - Heeft u zelf nog onderwerpen of zaken die u graag wilt aankaarten? - Vragen of suggesties? - Bedanken voor medewerking - Behoeftte aan rapport na afloop onderzoek?

I.3: Topic list voor wijkadviseur

A. Introductie interview	
Voorstellen en aanleiding	<ul style="list-style-type: none"> - Naam, opleiding - In hoeverre kan er verbinding tussen starters en buurtbewoners worden gestimuleerd op de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten in Utrecht-Oost. - Aanleiding: Nieuwbouwproject de Kwekerij.
Bandrecorder	<ul style="list-style-type: none"> - Uitleggen waarom - Toestemming vragen
B. Individuele kenmerken	
Omschrijving respondent	<ul style="list-style-type: none"> - Wie bent, leeftijd - Wat is uw rol binnen het wijkbureau Utrecht-Oost en wat houdt deze rol in?
C. Wijkomschrijving	
Abstede en Rubenslaan	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe zou u de buurten Abstede en Rubenslaan omschrijven? - Zijn deze buurten anders t.o.v. de wijk?
	<ul style="list-style-type: none"> - In hoeverre is sociale verbinding een belangrijk thema bij de gemeente Utrecht/wijkbureau - Hoe probeert het wijkbureau dit te stimuleren - In hoeverre zijn de buurthuizen belangrijk
D. Activiteiten/ontmoetingsplaatsen	
Activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Welke activiteiten worden door de gemeente utrecht/wijkbureau Oost georganiseerd om verbinding te stimuleren? - In hoeverre vindt u het belangrijk dat bewoners zelf activiteiten organiseren?
Ontmoetingsplaatsen	<ul style="list-style-type: none"> - Welke ontmoetingsplaatsen zijn volgens u belangrijk om verbinding te stimuleren? En aan welke eisen zouden deze moeten voldoen?
Online ontmoetingsplaatsen	<ul style="list-style-type: none"> - In hoeverre zijn er online-platvormen vanuit het wijkbureau die zich bezighouden met verbinding?
C. Openbare ruimte	
	<ul style="list-style-type: none"> - In hoeverre vindt u dat de openbare ruimte een rol kan spelen bij de verbinding tussen mensen en hoe speelt het wijkbureau hierop in?
D. Nieuwbouw/Bereiken	

	<ul style="list-style-type: none"> - Wat is de rol van de gemeente bij dit project? - Worden de buurtbewoners vanuit jullie op de hoogte gehouden? - Hoe bereikt wijkbureau Oost de buurtbewoners? En is dit volgens u de beste manier?
G. Afsluiting	
	<ul style="list-style-type: none"> - Aankondiging einde interview - Heeft u zelf nog onderwerpen of zaken die u graag wilt aankaarten? Vragen of suggesties? - Bedanken voor medewerking - Behoeft aan rapport na afloop onderzoek?

I.4: Topic list voor ondernemer

A. Introductie interview	
Voorstellen en aanleiding	<ul style="list-style-type: none"> - Naam, opleiding - Masterscriptie: samen op zoek naar verbinding tussen starters en buurtbewoners. In hoeverre kan er verbinding tussen starters en buurtbewoners worden gestimuleerd op de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten in Utrecht. - Aanleiding: Nieuwbouwproject de Kwekerij.
Structuur interview	<ul style="list-style-type: none"> - Delen interview doornemen - Tijdspanne vertellen
Bandrecorder	<ul style="list-style-type: none"> - Uitleggen waarom - Toestemming vragen
B. Individuele kenmerken	
Omschrijving respondent	<ul style="list-style-type: none"> - Voorstellen (leeftijd)
Rol Sateriales	<ul style="list-style-type: none"> - Wat is uw rol binnen dit bedrijf? - Wat is uw ervaring met Jebber?
C. Verbinding	
Contact met klanten	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe ziet het klanten contact eruit - bied u spelen producten aan om bepaalde klanten te lokken - wat is de houding van het personeel
D. Ontmoetingsplaatsen	
Huidige ontmoetingsplaatsen	<ul style="list-style-type: none"> Hoe is het ontwerp van dit restaurant tot stand gekomen? Waar bij is gelet? Hebben jullie vaste klanten? is het uiterlijk van de zaak belangrijk volgens jou?
Online ontmoetingsplaatsen	<ul style="list-style-type: none"> Hoe gebruiken jullie het internet voor de zaak? Is dat belangrijk Hoe zit het met de ananas en buurtblogs?
C. Activiteiten	
Soort activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> Hebben jullie nog speciale acties? Waarom wel/niet?
D. Nieuwbouw	

	<ul style="list-style-type: none"> -Zou je dingen anders aanpakken als je op een project van Jebber gevestigd was? -Hoe zou je starters aanspreken?
G. Afsluiting	
	<ul style="list-style-type: none"> - Aankondiging einde interview - Heeft u zelf nog onderwerpen of zaken die u graag wilt aankaarten? - Vragen of suggesties? - Bedanken voor medewerking - Behoeftte aan rapport na afloop onderzoek?

I.5: Topic list voor schooldirectrice

A. Introductie interview	
Voorstellen en aanleiding	<ul style="list-style-type: none"> - Naam, opleiding - Masterscriptie: samen op zoek naar verbinding tussen starters en buurtbewoners. In hoeverre kan er verbinding tussen starters en buurtbewoners worden gestimuleerd op de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten in Utrecht. - Aanleiding: Nieuwbouwproject de Kwekerij.
Structuur interview	<ul style="list-style-type: none"> - Delen interview doornemen - Tijdspanne vertellen
Bandrecorder	<ul style="list-style-type: none"> - Uitleggen waarom - Toestemming vragen
B. Individuele kenmerken	
Omschrijving respondent	<ul style="list-style-type: none"> - Voorstellen -Wat is uw rol binnen de school
School	<ul style="list-style-type: none"> -Wat voor school is het
C. Verbinding/ buurtbewoners als interactiepartner	
Contact leerlingen/buurt	<ul style="list-style-type: none"> -wonen er veel leerlingen in deze buurt? -hoe zit het contact tussen de leerlingen onderling -wat is de rol van de school hierin -is er contact met de buurt?
D. Ontmoetingsplaatsen	
Huidige ontmoetingsplaatsen	<p>Wat is belangrijk voor jongeren bij een ontwerp van een school? Waar hechten zij waarden aan? Gebruiken de leerlingen de buurt tijdens de pauzes? Heeft de school nog behoefte aan bepaalde ruimtes? Mist de school iets in de buurt als plek?</p>
Online ontmoetingsplaatsen	Hoe gebruikt de school het internet
C. Activiteiten	
Soort activiteiten	Organiseren jullie speciale activiteiten voor de leerlingen? Is dit in de buurt of alleen op school?
D. Nieuwbouw	
	<ul style="list-style-type: none"> -Wat is bekend bij u van de kwekerij? Zou de school iets met de kwekerij te maken willen hebben/kunnen gebruiken? -wat zijn belangrijke zaken waar op moet worden gelet?

G. Afsluiting	
	<ul style="list-style-type: none"> - Aankondiging einde interview - Heeft u zelf nog onderwerpen of zaken die u graag wilt aankaarten? - Vragen of suggesties? - Bedanken voor medewerking - Behoeftte aan rapport na afloop onderzoek?

I.6: Topic list voor schooldirectrice

A. Introductie interview	
Voorstellen en aanleiding	<ul style="list-style-type: none"> - Naam, opleiding - Masterscriptie: samen op zoek naar verbinding tussen starters en buurtbewoners. In hoeverre kan er verbinding tussen starters en buurtbewoners worden gestimuleerd op de publieke ruimte bij nieuwbouwprojecten in Utrecht. - Aanleiding: Nieuwbouwproject de Kwekerij.
Structuur interview	<ul style="list-style-type: none"> - Delen interview doornemen - Tijdspanne vertellen
Bandrecorder	<ul style="list-style-type: none"> - Uitleggen waarom - Toestemming vragen
B. Individuele kenmerken	
Omschrijving respondent	<ul style="list-style-type: none"> - Voorstellen - Wat is uw rol binnen het diak
C. Verbinding/ buurtbewoners als interactiepartner	
Buurt en diak	<p>Wat is de invloed van diak op de buurt? Houden zij rekening met de buurt? is er een speciaal beleid voor de buurt?</p>
D. Ontmoetingsplaatsen	
Huidige ontmoetingsplaatsen	<p>Kan de buurt gebruik maken van het diak? wat mist het diak zelf nog in de buurt?</p>
Online ontmoetingsplaatsen	Hoe staat het diak tegen over het internet gebruik
C. Activiteiten	
Soort activiteiten	Kunnen er activiteiten worden georganiseerd waarbij het diak kan worden betrokken met de buurt?
D. Nieuwbouw	
	<ul style="list-style-type: none"> - Wat is bekend bij u van de kwekerij? - Zou het diak iets met de kwekerij te maken willen hebben/ kunnen gebruiken? - wat zijn belangrijke zaken waar op moet worden gelet?
G. Afsluiting	
	<ul style="list-style-type: none"> - Aankondiging einde interview - Heeft u zelf nog onderwerpen of zaken die u graag wilt aankaarten? - Vragen of suggesties? - Bedanken voor medewerking

	- Behoeftte aan rapport na afloop onderzoek?
--	--

Bijlage II: Voorbeeld mail naar deelnemers interview

In deze bijlage is een voorbeeld van een mail die is verstuurd naar een mogelijke deelnemer van het onderzoek. Per deelnemer is de mail aangepast, echter is de hoofdlijn van de mails het zelfde.

Beste Angelique Odijk,

Vanwege mijn afstudeeronderzoek bij Jebber heb ik jouw mailgegevens gekregen van Monique van Loon.

Voor mijn afstudeeropdracht onderzoek ik naar hoe verbinding tussen starters en buurtbewoners kan worden gestimuleerd op nieuwbouwprojecten. Hierbij ben ik natuurlijk geïnteresseerd in de kijk van een starter op deze kwestie. Vanwege jouw levensfase en ervaring bij Jebber, lijkt het mij interessant en leuk om jou te spreken. Ik hoop hierdoor meer inzicht te krijgen in hoe jouw contact is met burens, welke plekken jij buurtbewoners/vrienden/familie ontmoet, welke activiteiten jij graag doet met deze mensen en hoe jij denkt hoe verbinding tussen buurtbewoners en starters (en tussen starters onderling) kan worden gestimuleerd. Ik zou jou daarom graag willen interviewen.

Hierbij is de vraag vanuit mij: sta jij open en ben jij in de gelegenheid voor een interview met mij? In verband met deadlines zou ik graag in de eerste twee weken van mei het interview willen inplannen met jou. De duur, plaats en datum ligt open en is in te vullen door jou.

Ik hoop zeer dat ik jou mag interviewen. Alvast bedankt!

Met vriendelijke groet,

Else Gerritse

Bijlage III: Enquête

Enquête: verbinding tussen buurtbewoners

Deze enquête bestaat uit een algemeen deel en vier onderdelen die gaan over uw mening over sociaal contact tussen buurtbewoners. Ik hoop van harte dat u wilt meewerken aan dit onderzoek door deze vragenlijst volledig en nauwkeurig in te vullen. Alvast ontzettend bedankt voor uw deelname!

Algemene vragen

1. Wat is uw geslacht?

- Man Vrouw

2. Wat is uw leeftijd?

_____ jaar

3. Wat is uw hoogst voltooide opleiding?

- Geen / lager- of basisonderwijs VMBO (MAVO/LBO)
 HAVO/VWO MBO (MTS, MEAO)
 HBO/WO (HTS, HEAO)

4. Heeft u langer dan vijf jaar geleden uw hoogst genoten opleiding afgerond?

- Ja Nee

5. Wat is uw huishoudenssamenstelling?

- Alleenstaand Alleenstaand met kinderen
 Samen met partner Samen met partner en kind(eren)
 Samen met 1 of meer huisgenoten Thuiswonend bij ouder(s)/voogd

6. Tot welke groep behoort u?

- Student (vanaf de leeftijd 18 jaar)
 Starter (Tot de leeftijd 30 jaar, geen kinderen en hoogst voltooide opleiding niet langer dan vijf jaar geleden gehaald)
 Volwassenen (hoogstvoltooide opleiding langer dan vijf jaar geleden afgerond en/of kinderen)
 Ouderen (vanaf de leeftijd 67 jaar)

Vragen over contact met buurtbewoners

Hieronder volgen een aantal stellingen over met wie u contact heeft in uw wijk of juist zo willen hebben. Kruis het antwoord aan dat voor u het meest van toepassing is:

6. Huidig contact met buurtbewoners

	Zeer oneens	Oneens	Niet eens/ niet oneens	Eens	Zeer eens
Ik zeg gedag tegen buurtbewoners die ik niet ken.					
Ik glimlach naar buurtbewoners die ik niet ken.					
Ik maak makkelijk contact met buurtbewoners.					
Ik maak een praatje met buurtbewoners die ik niet ken.					

Als ik ingrediënten mis voor het eten, dan kan ik dat lenen bij een buurtbewoner.					
Ik kom wel eens over de vloer bij mijn burens.					
Indien ik hulp nodig heb, kan ik hulp vragen aan mijn burens.					
Ik vind het belangrijk om contact te hebben met buurtbewoners, zodat ik mijn netwerk kan uitbreiden.					
Ik ken meerdere buurtbewoners van naam.					

7. Met wie heeft u contact in uw buurt?

	Zeer oneens	Oneens	Niet eens/ niet oneens	Eens	Zeer eens
Ik heb voornamelijk contact met....					
mijn directe burens van dezelfde leeftijd. (zelfde straat/portiek/flat)					
mijn directe burens die jonger zijn dan ik. (zelfde straat/portiek/flat)					
mijn directe burens die ouder zijn dan ik. (zelfde straat/portiek/flat)					
Buurtbewoners van dezelfde leeftijd.					
Buurtbewoners die jonger zijn dan ik.					
Buurtbewoners die ouder zijn dan ik.					

8. Met wie wilt u graag contact in uw buurt?

Ik zou het leuk vinden om meer contact te hebben met..	Zeer oneens	Oneens	Niet eens/ niet oneens	Eens	Zeer eens
buurtbewoners die ik niet zo goed ken.					
mijn directe burens die dezelfde leeftijd hebben als ik. (zelfde straat/portiek of flatgebouw)					
mijn directe burens die jonger zijn dan ik. (zelfde straat/portiek of flatgebouw)					
mijn directe burens die ouder zijn dan ik (zelfde straat/portiek of flatgebouw)					
Buurtbewoners van dezelfde leeftijd.					
Buurtbewoners die jonger zijn dan ik.					
Buurtbewoners die ouder zijn dan ik.					

9. Geef met een cijfer van 1 t/m 6 aan met wie u het liefste contact heeft of wil hebben in uw buurt. Hierbij geeft het cijfer 1 aan met wie u het liefst contact heeft in uw buurt. Met cijfer 6 geeft u aan met wie het minst graag contact heeft in uw buurt.

Leeftijdsklassen	Cijfer
Kinderen (basisschoolleeftijd)	
Jongeren (middelbare schoolleeftijd)	
Studenten (van 18 tot 21 jaar)	
Starters (22 tot 30 jaar)	
Gezinnen/volwassenen (31 tot 65 jaar)	
Ouderen (65 jaar en ouder)	

Vragen over ontmoetingsplaatsen

Hieronder volgen een aantal vragen over ontmoetingsplaatsen. Kruis het antwoord aan dat voor u het meest van toepassing is:

10. Wat is uw favoriete plek om (onbekende en/of bekende) mensen te ontmoeten?

11. Onder welke categorie valt uw favoriete ontmoetingsplek?

- Sportfaciliteiten
- Horecavoorziening (restaurant/bar)
- Groenvoorziening (park/ water)
- Winkelvoorzieningen (centra/stores/markten)
- Culturele voorzieningen (theater/muziekruintes)
- Anders, namelijk: _____

12. Hoe beoordeelt u de omgeving van uw favoriete ontmoetingsplaats?

Kruis het antwoord aan welke voor u het meest van toepassing is.

Groen	Stenig
Binnen	Buiten
Druk	Rustig
Stedelijk	Dorps
Zon	Schaduw
Open	Beschut
Actief	Passief
Licht	Donker

13. Is uw favoriete ontmoetingsplaats te vinden in uw buurt?

- Ja.
- Ja, maar ik ga liever buiten de buurt dezelfde soort ontmoetingsplaats bezoeken.
- Nee, dat hoeft van mij ook niet.
- Nee, maar ik zou dat wel graag willen.

14. Vindt u dat er in uw buurt genoeg voorzieningen zijn? Zo nee, welke mist u dan?

- Ja
- Nee

15. Vindt u dat er in uw buurt genoeg voorzieningen zijn voor alle leeftijdsklassen?

Er zijn genoeg wijkvoorzieningen voor:	Ja.	Geen mening.	Nee.
Kinderen (basisschoolleeftijd)			
Jongeren (middelbare school leeftijd)			
Studenten (van 18 tot 21 jaar)			
Starters (21 tot 30 jaar)			
Volwassenen (31 tot 65 jaar)			
Ouderen (65 jaar en ouder)			

16. Geef aan met een cijfer welke ontmoetingsplaats per categorie u het liefste zou bezoeken in uw buurt? Hierbij geldt dat hoe hoger het cijfer, hoe minder graag u deze ontmoetingsplaats zou bezoeken. Cijfer 1=welke ontmoetingsplaats u het liefst zou bezoeken, cijfer 2=minder graag enz.

Categorieën	Soorten	Cijfer (hoe hoger, hoe minder graag het bezoek)
1.Sportfaciliteit	-trapveldje	
	-Speeltuin	
	-Sportvereniging	
	-Anders, namelijk:	
2.Horecavoorziening	-bar	
	-restaurant	
	-Koffiezaakje	
	-Lunchtentje	
3.Groenvoorziening	-stadspark	
	-Water (meer/rivier)	
	-Natuurgebied (bos/heide)	
	-Anders, namelijk:	
4.Winkelvoorzieningen	-Kledingwinkel	
	-Markt	
	-Elektronicazaak	
	-Supermarkt	
5.Culturele voorzieningen	-Theater	
	-Ruimte voor workshops	
	-Musea	
6.Anders:		

17. Van welke soort online kanaal maakt u het meest gebruik?

- Twitter LinkedIn Ik gebruik geen social media
 Facebook Instagram Anders, namelijk _____
 Youtube E-mail

18. Zou u als er een online-platform bestaat om in contact te komen met buurtbewoners hiervan gebruik van maken?

- Ja.
 Ja, maar alleen om met bewoners van dezelfde leeftijd in contact te komen.
 Nee.

Zie volgende pagina

Vragen over activiteiten

Hieronder volgen een aantal vragen over activiteiten.

19. Welke activiteit onderneemt u het liefst in uw vrije tijd?

20. Wanneer u deze activiteit doet, komt u dan ook in contact met onbekende mensen?

- Ja, dit contact uit zich soms ook in vriendschap.
- Ja, maar dit contact komt niet verder dan oppervlakkig contact, zoals gedag zeggen of glimlachen.
- Nee, dat hoeft van mij ook niet.
- Nee, maar dat zou wel kunnen.
- Nee, maar dat kan ook niet.

21. Geef aan met een cijfer welke activiteit u het liefste zou doen met buurtbewoners per categorie? Hierbij geeft cijfer 1 aan dat u deze activiteit het liefst zou doen, cijfer 2 minder graag (en in geval van 3 keuzes, geeft cijfer 3 het minst graag aan).

Voorziening	Soorten	Cijfer
Recreatieve groene activiteit:	Gemeenschappelijke tuin/ moestuin onderhouden	
	Buurtspelletjes in een park	
Sportieve activiteit:	Meedoen met een bootcamp.	
	Meedoen met workshop van een sport naar keuze.	
	Meedoen met een toernooi van een sport naar keuze.	
Activiteiten rond eten en drinken:	Meedoen met een kookworkshop.	
	Het bezoeken van een buurtborrel.	
	Het bezoeken van een buurt BBQ.	
Culturele activiteiten:	Meedoen met een workshop schilderen/knutselen.	
	Het bezoeken van een muziekavond.	
	Het bezoeken van een theater voorstelling	

22. Van welke twee activiteiten uit vraag 26, zou u het liefste doen met u buurtbewoners? (hierbij kunnen het ook twee activiteiten uit dezelfde categorie zijn)

1. _____
2. _____

23. Zou u open staan om activiteiten voor uw buurtbewoners te organiseren?

- Ja
- Nee

zie volgende pagina

Vragen over De Kwekerij

Het voormalig KPN terrein wordt omgebouwd tot een levendig gebied met woningen en een aantal openbare functies, genaamd De Kwekerij. Dit terrein ligt aan de Burgemeester Fockema Andreaelaan zie figuur 1. Hieronder volgen een aantal vragen over De Kwekerij.

Figuur1: Ligging De Kwekerij

26. Wilt u meedenken welke ontmoetingsplaatsen of activiteiten er op De Kwekerij komen?

- Ja, ik heb leuke ideeën hiervoor.
- Nee, het maakt mij niet uit wat er komt.
- Nee, want ik ga geen gebruik maken van de openbare functies op De Kwekerij.

27. Wanneer er op De Kwekerij ontmoetingsplaatsen/activiteiten zijn die ik leuk vind, zal ik er ook gebruik van maken.

- Ja
- Nee

29. Wilt u op de hoogte worden gehouden over de ontwikkelingen van De Kwekerij?

- Ja
- Nee

30. Op dit moment wordt de informatie over De Kwekerij via een papieren nieuwsbrief verspreid. Hoe zou u het liefst de informatie willen ontvangen?

- E-mail
- Papieren nieuwsbrief
- Instagram
- Informatieavond
- Facebook
- Anders, namelijk _____

31. Indien uw bij vraag 30: 'email' heeft ingevuld, schrijf dan hieronder uw emailadres.

32. Heeft u nog aanvullende opmerkingen/vragen. Geef deze dan hieronder aan:

Dit is het einde van de enquête. De enquête wordt in de week van 15 mei na 18uur opgehaald.

Hartelijk dank voor het invullen!

Bijlage IV: Chi- kwadraat toets goodness-of-fit

In deze bijlage worden de resultaten van de gegeven.

IV.1: Representiviteit van geslacht

geslacht			
	Observed N	Expected N	Residual
m	64	67,2	-3,2
v	79	75,8	3,2
Total	143		

Test Statistics

geslacht	
Chi-Square	,289 ^a
df	1
Asymp. Sig.	,591

a. 0 cells (0,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 67,2.

IV.2: Representiviteit van leeftijd

leeftijdgroep			
	Observed N	Expected N	Residual
15 tot 25 jaar	52	44,3	7,7
25 tot 45 jaar	57	57,2	-,2
45 tot 65 jaar	22	27,2	-5,2
65 jaar en ouder	12	14,3	-2,3
Total	143		

Test Statistics

leeftijdgroep	
Chi-Square	2,681 ^a
df	3
Asymp. Sig.	,443

a. 0 cells (0,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 14,3.

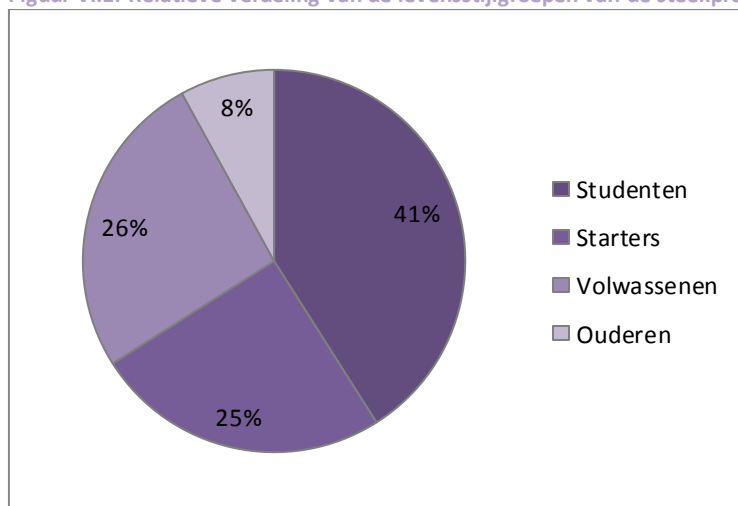
Bijlage V: Omschrijving van de respondenten

Om de respondenten te karakteriseren, wordt ingegaan op verschillende kenmerken zoals leeftijd, opleidingsniveau, huishoudenssamenstelling en het behoren tot een bewonersgroep. Vanwege de focus op starters in dit onderzoek, worden de gegevens van starters als eerste vernoemd.

Bewonersgroep

Zoals is beschreven in het theoretisch kader wordt er onderscheid gemaakt tussen verschillende groepen zijnde: jongeren, studenten, starters, gezinnen (met kinderen) en ouderen. In de enquête doet de groep jongeren niet mee. Hierdoor ontstaat de volgende verdeling:

Figuur VI.1: Relatieve verdeling van de levensstijlgroepen van de steekproef in subwijk Abstede/Gansstraat.

Geslacht

Naast de bewonersgroep kunnen de onderzoekseenheden ook op basis van geslacht worden onderscheiden. Het totale aantal mannen en vrouwen is nagenoeg gelijk. Er bestaat een klein 'overschot' van vrouwen (tabel VI.1). Waardoor de verhouding 45 % man tegenover 55 % vrouw wordt. Wanneer dit voor de bewonersgroep uitgesplitst wordt naar leeftijd blijkt dit er verschille n zijn, zie figuur. Bij starters is de verdeling man/vrouw het meest gelijk verdeeld.

Tabel VI.1: Verdeling man/vrouw van de steekproef in subwijk Abstede/Gansstraat.

Bewonersgroep		Absoluut	Relatief
Starter	Man	17	49
	Vrouw	18	51
	Totaal	35	100
Student	Man	30	52
	Vrouw	28	48
	Totaal	58	100
Volwassen	Man	14	37
	Vrouw	24	63
	Totaal	38	100
Ouderen	Man	3	25
	Vrouw	9	75
	Totaal	12	100

Leeftijd

Ook leeftijd is een kenmerk waar de onderzoekseenheden op onderscheiden kunnen worden. De gemiddelde leeftijd van het totale bestand is 33,3 jaar. Dit is mogelijk te verklaren doordat het grote percentage studenten en starters. Deze groep is over het algemeen jong. Daarnaast kan het zijn dat het door de kanalen komt waarover de enquête is verspreid. Zo bleek uit het theoretisch kader dat met name de leeftijd 12 tot 25 jaar 97 % sociale media gebruiken, en dus de enquête eerder zouden invullen in vergelijking met de 47 % van de 65- 75 jarige internetgebruikers dit doen. Een andere verklaring ligt in het feit dat de onderzoeker haar eigen netwerk heeft gebruikt, hierdoor heeft zij met name relatief jonge mensen benaderd. Wanneer de bewonersgroepen uitgesplitst worden naar leeftijd komt het volgende naar voren, zie tabel VI.2.

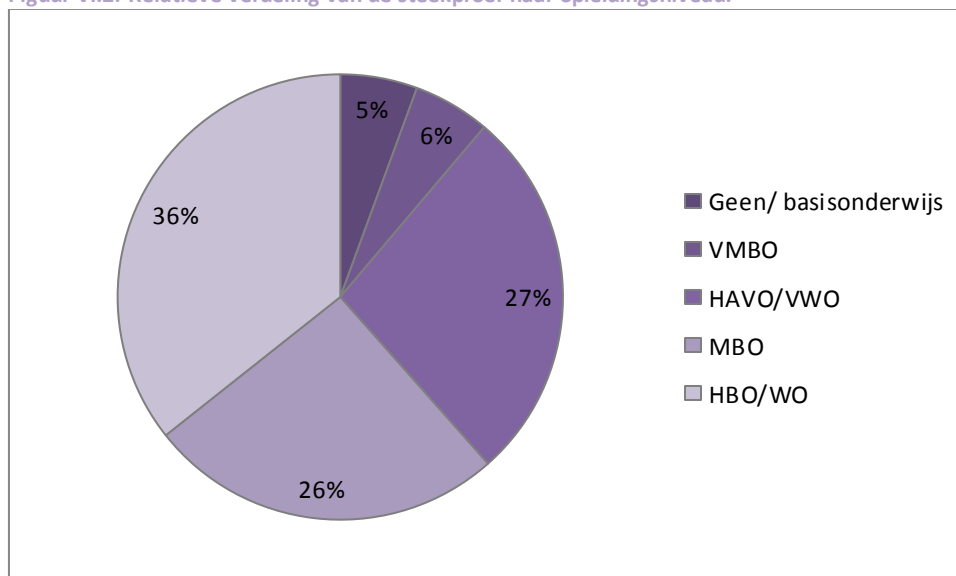
Tabel VI.2: Gemiddelde leeftijd van de steekproef van de levensstijlgroepen.

Bewonersgroep	Gemiddelde leeftijd
Starter	26,6
Studenten	21,8
Volwassenen	42,8
Ouderen	74,8

Opleiding

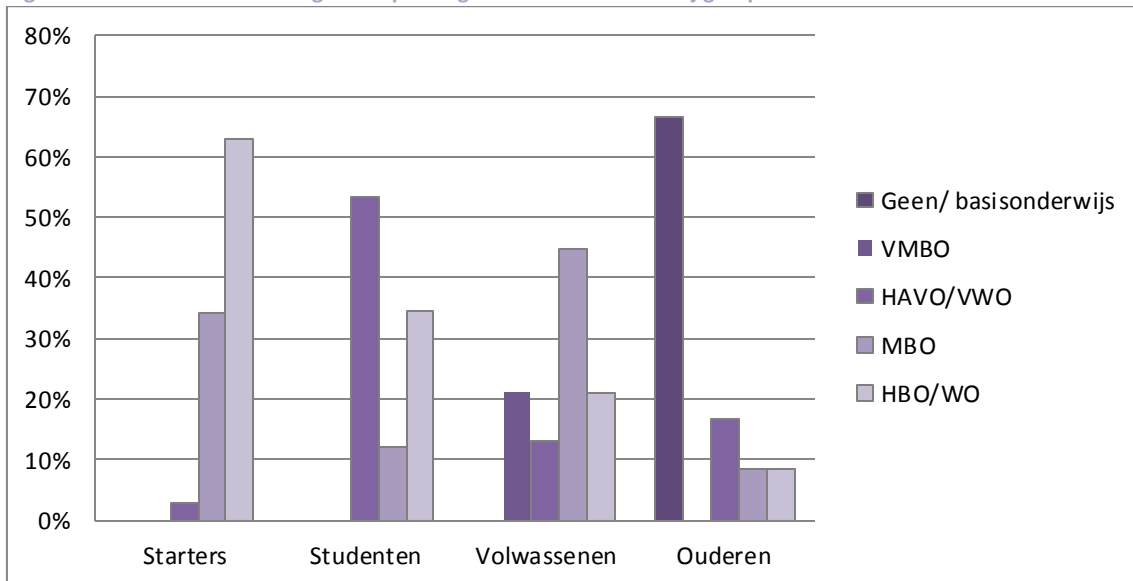
Vervolgens kan er gekeken worden naar de hoogst voltooide opleiding van de respondenten. Het opleidingsniveau kan beschreven worden door middel van een indeling in vijf categorieën, zie figuur VI.2. Hieruit blijkt dat de meeste mensen van de totale steekproef een HBO of WO opleiding hebben afgerond. Dit is mogelijk te verklaring door het grootte aandeel studenten en starters in de totale steekproef.

Figuur VI.2: Relatieve verdeling van de steekproef naar opleidingsniveau.

Dit komt ook naar voren wanneer het opleidingsniveau wordt uitgesplitst naar bewonersgroep, zie figuur VI.3. Van de starters heeft verreweg de meeste een HBO of WO opleiding afgerond(63 %). Daarnaast is opvallend dat bij de ouderen de meeste geen of basisonderwijs als hoogst voltooide opleiding hebben. Dit is te verklaren door de veranderingen in het onderwijs door de jaren heen.

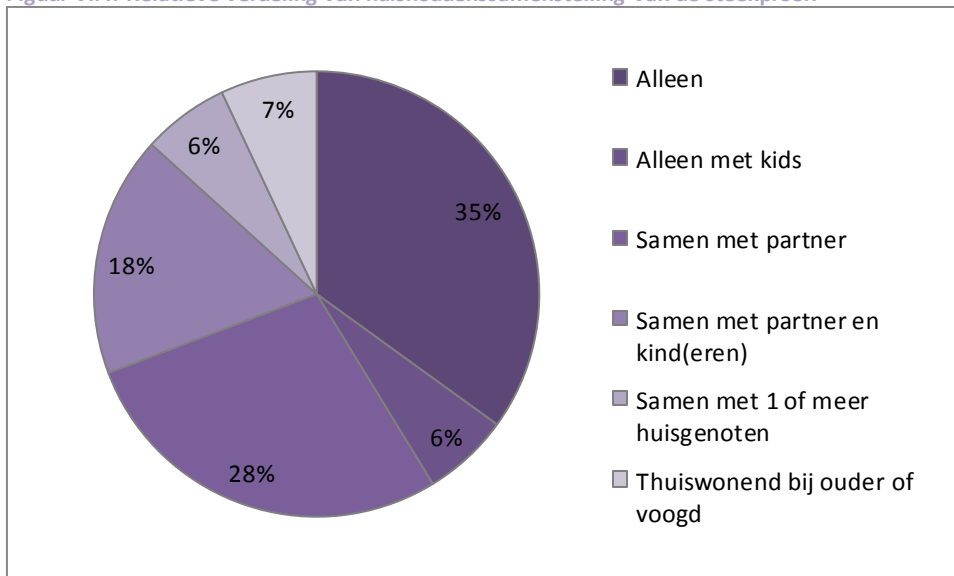
Figuur IV.3: Relatieve verdeling naar opleidingsniveau naar levensstijlgroep.

Huishoudenssamenstelling

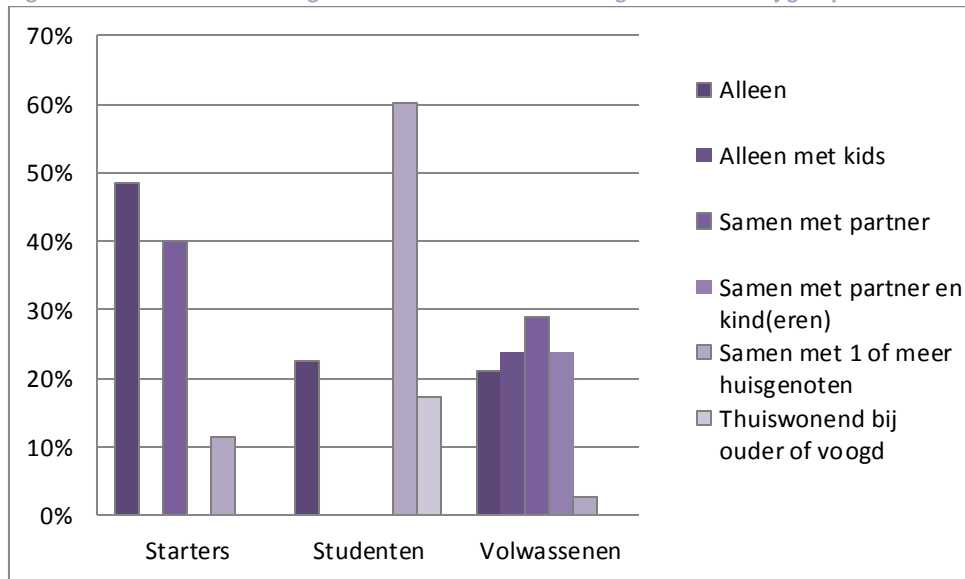
Tenslotte kan er een onderscheid gemaakt worden naar huishoudenssamenstelling van de respondenten. Van het totale bestand blijkt dat 35 % alleen woont, daarnaast woont er een groot deel (28 %) van de respondenten samen met zijn of haar partner.

Figuur VI.4: Relatieve verdeling van huishoudenssamenstelling van de steekproef.

Wanneer dit uitgesplitst wordt naar bewonersgroep komt naar voren dat blijkt dat de meeste starters alleen wonen (49%) en dat maar 11 % van de starters samen met één of meer huisgenoten woont, zie figuur VI.5. De groep ouderen is niet meegenomen in het onderstaande figuur voor beter leesbaarheid ervan, de reden hiervoor is dat 100% van de ouderen alleen woont.

Figuur VI.5: Relatieve verdeling van huishoudenssamenstelling naar levensstijlgroepen.

Bijlage VI: Cronbach's Alpha

VI.1: Zwakke verbindingen

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,739	,742	4

Item-Total Statistics					
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
gedagzeggen	10,51	3,463	,620	,386	,629
glimlach	9,96	4,491	,574	,331	,660
makkelijk contact	10,54	4,842	,481	,276	,708
praatje maken	10,49	4,463	,480	,266	,708

VI.2: Sterke verbindingen

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,649	,647	5

Item-Total Statistics					
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
hulp vragen	13,46	6,419	,280	,111	,649
netwerk uitbreiden	13,57	5,754	,365	,158	,616
Naam kennen	13,29	5,319	,508	,277	,542
Vloer komen	12,85	6,253	,334	,166	,626
eten missen	13,27	5,380	,533	,311	,532

Bijlage VII: SPSS resultaten van hoofdstuk 6

VII.1: Zwakke verbinding met levensstijlgroep

1. Vooronderstelling:

meetschaal: beide variabelen zijn categorisch

Steekproef: aselect

Hypothesen: H_0 : Er is geen statisch verband

H_A : Er is wel statistisch verband

2. Steekproevenverdeling:

Chi-kwadraat kansverdeling. Het totaal aantal vrijheidsgraden is gelijk $df=(r-1)*(k-1)$. Het is een eenzijdige toets. Het kritieke

3. Kritieke gebied:

De kritieke X^2 voor $\alpha=0,05$. Hierin H_0 verwerpen. Dus wel verband.

4. Toetsingsgrootheid:

$X^2=46,46$

$\alpha=0,000$

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	46,461 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	59,304	4	,000
Linear-by-Linear Association	39,908	1	,000
N of Valid Cases	131		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,48.

Conclusie: $\alpha \leq 0,05$, dus verwerpen. Dus er is een significant verband tussen zwakke verbinding bij de bewonersgroepen.

Symmetric Measures					
		Value	Asymptotic Standard Error ^a	Approximate T ^b	Approximate Significance
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-c	,495	,050	9,920	,000
N of Valid Cases		131			

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Conclusie: Er is sprake van een positief matig sterk verband tussen zwakke verbinding en bewonersgroep.

VII.2: Sterke verbinding en levensstijlgroep

1. Vooronderstelling:

meetschaal: beide variabelen zijn categorisch

Steekproef: aselect

Hypothesen: H_0 : Er is geen statisch verband

H_A : Er is wel statistisch verband

2. Steekproevenverdeling:

Chi-kwadraat kansverdeling. Het totaal aantal vrijheidsgraden is gelijk $df=(r-1)*(k-1)$. Het is een eenzijdige toets.

3. Kritieke gebied:

De kritieke X^2 voor $\alpha=0,05$. Hierin H_0 verwerpen. Dus wel verband.

4. Toetsingsgrootheid:

$$X^2=57,93$$

$$\alpha=0,000$$

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	57,932 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	64,116	4	,000
Linear-by-Linear Association	49,790	1	,000
N of Valid Cases	131		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,08.			

Conclusie: $\alpha \leq 0,05$, dus niet verwerpen. Dus er is een significant verband tussen sterke verbinding bij de bewonersgroepen.

Symmetric Measures					
		Value	Asymptotic Standard Error ^a	Approximate T ^b	Approximate Significance
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-c	,579	,058	10,280	,000
N of Valid Cases		131			
a. Not assuming the null hypothesis.					
b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.					

Conclusie: Er is sprake van een positief verband tussen sterke verbinding en bewonersgroep.

VII.3: Zwakke verbinding en contact met zelfde leeftijd

1. Vooronderstelling:

- meetschaal: beide variabelen zijn categorisch
- Steekproef: aselect
- Hypothesen: H_0 : Er is geen statisch verband
- H_A : Er is wel statistisch verband

2. Steekproevenverdeling:

Chi-kwadraat kansverdeling. Het totaal aantal vrijheidsgraden is gelijk $df=(r-1)*(k-1)$. Het is een eenzijdige toets. Het kritieke

3. Kritieke gebied:

De kritieke X^2 voor $\alpha=0,05$. Hierin H_0 verwerpen. Dus wel verband.

4. Toetsingsgrootheid:

- $X^2=13,5$
- $\alpha=0,036$

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,514 ^a	6	,036
Likelihood Ratio	14,567	6	,024
Linear-by-Linear Association	2,415	1	,120
N of Valid Cases	131		
a. 2 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,56.			

Conclusie: $\alpha \leq 0,05$, dus verwerpen. Dus er is significant verband tussen met zelfde leeftijd contact hebben en zwakkeverbindingen.

Symmetric Measures					
		Value	Asymptotic Standard Error ^a	Approximate T ^b	Approximate Significance
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-c	,131	,081	1,611	,107
N of Valid Cases		131			
a. Not assuming the null hypothesis.					
b. Using the asymptotic standard error as suming the null hypothesis.					

Conclusie er is dus een zwak verband tussen met dezelfde leeftijd contact hebben en het aangaan van zwakke verbindingen.

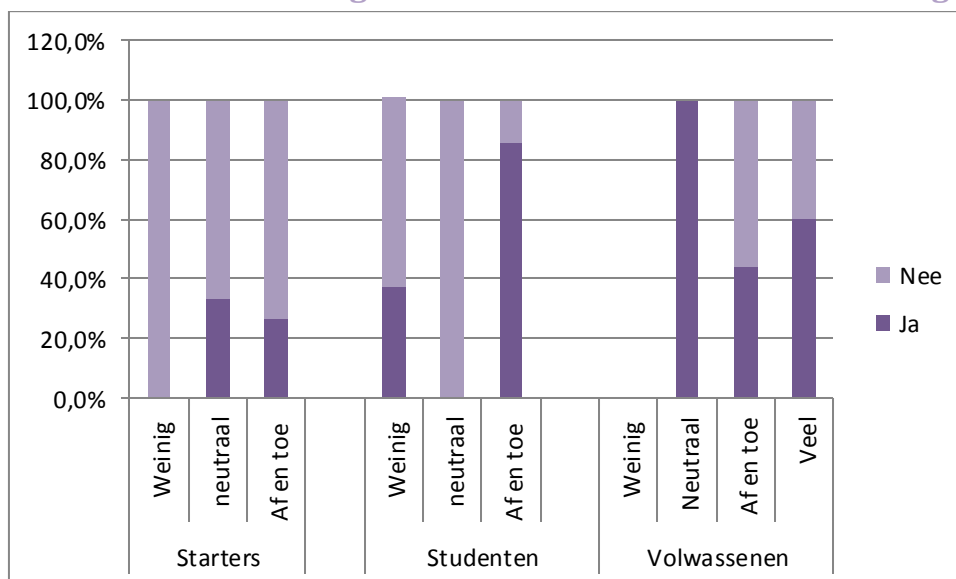
Bijlage VIII: Lijst van ontmoetingsplaatsen

Ontmoetingsplaats	Aantal keer genoemd
Binnenstad	3x
Markt/ tweedehands markt	2x
Bar	5x
Hoog Catherijne	8x
Tennisbaan	
Binnenstad om te winkelen/shoppen	2x
Centrum	4x
Maria Plaats	
Flater	2x
Kampong	3x
Fit for Free	
Grasveld voor IBB	5x
Walden	
Klein Berlijn	
Sportschool	
Park	7x
Neude	
Bar Beton	
Hofman	
Griftpark	4x
Neutje	
Rex	
Wilhelminapark	3x
Lunchzaak	5x
De zwarte vos	
Tivoli	5x
Squashbaan	2x
theater	
Café Belgie	
Blauw (restaurant)	
Bakkerswinkel	
Coffe Company	
Stadsschouwburg	
Maggy	
restaurant	3x
Cafe 't heen en weer	
Koffiezaakje/ waar je koffie <u>kan drinken</u>	4x
Kroeg	2x
Podium oost om te borrelen	
Oosterspoorbaan	
Podium oost	2x
Ergens lekker buiten	
Ergens waar je bier kan drinken/ kan zuipen	2x
Die op de hoek hier dichtbij met die koffie	
Theater De Kikker	2x
Muziekcentrum bij mijn ouders	
De Vrienden	3x
El Mundo	
Basic Fit	
Theater	
Zaakje om te borrelen	7x
Speeltuín	
Domplein	
Voetbalvereniging	
Orka	

De rechtbank	
Speck & Grill	
Muziekpaleis	2x
Roeien,vereniging	
Ledig Erf	
Olympos	
Ontmoetingscentrum Oost	3x
Op de boot van ons	
Orlof aan de Kade	

Bijlage IX: SPSS resultaten hoofdstuk 7

IX.1: Sterke verbinding en de tevredenheid van voorzieningen

Sterke verbinding in verband gelegd met het vinden of er genoeg voorzieningen zijn in de subwijk Abstede/Gansstraat.

IX.2: Statische toets zwakke verbinding met tevredenheid voorzieningen

1. Vooronderstelling:

meetschaal: beide variabelen zijn categorisch

Steekproef: aselect

Hypothesen: H_0 : Er is geen statistisch verband

H_A : Er is wel statistisch verband

2. Steekproevenverdeling:

Chi-kwadraat kansverdeling. Het totaal aantal vrijheidsgraden is gelijk $df=(r-1)*(k-1)$. Het is een eenzijdige toets. Het kritieke

3. Kritieke gebied:

De kritieke X^2 voor $\alpha=0,05$. Hierin H_0 verwerpen. Dus wel verband.

4. Toetsingsgrootheid:

$$X^2=3,993$$

$\alpha=0,000$

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,993 ^a	3	,262
Likelihood Ratio	4,116	3	,249
N of Valid Cases	131		
a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,40.			

Conclusie: $\alpha \leq 0,05$, dus verwerpen. Dus er is een significant verband tussen zwakke verbinding en de tevredenheid van de wijkvoorzieningen.

Symmetric Measures ^c					
		Value	Asymptotic Standard Error ^a	Approximate T ^b	Approximate Significance
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-b	-,160	,079	-2,012	,044
	Kendall's tau-c	-,170	,085	-2,012	,044
N of Valid Cases		131			
a. Not assuming the null hypothesis.					
b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.					
c. Correlation statistics are available for numeric data only.					

Conclusie: er is een negatief zwak verband tussen zwakke verbindingen en de tevredenheid van de wijkvoorzieningen.

IX.3: Statische toets sterke verbinding met tevredenheid voorzieningen

1. Vooronderstelling:

meetschaal: beide variabelen zijn categorisch

Steekproef: aselekt

Hypothesen: H_0 : Er is geen statisch verband

H_A : Er is wel statistisch verband

2. Steekproevenverdeling:

Chi-kwadraat kansverdeling. Het totaal aantal vrijheidsgraden is gelijk $df=(r-1)*(k-1)$. Het is een eenzijdige toets. Het kritieke

3. Kritieke gebied:

De kritieke X^2 voor $\alpha=0,05$. Hierin H_0 verwerpen. Dus wel verband.

4. Toetsingsgrootheid:

$X^2=5,486$

$\alpha=0,000$

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,846 ^a	3	,119
Likelihood Ratio	6,169	3	,104
N of Valid Cases	131		
a. 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,30.			

Conclusie: $\alpha \leq 0,05$, dus verwerpen. Dus er is een significant verband tussen sterke verbinding en de tevredenheid van de wijkvoorzieningen.

Bijlage X: Lijst van activiteiten

Activiteit	Aantal keer dat het is genoemd
Chillen	5x
FC Utrecht kijken	
Fitnessen	
Gitaar	
Drankje doen	12x
Theater bezoeken	
Dansen/ Salsa	2x
Borrelen	9x
Kletsen	
Hapje eten/ Uiteten	16x
Wijntjes doen/ Wijnen	11x
Feesten/ stappen	10x
wandelen	
Bier drinken/ Zuipen	3x
Park hangen	4x
Samen zijn/ Vrienden afspreken/ gezellig doen	20x
Koffie drinken met vrienden	5x
Netflixen	6x
Vakantie gaan/ city trip	3x
Naar theater de kikker gaan	
Tennissen	
Boek lezen	
Squashen	2x
Bootje varen	
Familie bezoeken	
Hangen	3x
Roeien	
Schaken	
voetballen	2x
Muziek luisteren	
Winkelen/kleding kopen	
Schilderen	
hockeyen	
Naar de bioscoop gaan	
Studeren	
Koken met vrienden	

